

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γυμνασιάρχου Γ' ἁρρένων Ἀθηνῶν

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

... Ναὶ δὲν ἀξίζει ὁ κόσμος
χωρὶς τὴν ὁμορφιάν, χωρὶς τὴν λεβεντιὰ καὶ δίχως
τὴν ἀρετήν.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ 9
1932

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ιουνίου 1930

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς

τὸν κ. Ἡλίαν Ν. Δικαῖον, βιβλιοεκδότην

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας ταῦταρίθμ. 65 καὶ ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1930 πράξεως καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ. ἀριθ. 65 τῆς 7ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φύλλῳ τῆς Ἑφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως (Τεύχος Β') ἐνεκρίθη συμφώνως τῷ νόμῳ 3438 τὸ ὑφ' ὑμῶν ὑποβληθὲν πρὸς κρίσιν διδακτικὸν βιβλίον **Νικολάου Κοντοπούλου «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ»** τρίτης τάξεως Γυμνασίου διὰ δύο σχολικά ἔτη ἀπὸ τοῦ 1930—31 ἕως τοῦ 1931—32 ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ συνταχθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

N° 84

(Τοῦ βιβλίου τούτου ἐξετυπώθησαν χίλια ἀντίτυπα.)

Τυπογραφεῖον Α. Ζ. Διαλησημᾶ—Ὁδὸς Βορέου 8

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ι. ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Τὸ Γιάννη τὸ Νταφιώτη καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μιλωνοῦς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπάνω στὸ Κάστρο, τ' μ πέρα πάντα στὸ Στοιβωτὸ τὸν ἀνήφορο· τ' ἀκούσατε :

Οὕτως ὠμίλησεν ὁ παπα-Φραγκούλης ὁ Σακελλάριος, ἀφ' οὗ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἔξ ὁσπρίων κι ἐλαιῶν οἰκογενειακοῦ δείπνου τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 186... Παρόντες ἦσαν, πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ, ὁ γείτονας ὁ Πανάγος ὁ Μαραγκούδης πεντηκοντούτης οἰκογενειάρχης, ἀναβὰς διὰ νὰ εἶπῃ μίαν καλησπέραν καὶ νὰ πῇ μίαν ρακιά, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰς τὸ παπαδόσπιτο· κι ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὸ μεμάκρυσμένη συγγενής, ἔλθοῦσα διὰ νὰ φέρῃ τὴν προσφορὰν τῆς, χήρα ἑξηκοντοῦτις, πρόθυμος νὰ τρέχῃ εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας καὶ νὰ ὑπηρετῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἐξωκλήσια.

— Τ' ἀκούσαμε κι ἡμεῖς, παπά, ἀπήντησεν ὁ γείτονας ὁ Πανάγος, ἔτσι εἶπανε.

— Τὸ εἶπαν, εἶναι σίγουρο σᾶς λέω, ἐπανέλαβεν ὁ παπα-Φραγκούλης. Οἱ βλοημένοι δὲ θὰ βάλουν ποτὲ γνώση. Ἐπῆγαν

μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ κατεβάσουν ξύλα ἀπὸ τοῦ Κουρούπη τὰ κατσάβραχα, στὸ Στοιβωτό, ἐκεῖ πού δὲν μπορεῖ γίδι νὰ πατήση. Καλὰ νὰ τὰ παθαίνουν!

— Μυαλὸ δὲν ἔχουν αὐτοὺς οὐ κόσμους, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ. Τώρα οἱ ἄνθρωποι γινῆκαν ἀπόκοτοι.

— Νὰ εἶχανε, τάχα τίποτα κηπάνια μαζί τσ' εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Ποιὸς ξέρ' εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ.

— Θὰ εἶχανε, θὰ εἶχανε κουμπάνια, ὑπέλαβεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια τοὺς γεμάτα. Καὶ τουφέκι θὰ εἶχαν καὶ θηλειὲς σταίνουν γιὰ τὰ κοτσύφια. Εἶχαν πάρει κι ἄλατι μπόλικο μαζί τοὺς γιὰ νὰ τ' ἄλατίσουν γιὰ τὰ Χριστούγεννα.

— Τώρα Χριστούγεννα θὰ κάμουν ἀπάνω στὸ Στοιβωτό τάχα; εἶπε μετ' οἴκτου ἡ παπαδιά.

— Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἔφερνε βοήθει ; ἐπιθύρισε ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐφαίνετο κάτι μελετῶν μέσα του.

Ἦτον ἕως πενήντα πέντε ἔτων ὁ ἱερεὺς μεσαιπόλιος, ὑψηλός, ἀκμαῖος καὶ μὲ ἀγαθωτάτην φρεσιογνωμίαν. Εἰς τὴν νεότητά του ὑπῆρξε ναυτικός, κι ἐφαίνετο διατηρῶν ἀκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ἦτο δὲ τολμηρὸς καὶ ἀκάματος.

— Τί βοήθεια νὰ τοὺς κάμουνε; εἶπεν, ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀπ' τὴ στεριά ὁ τόπος δὲν πατιέται. Ἐρριξε, ἔρριξε χιόνι κι ἀκόμη ρίχνει. Χρόνια εἶχε νὰ κάμῃ τέτοια βαρυχειμωνιά. Ὁ Ἄη Θανάσης ἔγιν' ἕνα μὲ τὰ Καμπιά. Ἡ Μυγδαλιὰ δὲν ξεχωρίζει ἀπ' τοῦ Κουρούπη.

Ὁ Πανάγος ὠνόμαζε τέσσαρας ἀπεχούσας ἀλλήλων κορυφὰς τῆς νήσου. Ὁ παπα Φραγκούλης ἐπανέλαβεν ἐρωτηματικῶς :

— Κι ἀπ' τὴ θάλασσα, μάστορ Πανάγο;

— Ἀπ' τὴ θάλασσα, παπά, τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Γ' ραικολεβάντες δυνατός, φουρτούνα. Ὅλο καὶ φρεσκάρει. Ξύδι μοναχό. Ποῦ μπορεῖς νὰ ξεμυτίσης ὅξ' ἀπ' τὸ λιμάνι κατὰ τ' Ἀσπρόνησο!

— Ἀπὸ Σοφράν τὸ ξέρω, Πανάγο, μὰ ἀπὸ Σταβέτ;

Ὁ ἱερεὺς ἐπρόφερεν οὕτω τοὺς ὅρους *Sopra vento* καὶ *Sotto vento*, ἦτοι τὸ ὑπερήνεμον καὶ τὸ ὑπῆνεμον, ἐννοῶν εἰδικώτερον τὸ βορειοανατολικὸν καὶ τὸ μεσημβρινοδυτικόν.

— Ἀπὸ. Σταβέτ, παπά...μὰ τότε εἶναι φόβος μὴν τότε γυρίσῃ στὸ μαῖστορο.

— Μά...τότε πρέπει νὰ πέσουμε νὰ πεθάνουμε, εἶπεν ὡς ἐν συμπεράσματι ὁ ἱερεὺς.

Δὲν εἶναι λόγια αὐτά, Πανάγο.

— Ἐ, παπά μ', ὁ καθέννας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό του. Δὲν πάει ἄλλος νὰ βάλῃ τὸ κεφάλι του στὸν τρουβά, κατάλαβες, γιὰ νὰ γλυτώσ' ἐσένανε.

Ὁ παπα Φραγκούλης ἐστέναξεν, ὡς νὰ ὄκτειρε τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μικροψυχίαν, ἧς ζῶσα ἡχὼ ἐγίνετο ὁ Πανάγος.

— Καὶ τί θὰ πάθουνε, τὸ κάτω κάτω, ἐπανεέλαβεν ὡς διὰ ν' ἀναπαύσῃ τὴν συνείδησίν του ὁ μαραγκός. Νά, θὰ εἶναι χωμένοι σὲ καμιὰ σπηλιά, τσακμάκι θὰ χουν μαζί τους, ξύλα μπόλικα. Μακάρι νὰ μοῦ εἶχε κι ἐμὲ ἡ Πανάγαινα ἀπόψε στὴν παραστιά μου τὴ φωτιά, ποὺ θὲ νὰ ἔχουν αὐτοί. Γιὰ μιὰ βδομάδα, πάντα θὰ εἶχανε κουμπάνια, καὶ δὲν εἶναι παραπάν' ἀπὸ πέντε μέρες, ποὺ ἀγρίεψε ὁ χειμῶνας.

— Νὰ πηγαινὲ τώρα κανέννας νὰ λειτουργήσῃ τὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, ἐπανεέλαβεν ὁ ἱερεὺς, θὰ εἶχε διπλὸ μισθό, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε κι αὐτοὺς βοήθεια. Πέρυσι, ποὺ ἦτον ἐλαφρότερος ὁ χειμῶνας δὲν πήγαμε...Φέτος, ποὺ εἶναι βαρὺς...

Καὶ διεκόπη ὡς νὰ εἶπε πολλὰ. Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς εἶχεν ἥθος ἀνθρώπου λέγοντος οἶονεὶ κατὰ δύοσεis ὅτι εἶχε νὰ εἴπῃ. Ἐκ τῶν ὑστέρων θὰ φανῇ, ὅτι εἶχε τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προοίμια ταῦτα ἦσαν μελετημένα.

— Καὶ γιατί δὲν κάνει καλὸν καιρὸ ὁ Χριστός...παπά, ἂν θέλῃ νὰ πᾶμε νὰ τὸν λειτουργήσουμε στὴν ἐορτή του, εἶπεν αὐθαδῶς ὁ μάστορο Πανάγος.

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξε μὲ λοξὸν βλέμμα καὶ εἶτα ἡπίως τοῦ εἶπε :

— Ἐ, Πανάγο γείτονα, δὲν ξέρουμε, βλέπω, τί λέμε...Ποῦ εἴμαστε ἡμεῖς ἱκανοὶ νὰ τὰ καταλάβουμε αὐτά..."Ἄλλο τὸ γενικὸ καὶ ἄλλο τὸ μερικὸ, Πανάγο. Ἡ βαρυχειμωνιά γίνεται γιὰ καλὸ καὶ γιὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ γιὰ τὴν ὑγείαν ἀκόμα. Ἀνάγκη ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει νὰ πᾶνε νὰ τότε λειτουργήσουνε... Μὰ ὅπου εἶναι μία μερικὴ προαίρεσις καλὴ, κι ἔχει κανεῖς καὶ χρέος νὰ πληρώσῃ, ἃς εἶναι καὶ τόλμη ἀκόμη, καὶ ὅπου πρόκειται νὰ

βοηθήσῃ κανεῖς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔρχεται βοηθὸς καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια... Ἐκεῖ ὁ Θεὸς συντρέχει καὶ μὲ εὐκολίας πολλὰς καὶ θαῦμα ἀκόμη, τί νομίζεις, Πανάγο .... Ἐπειτα πῶς θέλεις νὰ κάμῃ ὁ Χριστὸς καλὸν καιρό, ἀφ' οὗ ἄλλες χρονιές ἔκαμε κι ἡμεῖς ἀπὸ ἀμέλεια δὲν πήγαμε νὰ τὸν λειτουργήσουμε :

Ὅλοι οἱ παρόντες ἠκροάσθησαν ἐν σιωπῇ τὴν σύντομον καὶ αὐτοσχέδιον ταύτην διδαχὴν τοῦ παπᾶ. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἔσπευσε νὰ εἴπῃ.

— Ἀλήθεια παπὰ μ', δὲν εἶναι καλὸ προᾶμα αὐτὸ δά, θὰ πῶ, ν' ἀφήσουν τόσα χρόνια τώρα τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητο τὴν ἡμέρα τῆς Γέννας του... Γιὰ τοῦτο θὰ μᾶς χαλάσ' κι οὗ Θεός.

— Κι εἴχαμε κι ἓνα τάξιμο πέρουσι τὸ δωδεκαήμερο, ἀλήθεια, παπαδιά ; εἶπεν αἰφνης στραφεὶς πρὸς τὴν συμβίαν του ὁ ἱερεὺς.

Ἡ παπαδιά τὸν ἐκοίταξεν ὥς νὰ μὴν ἐνόει.

— Ὅπου ἦταν ἄρρωστος αὐτὸς ὁ Λαμπράκης, ἐπανελάβεν ὁ ἱερεὺς δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα, ποὺ κάμαμε :

Ἡ παπαδιά ἐσιώπα.

— Ἐταξες, ἂν γλυτώσῃ νὰ πᾶμε σὰ μπροστὰ νὰ λειτουργήσουμε τὸ Χριστό, τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς του...

— Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν ἡ παπαδιά.

Τῷ ὄντι, ὁ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ δωδεκαετῆς Σπύρος, ὃν ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκη, ἔνεκα τῆς ἄκρας ἰσχνότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ἧς ἔφεγγεν οἶονεὶ τὸ προσωπάκι του, εἶχε κινδυνεύσει ν' ἀποθάνῃ πέρουσι τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἣτις ἤγγισεν ἤδη τὸ πεντηκοστόν, καὶ τὸ εἶχε μόνον καὶ ὑστερόγονον, εἶχε τάξει, ἂν ἐγλύτωνε τὸ ἀγόρι τῆς, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τὸν Χριστόν.

Τὸ ἐνθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὁμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἀλλ' ἔβλεπεν ὅτι ἐφέτος θὰ ἦτο δυσκολώτατον, φοβερόν, ἀνήκουστον τόλμημα, ἔνεκα τοῦ βαρέος χειμῶνος καὶ ἐφρόνει, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσμίαν.

Ἐν τούτοις γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπᾶ, ὥς καὶ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην του, ἀπεφάτισεν ἐνδομύχως νὰ μὴν ἀντιλέξῃ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἡρωϊκώτερον

καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον· ὅπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπᾶς, νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὴ μαζί του.

Ἦτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐνόσφ' εὐρίσκετο μακρὸν τοῦ παπᾶ. Ὅταν ἦτο πλησίον τοῦ παπᾶ της ἐλάμβανε θάρρος· ἡ καρδία της ἐξεσταίνετο καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐὰν τυχὸν ἀνεχώρει ὁ παπᾶς, χωρὶς αὐτῆς, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ἡ καρδοῦλα της θὰ ἔτρεμεν ὥς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. Ἀλλ' ἔὰν τὴν ἔπαιρνε μαζί του θὰ ἦτο ἡσυχωτάτη.

Πανάγο, εἶπεν ὁ παπᾶς στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εὐρὼν εὐσχημον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾶς νὰ χῆς τὴν εὐχή, νὰ πῆς τοῦ μπάρμπα Στεφανῆ τοῦ Μπέρκ' νὰ ρηθῇ ἀπὸ δῶ, τότε θέλω νὰ τ' πῶ ...

Ὁ Πανάγος ὁ μαραγκὸς ἠγέρθη ὑψηλός, μεγαλόσωμος, ὀλίγον κυρτός, τινάξας τὰ σκέλη του.

— Πηγαίνω, παπά, εἶπε. Θέλω κι ἐγὼ νὰ πάω νὰ ἰδῶ μὴ μῶχῃ τίποτε ἢ Πανάγαινα γιὰ νὰ φᾶμ' ἀπόψε.

— Πήγαινε νὰ τοῦ πῆς πρῶτα κι ὕστερα γυρίζεις καὶ τρῶτε.

— Ἦ εὐχή σας, καληνύχτα, παπαδιά.

Κι ἐξηλθε.

* * *

— Τί λέει, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου, θὰ πᾶς στὸ Κάστρο, παπά;

— Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ κι ὁ μπάρμπα Στεφανῆς ὁ Μπέρκας.

— Ἰγὼ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ἂ θὲ πᾶς ἔρχομαι.

— Κι ἰγὼ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Δὲν εἶναι γιὰ νὰ ρηθῇς, ἐσὺ παπαδιά, εἶπεν ὁ ἱερεὺς. Φτάνει πὺν θὰ κακοπαθήσω ἐγώ. Δὲν πρέπει νὰ λείψουμε κι οἱ δυὸ ἀπ' τὸ σπίτι.

— Ἰγὼ τό καμα τὸ τάμα, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μὰ ἂν πάω ἐγώ, τὸ ἴδιο εἶναι.

— Δὲν εἶμαι ἡσυχὴ ἂν δὲν εἶμαι κοντά σου, παπά μ', εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μᾶς φέρανε τίποτε λειτουργές;

Ἡ παπαδιά ἔδειξε διὰ τοῦ βλέμματός, σκεπασμένας μὲ ραβδετὴν δίχρουν σινδόνα, τὰς ὀλίγας προσφοράς, ὅσας εἶχον φέ-

ρει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως τινὲς τῶν ἐνοριτισσῶν, μέλλουσαι νὰ μεταλάβωσι τὴν ἐπαύριον παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμῶ τὸς εἶχεν ἰδεῖ πρὸ πολλοῦ καὶ προσεπάθει νὰ τὰς ξεσκεπάσῃ οἶονεῖ μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ βλέμματός της, νὰ μαντεύσῃ ὥς πόσαι ἦσαν.

— Μᾶς βρίσκειται καὶ τίποτε παξιμάδι; ἠρώτησε πάλιν ὁ ἱερεὺς.

— Θὰ ἔμεινε κάτι ὀλίγο ἀπὸ τῆς Παναγιᾶς.

Βῆμα ἠκούσθη εἰς τὸν προόδομον. Ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσ-
ῆλθεν ὁ μπάριπα Στεφανῆς ὁ Μπέρκας, ἱψηλός, στιβαρός,
σχεδὸν ἑξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαιὸν μύστικα, φορῶν πλεκτὸν
κοῦκον καὶ καμιζόλαν μαλλίνην βαθυκύανον μὲ τὸ ζωνάρι τὸ
κόκκινο δύο σπιθαμὲς πλατύ. Κατόπιν τούτου ἔφάνη καὶ ἄλλη
μορφὴ ὀρθὴ ἰσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ἦτο ὁ Πανάγος ὁ μα-
ραγκός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχεν ἀφήσει τὴν καλὴν νύχτα εἰπὼν, ὅτι
θὰ μετέβαινεν οἴκαδε νὰ δειπνήσῃ, οὐχ ἦιτον κεντηθείσης, φαί-
νεται, τῆς περιεργείας του, νὰ μάθῃ τί τὸν ἤθελαν τὸν μπάρ-
ιπα Στεφανὴ τὸν Μπέρκαν, ἀνέβῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν
τοῦ παπᾶ.

— Καπετὰν Στεφανή, εἶπεν ὁ ἱερεὺς, τί λές, μ' αὐτὸν τὸν
καιρόν, πορεῖ κανεῖς νὰ πάῃ στὸ Κάστιρο μὲ τ' βάρκα ἀπὸ
Σταβέτ;

Ὁ μπάριπα Στεφανῆς μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως
καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ πλέον τοῦ δευτερολέπτου μὲ τὴν χονδρὴν,
ταχεῖαν κι ἐμπερδεμένην προφορὰν του ἀνέκραξε:

— Μπράβο! Μπράβο! ἀκοῦς! ἀκοῦς! Στὸ Κάστιρο; μετὰ
χαρᾶς! ὁρεξί νά γῃς, παπά!

— Νὰ ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ παπάς. Ἔτσι σὲ θέλω, Στεφανή!
Τί λές, εἶναι κίνδυνος;

— Κίντυνος λέει; καθόλ'! Ἐγὼ οἶς παίρνω ἀπάνω μ' παπά,
μονάχα πὼς πορεῖ νὰ κρυώσετε, τίποτα ἄλλο. Θὰ ρθῇ, θὰ ρθῇ
κι ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; Ἡ βάρκα εἶναι μεγάλη, κατά-
λαβες, παίρνει καὶ τριάντα νομάτοι κι μ' οὔλες τὶς κουμπάνιες
αἱ, μὲ τὰ πράματά σας. Κι ἡ φουρτούνα τώρα, κατάλαβες,

Ἔσο πάει καὶ πέριτ'. Ταχιά θά χουμε καλωσύνη, μουνάτσε, κάλμα. Ὅλο κι καλωσινεύει καὶ τώρα καλωσύνεψε.

Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθιμέως, ὁξὺς συριγμὸς παγεροῦ βορρά ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἑξώστου τῆς οἰκίας, οἱ ὕελοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ.

— Νά! ἀκοῦς, καλωσύνεψε! εἶπε καγγάζων θριαμβευτικῶς ὁ μάστρο Πανάγος.

— Σώπα, ἐσύ, δὲν ξέρς ἐσύ, ἀνέκραξεν ὁ Στεφανής. Ἐσὺ ξέρς νὰ πελεκᾷς στραβόξυλα καὶ νὰ καρφώνῃς μαδέρια. Αὐτὴ εἶναι ἡ στερνὴ δύναμη τῆς φουρτούνας. Αὐριο θὰ μαλακώσ' ὁ καιρὸς σᾶς λέω ἐγώ. Μπορεῖ νά χουμε ἀκόμα καὶ καμιὰ μικρὴ χιονιά, δὲ σᾶς λέω, μὰ ἡμεῖς, ἀπὸ Σταβέτ, ἀνάγκη δὲν ἔχουμε.

— Καὶ σὺν τόνε γυρίσῃ στὸ μαῖστρο; ἐπέμενεν ὁ μαραγκός.

— Κι χωρὶς νὰ τόνε γυρίσῃ στὸ μαῖστρο ἐγὼ σ' λέω, πῶς ἀπὸ τὴν Κεχριά κι ἐκεῖ θὲ νά χουμε θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας ὁ Στεφανής. Αὐτὰ εἶναι ἀποθαλασσιᾶς καὶ δὲ λείπουν, κατάλαβες, κι ὁ κόρφος μπουκάρει ὀλοένα κι οὔλο στρίφει. Μὰ δὲ μᾶς πειράζ' ἡμᾶς αὐτό. Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ', ὁ Στεφανής σᾶς παίρνει ἀπάνω τ'.

— Μπράβο, Στεφανή, τώρα μ' ἔκαμες ν' ἀποφασίσω. Ἡπιες ρακί; τράβα κι ἄλλο ἓνα, εἶπεν ὁ παπάς.

Ὁ μπάρομα Στεφανής ἐρρόφησε γενναίαν δόσιν ἐκ τῆς μικρᾶς φιάλης, τῆς πάντοτε κενουμένης καὶ οὐδέποτε στειρευούσης, τοῦ ἱερατικοῦ μελίθρου.

Ἐμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθῃ ὁ λεμβοῦχος νὰ τοὺς δώσῃ εἰδησιν εἰς τὰς τρεῖς διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἐκκινήσωσιν.

Ὁ παπα-Φραγκούλης διέταξε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκκους αἱ προσφοραί, ὅσας εἶχε, καὶ τινὰ δίπυρα καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια ἔθεσεν ἐλαίαις καὶ χαβιάρι. Ἐγέμισε δύο ἑπταοκάδους φλάσκας μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδεῖάν του. Ἐτύλιξεν εἰς χαρτῖα δύο ἢ τρεῖς ξηροκτάποδα καὶ ἐν μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν ἰσχυάδας καὶ μεγαλόρρογας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα, μὲ τὰ παράπονα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἡ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξιδίου ἢ ἄλλη,

ἔβρασαν ὅσα αὐτὰ εἶχαν, ἕως τέσσαρας δωδεκάδας καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὸν μπάτον ἐνὸς καλαθίου, τὸ ὁποῖον ἀπεγέμισαν εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας καὶ κηρία μὲ λίβανον.

Ὅλας ταύτας τὰς προμηθείας ἔκαυνεν ὁ παπὰς προβλεπτικῶς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὴν χιόνα, περὶ ὧν ἐγινε λόγος ἐν ἀρχῇ καθὼς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς μετ' ἑαυτοῦ συνεκδημήσοντας προσκυνητάς, καθόσον ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ θυμώσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμῶνας εἰς τὸ Κάστρον, ἃν ἐν τοσοῦτῳ ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον σῶοι καὶ ὑγιεῖς.

Πρὶν κατακλιθῆ ὁ παπα Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του τὸν παπ' Ἀλέξην, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ἔφημέριος τῆς ἐβδομάδος, ὅτι δὲν θὰ ἦτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιούσιαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ, καθόσον ἀπεφάσισε, σὺν τῷ Θεῷ βοηθῷ, νὰ ἐπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ Κάστρον.

Εἶχαν πάρει εἶδησιν ἀφ' ἐσπέρας δύο τρεῖς ἐνορίτισσαι, γειτόνισσαι τοῦ παπα, διότι ὁ Πανάγος ἐξελθὼν ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκά του καὶ αὕτη τὸ διηγήθη εἰς τὰς γειτόνισσας. Ἐπίσης καὶ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐστάλη νὰ φέρῃ εἶδησιν εἰς τὸν κυρ Ἀλεξανδρὴν τὸν ψάλτην, μετ' ὃ ἐξελθοῦσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίσῃ δύο ἢ τρεῖς πανηγυριστὰς καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητριάς.

Ὅταν ἐμελλαν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εὐρέθησαν δέκα πέντε ἄτομα.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ παπα καὶ ἡ γενναιότης τοῦ μπάριπα Στεφανῆ μετὰ τὴν πρώτην ἐκπληξιν ἐνέβαλε θάρος εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας. Ἦσαν δὲ ὅλοι ἔξ ἐκείνων, οἵτινες συχνὰ τρέχουσιν, ἄρρητον εὐρίσκοντες ἡδονήν, εἰς πανηγύρια καὶ ἐξωκλήσια.

Ἦσαν ὁ παπα Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιᾶς, τῆς Βασίης καὶ τοῦ Σπύρου, ὁ μπάριπα Στεφανῆς μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς υἱοῦ, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ, ὁ κυρ Ἀλεξανδρὴς ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταὶ καὶ τέσσαρες προσκυνήτριαι. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσετέθη καὶ δέκατος ἕκτος.

Ὅστις ἦτο ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀργύρου, τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἠλθεν εἰς τὴν ἀποβάθραν

μὲ σάκκον πλήρη τροφίμων καὶ μὲ ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομὴν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς :

— Πῶς τὸ ἔμαθες Βασίλῃ, τοῦ λέει.

— Τὸ ἔμαθα, παπά, ἀπ' τὸ μάστορο Πανάγο τὸ μαραγκό. Ἔλεγε πὼς ἀποφασίσαιτε νὰ πῦτε στὸ Κάστρο καὶ σᾶς ἐκατάκρινε γιὰ τὴν τόλμη. Μὰ ἐγὼ τὸ χάρηκα, γιατίι ἀνησυχῶ γιὰ κεῖνον τὸν ἀδελφό μου, καὶ θέλω νὰ ρθῶ μαζί σας, ἂν μὲ παίρνετε.

— Ἄς εἶναι, καλῶς νὰ ρθῇς, εἶπεν ὁ ἱερεὺς.

Ἐξέπλευσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τοῦ λιμένος ἔβαλαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριον Καλαμάκι. Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς καὶ ὁ πλοῦς εὐοίωνος ἤρχιζε. Ναὶ μὲν ἐκούωναν πολὺ, ἀλλ' ἦσαν ὅλοι βαρέως ἐνδεδυμένοι. Εὐτυχῶς δὲν ἐχιόνιζεν, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο παγερός. Αἶθριος ὁ οὐρανός. Ἡ Σελήνη ἦτο εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον καὶ εἶχε δύσει πρὸ πολλοῦ. Τὰ ἄστρα ἔτρεμαν εἰς τὸ στερέωμα, ἡ πούλια ἐμεσουράνει, ὁ γαλαξίας ἔζωνε τὸν οὐρανόν. Ὁ πῆχυς καὶ ἡ ἄρκτος καὶ ὁ ἀστήρ τοῦ πόλου ἔλαμπαν μὲ βαθεῖαν λάμψιν ἐκεῖ ἐπάνω. Ἡ θάλασσα ἔφρυσεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ καὶ ἠκούοντο τὰ κύματα πλήττοντα μετὰ ῥόχθου τὴν ἀκτὴν, εἰς ἣν μελαγχολικῶς ἀπήντα ὁ φλοῖσθος τοῦ ὕδατος περὶ τὴν προῶν τῆς μεγάλης δυνατῆς βάρκας.

Ἐκαμψαν τὸ Καλαμάκι καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε ξεφέξει. ἤρχιζε μόλις νὰ γλυκοχαράζῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανιά. Ἐφεξάν εἰς τὸν Στρομφλιά, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ καὶ συνηγεροῦς δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται Κουκναριές. Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους πρῶτην φοράν. Πρόσωπα ὠχρὰ καὶ χεῖλη μελανὰ, ρῖνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκκαλιασμέναι. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ εἶχεν ἀποκοιμηθῇ δις ἤδη εἰς τὴν πρύμνην, ὅπου ἔσκαπε τὸ πρόσωπό της μὲ τὴν μαύρην μανδύλαν ὥς τὴν ρῖνα, μὲ τὴν ρῖνα σχεδὸν ὥς τὰ γόνατα. Ὁ κυρ Ἀλεξανδρῆς εἶχε πάρει δύο τροπάρια παραπλεύρως αὐτῆς. ὄνειρευόμενος ὅτι ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὐρύθμως ὥς βρεφικὸν λίκνον. Ὁ υἱὸς τοῦ πατᾶ.

ὁ Σπύρος, ἔκαμνε σιγνὲς μετάνοιες καὶ ὅσον αἷμα εἶχεν, εἶχε συρρεύσει ὅλον εἰς τὴν ρινὰ του, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὄρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιά ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ της εἶχε κρίνει ὅτι ὤφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφ' οὗ δι' αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσε μὲ διπλᾶ ὑποκάμισα, δύο φανέλας, χονδρὸν μάλλινον γελέκον, διπλοῦν σακκάκι καὶ ἐπανωφόρι καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμὸν μὲ χνοῶδες ὀλομάλλινον μανδύλιον ποικιλόχρουν καὶ ραβδωτόν, μικρὸν καταπίπτον εἰς τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Ὡρᾶ παρὰ τὴν πρύμνην ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά της εἶχε τὸν Σπύρον καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφήσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στήθος του, δὲν εὗρισκε σχεδὸν σάρκα· ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκευήν, δι' ἧς εἶχε περιχαρακώσει τὸν υἱὸν της.

Ὁ παπᾶς δὲν εἶχεν ἀποβάλλει τὴν φαιδρότητά του, οὐδ' ἔπαυσε ν' ἀνταλλάσσει ἀστεῖσμοὺς καὶ σκώμματα μὲ τὸν μπάρμπα Στεφανή. Ἐκάθητο κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον, οἱ ἄλλοι ἐβοήθουν εἰς τὴν κωπηλασίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ κυρ Ἀλεξανδρής, ἂν καὶ ἀτζαμὴς περὶ τὰ ναυτικὰ πράγματα, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κωπηλατήσῃ διὰ νὰ ζεσταθῇ. Κι ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐκωπηλάτησε σχεδὸν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Εὐτυχῶς, ἂν καὶ ἐκρούωναν ὅλοι, καὶ αἱ ψυχραὶ ριπαὶ αἱ κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν χιονοφόρων ὁρέων ἐξύριζαν τὰ ὄψα καὶ τοὺς λαιμούς των, εἶχον ὅμως τοὺς πόδας θερμούς, τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς γεινιάσεως τοῦ πόντου.

Ὁ ἥλιος εἶχε προβάλλει ἀπὸ τὰ σύννεφα ἐπ' ὀλίγας στιγμάς, διότι, ἐν ᾧ τὴν νύκτα ἡθροιάζε καὶ ἐγίνετο «ὁ οὐρανὸς καντίλι», τὴν ἡμέραν συνήγοντο πάλιν τὰ νέφη, καὶ ὁ βορρᾶς ἐφαίνετο ὑποχωρῶν εἰς τὸν ἀπηλιώτην, ὥς νὰ ἡπειλεῖτο βροχή, ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλε καὶ ἐφάνη ὥς νὰ ἔβλεπε ποία ἦτο ἡ ὑψηλότερα καὶ ἐγγυτέρω κορυφὴ ἐκ τῶν καταλεύκων ὁρέων ὀλόγυρα, ἡ τοῦ Πηλίου ἢ τῆς Ὀρθρουοῦς διὰ νὰ σπεύσῃ τὸ ταχύτερον διὰ νὰ κρυφθῇ. Ἀλλὰ τὰ νέφη σωρευθέντα πάλιν τὸν ἀπήλλαξαν τοῦ κόπου τούτου.

Ἡ ἀκριβὴς ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ λιμένος ἕως τὸ βορεινότερον ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ἔπλεον, θὰ ἦτο ὥς δέκα ναυτικῶν μιλίων. Ὁ παπᾶς ἔβλεπεν ὅτι ἤθελον νυκτώσει πρὶν

φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἦτο μεσημβρία ἤδη καὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Κεχριάν τὴν ὠραίαν μελαγχολικὴν κοιλάδα μὲ τὰς ἐλαιοφύτους κλιτῆς, μὲ τὸν Ἀραδιάν τὸν πυκνὸν δρυμῶνά της. μὲ τὸ ρεῦμα καὶ τοὺς πλατάνους καὶ τοὺς νερομύλους της.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχριάν, συνέβη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν κακόμαντις Πανάγος προέλεγεν, ὁ δὲ Στεφανὴς δὲν ἠγνόει καὶ ὁ παπα Φραγκούλης προέβλεπεν. Εἴτε τροπὴ εἰς τὸν μαῖστρον ἦτο, εἴτε ἀποθαλασσιὰ, τὰ κύματα ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται κατὰ προῶραν τοῦ μικροῦ σκάφους καὶ ἡ βάρκα ἤρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁμοία μὲ Ἑλληναλβανὸν χορεύοντα ἡρωϊκοὺς χοροὺς μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα. μὲ τὸν ἓνα βραχίονα τριγωνοειδῇ εἰς τὴν μέσσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῇ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα. Αἱ γυναῖκες ἤρχισαν νὰ δειλιῶσιν. Ἦ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἠρώτα τὸν παπά, ἂν δὲν ἦτο καλὸν ν' ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχριάν νὰ λειτουργήσωσιν, ὅπως ἐορτάσωσιν ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα.

Ὁ κυρ Ἀλεξανδρὸς ζαλισθεὶς ἐξάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησυχουν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἐδειλίασαν, ὁ μπάμπας Στεφανὴς καὶ ὁ παπα Φραγκούλης.

Εἰς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν' ἀράξωσι προσωρινῶς εἰς τὴν Κεχριάν, ἕως οὔτου κοπάσῃ ὁ ἄνεμος. Ὁ Στεφανὴς καὶ ὁ ἱερεὺς συνενοοῦντο διὰ νευμάτων. Ἀπεῖχον ἀκόμη ἀπ' τὸ Κάστρον ὑπὲρ τὰ τρία μίλια. Λύο μέσα ἠδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τὰ εὕρισκον τελεσφόρα ἢ νὰ συστείλωσι τὰ ἱστία καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφόρητον διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυόμενα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ριγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες ἢ ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν ἂν θὰ εὕρισκον δρομίσκον τινά, ὃχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ εἶναι βατὸς εἰς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνες δύο τρεῖς εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς προβλέπων ὅτι ἴσως θὰ ἐχρησίμευον διὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του. Ὁ παπα Φραγκούλης ἀπεφάνθη ὅτι ἀφ' οὗ ἐξάπαντος θὰ ἐνύκτωναν, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ δοκιμάσωσι τὸ πρῶτον, διότι κέρδος θὰ ἦτο, εἶπεν, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης, καὶ

ὕστερον θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσι καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

Ἦδη ὁ ἥλιος ἐπιφανεῖς ἀκόμη μίαν φορὰν ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἦτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ ὁ ἥλιος ἔχαμήλωνεν, ἔχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα τοῦ μπάριπα Στεφανῆ μὲ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον της ἐχόρευεν, ἐχόρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κύμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὄρη, πότε κατερχομένη εἰς ρευστὰς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, νῦν δὲ ἐτοίμη νὰ κατασυντριβῇ κατὰ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγε μέσα του τὴν παράκλησιν ὅλην. Καὶ ὁ μπάριπα Στεφανῆς ἐστενοχωρεῖτο μὴ δυνάμενος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρὸς νὰ ἐκχύσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀφελεῖς βλασφημίας του, τὰς ὁποίας ἐμίσα κι ἔπνιγε μέσα του. Καὶ τὰ κύματα ἐπληττον τὴν πρῶταν, ἐπληττον τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους καὶ εἰσορμῶντα εἰς τὸ κύτος ἐκτύπων τὰ νῶτα, ἐκτύπων τοὺς βραχίονας τῶν ἐπιβατῶν. Καὶ ὁ ἥλιος ἔχαμήλωνεν, ἔχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα ἐκινδύνευε νὰ ἀφανισθῇ. Καὶ ἡ ἀπορορῶς βραχώδης ἀκτὴ ἐφαίνετο διαφιλονεικοῦσα τὴν λείαν πρὸς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Τελὸς ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἐνύκτωσεν ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ ἐβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οἷ ἀπέιχον τῶρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη συσσωρευμένα πρὸς ἀνατολὰς ἠμπόδιζον νὰ φανῇ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἀντὶ νὰ πέσῃ ἐδυνάμωνε καὶ ἀγρίευε καὶ ἐθέριευε καὶ ὁ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἐβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ δύο ὄγκους φαιούς, ἀμαυρούς. Εὐτυχῶς ὁ μπάριπα Στεφανῆς ἐγνώριζε καλὰ τὸ μέρος—Ἐδῶ, ἐδῶ εἶν' ἓνα λιμανάκι, παπά, στὰ Μποστάνια.

— Θυμᾶσαι καλά, Στεφανή;

— Ὅπως ξέρς ἡ ἀγιωσύνη σ' τὰ γράμματα το' ἐκκλησιᾶς ἀπ' ὅξεν, παπά, ἔτσι κι ἐγώ, τὰ ξέρω ἀπ' ὅξου ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάβους κι τὰ ἀμμουδιές.

Καὶ προσήγγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ βάσανον, βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

Ἐπῆρχεν ἐν θαλάσσιον μάρμαρον, ὥς φυσικὴ ἀποβάθρα,

πότε καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ κῦμα, πότε ἀνέχον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Τὴν φεγγὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κῦμα. Ἐπλησίασαν καὶ ἡσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἶσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν καὶ εὐλίμενον μέρος.

— Πάντα κατευόδιο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ κυρ Ἀλεξανδρής, ὅστις τότε ἐξεξάλισθη καὶ ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του.

Ἐπήδησαν εἰς, εἰς ἔξω· ἐξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἡλάφρυναν τὴν βάρκαν. Ἀνάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο· μικρὴ ἀμμουδιὰ ὅση θὰ ἦρκει διὰ νὰ σύρῃ ἄλιεὺς τὴν ψαροπούλαν του γιομένην ἐπὶ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ κοιμηθῇ θεωρῶν τοὺς ἀστέρας.

— Τώρα νὰ σύρουμε τὴ βάρκα, παπά, εἶπεν ὁ μπαρμπα Στεφανής, καὶ ὕστερα οἱ ἄνδρες νὰ φορτωθοῦμε ὅλα τὰ πράματα καὶ ν' ἀρχίσουμε σιγὰ σιγὰ ν' ἀνεβαίνουμε. Ἄς πάρουν καὶ οἱ γυναῖκες ὅτι μποροῦν.

— Νὰ τώρα τί ἄξιζε νὰ χα τὸ μῆλαρι μαζί μ', εἶπεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς· σοῦ εἶπα, μπάρμπα Στεφανή, νὰ τὸ μπαρκαρουμε· δὲ θέλησες.

Ἔσυραν τὴν λέμβον. Ἦναψαν τὰ δύο φανάρια, ποὺ εἶχαν. Ὁ Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας του καὶ ἀπομακρυνθεὶς προσωρινῶς ἤρχισε νὰ κατοπτεύῃ, ποῦ θὰ εὔρισκε μονοπάτι, ὅχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ δύνανται ἄνθρωποι νὰ βαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὡς τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμανρὸς ὄγκος ὑψηλὸς πρὸς βορρᾶν, ἡ ὁδὸς δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὥρας, ἀλλὰ εἰς ἣν κατὰστασιν ἦτο τώρα ὁ δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας τίς οἶδεν, ἂν θὰ ἦρκει καὶ τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου, ὅπως φθάσωσιν. Ἐδείπνησαν ὅλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπυρα καὶ με ἐλαίας καὶ ἔπιον ὀλίγον οἶνον ἢ ρακήν.

Ὁ Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι, πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ' ὅτι μὲ πολὺν κόπον, ἂν προπορεύωνται δύο ἄνθρωποι καὶ ξεχιονίζουν, ἐλπίζει νὰ φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γρηγορώτερον... ἕως τὰ μεσάνυχτα.

Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευὰς. Ὁ κυρ Ἀλεξανδρής ἔλαβε τὸ

ἓνα φανάρι καὶ μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ μπάριμπα Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του ἔλαβον τὰ πινάρια· καὶ τὰς ἄξινας καὶ προπορευόμενοι ἤρχισαν νὰ ξεχιονίζωσιν. Ὁ δορμίσκος ἀνήρχετο ἔρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ' ἀρχάς, εἴτα κατήρχετο εἰς ἓν παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπάτουν προσεκτικῶς ὥς νὰ ἐμετροῦσαν τὰ βήματά των.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγῇ τῶν νεφῶν καὶ προσεπάθει νὰ φέξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυσθὲν φῶς της. Ἐνίστε ἔγαναν τὸ χάραγμα τοῦ δρόμου, ἀπεπλανῶντο, καὶ εὗρισκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς πέλωριων βράχων, κάτω τῶν ὁποίων ἄβυσσος ἤνοιγε τὸ στόμα της, καὶ πάλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καὶ τῶν θάμνων. Ἀνεῖρπον εἰς τὸν κρημνὸν ὡς μικρὸν κοπάδιον αἰγῶν ἀποπλανηθὲν καὶ ἀπαγόμενον ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν ἀπὸ τοὺς δύο βοσκούς του, οἵτινες τὸ ἀνεξήτησαν κρατοῦντες φανάρια, καὶ μακρόθεν, ἂν τοὺς ἔβλεπέ τις, ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ὡς συστρεφόμενον κρικωτὸν τέρας φωσφορίζον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν μὲ τοὺς δύο φανούς.

Μὲ ὅλον τὸ ξεχιόνισμα, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ τις πόσον ἀτελῶς ἐνηργεῖτο, ἐπάτουν ἐνίστε σφαλερῶς καὶ ἐχώνοντο ὥς τὸ γόνυ καὶ ὥς τὸν μηρὸν εἰς τὴν χιόνα.

Ἐπλησίαζε μεσάνυχτα, ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου, μισοπνιγμένοι, παγωμένοι, ἄλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χεῖλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν.

Ἐκεῖ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν, ἀπὸ τὴν σιδερόπορταν τοῦ Κάστρου, ἠκούσθησαν φωναί :

— Ποιοὶ εἰστε ; Ποιοὶ εἰστε ;

Καὶ ἀντήχησε βαρὺς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφέων, ὥς νὰ ἐδοκίμαζέ τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρᾶν πύλην. Ἠκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὥς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τυφεκίου.

Καλοὶ ! καλοὶ ! πατριῶτες ! ἀπήντησεν ὁ μπάριμπα Στεφανῆς. Μὰ ἐσεῖς ποιοὶ εἰστε ;

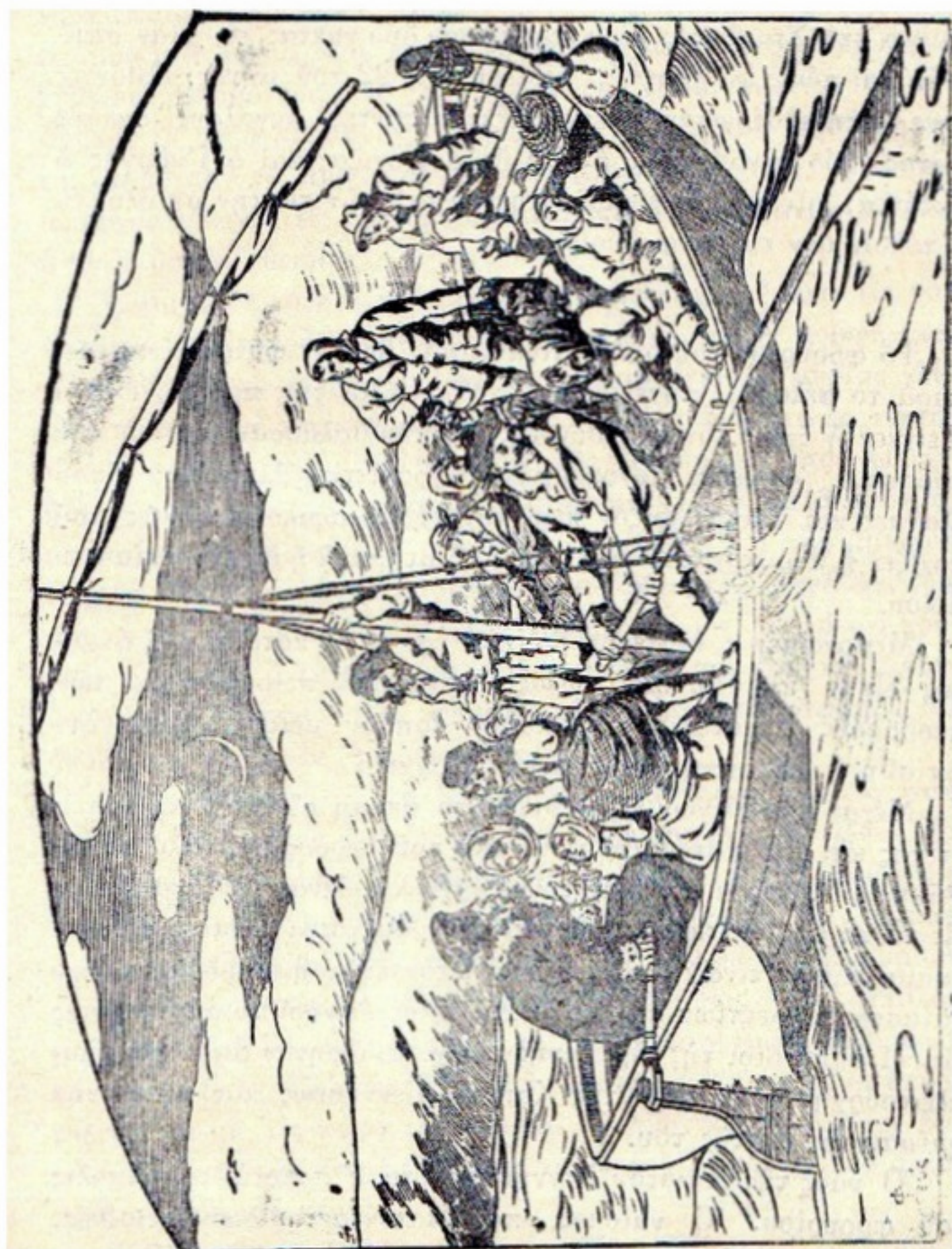
— Πέτε μας τὰ ὀνόματά σας.

— Ἡμεῖς εἴμαστε... ἤρχισεν ὁ μπάριμπα Στεφανῆς καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ἐσυμβουλευέτο τὸν παπάν.

— Μπά ! αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς.

Καὶ εἶπε βυρσίνας τὴν προῖον

Ο παπὰ Φυλακίου ἐκείνη τὴν ἡμέραν εἰς τὸ πηδάλιον

— Ἀργύρη ! ἐγὼ εἶμαι ! ἐφώναξε.

— Τόσο καλύτερα....μᾶς ἔβγαλαν κι ἀπὸ ἕναν κόπο, ἐψιθύρυσεν ὁ ἱερεὺς.

Ν. Κοντοπούλου Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' Γυμνασίου ἔκδοσ. Δ' 2

Ἀνέβησαν εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου συνήντησαν τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸν Γιάννην τὸν Νταφιώτην. Οὗτοι ἐν ὀλίγοις διηγήθησαν, πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω στὸ Στοιβωτό, ὅπου ἐτρύπωσαν δύο νύκτας εἰς μίαν σπηλιὰν καὶ πῶς τὴν προχθές, ἦτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἔλθόντες τοὺς ἀπηλευθέρωσαν ἐκεῖθεν, ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὄγκους χιόνος, δύο αἰγοβοσκοί, ὁ Γιαλῆς ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γιώργης ὁ Μπάντας, οἵτινες καὶ εὗρίσκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ ὅλον τὸ αἰπόλιόν των εἰς τὸ φρούριον.

* * *

Τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβληλὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὥς νὰ ᾔδειχεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον τῆς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει· φοβερὸς μονοκόμματος γρανίτης ἀλίκυπος, ὅπου γλαῦκες καὶ λάροι ἤριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονεικοῦντες ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἑνὸς καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου.

Μεμονωμένος ὑψιτενὴς βράχος, ἐφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἐξ ἀνάγκης εἶχαν κλεισθῇ διὰ φύλαξιν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων, ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πόλιν.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζοντο ἀκόμη οἰκίαι τινὲς μὲ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταῖον, ἡ ὀλιγορτία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁ ὄγκος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτονται τὸ Κάστρον συχνότερα, καὶ ἡ ἀσυνειδησία ὀλίγων τινῶν συλαγωγῶν, πλεονεκτῶν ἢ οἰκοδόμων, εἶχε καταστήσει ἐρειπίων σωρὸν τὸ Κάστρον. Ἐντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πόλεως, ἄφηναν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀλειτούργητον τὸν ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς του.

Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπὴς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπὰ Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ καρδιά των ἠσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγγινή-

σεως, τὸ «εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου», ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼν ἔδесе μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνη τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἦνα-
πτον ἐπιμελῶς τὰ κανδίλια, καὶ ἦναψαν μέγα πλῆθος κηρίων,
εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρσκευάσαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ
ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐγέμισαν ἄν-
θρακας τὸ μέγα πύραυνον, τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήμα-
τος, καὶ ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι
ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. «Καὶ ὠσφράνθη Κύριος
ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας».

Ἐλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν
θόλον ὁ Πατοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην ἐπιβλητικὴν μορφήν καὶ
ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυριάς γλυ-
φὰς τέμπλον μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης
εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου «Παρ-
θένος καθέζεται τὰ χερουβείμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως
μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ θείου Βρέφους καὶ τῆς Ἀμώμου
Λεχοῦς, ὅπου ζωντανὰ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν
μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις, ὅτι στίλβει ὁ χρυ-
σός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου,
ὥς ἐὰν ἡ γραφικὴ ἐλάλει, φαντάζεται τις ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι
ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ!...»

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν
τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλλος ἐθώπευσε τὴν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν
καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠσθάνθη-
σαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει
αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου,
ὥστε τοὺς ἔφηνγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι,
εὐρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρῶφασιν, ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι
καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον
τυλιγμένοι μὲ τὶς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω
δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον
πρὸς τὸ βόρειον μέρος.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ
τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας
δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων, οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι,
μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφήσει

ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν «εὐλογητόν», μεθ' ὃ ὁ κυρ Ἀλεξανδρὸς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυστασμένοι ἀπεκοιμήθησαν εἰς τὰ στασίδια τῶν.

* *

Αἰφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει... Ἐξῆλθε κι ἡ θειά τὸ Μαλαμὼ κι ὁ κυρ Ἀλεξανδρὸς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπὰς ἔρριπεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρίξει ὁ εἰς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἰς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσὸν ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσῃ εἰς τινὰς κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρὺ ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὲς ὄρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρήλθε πολλὴ ὥρα ἕως οὗ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμείναν μόνοι, ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν «προσκομιδὴν», καὶ ὁ κυρ Ἀλεξανδρὸς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως. Ἐν τούτοις κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Κουρούπη εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλικτύπων βράχων, ἔβλεπον σῶμά τι ἀμυδρῶς κινούμενον μελανώτερον τῶν βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ὑπὸ τὰς ἡχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μὲ ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρὸχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νταφιώτης ὁ Γιάννης, καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφὸς του ἔλαβον ἀνὰ ἓνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. Ἀλλ' ἔὰν ὁ κορημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον, καὶ τώρα ὅπου ἦτο χιονισμένος, καὶ ἦτο νύξ, οὔτε μία ὥρα δὲν ἦρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἦττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἣτις εἶναι οἷονεὶ ρυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἶσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν μετὰ τὴν πρώτην ἐκπλήξιν καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἢ παγερὰ πνοὴ τῆς φιλαντίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω, ἐκεῖνοι ἔλαβον τοὺς δαυλοὺς των, καὶ ἔωρξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον. Οἱ λοιποὶ, μέιναντες ἐπάνω, ἡσυχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὅλον ἐν τὴν φλόγα, μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν «πρόθεσιν», καὶ ἐμνημόνευσε τὴν πρωτὴν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ' ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίχνης ἀποθαμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσῃ τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡ ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη ὅτι βωβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας. . . Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἕως τὴν Ἀγίαν Κυριακὴν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας, μὲ δύο πυροσφύς εἰς τὰς χεῖρας.

* *

Παρηλθὲν ὀλίγη ὥρα ὁ ἱερεὺς ἀργὰ ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν

«λειτουργίαν», ἐλπίζων νὰ ἦρχοντο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἄλλ' ἡ λειτουργία» προὐχῶρει καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «μετὰ φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μάρτυρ Στεφανὴς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναντικά ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασάν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐν ᾧ ὁ κυρ Ἀλεξανδρὴς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον» οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα.

Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολετὶ τοῦ Καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσηλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἄδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς:

Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὄρμον τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξούριασε, αἱ ἄλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθησε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς ὄρμον. Καὶ τὸ γολετὶ ξυλάρμενον μετὰ ματαίας προσπαθείας παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναῦται εἶδον ἑξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὀδηγοῦντα αὐτούς, τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναύσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ αἰπόλοι. Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγρυνλοῦντες οἱ ποιμένες, οἱ ἀκούσαντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις...» Ἐπλησίασαν φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, καὶ ἐκάθησαν τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχὰ ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὁμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

* *

Ἐφεξὲν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐν ᾗ οἱ δύο ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκά-

δας κοτσύφια ἀλατισμένα· καὶ ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν, ὅπως ἦτο καθισμένον, ἄν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀποθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκούς γενναίου οἴνου καὶ ἓν καλάθιον μὲ ἀὺγὰ καὶ κασκαβάλι τοῦ Αἴνου, καὶ ἡμεῖς σειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἠὺφράνθησαν, ἐορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου.

Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ σκεπάσματα καὶ καπότας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πᾶνηγυρισταὶ εἶχον φέρει μεθ' ἑαυτῶν, καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχον εἰς τὸ Κάστρον καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καθαβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ, καὶ ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπάρομπα Στεφανῆς καὶ ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοσκῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθεῖλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον τὴν ἔφεραν εἰς τὸ βορειανατολικὸν μέρος.

Τῇ βοήθειᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπάρομπα Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελούκας τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς π्लाγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολετί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἰστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

2. ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΟ

Εἶχε διαβάσει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορὰς τοῦ ἐξηγοῦσε ὁ μακαρίτης ὁ Γέροντας, ὁ πνευματικὸς τῆς νήσου, μὲ τὰ μεγάλα μάτια καὶ τὴν χονδρὴν φωνήν, πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι πλέον πολύτιμον προῖγμα ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἂν τὴν χάσῃ κανεῖς, μὲ τίποτε πλέον, οὐδὲ μὲ τὸν κόσμον ὅλον, δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ. Τὸ ἐπίστευεν αὐτὸ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἐπίστευε τὴν φωνὴν τοῦ Γέροντα ὅπου χονδρὰ χονδρὰ ἀντηχοῦσε ἕως μέσα εἰς τὴν καρδίαν του πάντοτε:

«Ἡ τί δώσῃ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;...»

Λιὰ τοῦτο ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας δὲν ἐλυπήθη τόσον, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς μητέρας του, ὅσον τώρα ὅπου ἐξημέρωνε τὸ Ψυχосάββατον, τὸ πρῶτον Ψυχосάββατον, μετὰ τὸν θάνατόν της.

Ἡ σκούνα μὲ τὴν ὁποίαν ἐμπαρκάρισεν ὡς ναύκληρος, ἦτο ἐραγμένη εἰς μίαν ἐρημον ἀκτὴν, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπὸ παρακαιρόν. Εἶχαν φορτώσει τοῖβλα ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν προωρισμένα διὰ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Ἀνατολῆς, εἰς Νικομήδειαν, καὶ ἐξ αἰτίας ἰσχυρῶν βορείων ἀνέμων ἔχασον μεροῦσαν τόσας ἡμέρας ἔξω ἀπὸ τὸ Σιτλὶ Μπαχάρ.

Ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἀκόμη τὴν Παρασκευὴν, σὰν ἐκοίταξε τὴν Σύνοψιν, ἐπάνω εἰς τὴν προῖνήν του προσευχὴν, τὸν κατέλαβε μία βαθυντὰ μελαγχολία, ὅταν εἶδε πὼς ἐξημέρωνε ψυχосάββατον εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην, τόσον, ὅπου ἐλησιμόνησε νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τὸ πλήρωμα. Καὶ σὰν νὰ τοῦ ἐκακοφάνη ὀλίγον τοῦ πλοιάρχου, ὅστις ἦταν ἀγανακτισμένος καὶ ἀπὸ τὸν καιρόν. Ἀλλὰ θυμῆρης φυσικά, ὡς ἦτο, ὁ καπετὰν Γιάινης καὶ ἀναιχτόκαρδος, δὲν τὸν ἤλεγξε τὸν νεαρὸν ναύκληρον, γιὰτὶ τὸν ἐγνώριζε «περήφανο στὴ δουλειά του» πάντοτε. Ἀλλ' ὅταν, ἐξελθὼν ἀπὸ τὸ καμαρί, πίσω, ἀφ' οὗ ἐπὶ τὸν καφέ του, εἶδε τοὺς ναῦτας νὰ ξετινάζουν τὰς κρεμαστὰς τῶν κλίνας, εἶπε πρὸς τὸν λοστρόμον του, ὅστις, ἀκουμβισμένος ἐπάνω εἰς τὴν κωπαστὴν, παρηκολούθει τὰ κυλιόμενα πέραν ἀγρίως λευκὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου:

— Θυμήθηκες πάλι τὴ μάνα σου! . .

Τοῦτο ἤρκεσεν εἰς τὸν ἀγαθὸν ναύκληρον νὰ συνέλθῃ, νὰ ἐννοήσῃ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ προβῇ πρὸς τὴν προῶραν.

— Οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανούς, ἐψιθύρισεν ὁ καπετὰν Γιάννης τότε, ἀνάπτων τὸ τσιγάρον του, καὶ οἱ πεθαμένοι μὲ τοὺς πεθαμένους . . .

— Καμιὰ φορὰ ὅμως ἔχουν τὴν ἀνάγκην μας καὶ οἱ πεθαμένοι! ὑπέλαβεν ὁ νεαρὸς ναύκληρος.

Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ πληρώματος εἰργάζετο εἰς τὴν συρραφὴν μιᾶς παλαιᾶς ἐσχισμένης μπούμας τοῦ πλοίου, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀπλώσει ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Συχνὰ δὲ ἴστατο μὲ τὴν σακκορράφαν τὴν χονδρὴν εἰς χεῖρας, βλέπων πρὸς τοὺς ἴστους ἐπάνω, περίφροντις μᾶλλον ἢ ἀφηρημένος :

— Θὰ τῆς βράσουν τάχα κανένα πιατάκι κόλλυβα; διελογίζετο. Ποιὸς νὰ φροντίσῃ; Ἐκεῖ ποὺ στήν ἀράδα θὰ λάμπουν στολισμένα τὰ κόλλυβα ὅλων τῶν πεθαμένων τοῦ χωριοῦ εἰς τὴν ἐνορία μας, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κάθε ἓνα μὲ τὸ κεράκι του, κάθε ἓνα μὲ τοὺς χρωματιστοὺς του φιόγκους, θὰ εἶναι μαζὶ καὶ τὸ δικό της τὸ πιατάκι, εὐμορφοστολισμένο, μὲ σταφίδας, μὲ κοφέτα, μὲ γαρούφαλα, μὲ μαντζουράνες καὶ ταμπαρόριζες; Καὶ δίπλα θὰ εἶναι καὶ τὸ καλὸ τὸ σαμδανάκι μας μὲ μιὰ λαμπαδίτσα κίτρινη, μὲ μαῦρες κορδέλες; Ποιὸς νὰ σοῦ τὰ κάμῃ αὐτά, φτωχὴ μαννούλα! Θὰ σοῦ ζυμώσουν τοῦλάχιστον καμιὰ λειτουργιά; Θὰ σὲ μνημονεύσῃ κανένας παπάς; Καὶ προσεπάθει νὰ κρύνῃ τὰ μάτια του, ποὺ ἄρχισαν νὰ βουρκώνουν.

— Ἄ παιδιά! Ὡς τὸ μεσημέρι νὰ τὴν ξενετάρωμε, ἀπέτεινε τότε παρακέλευσιν πρὸς τοὺς ναύτας, ὅπου γύρω γύρω συνέσραπτον τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο ἱστίον, ὁ καθένας μὲ τὴν σακκορράφαν του καὶ μὲ τὸ πέτσινο γάντι του.

Καὶ πάλιν ἴστατο σιωπηλός, βαστάζων ἀκίνητον τὴν σακκορράφαν του καὶ βλέπων πρὸς τοὺς ἴστους.

— Τί νὰ σοῦ κάνῃ καὶ ἡ καημένη ἡ ἐξαδέλφη μου, ἡ μόνη συγγένισσά μου! Τί νὰ σοῦ κάνῃ ἡ φτωχὴ καὶ αὐτή! διελογίζετο τότε ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαϊνας, συνεχίζων τὰς σκέψεις του.

— Τί νὰ σοῦ κάνῃ καὶ ἡ ξενοδουλεύτρα! Ἀδειάζει καὶ αὐτή!

όπου καὶ εἰς τὸν ὕπνο της ἀκόμα πλέκει τὴν κάλτσα κινουῖσα τὰ χέρια της : . . .

Καὶ ἀνεστένναξε βαιβέως :

— Νὰ ἤμουν ταχιά κι ἐγὼ στὴν Παναγία τὴ Λιμνιά, τὴν ἐνορία μας, ταχιά τὸ Ψυχασάββατο ! Τί κόλλυβα, σωρό, θιά κανα γιὰ ὅλους τοὺς πεθαμένους . . .

Καὶ μετ' ὀλίγον :

— Νὰ εἶμαστε τὸ ἐλάχιστο σὲ κανένα λιμάνι ἀπόψε, σὲ καμμία σκάλα νὰ βγῶ, νὸ πάω στὴν ἐκκλησιὰ ταχιά τὸ Ψυχασάββατο ! Νὰ σοῦ ἀνάψω ἓνα κεράκι τὸ ἐλάχιστο ! . . .

Καὶ τοῦ ἦλθε τότε εἰς τὴν ἀνάμνησιν τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς ξαδέλφης του, πὺ τοῦ ἔγραφε γιὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του, στὴν Μαρσίλια ἐκεῖ πὺ φόρτωναν τὰ τοῦβλα· τὸ εἶχε μέσα εἰς τὸν κόρφο του, σὰν φυλαχτό, τὸ γράμμα ἐκεῖνο καὶ τὸ εἶχε μάθει ἀπόξω νεράκι :

— «Ὅταν θὰ φευγες», τοῦ ἔγραφε ἡ Λουξανιώ ἡ ἑξαδέλφη του, «ἦταν χαρούμενη· θυμᾶσαι μὲ πόσες εὐχὲς καὶ μὲ πόσες χαρὲς σὲ κατευώδωσε. Σὰν νὰ μὴν ἤθελε νὰ πονέσης εἰς τὸν ὕστερό σου ἐκεῖνον μισεμό. Σὰν νὰ ξερε ὅτι γιὰ τελευταία φορὰ σὲ ἔβλεπε κι ἤθελε μὲ χαρὰ νὰ σ' ἀποχαιρετίσῃ γιὰ νὰ γῆς πάντα ὡς εὐχὴ της τὴ χαρὰ. Τὴν εἶδες ! Τὴν θυμᾶσαι ! Ἐλαβε δύναμη, σὰν ἀπὸ ἄνιωθεν, ἐσηκώθη ἐπάνω ὅπου εἶχε μῆνες νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ σοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι καὶ σ' ἐφίλησε :

— Στὸ καλό, παιδί μου ! Τὴν εὐχὴ μου, παιδί μου ! Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ εὐτυχίες νὰ σοῦ ἔρχονται παιδί μου ! . . .»

Ἐσταμάτησεν ἐδῶ τὰς ἀναμνήσεις του ὁ Γεωργάκης βουρκομένος καὶ ἔσκυψε μέσα εἰς τὸν κόλπο του, ἵνα μὴ ἐννοήσουν οἱ ναῦται.

Ἐπειτα πάλιν ἐξηκολούθησε τὴν ἀποστήθισιν τῆς ἐπιστολῆς.

— «Σὰν κατέβηκες τὴ σκάλα, νὰ τὴν ἔβλεπες ! Ποῦ εὐρέθηκεν ἐκείνη ἡ δύναμη ! Θυμήθηκε τὰ νιάτα της. Ἐπετάχτηκε στὸ παραθύρι, γιὰ νὰ σὲ καμαρώσῃ.

— Ἀρή, ἀπὸ ποῦ θὰ ξαγναντήσῃ τὸ παιδάκι μου !

Ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς σκαλίτσας ἐφαίνετο μιὰ γωνίτσα τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκοίταζε καὶ ἔλεγε εἰς τὰ χαμένα ἔτσι :

— Στὸ καλό, παιδί μου ! . . . στὸ καλό ! . . . Δεξιὰ καὶ ἀριστερά ! . . .

Ἄλλὰ πρὸς τὸ βράδυ ὁ καιρὸς ἐχάλασε, χειμῶνας βλέπεις. Ἐπῆρεν ἓνας κρύος μαῖστρος ! Χιονιὰ δυνατὴ ! Ἐγονάτισε τότε μπροστὰ στὴν Παναγίτσα μας τὴν Τριχειρούσα κι ἔκλαιεν :

— Ἀρὴ Λουξανιώ, πῶς τ' ἄφησα τὸ παιδάκι μου καὶ μοῦ φυγε ! Πῶς τό καμα αὐτὸ δά, ἀρὴ ! Δὲν τὸ κρατοῦσες μαθές !... Κι ἔκαμνε μετάνοιες εἰς τὴν Παναγίτσα μας κι ἔλεγε μὲ κλάματα ὀξέως βοῶσα :

— Δὲν μ' ἐπαιρνες καὶ μένα μαζί . . .

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἐπροδόθη ὁ ναύκληρος. Εἶδαν οἱ ναῦται γύρω γύρω τὰ βουρκωμένα μάτια του καὶ ἓνας γεροντοποιός, κοντὸς καὶ καμπουράκος, μὲ τὴν κομμένην μύτην, πὺ τοῦ τὴν ἐπῆρε τὸ τζάκι, σὲ μιὰ φουρτούνα, ὁ Καπότας, λέγει, συνειθισμένος νὰ παρεμβοῖν παντοῦ :

— Ἀλήθεια, κυρ Γεωργάκη, σχωρέθηκε ἡ γριὰ :

— Τώρα, ἀπάντησε καταπίνων δύο λυγμοὺς ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας καὶ περνῶν νέον σπάγγον εἰς τὴν σακκορράφαν του. Δέκα μέρες ὕστερα πὺ φύγαμε γιὰ τὴ Μαρσίλια ! Δὲν σᾶς τό εἶπα.

— Θεὸς σχωρέστηνε ! ἐπανέλαβεν ὁ Καπότας μὲ τὴν ἔρρινον πάντοτε φωνὴν του. Καλὴ γριούλα !

Καὶ προσέθηκε :

— Καὶ τί ὁργὴ Θεοῦ κυρ Γεωργάκη ! Νὰ μὴν εἴμαστε σὲ καμιὰ σκάλα, νὰ τῆς κάνης αὔριο ἓνα πιατάκι κόλλυβα πὺ ξημερώνει, κατάλαβες, ψυχασάββατο ! . . . ἓνα κεράκι νὰ τῆς ἀνάψης, κατάλαβες . . .

Ἡ ὑπενθύμις αὕτη ἦτο ἔλαιον εἰς τὴν πυράν. Ἐξήναψεν ὁ πόνος του πάλιν. Δὲν ἐβάσταξε πλέον. Ἐπέρασε τὴν σακκορράφαν του εἰς μίαν πτυχὴν τοῦ ἱστίου καὶ ἐγερθεὶς μετέβη εἰς τὸ μαγειρεῖον ν' ἀνάψῃ ἓνα τσιγάρον, ὥς εἶπε.

Ὁ μάγειρος, ἓνας νέος Τσεσμελῆς, ἓνας νέος ἡλιοκαμένος καὶ θαλασσοιημένος, πρῶην τρατάρης, μὲ ἓνα τουλουπάνι περὶ τὸν ναυτικόν του κοῦκον, χωμένος μέσα εἰς τὸ ξύλινον οἶκημα τοῦ μαγειρείου, ἐσυγύριζε τὴ φασολάδα «γιὰ τὸ τσοῦρμο» καὶ συγχρόνως ἐκαθάριζε σιτάρι διὰ τὸν καφέ, ἔτσι ἀπὸ καλωσύνην του καὶ ὄχι ἀπὸ φυλάργυρον ἰδιοτέλειαν, γιὰτὶ βλάπτει ὁ καθαρός καφές, τοὺς ἔλεγε τοὺς ναύτας, στὰ νεῦρα.

Τὸ σιτάρι ἦταν ὄντως εὐμορφον, μεγαλόκκοκον καὶ χρυσό-

ξανθον, σιτάρι τοῦ Αἴνου, κι ἐκίνησεν ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ ναυκλήρου, ὅστις ἐκόλλησε, θαρρεῖς, ἐπάνω λαίμαργον τὸ βλέμμα του. Ὅλίγον καὶ ὀλίγον ἤρχισε νὰ πρᾶνεται τότε ἡ ἀνήσυχος μορφή του. Ἡ ψυχὴ του ἐγαληνίασε καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του τοὺς θαμβοὺς ἔλαμψαν αἴφνης ἀστραπαὶ παραμυθίας . . .

*
* *

Καὶ ἦταν ἀληθινὰ ἀξιαγάπητος ἡ κυρὰ Λιμπέριανα, μία γυναῖκα φιλάσθενος, κοντὴ καὶ ξεραγγιανή, μία γερόντισσα, νὰ εἴπωμεν, πλέον, ὅπου ἐπέρασε τὴν ζωὴν της πολὺ σεμνὰ καὶ πολὺ ταπεινά, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσῃ εἰς τὸ παραμικρὸν ποτὲ ἄλλον. Ὑστερα δὲ ἀπὸ ἓνα ταχυθάνατον γάμον της, οὐδὲ ἐφαίνεται ποτὲ ἔξω, κλεισμένη εἰς τὸν οἰκίσκον της μέσα, αὐτὴ μὲ τὴν μακρὰν της χηρείαν, ἐν προσευχαῖς καὶ νηστεαῖς διάγουσα καὶ μόνον εἰς τὴν γειτονίαν τῆς Παναγίας τῆς Λιμνιάς ἐπήγαινε σκυφτὴ σκυφτή, πρωῒ καὶ βράδυ, παρακολουθοῦσα τοὺς ἐσπερινοὺς καὶ τοὺς ὄρθρους ὡς κανδιλανάπτρια μ' ἓνα μαῦρο σάλι σκεπασμένη. Ἄν εἶχε καὶ καμίαν χαρὰν, ἡ χαρὰ της ἦτο μόνον τὸ μωσαναθρεμμένο παιδί της, ὁ Γεωργάκης της, τὸν ὁποῖον ἑπτὰ μηνῶν βρέφος τὸν ἄφησε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του ὁ καπετὰν Λιμπέριος, ἓνας φιλήσυχος μικροκαπετάνιος, ὅπου ἀπέθανε τὴν ἴδια νυχτιὰ μὲ τὸ κότερό του ἓνα εὐμορφο καὶ γλήγορο κότερο, πού τὸ πονοῦσε καὶ ἀπὸ τὴ γυναῖκα του περισσότερο.

— Βοηθᾶτε με, γιὰ τὸ Θεό, παιδιά ! βοηθᾶτε με ! ἐφώναζε τὴν νύκτα ἐκείνη ὅπου εἶχε σηκωθῇ μία ἀγρία παλαβονοτιά, ἀναστατώσασα τὸν λιμένα τῆς μικρᾶς νήσου, ἐκτεθειμένον εἰς τὴν μανίαν της.

Ὁ καπετὰν Λιμπέριος ἐπάνω εἰς τὸν ὕπνον του, ἐξαφνισθεὶς ἀπὸ τὰς ἀγρίας πνοὰς τοῦ χειμερινοῦ ἐκείνου νότου, κατέβη ἀμέσως εἰς τὸν λιμένα καὶ εἰς ἓνα βράχον ἐπάνω θαλασσωμένος, ξεσκούφωτος, καὶ μὲ τὸ ἄσπρο του ἐσώβρακον σὰν ὁ βρυκόλακας τοῦ λιμανιοῦ, προσεπάθει νὰ διασώσῃ τὸ ὠραῖον πλοῖον, τὸ ὁποῖον, παρασυρθὲν, εἶχε διπλαρώσει ἐπάνω εἰς τὴν βραχώδη ἀκτὴν τοῦ λιμένος.

— Βοηθᾶτε με ! ἔκλαιεν ὀλολύζων ὁ καπετὰν Λιμπέριος, μι-

σοπνιγμένος μέσα εἰς τὰ ἀφρισμένα κύματα καὶ προσπαθῶν νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὸ μπαστούνι τὸ κότερον, σὰν παιδί ἀπὸ τὸ χέρι, ὁ πτωχός, νὰ τὸ τραβήξῃ ἔξω.

Ἄλλ' ἓνα τελευταῖον κτύπημα τοῦ λεπτοκαμωμένου πλοίου ἐπὶ τῶν ὑφάλων ἐκεῖ, διέλυσεν αὐτὸ πάραυτα εἰς ξύλα καὶ σχοινία, ὅταν καὶ ὁ καπετὰν Λιμπέριος ἔξαφνα, σὰν νὰ ἐγλύστρισε, εὐρέθη φαρδὺς πλατὺς μέσα εἰς τὰ ἄγρια κύματα σὰν γιαλόξυλο ὁλόξηρος, συγκυλιόμενος καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ναυαγίων μέσα εἰς τοὺς γοεροὺς γογγυσμοὺς τῶν ἀφρῶν καὶ τῶν κυμάτων.

Ἡ πένθιμος εἵδησις τὴν ἡύρε τὴν κυρὰ Λιμπέριαιναν προσευχομένην, γονατιστὴν ἔμπρὸς εἰς τὴν Τριχειρούσαν της, ἐν ᾧ τὸ παιδίον, τὸ νήπιον ἐκλαυθιμύριζεν ἄϋπνον μέσα εἰς τὴν κούβιναν τοῦ παραδέρνου.

Ἄλλ' εἶχε πλάτος καρδιᾶς ἢ ἀξία ὄντως γυναῖκα αὐτὴ καὶ διῆλθε νικηφόρος τὴν θλιβερὰν χηρείαν της, ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου της, τὸ ὁκοῖον ἤδη, ἔφηβος εἰκοσιπενταετῆς, ἦτο ὁ καλύτερος ναύτης τῆς νήσου καὶ ὁ συμπαθὲς ναύκληρος τῆς σκούνας τοῦ καπετὰν Γιάννη ἀπὸ τὸ Σιτλὶ Μπαχάρ.

Εἰς τὸ τελευταῖον ταξίδι ἔμεινε τρεῖς μῆνες σχεδὸν μαζὶ μετὰ τὴν μητέρα του, ὅλον τὸ φθινόπωρον, ἥτις ὑποφέρουσα ἀπὸ ἓνα ἐπίπονον μαρασμόν, εἶχε καταπέσει τελείως.

Ὁ χειμὼν, πολὺ πρῶϊμα ἐκραγεῖς καὶ μετὰ ἀσυνήθη βίαν τὸ ἔτος ἐκεῖνο, εἶχεν ἀποκλείσει ὀλοταχῶς τὴν μικρὰν νῆσον μετὰ τὰς συνεχεῖς θυέλλας τοῦ καὶ τὰς τρικυμίας του, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν εἰς τὴν νῆσον κατάπλουν τῆς σκούνας, ἥτις φορτωμένη σίδερα παλαιά, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν Πόλιν κατευθυνομένη εἰς τὴν Μασσαλίαν.

— Καλύτερα μαννούλα μου, ὅπου ὅλο βρέχει καὶ χιονίζει καὶ κάθομαι κοντά σου εἰς τὴν παραστιά...

— Τὴν εὐχίτσα μου νὰ χῆς παιδί μου... Δεξιὰ καὶ ἀριστερά!... ἐπανελάμβανεν ἡ γερόντισσα ἀντὶ πάσης ἄλλης ὁμιλίας.

Κι ἐσιώπα κατόπιν σιγὴν μακρὰν καὶ νεκρικὴν, γιομένη ἀπὸ τὸ ἓνα πλευρὸν εἰς τὸ προσκεφάλαιόν της, παρὰ τὴν ἐστίαν, καὶ βλέπουσα ἀτενῶς πρὸς ἓν σημεῖον τῆς ὁροφῆς, ὡς ἐν θεωρίᾳ μυστικῇ τῶν ἡσυχαστῶν τῆς ἀρχαίας Λιβύης.

Καὶ ὁ Γεωργάκης, ὁ εὖσωμος ναύτης, μετὰ τοὺς κυανούς του

ὀφθαλμούς, ἐν οἷς κατηυγάζετο, θαρρεῖς, τὸ γλυκὺ τοῦ Αἰγαίου
 χρῶμα μὲ ἓνα πρόσωπον στρογγύλον καὶ πρᾶον, στιλπνὸν καὶ
 ἄμωμον ὡς ἡ ἀθωότης, μὲ μίαν χάριν ἁπλάστον καὶ διαυγῇ ὡς
 τὸ νάμα τοῦ Ταξιάρχου μας, τρεῖς μῆνες σχεδὸν δὲν ἀπεμακρύ-
 νετο ἀπὸ τὸ πενιχρὸν κλινίδιον τῆς μητρὸς του, ἥτις γιομένη,
 ὡς ἦτο πάντοτε, τοῦ ἐφαίνετο σὰν ζωγραφιὰ τῆς Ἁγίας Φωτει-
 νῆς τῆς Σμύρνης, ἀπαστράπτουσα ἀγάπην καὶ στοργήν.

Πρωῖ πρωῖ τῆς ἀναπτε τὴν φωτιάν καὶ τῆς ἔψηνε τὸν καφέ
 της, ποὺ τῆς εἶχε φέροι ἀπὸ τὸ ταξίδι, ἕως οὗ νὰ ξημερώσῃ καλὰ
 καὶ νὰ ἔλθῃ ἡ ἐξαδέλφη του ἡ Λουξανιώ, μιὰ πτωχὴ καὶ
 ἡλικιωμένη ξενοδουλεύτρα, ὅπου ἡ δουλειὰ δὲν τὴν ἄφησε νὰ
 παντρευτῇ, γιὰ νὰ τῆς σκουπίσῃ, νὰ τῆς ξετινάξῃ καὶ τῆς μαγει-
 ρεύσῃ ἔπειτα κανένα φαγάκι, ἔχουσα δίπλα της καὶ τὴ δουλειά
 της, τὸ ράψιμό της, καμιά φορὰ καὶ τὰ λανάρια της.

— Δὲν μοῦ λές τίποτε, μητέρα;

Ἔλεγε καμιά φορὰ ὁ Γεωργάκης θέλων νὰ διακόπτῃ τὴν
 θλιβερὰν ἐκείνην τῆς μητρὸς του σιωπὴν, ὅπου τόσον τὸν ἐθλι-
 βε. Ἀὖν μ' ἐρωτᾷς τίποτε;

— Τί νὰ σ' πῶ, παιδί μου! νὰ σὲ ζαλίζω!

Ἐπανελάμβανε πάντοτε ἡ γραῖα, χωρὶς νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ
 τὴν μαυρισμένην ὀροφὴν τοὺς ὀφθαλμούς της, πλανωμένη,
 θαρρεῖς, ἐκεῖ ἐπάνω εἰς καμίαν εἰκόνα τῆς φαντασίας της, κρε-
 μασμένην εἰς κάποιαν μυστηριώδη τῆς ὀροφῆς γωνίαν.

Καμιά φορὰ ὅμως συνήρχετο. Ἡ λήθη, ἡ ὁποία τὴν εἶχε
 σαβανώσῃ ζωντανήν, διελύετο σιγὰ σιγὰ, σὰν νὰ ἐξεδιπλώνετο
 κάτι ἀπὸ πάνω της, καὶ τότε τὸ ὠχρὸν χρῶμα τοῦ προσώπου
 της ἐροδόδιζε τόσον εὐμορφα, ὡς ὅταν θέλῃ νὰ βασιλεύσῃ ὁ ἥλιος.

Μειδίαμα τότε ἐξωγραφίζετο εἰς τὰ σιωπηλά της χεῖλη, μει-
 δίαμα ἑλαφρὸν καὶ γλυκὺ, ὡς εἶναι γλυκὺ τὸ ἡλιοβασίλευμα· οἱ
 ὀφθαλμοὶ της οἱ νεκροὶ ἐκεῖνοι καὶ ἀκίνητοι, ὡς ἐξ ὕδατος ψεύ-
 τικοι, ἀναζοῦσαν αἴφνης ἐλαμπύριζαν καὶ ἐπαιζαν. Καὶ τότε ἐνθυ-
 μεῖτο. Ἐνθυμεῖτο ὅτι ὑπάρχει καὶ ὅτι ζῇ. Ἐνθυμεῖτο ὅτι ἐπῆρξέ
 ποτε ὁμιλητικὴ καὶ διαχυτικὴ καὶ ἐνθυμεῖτο τὰ ἀστεῖα της τότε
 καὶ τὰ δίστιχα, καὶ ὑπανεγειρομένη ἀπὸ τὸ ἐρημιζὸν κλινίδιον
 της ἐσπρώχνετο σιγὰ σιγὰ πρὸς τὴν ἐστίαν, ὡς διὰ νὰ συνδau-
 λίσῃ τὴν φωτιάν.

Τότε, ὡς ἀπαντήσεις εἰς παλαιὰς τοῦ Γεωργάκη ἐρωτήσεις,

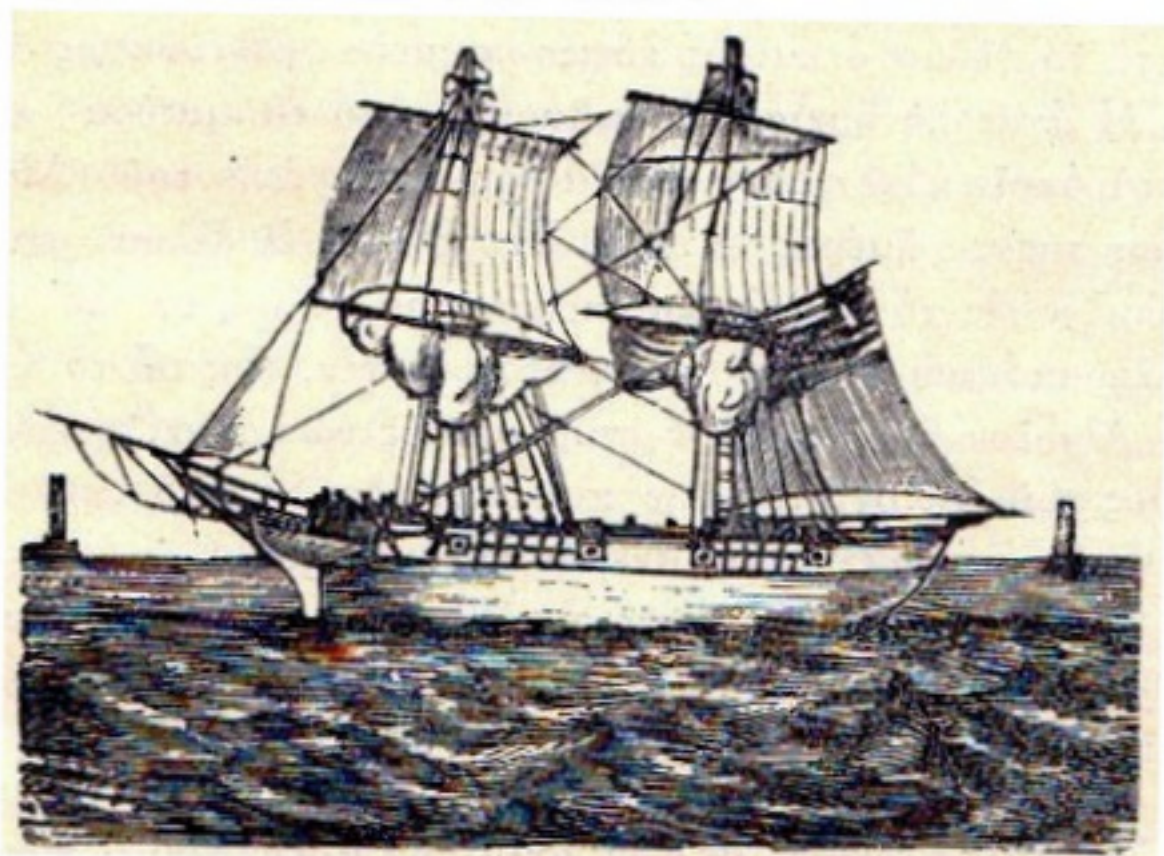

χθесινὰς καὶ προχθесινὰς, ἔλεγε, μὲ εἶναι πένθυμο ὅμως πάντοτε
μειδίαμα, μειδίαμα φεύγοντος ἀποχαιρετισμοῦ, θαρρεῖς, θλι-
βεροῦ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον:

Γαῖτάνι πλέκω καὶ δὲν ἀδειάζω.

Σὰν τ' ἀποπλέξω σὲ κουβεντιάζω.

Ἀνέζη τότε ἐν ταῖς ὀλίγαις στιγμαῖς ἐκείναις τῆς χαρᾶς καὶ
τῆς διαχύσεως, εἰς τὸν στυγνὸν ἐκεῖνον θάλαμον, ὅλος ὁ κόσμος ὁ
παρελθὼν, ἓνας πολὺ ὥραϊος κόσμος ὥς εἶναι ἡ ζωὴ, ἓνας κόσμος
εὖχαρις καὶ φαιδρός, ὅπου ἀκόμη δὲν τὸν εἶχε σβύσει μὲ τὴν
κρύαν σιωπὴν τοῦ τὸ θλιβερὸν γῆρας.

Καὶ τὴν ἔβλεπε τότε, ἐθάρρει, ὁ Γεωργάκης, τὴν μητέρα
τοῦ νέαν ἀκόμη, φιλόπονον καὶ ἀκούραστον, ὅπου ποτέ της δὲν
ἔλεγεν ὅτι θὰ γηράσῃ, ἀνεβοκατεβαίνουσαν τὶς σκάλες εἰς τὰ
πρῶτα τῆς μακρᾶς κληρείας της χρόνια, μαγειρεύουσαν, γελῶσαν,
ζῶσαν· ἐφαντάζετο τότε τὴν σεμνὴν γραῖαν κατὰ τὰς εὐτυχεῖς
ἐκείνας στιγμὰς, ὅπου τοῦ ἔλεγε τὰ δίστιχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχεν
εἰς τὴν μνήμην της ὀλόκληρον θησαυρόν, ἀλλὰ τὸν ὁποῖον
τώρα εἶχε ῥάψει τόσον βαθιὰ ἡ πένθυμος νόσος. Τὴν ἐφαντά-
ζετο ἀνασκουμπωμένην καὶ ὀλόχαρον, κατασκευάζουσιν ἐκεῖνες
τὶς ὥραις λαχανόπητες, ὅπου ἦσαν γεμάτες χαράν, παρὰ, μὲ
καικαλίθρες.

— Τί ἐγιναν ἐκεῖνα τὰ χρόνια μαννούλα μου ;

— Τί ἐγιναν, παιδί μου, μαθές ! . . .

Καὶ τότε ἴστατο καὶ τὴν ἔβλεπε καὶ αὐτὸς σιωπηλὸς καὶ ἀκίνητος. Τὴν ἐκοίταζεν ὥς ἐν ἀπορίᾳ πρὸς τὸ αἰώνιον πρόβλημα τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἰδοὺ ἀνωρθοῦτε ἐνώπιόν του μαῦρον ὥς φάντασμα, ὥς ὁ σκελετὸς ἐκεῖνος μὲ τὸ δρέπανον :

— Διατὶ νὰ γηράσκωμεν ! καὶ διατὶ ν' ἀποθνήσκωμεν !

Ὅμως εὐσεβὴς ὥς ἦτο καὶ εὐλαβὴς χριστιανός, κατ'ὀρθονεν εὐκόλως νὰ πράξῃ τὴν ψυχὴν του, παρηγορῶν ἑαυτὸν καὶ τὴν μητέρα του, μὲ τὴν μόνην ἀληθινὴν παρηγορίαν :

— Ἐννοια σου μητέρα. Στὴν ἄλλη ζωὴ νὰ εἶσαι καλά. Ἐκεῖ νὰ περάσουμε καλά, εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν...

Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ καιρὸς ^{***} ἔδειξε σημεῖα βελτιώσεως καταφανῆ. Ἡ ἀνατολὴ ἤρχισε νὰ καθαρίζῃ ἀπὸ τὰ μαῦρα ἐκεῖνα νέφη, τὰ ὁποῖα εἶχε τόσον πυκνὰ σωριάσει ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου μαῖστρος τόσας ἡμέρας πνέων. Ἡ Θοράκη ἐξ ἄλλου φαινώς ἐλαμπύριζεν εἰς τὸ χαμήλωμα ἐκείνου τοῦ ἡλίου, τὰ δὲ ἄγρια τοῦ Ἑλλησπόντου κύματα κατέπιπτον ὅλονέν, ἕως οὔ τὸ πέλαγος τὸ Αἰγαῖον ἤρχισεν ὅλον γοητευτικῶς νὰ γαλανίζῃ καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος, κάτω πολὺ, καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὴν Ἰένεδον, σημεῖα ἐλαφρὰ νοτίου ἀνέμου ἐσχηματίζοντο.

— Βίρα, παιδιά ! διέταξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ καπετὰν Γιάννης.

Ἰάραυτα οἱ ναῦται εὐρέθησαν εἰς τὰς θέσεις των.

— Νὰ ξαιμουδιάσουμε λιγάκι, παιδιά ! προσέθηκεν ἀμέσως.

— Ἀλέστα, ἐφώναξε μὲ τὴν κοιμένην μύτην του ὁ κοντὸς ὁ Καπότας, πεθαίνων γιὰ τὸ τιμόνι «νὰ κάνῃ τὸν καπετάνιο».

Ἐκαμιν ἕνας ἕνας τὸν σταυρὸν του καὶ ἰδοὺ ἡ μπόμπα τῆς σκούνας, μὲ τὸ βραχνὸν καὶ συχνοπιανόμενον κύλισμά της, ἄρχισε νὰ σύρῃ τὴν ἄγκυραν, ἀφήνοντας ἀσυνήθην σιδηροῦν ἀντίλαλον εἰς τὴν ἔρημον ἀκτὴν μὲ τὸν βραχνὸν ἐκεῖνον ἀνασασμόν της.

Ὡς πτηνὰ συγχρόνως ἀνάλογοι ναῦται ἐθεάθησαν εἰς τοὺς ἑξαρτισμοὺς τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἰδοὺ : ἀνοιξεν ἕνα ἕνα τὰ τανιά του καὶ ταλαντευθὲν ἐπιχαρίτως δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐξέκίνησεν ἐλαφρὰ, ὥς πάπια ξεκολλήσασα πλέον ἀπὸ τὸ ἔλος, ἀφ' οὗ ἐξετίναξε μὲ χαρὰν τὰ δύο κοντὰ πτεράκια της.

Ἀφῆκε ἀμέσως ἐμπρὸς εἰς τὴν μάσκες της τὸ θαλασμάκι, ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, καὶ μία ἐλικοειδὴς κίνησις ἐσημειώθη ἐπὶ τῆς θαλασσίου ἐπιφανείας.

Ὁ Καπότας, κοντὸς καὶ κυφός, μὲ τὴν κομμένην μύτην, ἐκάθισεν ἀμέσως εἰς τὸ τιμόνι, ἔχων τὰ μάτια του διαρκῶς εἰς τὴν κατέναντί του πυξίδα καὶ σοβαρευόμενος μὲ κωμικὴν ἀκίνησίαν. Ὁ καπετὰν Γιάννης, καταχαρούμενος, ἐφοιμάριζεν εἰς τὴν πρύμνην, διασκεδάζων μὲ μίαν παράταξιν δελφίνων, ὑπερηφάνως ἐξελισσομένων πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὃ δὲ Γεωργάκης, ἀφηρημένος πάντοτε, ἀκουμβῶν ἐπάνω εἰς τὴν κωπαστήν, ἐβλεπε μὲ λαιμαργίαν εὐλαβῇ ἓνα ἐρημοκλήσακι, τὸ ὁποῖον, κατάχρυσον εἰς τὸ ἡλιοβασίλευμα, ἐστόλιζε τὴν κορυφὴν ἐκεῖ ἐνὸς λοφίσκου.

— Φύσα, χρυσέ μου, φύσα ! ἠκούσθη ὁ καπετὰν Γιάννης, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ οὐριον πνεῦμα.

Ἡ σκούνα ἐμβαίνει ἤδη εἰς τὸν Ἑλλησπόντον. Αἱ πνοαὶ τοῦ μπάτη, προσκόπτουσαι ἐπὶ τῶν ἱστίων καὶ τῶν σχοινίων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ ἐξαρτισμοῦ πλεγμάτων, ἀποτελοῦσιν ἡδυπαθῇ ἀρμονίαν.

Ἴδου τὸ Σιτλί Μπαχάρ, τὸ ἀληθινὸν θαλάσσιον κλειδίον, ἐπὶ τῆς Θράκης, ἀποτόμως καὶ ξηρῶς κοπτομένης εἰς ἀκτὰς τιτανώδεις. Ἴδου, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, καὶ τὸ Κούμ Καλέ, ἐπὶ τῆς Ἀσίας, ἥτις μὲ τὰς μυλακὰς καὶ ἀβρὰς ὄχθας της, τὰς τόσον ἀπαλῶς πρασινοβολούσας ἤδη ὑπὸ τὴν πρῶτον χλόην, θαρρεῖς καὶ ἐκτείνεται νὰ χαιρετήσῃ, ὡς ἀσπασθῇ καὶ ἐναγκαλισθῇ μίαν φορὰν ἀκόμη τὴν ἀγαπημένην ἀδελφὴν της, τὴν Εὐρώπην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴν ἐξεχώρισεν ἀποτόμως εἰς τὴν διάβασίν της τὴν κοπερὴν ἢ Δημιουργία.

Τὴν νύκτα ἐξηκολούθησεν ὁ εὐνοϊκὸς ἄνεμος ἰσχυρότατος ἀκόμα. Ὑπὸ τοὺς αἰσίους αὐτοὺς τοῦ πλοῦ ὅρους ὁ καπετὰν Γιάννης εὐχαρίστως παρεχώρησε τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν εἰς τὸν λοστρόμον του, ὅστις ἠθέλησεν ἐνωρίτερον νὰ κατεβῇ εἰς τὸ ράντζο του, ὥς εἶπε δικαιολογούμενος.

— Ἄιντε καὶ λιγώτερο νὰ θυμᾶσαι τὴ μάνα σου ! Ὅσο μπορεῖς λιγώτερο !

* *

Τὴν αὐγὴν ἐπάνω εἰς τὸ γλυκοχάραμα, ὅταν πλέον ὁ βαρδείνος τῆς πρῶρας ἤρχισε νὰ ξεχωρίζῃ τοὺς μιναρέδες τῆς Καλλιπόλεως, τὸ πλήρωμα, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ναυκλήρου, τοῦ Γεωργάκη τῆς Λιμπέραινας, παρέστη εἰς μίαν τρυφερωτάτην

σκηνήν, ἡ ὁποία ἀξίζει τῷ ὄντι τὸν κόπον μιᾶς περιγραφῆς.

Κάτω εἰς τὴν πρόραν, εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ναυτῶν, ἐκεῖ πρὸ τῶν εἰκονισμάτων τοῦ πληρώματος, ὅπου ἔκαιεν ἡ ἀκοίμητος τοῦ πληρώματος τῆς σκούνας κανδύλα, ἐπάνω εἰς ἓνα τραπεζάκι εὐμορφα εὐτρεπισμένον, ἓνα πιάτο μὲ κόλλυβα ἀνέκειτο μὲ πολλὴν στοργὴν στολισμένον. Ἦσαν κόλλυβα νεκρώσιμα μὲ χάριν καὶ τρυφερότητα πολλὴν ἀρματωμένα, εἶχαν ἐπιπλασθῇ μὲ στρώμα σακχάρους, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτέθησαν σταυροειδῶς σταφίδες· κλωναράκια δύο ξηροῦ βασιλικοῦ καὶ μαντζουράνας συνεπλήρουν τὴν ὅλην εὐπρέπειαν μὲ πολλὴν σεμνότητα.

Ἐνα κηρίον ἔκαιεν ἐμπτηγμένον εἰς τὸ μέσον.

Ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέραινας, μὲ φωτιὰ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ ἀπὸ τὸν μυστικὸν τῆς νυκτὸς θοῆνον, ξεσκούφωτος καὶ ἔχων ἕτοιμον θυμιατὸν πήλινον, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ ἤρχισε νὰ θυμιάζῃ τοὺς ναῦτας γύρω γύρω ἀναγινώσκων συγχρόνως τὸ Τρισάγιον καὶ ψάλλον : «Μετὰ πνευμάτων δικαίων...» Οἱ ναῦται καταπτοηθέντες αἴφνης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης ἐπιβολῆς, μεθ' ἧς παρέστη ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των, τὴν ἐωθινήν ἐκείνην ὥραν, ἡ ἀπροσδόκητος σκηνή, ἔστησαν ἐν εὐλαβείᾳ κατανυκτικῇ γύρω γύρω ὥς εἰς ἐκκλήσιαν. Ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν τὸν σταυρὸν των. Μερικοὶ καὶ ἐδάκρυον, παρακολουθοῦντες τὴν πένθιμον ἐκείνην ψαλμοδίαν. Ὅταν δὲ ὁ ναύκληρος ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τελευταῖον : «Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον...» σιγὰ σιγὰ μὲ γλαίουσαν φωνήν, συχρὰ διακοπτομένην ἀπὸ τοὺς λυγμούς τῆς ψυχῆς του, οἱ ναῦται δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κρατηθοῦν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν καὶ ἀνεκραύγασαν πάντες ἐν χορῷ :

— Θεὸς σωρέστηνε ! Θεὸς σωρέστηνε !

Καὶ τὴν ἐμαζάρισαν ἔπειτα μὲ τὴν καρδίαν των ἀληθῶς τρώγοντες τὰ τόσον κατανυκτικῶς εὐλογηθέντα κόλλυβα, τὰ ὁποία εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην καταμεσῆς εἰς τὸ πέλαγος εἶχε παρασκευάσει ἡ εὐλαβὴς πρὸς τὴν ψυχὴν τῆς μητρὸς του στοργὴ τοῦ συμπαθοῦς ναυκλήρου.

Ὁ καπετὰν Γιάννης, παρασταθεὶς καὶ αὐτός, περὶ τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς ἐκείνης σκηνῆς, τῆς ὁποίας εἶχεν ὀσφρανθῇ τὸ εὐῶδες θυμίαμα, διασκορπισθὲν ἀπὸ τῆς πρόρας εἰς ὅλον τὸ πλοῖον, δὲν ἠδυνήθη νὰ κούψῃ ἓνα δάκρυ καὶ αὐτὸς μὲ ὅλας τὰς φαιδράς

καὶ θυμώδεις ἔξεις τῶν τρόπων του καὶ εἶπε λαμβάνων καὶ αὐ-
τὸς ἀπὸ τὰ κόλλυβα :

—Οἱ πεθαμένοι ποῖλές φορὲς ἔχουν ἀνάγκην τῶν ζωντανῶν.
Εἶν' ἀλήθεια.

Ἐνῶ συγχρόνως πίσω ἀπὸ τὴν πρύμνην, ὅπου ζαμαρώνων
ὡς γυρτοσκέπαρνον διηύθυνε τὸ πηδάλιον, ξενυκτισμένος, ὁ Κα-
πότας, δεξιότατος ὄντως πηδαιοῖχος νομίζων ὅτι εἰς αὐτὸν ὠφεί-
λετο ὁ δρόμος τῆς ἐλαφροῦς σκούνας, ἐφώναζε δυνατὰ μὲ τὴν ἔρ-
ρινον πάντοτε φωνήν του.

—Καὶ μένα λίγα κόλλυβα, νὰ σχωρέσω ! ...

Ὑστερα, ἐκεῖ πού ἔτρωγαν, διηγεῖτο ὁ μάγειρος, ὁ Τσεσμε-
λῆς ἐκεῖνος νεανίσκος, ὅτι τὴν ὥρα ὅπου ἔφελεν ὁ Γεωργάκης
«μετὰ τῶν ἀγίων ἀνάπανσον...» καὶ συνέψαλλον καὶ οἱ λοιποί,
ὅτε ὅλοι οἱ ναῦται ἐκλαίομεν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ἔλεγεν ὁ Τσε-
σμελῆς, τότε, τὴν στιγμὴν ἐκείνην, εἶδεν ἐπάνω πρὸς τὸν φεγ-
γίτην τῆς πρύρας, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ τζάμια σὰν ἓνα κάτασπρο
πρᾶγμα, σὰν ποτάμιον, σὰν σάβανον, ὅπου ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ ἐξε-
διπλώνετο καὶ ἐξανεμίζετο, καὶ κάτι λάμπει ἐλαμψαν τότε, σὰν
τῆς αὐγῆς τὰ πρῶτα ξανοίγματα.

Καὶ εἶδε ἐκεῖ ὁ Τσεσμελῆς τὴν μακαρίτισσαν, τὴν ἴδιαν τὴν
κυρὰ Λιμπέρειαν, ἀδύνατη καὶ ξεραγγιανὴ ὥς ἦτο, ἀλλὰ χα-
ρούμενη καὶ καλοκαρδισμένη καὶ ἤκουσε μίαν γλυκυτάτην φω-
νήν, σὰν σβύνουσαν μουσικὴν, σὰν οὐράνιον ψαλμοδίον εἰς τὰ
ἦθη ἐπάνω :

—Λεξιὰ καὶ ἀριστερὰ παιδί μου !...

Β') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΚΩΝ. ΡΑΔΟΥ

1. Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ-ΜΠΟΓΑΖ

Κατεβαίναμε ἀπ' τὴν πόλιν. Εἶχαμε περάσει τὰ μπουγάζια,
τὴν Τένεδον, καὶ τώρα βγαίναμε ἀπὸ τὸ κανάλι τῆς Χίου, πλώρη
κατὰ τὸ Κουσάντασι. Ἦτανε μιὰ νύχτα μοναδική· τὸ μελτέμι
εἶχε πέσει ἀπὸ νωρίς· ἡ θάλασσα ἦτανε λάδι· τὰ ἄστρα ἔλαμπαν
σὰν πριλάντια στὸν οὐρανόν. Ἐπηγαίναμε μὲ δέκα μίλια ὅτι

ἐχρειάζεται. Ἡ «Ἀργὼ» ἐπαράβγαινε στὰ χρόνια μὲ τὸν καπετάνιο της, τὸν καπετὰν Χαραλάμπη, μὲ τὸ ὑπογένειο τὸ ἀρειμάνιο τὸ ψαρό. Βαπόρι τοῦ Πάλλμερ, εἶχε γηράσει στὴν Ἀγγλία πρὶν ἀκόμα ἔλθῃ στὰ νερά μας. Μὰ ἂς εἶναι καλὰ ἢ μπογιά τῆς Μουράμπιας ποὺ τό κανε καινούργιο ! Ἡμεστε στὸ κάτω πόστο, ὁ δεύτερος κυβερνοῦσε ἅπανω. Ἦτανε ἡ ὥρα, ποὺ ὁ καπτὰν Χαραλάμπης τραβοῦσε τὸ ναργιλέ του. Ἦρθε μπρὸς αὐτὸς καὶ πίσω ὁ καμαρότος μὲ τὸ ναργιλέ, καὶ ξαπλώθηκε στὴ συνηθισμένη θέση του.

—Φέρε καὶ φωτιά ! Ἐλα, ἔλα, γιὰ τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας !
κουνήσου... Καὶ τὸν καφέ ! Ὅλα θὰ σᾶς τὰ λένε !

Μαζευτήκαμε τριγύρω του, ποιὸς στὸν πάγκο, ποιὸς σὲ σκαμνί, τυλιγμένοι καλὰ στὰ καπὸτα μας· μία ψυχρίτσα σὲ τρυποῦσε ὥς τὸ κόκκαλο. Ἐπὶ ἓνα τέταρτο μιλιά· δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ γουργουρητὸ τοῦ ναργιλέ. Χωρὶς αὐτὸ τὸ προοίμιο ὁ καπτὰν Χαραλάμπης δὲν ἄρχιζε ποτὲ τὸ διήγημά του. Ὅταν εἶχαμε μπουνάτσες μᾶς ἔλεγε κάθε βράδυ σχεδὸν ἀπὸ ἓνα. Ἦτανε πάντοτε μία ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅχι ὅτι τὰ εἶχεν ἰδεῖ, διότι εἶχε γεννηθῇ τὸ τριανταένα. Ἀλλὰ τὰ εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὸν καπετὰν Κίρκο Σαή. Ὁ Κίρκος Σαῆς ἦ Γκαϊβὺς μ' ἓνα μάτι, ποὺ βλεπε περισσότερο ἀπὸ δύο, ὀνομαστός, ἐστάθη ἐπιστάτης τῶν καραβιῶν τοῦ Ἀλή πασᾶ, ποὺ εἶχε στὴ σκάλα τῶν Σαλώνων ὁ Τεπελένλής. Κοντὸς τόσοι δούλης, αὐτὸς καὶ τὸ μακρὸν γιαταγάνι ποὺ εἶχε στὸ σελάχι του, σχηματίζανε ἓνα στανρό. Ἦτανε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος στὴ σκάλα τῶν Σαλώνων καὶ στὸν Ἐπαχιο. Στὸν πόλεμο κυβερνοῦσε ἓνα μίστικο. Ἐκανε δέκα μάχες· ἔχασε τὸ χέρι του ἀπὸ σμιδράλι, ἐπῆρε τὸ ἀριστεῖο τοῦ ἀγῶνος καὶ σύνταξη ἑξῆντα δραχμὲς καὶ τραβήχτηκε στὸ Γαλαξίδι. Ἦτανε ἡ ζωντανὴ ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως.

—Πότε ἔκαψε, καπτὰν Γιάννη, ὁ Κανάρης· τὸν Καραλή :

—Ἐξὶ Ἰουνίου 1822.

—Πότε ὁ Ἰσμαήλ πῆρε τὴν Κάσσο :

—Στὰ 24.

Ἀπ' αὐτὸν τὰ εἶχε μάθει ὁ γυιὸς του ὁ καπτὰν Χαραλάμπης, χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ χιλιάδες ἀνέκδοτα, μόνη κληρονομία ἀπ' τὸν πατέρα του, τὰ ἔλεγε καὶ τὰ ξανάλεγε, τὰ ἐκλωθογύριζε αἰωνίως εἰς τὸ κεφάλι του. Εἶχαν γίνῃ τόσο πολὺ διὰ τὸν

ὅστε ἐνόμιζε κι ὁ ἴδιος ὅτι τὰ εἶδεν, ὅτι ἦτο παρὼν καὶ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση τοῦ ἔκανε. Δὲν ἦταν ψέματα, δὲν ἦταν παραμύθια.

* * *

Ἡμεθα πάντα πλόρη στὸ Κουσάντασι καὶ ἀνάμεσα νησιῶν καὶ στεριᾶς ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζῃ ἡ μπούκα τοῦ Λὰρ - Μπογάζ. --Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα ! λέει ὁ καπτὰν Χαφαλάμπης καὶ ἐτρώβηξε δυνατὰ καὶ γρήγορα γρήγορα καὶ πολλές φορές τὸν ναυγυλιέ του. Ἡ διήγηση ἐπλησίαζε :

Γιὰ σᾶς τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα, εἶπε, εἶναι ἓνα φανάρι, ὅπως τὸ φανάρι τῆς παραπόδας, καὶ ὁ Κότσικας εἶναι ἓνας κάβος ὅπως ὁ κάβος Πάπας. Γιὰ μένα ὁμοῦς εἶναι διαφορετικό, ὁλόκληρη ἱστορία. Δὲ θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ ξεχάσω τὸ Νικόλα τὸν Φραγγιὸ ἀπ' τὸ Κουσάντασι καὶ τὴ φρεγάδα τοῦ Πατρονάμπη, ποὺ βούλιαξε μπροστὰ στὸν Κότσικα, χωρὶς τὸν Φραγγιό, μιὰ βραδιὰ τοῦ 23, Σάμος καὶ ἑλληνικὸς στόλος πέρταν στὰ χέρια τοῦ Καπουδὰν πασᾶ. Καπτὰν Νικόλας ! Ἦτανε Κουσαντασιανός. Μικρὸ ἢ φτώχεια τὸν ἔκανε νὰ πάῃ μεροκαματάρης μέσα βαθιὰ στὴν Ἀνατολὴ ἴσαμε τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Νισάφ φαντάσου ! Γύρισε μὲ κάτι παραδία, πῆρε βάρκα, πῆρε γυναῖκα κι ἔχτισε τὴν καλύβα του στὸ γιολό, κοντὰ στοὺς ψαράδες ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὸ Κουσάντασι. Ψαράς καὶ αὐτὸς στὴν ἀρχή. Μὲ τὴν ψαρικήν ὁμοῦς δὲν ἔκανε μεγάλα πράγματα. Ἀλλὰ τοῦ χρησίμεψε νὰ μάθῃ ὅλα τὰ νερά, ὅλες τὶς ξέρες, ὅλες τὶς κακοτοπιές, τὰ ρέματα ἀπὸ τὸν Ἰσφμε γύρω γύρω ὥς τοὺς Φούρνους, καὶ μέσα στὸ Λὰρ Μπογάζ ὥς κάτω στὸ Μπουδρούμι· σιγὰ σιγὰ δὲν περνοῦσε ξένο καράβι χωρὶς νὰ πάρῃ πιλότο τὸν καπτὰν Νικόλα, γιὰτ' ἦταν καὶ γλυκομίλητος, δὲν ἦταν ἀγρίμι σὰν τοὺς ἄλλους. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Φραγγιὸς ἔκανε τὴ δουλειά του, ἔχτισε σπίτι, καὶ στὴν καλύβα, ποὺ τῆς ἔθαβεν ὁ ἄμιος τὰ παράθυρα, ἔβαλε τὸν ὑποταχτικό του τὸ Γεωργή. Καὶ ὅλο πήγαινε μπροστὰ. Ὁ ναύαρχος ὁ Φραντσέζος δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὴ Σμύρνη χωρὶς νὰ ζητᾷ τὸν καπτὰν Νικόλα. Καὶ τὸ «καραβάνι τῆς Ἀνατολῆς», ποὺ ἐρχότανε δύο φορές τὸν χρόνον ἀπ' τὴ Μαρσίλια, τὸν Φραγγιὸ ζήτηγε γιὰ πιλότο. Καὶ δούλευε, δούλευε ὁ Νικόλας, γιὰτ' εἶχε δύο ἀχόρια καὶ δύο κορίτσια ν' ἀναστήσῃ, καὶ τὸ χειμῶνα, ποὺ χιλοῦσαν

οἱ καιροὶ βγαῖναν οἱ γαλιῶτες μὲ τοὺς κουρσάρους καὶ λιγότεραν οἱ δουλείες· στὸ σπῖτι του ὅλοι δουλεύανε, μικροὶ μεγάλοι· πλέκανε δίχτυα, κιόρκους, καλάθια καὶ πωλοῦσαν στὸ Κουσάντασι, στὰ Σόκια καὶ στὴ Σάμο ἀκόμη μέσα στὸ Τηγάνι. "Ὅλα λοιπὸν πηγαινέσαν καλά. Καὶ ὅμως ἡ κυρὰ Ρήνη, ἡ γυναῖκα του, μοιρομούριζε πάντα λιγάκι. Δὲν ἦταν κοντὴ ἡ κυρὰ Ρήνη, ποὺ δὲν καθότανε ποτὲ ἡσυχὴ σάματι νὰ χε τὸ καρφί. "Ὅταν ὁ καπτὰν Νικόλας γύριζε ἀπ' τὸ Τηγάνι, ἀπ' τὸ Βαθὺ ἀπ' τὸ Καρλόβασι, καὶ τώρα κάμποσο καιρὸ ὅλο στὴ Σάμο βρισκότανε· ἦτανε σὰν διαφορετικὸς, ξαναμμένος. Ἡ κυρὰ Ρήνη τὸν κοίταζε προσεκτικὰ μὲ τὰ δυνὸ μεγάλα τῆς μαύρα μάτια καὶ ἄρχισε νὰ γίνεται μελαγχολικὴ. Δὲν τῆς ἄρεσε. Ὁ φρόνιμος καπτὰν Νικόλας ἄρχισε νὰ περπατᾷ σιῶντας καὶ λιγιώνοντας. Κρέμασε ἓνα ἀσημοκαπνισμένο χαντζάρι. Ἡ κυρὰ Ρήνη ἔκανε τὸ σταυρό της. Σιγὰ σιγὰ ξεσπελάστηκε περισσότερο. Ἀρχισε νὰ βγάνη λόγο στὰ παιδιά του καὶ τὸν ὑποταχτικὸ του τὸν Γιωργή, ποὺ τὸν κοίταζε μὲς στὸ σιόμα.

Ραγιάς, ἔλεγε, τί θὰ πῇ ραγιάς; Ραγιάς δὲν θὰ πῇ τίποτε. Μὴ σ' ἀκούσω, μορὲ Γιωργή, καὶ πῆς πὰ ραγιάς, Ἑλληνας νὰ λές! Καταλαβαίνεις;

Εἶσαι Ἑλληνας! Εἴμαστε Ἑλληνες!

Ἐπειτα τραβοῦσε ἀπ' τὸν κόρφο του κάτι τυπωμένα χαρτιά καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία, ἀλλὰ ἐπιμονή, ἐσυλλάβιζε:

Κεραυνόλαμπον σπαθί μου τρομερὰν κροτεῖ σφαγήν,
θύελλαν τὸ καριοφίλι πνέει φοῖκην καὶ φυγήν.

Κι ἔπειτα τὸ μάθαινε καὶ στὰ παιδιά. Ἡ κυρὰ Ρήνη τὴν ἔπιασε τρομάρα.

—Τι εἶναι αὐτά, χριστιανέ μου; τρελλάθηκες στὰ γεροντάματα; θέλεις νὰ ρθοῦν τὰ ζεῖμπέκια νὰ μᾶς σφάζουν; ὁ καπτὰν Νικόλας ἐθύμωνε.

—Τὸ μυαλό σου καὶ μιὰ λύρα καὶ τοῦ μογιατζίῃ ὁ κόπανος. Δὲν κοιτάζου'ε ἀπὸ δῶθε τὰ ζεῖμπέκια! Λύρω θ' ἀκούσης τὸ Σαμιώτικο σπαθί! Καὶ τοῦτα, ποὺ σᾶς διαβάσω εἶν' ἅγια πράγματα. Τὰ τραγούδια τοῦ κυρίου Κλεάνθη τοῦ ποιητῆ τῆς Σάμος. Ποῦ ξέρεις ἐσὺ τί σοῦ γίνεται! Καὶ δός τον ὁλοένα στὴ Σάμο, νὰ τρέχη μὲ τὰ παιδιά τοῦ σχολείου ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸν Κλεάνθη. Σὲ λίγες μέρες πραγματικῶς ἦρθε στὴ Σάμο ὁ Λυκοῦρ-

γος ὁ Λογοθέτης. Ὁ Λαχανὰς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ἔφριαξαν στρατό, ὠχυρώσανε τὸ μέρος κι ἔπειτα ἐβγήκαν στὴ στεριά καὶ ἀνέβηκαν στὸ βουνὸ τῆς Μυκάλης, πῆγαν ὡς τὰ Σώκια σφάζοντας Τούρκους καὶ κάνοντας πλιάτσικο. Ἀὖν ἔμεινε τέντζερες, ἀλέτρι, βόϊδι, ἀρνί, ποὺ νὰ μὴν πάη στὴ Σάμο καὶ φωτιά στὴ φωτιά.

Οἱ Τούρκοι πρόγγιζαν πέρα καὶ φεύγανε σὰν τὰ γίδια. Τότε πλέον ὁ καπτὰν Νικόλας πῆγε νὰ τρελλαθῇ.

Πήδαγε ὡς ἐκεῖ πάνω καὶ φώναζε «πᾶνε στὴν κόκκινη μιλιὰ». Ἦθελε νὰ τρέξῃ μαζί. Ἡ κυρὰ Ρήνη τὸν ἔκλεινε μέσα.

Βρὲ ἀναθεματισμένε, ποὺ θὰ πᾶς νὰ χάσῃς τὴ ζωὴ σου! Δὲ λυπᾶσαι τὰ παιδιὰ! θὰ μοῦ τρέξῃς τώρα μαζί μὲ τοὺς Σαμιῶτες τοὺς σπαντίδους.

Γιὰ νὰ ξεθυμάνῃ καὶ νὰ ξεντροπιασθῇ στὸν κύριον Κλεάνθη καὶ τοὺς Σαμιῶτες ὁ Φραγγιὸς, πέει στὸ γιολό, μπαίνει στὸ καΐκι του τὴν «Ἀλωποῖ» καὶ πηγαίνει καὶ ἀρπάζει τὴν νύχτα ἓνα κανόνι τούρκικο ἀπὸ τὴν τάπη τῆς Καναπίτσας, στῆς Ἀσίας τὸ μέρος· οἱ τυπτοῦδες ροχαλίζανε στὰ καλύβια τους, καὶ τὸ πάει στὸ Τηγάνι τῆς Σάμου, ποὺ ἔχτιζαν τὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου. Ἀργότερα, ὅταν ἦλθαν τὰ Ὑδραῖϊκα, Σπετσιώτικα καὶ Ψαριανὰ καράβια, εἶχε καινούργιους ἐνθουσιασμούς. Παίρνει τὸ βόϊδι του τὸ «Μελιό» ποὺ τό γε μανάρι καὶ μὲ τὰ παιδιὰ μαζί καὶ μὲ τὸ Γιωργὴ σπρωξιές, κλωτσιές, τράβα τὴν οὐρά, τὸ ρίχνουν μὲς στὸ καΐκι. Τὸ στέλνει στὸ ναύαρχο Σαχτούρη μὲ τὸ ἐξῆς γράμμα:

Ἐξοχώτατε ναύαρχε καπτὰν Γεωργιάκη.

Σὲ προσκυνῶ μὲ τὸ παρὸν λαβαίνεις καὶ τὸ βόδι, νὰ τὸ φᾶνε οἱ ἀνθρώποι τῆς φλότας εἰς ὑγείαν τῆς Πατοίδος καὶ νίκας κατὰ βαρβάρῳ δωρούμενος.

ὁ πιλότος

καπτὰν Νικόλας Φραγγιὸς Κουσαντασιανός.

Ἡ κακομοίρα ἡ κυρὰ Ρήνη ἐξακολουθοῦσε νὰ φωνάζῃ:

— Ἀὐτὰ θὰ μᾶς φέρουνε τὰ ταγκαλάκια καὶ τὰ ξεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάζουν μὲς στὰ σπίτια μας καθὼς στὴ Χίο. Καὶ πραγματικῶς αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ κίνδυνος ἦτανε κοντά. Τὰ πράγματα δυσ-

κόλειψαν. Οἱ Σαμιῶτες ὑποχωρήσανε στὸ νησί τους. Τὰ Τούρκικα στρατεύματα ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μυρμήγκια ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ἡ Τουρκιὰ ἤθελε νὰ πιάσῃ τὴ Σάμο, νὰ χαλάσῃ τὰ σχέδια τοῦ Λυκούργου. Ὁ καπτὰν Φραγγιὸς συλλογιζότανε : «Νὰ μπορούσα νὰ πούλαγα τὸ σπίτι, νὰ πέρναγα τὴ φανίλια στὴ Σάμο καὶ νὰ πηγαινα μὲ τὰ πολεμικά». Νὰ φύγουν, ἦτανε σύμφωνη καὶ ἡ κυρὰ Ρήνη. Ἀλλὰ ποιὸς ἀγόραζε τώρα; Φόβος καὶ τρόμος κρατοῦσε πέρα καὶ πέρα ἀπὸ τὸ Ἀἶβαλὶ ὡς τὸ Μπουδρούμι. Τέλος πάντων τό δωσε σ' ἓνα Τοῦρκο, γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί. Ἦτανε καιρός. Οἱ ζεϊμπέκοι καὶ οἱ μπασιμπουζοῦκοι ἦσαν πιά κοντά. Οἱ φωτιές τους ἐφαίνοντο ἐπάνω στὶς ραχοῦλες· αὔριο θὰ τανε στὸ γιολό. Ρίξανε ὅτι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν, ροῦχα, κρεββάτια, σοφάδες, τεντζερέδες, κότες, τὴ γίδα, δίχτυα, κοφίνια, τοὺς βασιλικούς καὶ τὶς γαρουφαλιές μέσα στὸ καίκι καὶ κάνανε πανιὰ. Ἡ κυρὰ Ρήνη ἔλεγε :

—Πᾶμε στὰ Βουρλά, πᾶμε στὶς Φῶκες, μὰ ὄχι στὴ Σάμο, μέσα στὴ φωτιά, νὰ κλειστοῦμε σὰν τὰ ποντίκια. Νά! αὔριο θὰ τὴν πάρουν κι αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι, τί νομίζεις;

—Κατάπιε λοιπὸν τὴ γλῶσσα σου, γυναῖκα, πρὸς θὰ μοῦ πῆς, πὼς θὰ πάρουν τὴ Σάμο! Νὰ ἀπὸ δῶ θὰ τὴν πάρουν! ἔλεγε ὁ Φραγγιὸς καὶ χτυποῦσε τὸν ξερβὸν ἀγκῶνα του μὲ τὴν παλάμη τοῦ δεξιοῦ του χειροῦ. Ἐβαλε πλώρη κατὰ τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου. Ὁ ἄνεμος λεπτὸς καὶ καθαρός. Ὅλο τὸ ἀπομεσήμερο ἀρμενίζαν. Ὁ πονέντες δὲν τοὺς ἄφινε καὶ πηγαιναν ὅλο βόλτες. Τὸ Λὰρ Μπογάζ ἔδειχνε ρέμα δυνατό. Κι ὅλο ἓνα ἐβράδιαζε.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος μοιρασμένος σὲ δυὸ προσπαθοῦσε νὰ πλοκάρῃ τὴ Σάμο, κι' ἔπειτα νὰ κάνῃ πλάτες στὸ στρατὸ νὰ περάσῃ τὸ Λὰρ Μπογάζ μὲ τὶς φελοῦκες καὶ νὰ κάνῃ ἀπάνω στὸ νησί. Ὁ μισὸς λοιπὸν ἦτανε πρὸς ὥρας ἀραγμένος ἀποκάτω ἀπ' τὸν κάβο τῆς Καναπίτσας, στὸ πλευρὸ τῆς Ἀσίας, κάτω ἀπ' τὸ Λὰρ Μπογάζ σὸτό βέντο τοῦ ἐλληνικοῦ. Ὁ ἄλλος μισός, ποὺ εἶχε κατέβῃ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, ἦτανε ἀπόξω ἀπ' τὸ κάστρο τῆς Χίου στὴν ἄγκυρα καὶ μελετοῦσε νὰ πέσῃ μὲ περίσταση μὲς στὸ Λὰρ Μπογάζ ἀπὸ πάνω. Πρώτῃ εἶχε σάλπαρει ἡ φερ-

νάδα « Ἐσμέ » γιὰ κατασκόπευση κι ἦρθε στοὺς Φούρνους, ἔπειτα στὸ Καρλόβασι καὶ τραβοῦσε στὸ Κουσάντασι πρῶμα. Οἱ δικοί μας πάλι, ἡ μοῖρα τοῦ κυρ Γιωργάκη Σαχτούρη, ἡ μοῖρα τοῦ Κολανδρούτσου καὶ οἱ Ὑδραῖοι καὶ Ψαριανοὶ μπουρλοτιέροι, εἶχαν ρίξει τὴν ἄγκυρα πίσω ἀπὸ τὸν Ἀσπρο κόβο κατὰ τὸ Τηγάνι. Ἐξαφνα λοιπὸν τοῦ παρουσιάστηκε τοῦ καπτὰν Νικόλα ἡ τούρκικη φεργάδα σὰν στοιχειό. Δὲν ἐπερίμενε τούρκικο τόσο κοντά. Τοῦ ρθε ἡ ἰδέα νὰ χωθῇ μὲς στὸ Δὰρ Μπογάζ, μὰ δὲν ἐπρόφτανε. Ἡ ὀλοκαίνουρη φεργάδα, ὅλα τὰ πανιά της ἔξω, ἐρχότανε κατὰ πάνω του. Ἐλαμπε ὅλη. Ἡ φηγούρα της προσιὰ χρυσή, ἡ πρύμη ψηλή, κεῖ πάνω, ὅλο μπιχλιμπίδια. Πενήντα τέσσαρες μπουκαπόρτες ἀνοιχτές δείχνανε τὰ μεγάλα της κανόνια. Ὅταν ἔγινε σὲ τίρα κανονιοῦ, ἐρριξε μιὰ τοῦ δύστηχου καπτὰν « Ἐλα πάνω ». Τὶ νὰ κάμῃ; Λιγότεψε τὸ πανί του, πάει κατὰ τὴ φεργάδα· αὐτὴ ἐστάθηκε κι ἐρριξε τὴ σχοινένια σκάλα. Ἀσπρος σὰν τὸ πανί ὁ Φραγγιὸς σκαρφάλωσε ἀπάνω. Ἐξερρε τὰ τούρκικα. Τὸν πῆγαν στὸν Πατρονάμπεη. Χαιρετηθῆκανε.

— Ποῦ πᾶς :

— Φεύγω, ὑψηλότατε, γιὰτὶ φοβᾶμαι τὰ ταγκαλίκια.

Ἦτανε κι ὁ μουτεσαρίφης τοῦ Κουσάντασι μέσα. Τὸν ἐγνώρισε.

« Πατρονάμπεη, τοῦ λέει ἔχεις τὸν καλύτερο πιλότο στὰ χέρια σου. Ἀπ' αὐτὸν ἄλλος δὲν εἶναι νὰ σὲ πᾶῃ μὲς στὸ Δὰρ Μπογάζ τὰ μεσάνυχτα ».

Ὁ καπτὰν Νικόλας ἀνατρίχιασε. « Νὰ πάω τὸ θάνατο μὲς στ' ἀδέσφια μου ! »

Ὁ Πατρονάμπεης ἐχάϊδεψε δυὸ τρεῖς φορές τὸ ὦραϊο ξανθὸ του γένι. Ἐσπρωξε τὸ σαρίκι του ἴσαμε τὰ φρύδια, ἔβαλε τὸ ἄσπρο του ἀριστοκρατικὸ χέρι στὶς μαλαμοκαπνισμένες πιστόλες του καὶ μὲ τὸ ἄλλο τράβηξε ἓνα πουγγὶ φλωριά.

— « Γιαούρ ! τοῦ λέει, κοίτα με καλὰ στὰ μάτια ».

Ὁ καπτὰν Νικόλας εἶχε συνέλθει. Τὸν κοίταξε ἀτάραχος.

« Γιαούρ ! τοῦ λέει, δείχνοντας τὰ πιστόλια καὶ τὸ πουγγί· « ἢ τοῦτο ἢ κεῖνα ! θὰ μὲ πᾶς στὸ Δὰρ Μπογάζ ! »

Ὁ καπτὰν Νικόλας εἶχε κάνει πλέον τὸ σχέδιό του.

— Μεῖνε μαζί μας κολαοῦζος, τοῦ λέει ἑλληνικὰ ὁ μουτεσαρίφης, συλλογίσου τὴ φαμίλια σου πού χεις στὸ καῖκι. Ὁ Πατρονάμπεης

εἶναι σκύλος. Θὰ τοὺς βουλιάξῃ καὶ θὰ σκοτώσῃ καὶ σένα !
Μεῖνε στὴ δούλεψή τοῦ Πατισάχ, δὲ θὰ μετανοιώσῃς.

— Πατρονάμπε, εἶπε, ὁ καπτὰν Νικόλας καὶ ἔβαλε τὸ χέρι
στὸ λαιμό του, εἶμαι πιστὸς στὸ ντοβλέτι καὶ μένω μὲ ὅλη μου
τὴν εὐχαρίστηση.

— Ἀφεριμ ! ἐφώνηξε ὁ Τοῦρκος καὶ τοῦ ριξε τὸ πουγγί. Ἄϊ-
ντε νὰ δώσῃς τ' ἄσπρα στοὺς δικούς σου καὶ νὰ γυρίσουν στὸ
Κουσάντασι. Εἴμαστε μεῖς νὰ τοὺς διαφεντέψουμε. Στὰ ζεῖμπέ-
κια νὰ λέτε, πὼς εἶναι στὴ δούλεψή μου καὶ φτάνει.

Ὁ καπτὰν Νικόλας πῆρε τὰ φλουριά καὶ ἔτρεξε στὸ καῖκι.
Ἦτανε ὅλοι σὰν πεθαμένοι.

— Νικόλα μου, Νικόλα μου ! εἶπε ἡ κυρὰ Ρήνη.

— Μὴ φοβόσαστε ! δὲν εἶναι τίποτα ! τοὺς λέει ὁ κακομοίρης
ὁ καπτὰν Νικόλας μὲ ψεύτικο κουράγιο.

Τὴν ἀγκάλιασε, ἀγκάλιασε τὰ παιδιὰ. Ἔκανε νὰ τὸν πάρῃ
τὸ παράπονο. Μὰ κρατήθηκε. Κεῖνοι γλαίγανε. Πῶς βαστήχτη-
κε ! Καημένος καπτὰν Νικόλας ! Ἀγκαλιάζοντας τοὺς κρυφομί-
λησε : Κάντε, πὼς πᾶτε στὸ Κουσάντασι καὶ μὲ τὴ σκοτεῖνια
βγῆτε στὴ Ζωοδόχο πηγὴ καὶ πᾶτε στὸ Δεσπότη, τὸν Ἅγιο
Σάμου τὸν Κύριλλο, νὰ σᾶς δώσῃ κονάκι. Κατάπιε τὰ δάκρυά
του.

Καταλάβαινε, πὼς δὲν εἶχε κουράγιο νὰ βλέπῃ τὸ καῖκι του,
πού φευγε μὲ τοὺς δικούς του, πού δὲν θὰ τοὺς ξανάβλεπε. Ὁ
Πατρονάμπες σηκώθη καὶ ἐπήγαινε καὶ ἐρχότανε, ἔπειτα ξανα-
κάθησε καὶ ἐφέρανε τὸν καφέ. Εἶπε νὰ δώσουν καὶ στὸν καπτὰν
Νικόλα καὶ ἔπειτα εἶπε :

« Τώρα νὰ γυρίσωμε πίσω νὰ πᾶμε στὸν Ἰσεσμέ καὶ στὸ Κά-
στρο νὰ εἰδοποιήσωμε ὅλα τὰ καράβια γιὰ αὔριο.

Ὁ καπτὰν Νικόλας καφεῖ ἔπαιρνε ἢ φαρμάκι : Ὁρτσάρισε
λοιπὸν ἢ φεργάδα. Δύο ὥρες τὸ πρωῒ ἦτανε μπροστὰ στὸ Κά-
στρο. Μὲ τὸν ἥλιο βγήκανε στὸν Ἰσεσμέ, γιὰ νὰ ἰδοῦν ποὺ θὰ
κρέμαγαν Χριστιανούς. Τέσσαρα παλικάρια ἴσαμ' ἐκεῖ πάνω.
Τοὺς εἶχαν πιάσει μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια τοὺς κρέμασαν σ'
ἓνα πλάτανο.

— Παναγία μου, ἔλεγε μέσα του ὁ καπτὰν Νικόλας, τ' εἶδαν
τὰ μάτια μου ! Δὲ θὰ γίνῃ ποτὲ ἡ χάρη σου, Παναγία μου, νὰ
τελειώσουν τὰ βύσανά μας.

Ἐξαλίστηκε κι ἄρχισε σχεδὸν δυνατὰ νὰ ψέλνῃ «Θεοτόκε ἡ ἐλπίς...» κι ἐπῆγαινε τρικλίζοντας σὰν μεθυσμένος. Ἐπειτα σόπασε, ἴσασε τὸ κορμί του, ἐσταύρωσε τὰ χέρια του πίσω, ὅπως συνήθιζε καὶ βιάδιζε μὲ βῆμα σταθερὸ καὶ μὲ τὸ νοῦ του ὅλο στὸν Κλεάνθη, στὸν Λυκοῦργο καὶ στὴν ἐλευθερία.

Τὸ βράδυ ὁ παστὰς ἔβαλε τὸ σινιάλο τοῦ μισεμοῦ κι ὅλος ὁ στόλος σηκώθη στὰ πανιά. Ἡ φεργάδα «Ἐσμὲ» ἀρμένιζε μπροστά, τρία φανάρια στὴν πρόμη, σινιάλο: «ἀκολουθεῖτε» ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβυσμένα. Ὁ καιρὸς στὴν τραμμοντιάνα. Ὅλα ἐπῆγαιναν πρόμα καὶ μὲ πολλὰ πανιά, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν φθάσουν! Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἦτανε μιὰ χαρὰ αὐτὴ ἡ φεργάδα, ἐγγίξει σκαρί, ὅλο χάικωμα τὰ βρεχάμενα. Ἐσχίζε τὴ θάλασσαν σὰν γοργόνα.

Ὁ ἥλιος ἔχει πολλὴ ὥρα βασιλέψει, ἡ μαυρίλα μεγαλώνει ἀκατάπανστα, ὁ καιρὸς δυνάμεινε· σύννεφα ἄρχισαν καὶ σιγνὲς ψιλὲς βροχὲς, σκοτάδι πίσσα. Ἄν δὲν μποῦμε ἀπόψε στὸ Δάφ Μπογάζ, ἔλεγε ὁ Πατρονάμπεης, δὲν θὰ μποῦμε ποτέ. Ἔτσι εἶναι, ὑψηλότατε, εἶπε κι ὁ καπτὰν Νικόλας. Τέτοια βραδιὰ δὲν τὴν ξαναβρίσκουμε. Ὁ Πατρονάμπεης τὸν ἐκοίταξε στὰ μιάτια. Φωνάζει τέσσαρες γενιτσάρους.

— Δέστε μου τὸν πιλότο στὸν πάγκο τῆς βάρδιας.

Φοβήθηκε μὴ τὸν ῥίξῃ ἔξω καὶ τοῦ πηδήσῃ ἔπειτα στὴ θάλασσα. Ἀρπαξαν σὰν τὸ πούπουλο τὸν καπτὰν Νικόλα καὶ τὸν ἔδεσαν σφιχτὰ ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπὸ τὰ ποδάρια, ὥς πού νὰ πῇ ὅχ! Θὰ δίνηῃ τὴ ρότα, πιλότε, καθαρά καὶ ξάστερα. Ἐπειτα γυρίζει στὸν πιὸ ἄγριο γενίτσαρο καὶ τοῦ λέει: «Χασάν· τὸ νοῦ σου νὰ μὴ μᾶς φιάξῃ καμιὰ δουλειὰ ὁ Γιουνάν. Νὰ τοῦ πάρῃς τὸ κεφάλι μὲ τὸ γυατάγι στὸ πρῶτο σημεῖο. Τὰ σκαντάγια ὅλο-ένα νὰ δουλεύουνε, νὰ ρωτᾶν τὸ βάθος». Ἐν ὅ τὸν δένανε τὸν καπτὰν Νικόλα, τοῦ εἶπε ἀκόμα:

— Ἐἰα, ἂν μὲ μπάσης ἀπόψε στὸ Μπογάζ, νὰ ἔδῳ! καὶ ἄγγιξε μὲ τὸ ἓνα χέρι του τὸ σασίκι του, μάρτυς μου ὁ Προφήτης, γίνεσαι μπάς ρεῖς μὲ τριάντα χιλιάδες ἄσπρα λουφὲ τὸ χρόνο.

—Πέκειμ, ἀφέντη μου, ἀπεκρίθη ὁ καπτὰν Νικόλας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ σχοινιοῦ.

* * *

Στὴ Σάμο ὅλα ἔξω εἶναι κατασκότεινα. Στὰ κανονοστάσια οὔτε τσιμπούκι δὲν ἀνάβουν. Οἱ βάρδιες μονάχα πού καὶ πού ἀκούονται. Ὁ καπετὰν Σταμάτης, ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Λαχανάς, τρέχουν ἀπὸ ντάπια σὲ ντάπια μὲ τὸ κλεφτοφάναρο στὸ χέρι, γιὰ νὰ δοῦν, ἂν εἶναι ὅλοι στὴ θέση τους. Στὸν Ἀσπρο κάβο ἔξιηнта κανόνια εἶναι ἔτοιμα, τὰ φυτίλια κοντά. Στὸ Τηγάνι, στὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου, ἄλλα ἔξιηнта. Οἱ κανονιέροι κοιμοῦνται γύρω μὲ τὰ μπράτσα ἀνασκδυμπωμένα, τὶς μπαλάσκες φορεμένες· οἱ κουβάδες μὲ τὸ νερό, τὰ σκουπιστήρια τῶν κανονιῶν ὅλα εἶναι ἔτοιμα. Ὁ Σαχτούρης πάει στὰ μπουρλότα γιὰ νὰ ἰδῇ. Ὅλοι οἱ συντροφοναῦτες εἶναι παρῶν ἢ εἶναι ὅξω καὶ γλεντᾶνε πάντα, καὶ χαρτζιλικοῦμένοι, καθὼς εἶναι. Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα εἶναι σβηστό. Παντοῦ σκοτάδι. Μόνο ψηλά, στὴ Ζωοδόχο Πηγὴ, τὸ καντίλι φέγγει θαμπὰ τοὺς καλογέροντες πού χουν ὀλονυχτία, ἀλλὰ καὶ τ' ἄρματα κοντά. Ἐκεῖ καὶ ὁ Δεσπότης ὁ Κύριλλος μὲ τὰ πιστόλια στὴ μέση, χωμένος στὸ στασίδι του, ξέπλεκα τὰ μαλλιά του σὰν λιοντάρι. Καὶ στὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησιᾶς πεσμένη στὰ γόνατα εἶναι καὶ ἡ φαμίλια τοῦ καπτὰν Νικόλα.

«Ζητόντας καταφύγιο σὰν ὀρφανὰ πουλιά,
ὅπ' αἰτὸς τὰ κυνηγᾷ καὶ χάνουν τὴ φωλιά».

Πέρα στὰ Σώκια ὅμως τὰ πράγματα εἶναι ἄλλιώτικα. Οἱ Τοῦρκοι γλεντᾶνε ἀπὸ πρὶν τὴ νίκη τους· ἔχουν ἀνάψει φωτιὲς καὶ τὸ στρατόπεδο ἀχολογᾷ ἀπ' τὰ νταούλια καὶ τὰ ντέφια. Ἀλλὰ ἡ ψιλὴ βροχὴ τοὺς σκορπίζει κι αὐτουνοὺς σιγὰ σιγὰ καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὰ μεσάνυχτα εἶναι σβυσμένες ὅλες οἱ φωτιές.

Τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ «Ἑσμέ» εἶναι ἓνα μίλι μονάχα ἀπὸ τὸ μπογάζι. Ὁ καιρὸς ἔχει δυναμώσει πολὺ. Ὁ μπὰς ρεῖς ρωτᾷ τὸ δρόμο· παίρνουμε ἑπτὰ μίλια τὴν ὥρα. Λίγο, σκέφθηκε ὁ δεμένος πιλότος, λίγο γιὰ τὴ δουλειά μου.

—Πανιά, λέει, καπετάνιο! Πανιά, βάλε ὅλα τὰ πανιά. Τὸ ρέμα εἶναι δυνατό. Θεοῖο. Θὰ μᾶς φέρῃ δεξιά, θὰ μᾶς ρίξῃ ἀπάνω στὰ Σαμιώτικα κανόνια.

Ὁ μπὰς ρεῖς δειλιάζει. Θέλει νὰ ποδίσῃ· ὑποπτεύεται. Ἀλλὰ

τότε ὁ Πατρονάμπεης σὰν πολὺ πολεμικὸς ποὺ ἦτανε, εἶχε πάρει τὸν κατήφορο.

Σώπα ρεῖς, σώπα! Βάλε ὅλα τὰ πανιά ἀπάνω! Ὅτι εἶναι γραφτό!... ὅλα τὰ πανιά ἀπάνω!

Ἡ φεργάδα πετοῦσε. Τὸ σκοτάδι ὅμως ἦταν τέτοιο ποὺ καὶ αὐτὸ τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ καπτὰν Νικόλα δὲν ἔβλεπε τίποτε. «Δόξα σοι ὁ Θεὸς δὲν βλέπουμε οὔτε τὸ δάχτυλό μας». Τέντωνε καὶ τὸ αὐτί του πότε θ' ἀκούσῃ τὸ μανιασμένο κῆμα, ποὺ ἀφροκοποῦσε στὰ πόδια τοῦ Κότσικα.

Ἐξαφνα τὸ σκαντάγιο ἔδειξε τριάντα ποδάρια. Ἐτοιμάζονται νὰ τὸ ξαναρρίξουν. Ὁ καπτὰν Νικόλας φωνάζει τότε σὰν τρελλός:

— Δὲν εἶναι τίποτε! Εἶναι ὁ πάγκος ποὺ ἀφήνοίμε δεξιά. Εἴμαστε μὲς στὸ μπουγάζι, Πατρόνα! Εἶσαι μέσα στὸ Δὰρ Μπογάζ! χοό, χά, χά, χά! Ἡ Σάμος εἶναι δική σου! Μὰ τὸ Θεό, δική σου!

Μπούουου! Ἦταν σὰν νὰ πεσαν ἑκατὸ κανόνια μαζί. Ἡ «Ἐσμέ» στάθηκε σὰν νὰ τὴν κράτησε ἓνα σιδερένιο χέρι. Τὸ κουβάρι τῆς σείστηκε ὁλόκληρο. Ὅλοι πέσαν χάμω, ἄλλοι μπρούμοιτα, ἄλλοι ἀνάσκελα· τὰ τσιμπούκια τῶν καταρτιῶν γίφανε, τὸ καράβι σχίστηκε εἴκοσι ποδάρια, οἱ καλαφάτηδες πετάχτηκαν ὅξω σὰν πογτικοί, δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν τίποτε, τὸ νερὸ ἔμπαινε ποταμός. Τὸ καράβι ἔγινε μὲ τὴν πάντα, ἡ πρύμη βύθιζε, τὰ σχοινιά τῶν δεξιῶν κανονιῶν σπάσανε καὶ τὰ κανόνια κατρακυλοῦσαν τσακίζοντας ναῦτες καὶ στρατιῶτες. Ὁ Πατρονάμπεης ἔσπασε τὰ μοῦτρα του ἀπάνω στὸ μπούσουλα καὶ ὅλοι μαζί, ἓνα κουβάρι, αὐτὸς ὁ μπὰς ρεῖς, ὁ μοντεσαρίφης, οἱ τιμονιέροι, κατρακύλισαν στὴ θάλασσα. Ὁ Γενίτσαρος Χασάν, πιστὸς στὴ διαταγή, σκαρφαλωμένος στὴ γιρμένη κουβέρτα τῆς φεργάδας προχωροῦσε μὲ τὸ γιαταγάνι νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι τοῦ καπτὰν Νικόλα. Κεῖνῃ τὴν ὥρα τὸ φανάρι τῆς σκάλας ἔπεσε στὸ μαρούτι. Πῆρε φωτιά καὶ ὅλοι πῆγαν στὸν αἴρα. Τὰ βουνὰ τριγύρω σείστηκαν. Ὅλη ἡ Σάμος ξύπνησε. Τὰ κανονοστάσια ἔλαμψαν. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ἄρχισαν τὸ κανονίδι. Οἱ Τοῦρκοι ποδίζουν ἀπὸ παντοῦ. Τὰ στρατεύματα ἀφήνουν τὸ γιᾶλό.

— Ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.

2. Η MANNA ΤΟΥ ΓΡΙΖΑ

Ήταν ἔρημιὰ ἐκεῖνη τὴ νύχτα στὴν παραιλία. Εἶχε βρέξει τὸ πρωῒ καὶ εἶχε γίνει ὁ καιρὸς ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς. Κάτι σύννεφα μαῦρα εἶχανε σταθῇ πέρα στὸν ὁρίζοντα καὶ φαινότανε σὰν νά τανε ἡ προφυλακὴ τοῦ χειμῶνα. Τὰ φῶτα τῆς πλατείας φωτίζανε μόνο τὸ ἄσπρο γῶμα τῆς. Οἱ καρέκλες, ποὺ ἄλλοτε σκεπάζανε τὴ γῆ σὲ μεγάλη ἀπόσταση εἶχανε σαρωθῇ καὶ μόνο σὲ μιὰ γωνιά, κοντὰ στοὺς τοίχους τοῦ μεγάλου καφενεῖου, εἶχανε μαζευτῇ λίγοι ἀπὸ τοὺς τόσους περιπατητὰς τῆς πλατείας. Πέρα στὸ μεγάλο δρόμο, ποὺ ἔφερνε στὴν πόλη, τὰ περισσότερα καταστήματα ἦτανε σκοτεινὰ καὶ μόνο σ' ἓνα ὑπῆρχε φῶς καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐρχόντανε φωνὲς ὁργάνου καὶ τραγούδια.

Καθισμένοι στὴν ταράτσα τοῦ μικροῦ ξενοδοχείου μιλούσαμε. Εἶχα ἐγὼ μελαγχολήσει μὲ τὴν ἀλλαγὴ ἐκεῖνη τοῦ καιροῦ, μὲ τὰ μαῦρα σύννεφα, ποὺ πέρα στεκόντουσαν σὰν νὰ μᾶς κοιτάζανε ἄγρια. Στηριγμένος στὸ πεζούλι τῆς ταράτσας δὲν ἄκουγα τί λέγανε, κοίταζα τὴν ἔρημη πλατεῖα καὶ ἄκουγα ἔτσι χωρὶς νὰ θέλω τὸν κρότο τοῦ ὁργάνου, ποὺ ἔπαιζε στὸ μεγάλο δρόμο.

Ξαφνικὰ ἄκουσα τὴ φωνὴ τοῦ γέρο Φαλουρά νὰ λέη κάτι, ποὺ μοῦ κίνησε τὴν περιέργεια καὶ μ' ἔκανε νὰ προσέξω.

Ήτανε παλιὰ καὶ δυνατὴ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γρίζα μέσα στὴν ἐπαρχία μας. Εἶχε, λένε, ἴσαμε ὀγδόντα τουφέκια συγγενικά, ἀδελφοζάδελφα, γαμπροί, κοννιάδοι. Ἀλλὰ τώρα πάει, πάει. Ξεκληρίστηκε. Καὶ οὔτε ἓνας πιά φέρνει αὐτὸ τὸ ἐπώνυμο. Σὰν νὰ εἶχε πέσει κατάρρα! Ἀπ' τὴν ἡμέρα, ποὺ ἔφυγε καὶ χάθηκε ἓνα παιδί του, ἴσαμε δέκα ἔφτά, δέκα ὀχτὼ χρονῶν, ἀπ' τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη πιά καὶ δὲν ἐπῆγε ἐκεῖνο τὸ σπίτι!...

Τὸ πιστεύετε; Πῶς; Ἐδῶ εἶνε μυστήριο! Λοιπόν!... Ὁ καπετὰν Γρίζας σκοτώθηκε λίγα χρόνια μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ γυιοῦ του, κατὰ λάθος, λένε, σ' ἓνα πανηγύρι. Οἱ δύο του ἄλλοι γιοὶ σκοτωθήκανε ἀπ' τοὺς Τούρκους λίγες μέρες πρὶν ἀρχίσῃ τὸ τουφέκι, ποὺ γινόταν φόνοι, μὰ τὸ Θεό, περισσότεροι ἀπ' τὸν πόλεμο!

Μετὰ τὸ φόνο τῶν παιδιῶν, καὶ αὐτὸ ἦτανε μιὰ αἰτία, ποὺ ξέσπασε στὴν ἐπαρχία μας πρὶν τῆς ὥρας τῆς ἡ Ἐπανάστασι, τὰ βουνὰ γεμίσανε ἀπὸ πολεμιστὲς καὶ κάθε τόσο ἀκουγόταν ὁ κρότος τοῦ τουφεκιοῦ. Καὶ ἀρχίσανε πάλι οἱ νύχτες νὰ φωτίζονται συχνά, μὰ πολὺ συχνά, ἀπὸ πυρκαϊές χωριῶν, ἐλαιῶνων!...
 "Α! ὁ πόλεμος εἶναι κακός, κακός! Ἀλλά, ὅταν πρόκειται γιὰ ἐλευθερία, ὅλα μωρέ, ὅλα στάχτη νὰ γίνονται, στάχτη!

"Λς εἶναι... Στὴν ἱστορία μας τώρα.

* * *

Ἐνα πρωὶ ὁ καπετὰν Ἀντώννακας, συγγενῆς τοῦ Γριζα καὶ ξακουστὸς πολέμαρχος, ἀνέβηκε πᾶνω στὸ σπίτι τοῦ καπετὰν Γριζα. Τὰ ξημερώματα εἶχε ἔρθει στὸ χωριὸ μ' ἓνα σωρὸ αἰχμαλώτους.

Ἡ γριὰ τοῦ Γριζα καθότανε, μὲ τρεῖς ἄλλες γυναῖκες σκοτωμένων στὸν πόλεμο, κοντὰ στὸ παρὰθυρο, ποὺ ἔβλεπε πέρα τὴν ἀγριεμένη θάλασσα. Μένανε σιωπηλὲς σχεδόν. Κάτι λόγια φεύγανε κάποτε ἀπὸ τὰ στόματά τους καὶ εὐθὺς τὰ χεῖλη των κλεινότανε πάλι καὶ ὁ νοῦς των βυθιζότανε στὴ λήπη. Ἔτσι ἔμεναν, ὅταν φάνηκε ὁ καπετὰν Ἀντώννακας μὲ βγαλμένο τὸ σκοῦφο του χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ αὐτός. Μιλῆσανε λίγο. Κάτι τοὺς εἶπε αὐτὸς γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὴν ἐλευθερία, καὶ οἱ γυναῖκες, ἀφ' οὗ στενάξανε, σκύψανε τὸ κεφάλι χωρὶς λέξη νὰ πούνε. Ὁ Καπετὰν Ἀντώννακας στεκότανε ὀρθίος καὶ φαινότανε κάποια στενοχώρια νὰ τὸν βασανίζῃ πολὺ. Ἐβῆξε, ξανάβηξε καὶ τὸ μέτωπό του βράχνηκε ἀπὸ ἰδρώτα. Ἐπὶ τέλους ὤρθωσε τὸ κορμί του καὶ εἶπε στὴ γριὰ πὼς κάτι θέλει νὰ τῆς πῇ.

Οἱ τρεῖς γυναῖκες σηκωθήκανε καὶ φύγανε σὺν ἀκούσανε ἔτσι, καὶ ὁ καπετὰν Ἀντώννακας ἀρχίνησε νὰ τῆς λέῃ γιατί εἶχε πάει ἐκεῖ. Τῆς εἶπε ὅτι μέσα στοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ εἶχανε φέρει, ἦτανε κάποιος, ποὺ ἔμοιαζε πολὺ, μὰ πολὺ, ἀπ' τὸ σόϊ των, ἀπ' τὸ σόϊ τοῦ Γριζα καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ παιδί τὸ χαμένο.

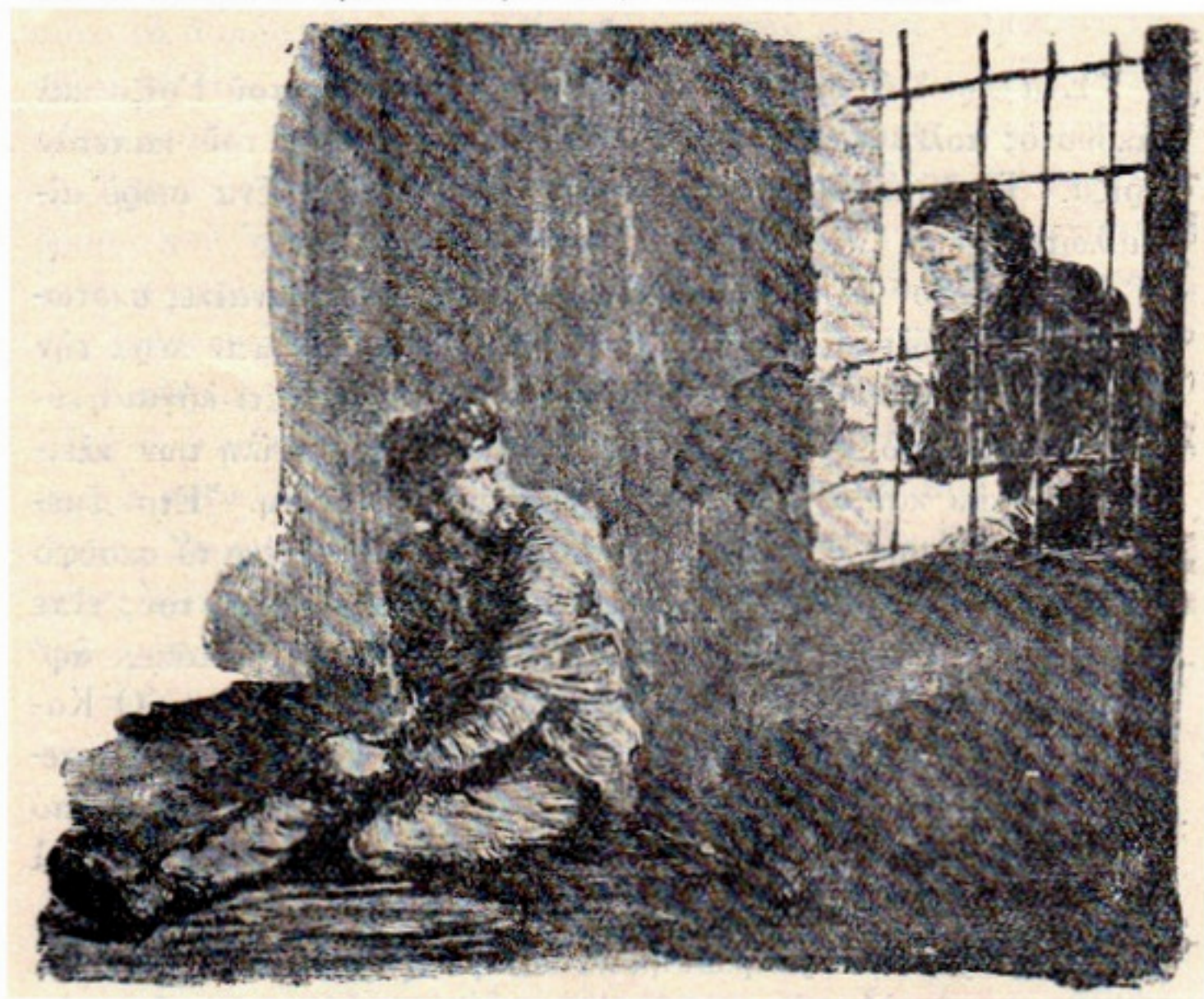
Τῆς εἶπε ὅτι ἔκανε αὐτὸς ὁ Ἀντώννακας, νὰ τοῦ πάρῃ λόγια, ἀλλὰ ὁ αἰχμάλωτος τοῦ ἐμίλησε τούρκιχα. Ἐκανε πὼς δὲν ἤξερε τάχα ἄλλη γλῶσσα, ἀλλὰ ποὺ ἔμοιαζε ἔτσι.

Ἡ γριὰ εἶχε γίνει κίτρινη κίτρινη καὶ ἔτρεμε ὅλη, ἀλλὰ σχίστηκε :

—Παιδί δικό μου ! παιδί τοῦ Γρίζα, Τοῦρκος ! . . . Τί λές ; Μουρλάθηρες, καπετάν Ἀντώνιακα ;

Κάνει ὁ Καπετάν Ἀντώνιακας νὰ τῆς πῇ τι ἄλλο ἤθελε, μὰ ποῦ ν' ἀκούσῃ αὐτή ! Δὲ δεχότανε οὔτε λόγο ! Ὁ Ἀντώνιακας ἀντὶ νὰ φύγῃ ἐπέμενε. Ὁ πολεμιστὴς ὁ ἄγριος, ποὺ δὲ λυπότανε κανένα, εἶχε γίνῃ ἐκεῖ καλὸς καὶ γλυκὸς σὰν ἄγια γυναῖκα ! Καὶ τῆς ἔλεγε μὲ γλυκὰ λόγια ὅτι δὲν ἔφταιγε αὐτός, ἀλλ' ἡ μεγάλη ὁμοιότης, ποὺ εἶχεν ὁ αἰχμάλωτος μὲ τὸ παιδί, ποὺ χάρθηκε καὶ ὅτι κι αὐτουνοῦ ἦτανε ἀνίψι καὶ γι' αὐτὸ ἔκανε ἔτσι.

Ξαφνικὰ σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὰ μάτια του πέρασε στὸ παράθυρο ποὺ στεκότανε ἡ Γριά ...

Καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ἄλλα τὴν κατάρφερε νὰ κατεβῇ νὰ τὸν δῇ.

—Γιὰ κοίτα καὶ σύ, Μάννα εἶσαι ! . . . Κι ἂν εἶναι νὰ τὸν ἀφήσω νὰ φύγῃ. Ξέρω γὰρ πῶς... Κι ἂς πάῃ ὅπου ὁ Θεὸς τὸν φωτίσῃ ! Θέλει Τοῦρκος νὰ μένῃ, θέλει Ἑβραῖος νὰ γενῇ !

Ἔτσι τῆς μίλησε.

Τὸ μέρος ποὺ εἶχανε τοὺς αἰχμαλώτους. ἦτανε δίπλα στὸ σπίτι της, σ' ἓνα χαμηλὸ σπιτάκι ἔρημο τοῦ Ἀντόνακα. Καὶ ἀπὸ μιὰ πορτοῦλα, ποὺ συγκοινωνοῦσε τὸ σπίτι τοῦ Γρίζα, μὲ τοῦ Ἀντόνακα μπήκανε στὴ μάνδρα τὸν καὶ πλησιάσανε γάτι καμαράκια, ποὺ μέσα ἦτανε οἱ αἰχμαῶντοι.

Μόλις ὁμως ἐπλησιάσανε ἡ γριὰ δὲν θέλησε νὰ πᾶνε μέσα,
—Κάλλιο νὰ κοιτάξω ἀπ' τὸ παράθυρο.
—Ὅπως θέλεις! τῆς εἶπε ὁ Ἀντόνακας.

Ἕνα μοιρολόϊ θλιβερὸ θλιβερὸ ἀνέβηκε στὰ χεῖλη της...

Οἱ αἰχμαῶντοι ἦτανε δεμένοι καὶ καθισμένοι καταγῆς. Τὰ μάτια τῆς γριᾶς στήλωθήκανε σ' ἓνα αἰχμαῶντο μὲ μαῦρα γενάρια μελαχρινό, καὶ μὲ σμιχτὰ φρύδια, ποὺ τῆς θύμιζε τὴ μορφὴ τοῦ ἀνδρός της, ὅταν ἦτανε νέος. Αὐτὸς ἔμενε μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὴ γῆ. Φαινότανε νὰ σκέπτεται. Ξαφνικὰ ὁμως σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὰ μάτια του πέσανε στὸ παράθυρο, ποὺ στεκότανε ἡ γριὰ. Τὴν εἶδε καλὰ καὶ ἔκανε νὰ τιναχθῇ σὰν νὰ ἤθελε νὰ φύγῃ, μὰ τὸ σχοινὶ τὸν κράτησε καὶ τὸν ἔρριξε κεῖ κοντὰ στὴ γῆ· σήκωσε μόνο τὰ μάτια πάλι στὸ παράθυρο, ὅπου ἀντίκρουσε

Ν. Κοντοπούλου Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' Γυμνασίου ἔκδοσ. Δ' 4

πὰ σκοτεινὰ μάτια τῆς γριᾶς καὶ τὴ χλωμιασμένη μορφὴ της.

— Ἔ; τῆς ἔκανε ὁ καπετὰν Ἀντώννακας.

Ἡ γριὰ χωρὶς νὰ γυρίσῃ τὸ κεφάλι ἀπ' τὴ θέσῃ της τοῦ λέει:

— Τὶ λές, καπετὰν Ἀντώννακα;... Παιδὶ δικό μου, στὸ εἶπα, Τοῦρκος δὲν γίνεται!... Παιδὶ τοῦ Γρίζα!... Ἐκεῖνο πάει χάθηκε.

Καὶ ἀφήνοντας τὸ παράθυρο ἔφυγε γλήγορα γιὰ τὸ σπίτι της, ἐν ᾧ πίσω της ὁ καπετὰν Ἀντώννακας, ἔπιμένοντας ἀκόμα μὲ μανία:

— Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ πιστεύω, δὲν τὸ πιστεύω. Τὶ μὲ μέλει ὅμως ἑμένα;... Μιὰ καὶ ἡ Μάννα τὸν διώχνει, κι ἔχει δίκιο καὶ δίκιο, δὲ λέγω ὅχι, ἕκατὸ ὅμως φορές, χίλιες ἔχω γώ!...

* * *

Ἡ γριὰ κατὰ τὰ ξημερώματα ἀνέβηκε πάνω στὸ δῶμα. Τὰ ἄστρα εἶχανε χαθῇ καὶ ἓνα μόνο φαινότανε κοντὰ στὴν κορυφὴ ἐνὸς βουνοῦ νὰ λάμπῃ.

Μιὰ ψυχρὴ πνοὴ τῆς ἔφερε σύγχυσι στὸ κορμί της, ἔπειτα ἄκουσε τὸν πετεινὸ τοῦ σπιτιοῦ νὰ λαλή, ὅπως λαλοῦσε μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρό, στίς εὐτυχισμένες μέρες. Ἐνα μοιρολόϊ θλιβερὸ θλιβερὸ ἀνέβηκε στὰ χεῖλη της, κι ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ τὸ τραγουδῇ...

Δὲν ἔκλαιγε τὸν ἄνδρα της μ' αὐτό, οὔτε τὰ δυό της παιδιὰ, ποὺ μαζὶ εἶχανε βρεῖ τὸ θάνατο! Ἐκλαιγε γιὰ μιὰ ἄλλη μεγάλη συμφορὰ καὶ μοιρολογοῦσε γιὰ κάποιον δικό της, ποὺ δὲν ἦτανε δικό της... ποὺ πέθανε!...

Τὸν ἔβλεπε μικρὸ μικρό, ἔπειτα παιδὶ χαριτωμένο, καὶ ὕστερα λεβέντη νὰ στολίζῃ τὸ σπίτι, καὶ πολλὰ του λόγια, ποὺ θυμότανε, περνοῦσαν ἀπ' τὸ μοιρολόϊ, γιὰ νὰ νοιώσῃ τὴ φωτιά τοῦ πόνου πλὺς βαθιά!...

Ὅταν ζητήσανε τὴ γριὰ τοῦ Γρίζα, τὴ βρήκανε ἀκίνητη, νεκρὴ ἐπάνω στὸ δῶμα.

3. ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν, δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκάς των φουστανέλας, ἐχάϊδενσε τὰς μαύρας κόμας των, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς των ὀφθαλμούς, κατωπτρίσθη εἰς τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν των, ἐχρύσωσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβάς. Καὶ τώρα, δύων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος, νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ γῶμα, καὶ χάνεται ἀργὰ ἀργὰ, ὥς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σβύνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύειλλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων, ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τῆς λόγχης τὴν βίαν. Καὶ ἀφ' οὗ ἔφαγαν τὴν μαρουτήν μὲ τὴν φούχταν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἔσχατον σπειρί της ἐσώθη μέσα εἰς τὴς παλάσκες των, ἀφ' οὗ ἐρηγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννα, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἔσχατον γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των ἔπεσαν χαμαί· ἄψυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι. Κι ἐν τῷ μέσῳ των ὁ Παπαφλέσσας, πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν, καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ξαπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θρανισμένον τμῆμα, αἰμοσταζόν, μὲ σφιχτὰ τὰ δάκτυλα, ἐν σπασμῷ ἔρωτος καὶ λύσεως.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται, ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤχῳ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων βοῇ, ἐν ᾧ τὰ μπαϊράκια του ἀναπεπταμένα, φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἐσπέρας, καὶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὀρίζοντος τῆς δύσεως. Μυρμηκιᾶ ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πρανῆ ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τοῦ λυθροῦ γῆς οἱ Ἀραβες βαδίζουν ἐπιμόχθως, τῶν ἀλόγων τὰ πέταλα γλιστροῦν. Ἀλλ' ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ νίκῃ εἶναι τόση, ὅση εἶναι ἡ μετὰ τὸν φόβον ἡδονή, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς

τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ράχιν. Ἦδη δ' αὖρη-
γός των, ἔφθασεν εἰς τὴν ὀφρὺν τοῦ λόφου, ἀνέβη, καὶ ἐπ' αὐ-
τῆς ἐστάθη, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκοίταξε τὸ κοκκινῆσαν ἔδαφος,
ὅπερ πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησε τὸν
ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλῳ τοὺς πεσόντας.

Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἔκπληκτον, ἀναμετροῖ τοὺς ὑψη-
λοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των καὶ τοὺς βραχίονάς των
τοὺς νευρώδεις, τὰς ὠραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέ-
ρωχα. Καὶ ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ὄψιν του, ὥς νέφος τι διέρχεται, τὸ
βλέμμα του θολοῦται ἑλαφρῶς, ἀδιόρατος παλμὸς συσπᾷ τὰ
χεῖλη του.

—Κοῖμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες!

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν,
ὥσάν νὰ μὴ πιστεύῃ πὺς ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες, ὅτι κοιτον-
ται ἀναίσθητοι καὶ δὲν κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ξυπνήσουν πάλιν
φοβερώτεροι, πὺς καὶ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος ἐπῆρξε ἰσχυρότε-
ρος αὐτῶν.

—Ποῖος εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὁδηγοὶ του ἔσπευσαν, προσέδραμον, ἔδειξαν τὸ πτώμα λά-
σιον, διάβροχον, περιρρεόμενον ἐκ τοῦ ἰδρωτός τοῦ ἀγῶνος,
κατερρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

—Σηκῶστε τον, μωρέ! πάρτε τον!... Πάρτε τον! πλύντε
τον!... Πλύντε τὸ παλικάρι!...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν,
τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του, καὶ ἐβάδισαν, διευθυνό-
μενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγὴν. Ἐκεῖ τοῦ ἐπλυναν τὰς χεῖρας
καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρῶτα, τὸν ἐκα-
θάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς ἀσβόλης, τοῦ καπνοῦ καὶ ἰχθῶ-
ρος, τὸν ἐσπόγγισαν, διευθέτησαν τὰ ξεσχισμένα του ἐνδύματα, καὶ
ἐγύρισαν ὀπίσω φέροντές τον.

—Στήστε τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω!

Οἱ ἄνδρες κρατοῦντες ἑκατέρωθεν αὐτόν, ὥδευσαν πρὸς τὸ
δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὑψωσαν
καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν εἰς τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν
ἰσορρόπησαν, ὥσαναί ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύν-
θησαν, καὶ τὸν ἀφήκαν μόνον βυσταζόμενον διὰ τῆς ἰδίας του
δυνάμεως. Τὸ Πτώμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ, στηρίζον ἐπὶ

τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν, τὸν θώρακα προτεταμένον καὶ χρειάμενα τὰ χέρια, μὲ ἀναπόσπαστον τὸ τμήμα τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη διεστῶτα, ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν. Τότε ὁ Ἰμπραήμης πλησιάζει βραδέως, πλησιάζει πρὸς τὸ δένδρον, ἵσταται καὶ προσβλέπει σιγῇλὸς ἐπὶ μακρὸν τὸ ἔκπνου πτώμα τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἣτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὥσει βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λύθρου τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σειομένους κλάδους, οἵτινες ἀνέκρυσσον πενθίμως, φιλεῖ παρατεταμένον φύλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν.

ΚΩΣ. ΠΑΛΑΜΑ

4. Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Μαγδαληνὴν τὴν ὠνόμαζαν, ἀλλὰ τὸ βιβλικὸν τοῦτο ὄνομα κακῶς προσηγορεύετο εἰς τὴν σεμνὴν καὶ αὐστηρὰν εὐμορφίαν της, ἣτις ἔφερε μᾶλλον τὸν τύπον ὡραιότητος ἀρχαίας ἑλληνικῆς θεᾶς. Ἀφ' οὗτου περιεβλήθη ἀπλῆν, ἀλλὰ κομψῶς πρὸς τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς ἀνάστημα κεκομμένην ἐσθῆτα καὶ τὴν κόμην της ἀφῆκεν ἐρριμμένην ἐπὶ τῆς ὁμοπλάτης εἰς δύο μακρὰς καὶ ἀφθόγους πλεξίδας, ἐξέλαμψε τῆς ὥφους ἡ χάρις καὶ τοῦ σώματος τὸ εὐμέλές.

Λιότι ἄκομψα ράκη τὴν ἐσκέπαζαν, ὅτε τὸ πρῶτον παρουσιάσθη εἰς τὴν οἰκίαν μας περισυλλεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ θείου μου.

Ἦλθεν ἡ Μαγδαληνὴ εἰς τὴν πόλιν μας ἀποτελοῦσα μέρος σπαρτακικοῦ ὁμίλου γυναικοπέδων τῆς Κρήτης, ἅτινα τότε διεσκόρπιζεν ἐπὶ πάσης ἀκτῆς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἡ τοῦ 1866 ἠρωϊκὴ ἐπανάστασις.

Στὲς χῶρες οἱ κακότυχοι ἐδιαμερώσθησαν.

Κι ἂν σμίξουν δὲν γνωρίζονται, μόνον ὁπὸ ρωτοῦνε.

— Ἀπὸ ποιὸν τόπο, ξένε μου, εἶσαι; Μὰ δὲ μποροῦνε ἄλλω γὰ συντυχαίνουσι, μ' ἀπὸ τὴν Κρήτη λέσι.

Κι ὁ εἰς τὸ χέρι τ' ἄλλοννοῦ τὸ πιάνουσι καὶ κλαῖσι.

Οἱ στίχοι οὗτοι παλαιοτάτου κρητικοῦ ποιήματος εἶχον ἀναλάβει νέαν ζωὴν, ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη, ὥς γὰρ

συνετέθησαν τότε διὰ νὰ θρηνηθῶσιν τὰς συμφορὰς τῶν ἀτυχῶν προσφύγων.

Μόλις ἤμην ὀκταέτης, ἀλλ' ἠγάπων τὰ βιβλία περισσότερο ἀπὸ τὰ παιγνίδια, καὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἴσα μὲ τὰ γλαζίσματα. Διὰ τοῦτο προσεκτικὰ ἤκουα μετὰ τὸ γεῦμα ἐκάστης Κυριακῆς τὸν θεῖόν μου ἀναγινώσκοντα εἰς τὸ «Φῶς» ἐνώπιον ὅλης τῆς οἰκογενείας τὰ πολεμικὰ δελτία τὰ ἀποστελλόμενα πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν ἐκ τῆς νήσου καὶ περιγράφοντα τὸν ἡρωϊσμόν τῶν ἡμετέρων καὶ τὴν θηριωδίαν τῶν Τούρκων, καὶ τὰς ἐνεργείας διὰ τὸν Ἑθνικὸν στόλον καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς πρωτευούσης. Ἐν τέλει τῆς ἀναγνώσεως οἱ ἄνδρες συνεζήτουν τὰ ἐν τῇ ἡμερηίδι, αἱ γυναῖκες ἀπέτεινον εὐχὰς ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων καὶ κατὰρας ἐναντίον τοῦ Μουσταφᾶ, ἐγὼ δὲ ἐτήρουν ἐν τῇ φαντασίᾳ μου, ὡς μυθικῶν ἡρώων ὀνόματα, τὰ ὀνόματα τοῦ Κόρακα, τοῦ Κριάρη, τοῦ Κορωναίου, τοῦ Σουρμελή.

Τοῦ Κυριακοῦ ἀκροάματος μετεῖχε καὶ ἡ Μαγδαληνὴ. Κατέστη γνωστὸν εἰς αὐτήν, ὅτι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατ' ἐκάστην Κυριακὴν ἀνεγίνωσκεν ὁ θεῖός μου ἀντικείμενον εἶχον τοὺς ἀγῶνας τῆς πατρίδος της. Τὴν ὀρισμένην ὥραν ἤρχετο οὐγὰ σιγὰ καὶ ἔστεκεν εἰς τὴν θύραν ὀρθία. Οὐδ' ἐγκατέλιπε τὴν στάσιν της, ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ ἀνάγνωσις, ἀλλ' ὡς ἐν ἐκστάσει προσηλωμένη εἰς τὴν ἀκρόασιν, καθὼς πάντες οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, ὁσάκις ἀκοοῦν λόγους διαφεύγοντας τὴν ἀντίληψιν των, ἐφαίνετο μετ' ἀγωνίας προσπαθοῦσα νὰ ἀνακαλύψῃ γνώριμον λέξιν νὰ ἡφαρπάσῃ προσφιλές τι ὄνομα ἐκ τῶν ἀκαταλήπτων ἑλληνικῶν τοῦ «Φωτός». Ἀλλ' ἐπὶ τέλους τί τὴν ἔμελλεν ἂν δὲν ἐνόει τίποτε. Τῆς ἔφθανέν ὅτι ἡ ξένη ἐκείνη γλῶσσα ὁμῶς διὰ τὴν πατρίδα της. Τί πρὸς τὸν ἀπλοῖκόν εἴλαβῃ, ἂν τοῦ εἶναι ἀκατάληπτος ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου; Τοῦ φθάνει, ὅτι τὰ ρήματα ἐκεῖνα εἶναι ρήματα Θεοῦ.

Πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν της, ἂν καὶ πάντες ἐφέροντο πρὸς αὐτὴν μετ' ἰδιαζούσης συμπαθείας, παρέμενε δειλὴ καὶ σιωπῶσα, ἴσως ἐνεκα τῆς λύπης της διὰ τὸν πρόσφατον ἐκπατρισμόν καὶ διὰ τὴν ταπείνωσίν της ἀναγκαζομένη νὰ δέχεται τὴν ἐλεημοσύνην τῶν ἄλλων. Ἴσως καὶ διότι ἐστενοχωρεῖτο βλέπουσα τὴν παράδοξον καὶ φαιδρὰν ἐνίοτε ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξενούσεν εἰς ἡμᾶς καθάριους Ρουμελιώτας, τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς

πατρίδος της. Μόνον ἡ προσβυτέρα τῶν ἀδελφῶν μου κατώρθωσε νὰ ἐλκύσῃ ταχέως τὴν ἐμπιστοσύνην της ὡς ἑξῆς :

Ἐσπέραν τινὰ ἡ ἀδελφή μου ἀνεγίνωσκε μεγαλοφώνως τὸν Ἑρωτόκριτον πρὸς ἑκτακτον τέρψιν ἑμοῦ, λησιμονοῦντος πρὸ τοῦ ποιήματος τὸ μάθημά μου. Ἡ Μαγδαληνή, τυχαίως εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δωμάτιον, ἑσταμάτησεν ὡς νὰ ἐγοητεύθῃ ἀπὸ τὸ ἄκουσμα γνωρίμων ἡχων. Ἡ ἀδελφή μου ἀπήγγελε τότε διὰ τῆς γλυκείας φωνῆς της τοὺς ἑξῆς στίχους :

Εἶχεν κι αὐτὸς ἕναν υἱὸν πολλὰ κανακισμένον,
φρόνιμον κι ἀξιαζόμενον ζαχαροζυμωμένον.

Ἦτανε δεκαοχτὼ χρονῶν, μά γε γερόντου γνώση,
Οἱ λόγοι του ἦτανε τροφή κι ἡ ἐρμηνεία του βρώση.
Καὶ μ' ὅσες χάρες π' οὐρανοὶ καὶ τ' ἄστρα ἐγεννήσαν,
μ' ὅλες τὸν ἐμοιοράνασι, μ' ὅλες τὸν ἐστολίσαν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Μαγδαληνῆς, οἱ μεγάλοι καὶ κατάμαυροι, ἐσπινθηροβόλησαν· ἐπλησίασεν, ἤγγισε σχεδὸν τὸ κάθισμα τῆς ἀδελφῆς μου, καὶ ἤκουεν ἀπνευστί, καὶ σιγὰ διέκοπτε δι' ἐνθουσιωδῶν ἐπιφωνήσεων. Ἄν ἦσαν πλέον τὰ ἀκατάληπτα ἑλληνικὰ τῆς ἐφημερίδος.

Ὅταν ἐτελείωσε τὴν ἀνάγνωσιν ἡ ἀδελφή μου, τὴν ἠρώτησε :
— Σ' ἀρέσει, Μαγδαληνή, ὁ Ἑρωτόκριτος ;

— Ἀχ ! ἂν μ' ἀρέσῃ, κυρούλα μου ! Πόσες φορὲς τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Λαμασκηνοῦ !

— Καὶ ποῶς εἶν' αὐτὸς ὁ Λαμασκηνός, Μαγδαληνή ; εἶναι κανὲν ἀδέρφι σου ;

— Ὅχι, κυρούλα μου, εἶναι . . . ὁ ἀρραβωνιαστικός μου ἀπεκρίθη ἐρυθριῶσα.

— Ἀ ! τὸ κυρτὸ κορίτσι ! καὶ δὲν μᾶς τὸ εἶπες τόσον καιρὸ πῶς εἶσαι ἀρραβωνιασμένη !

— Ἐ ! ποὺ ἔχεις ὕρεξιν κυρούλα μου, νὰ μάθῃς ἐσὺ τί ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου ! Κι ἂν ἀρχίσω νὰ σοῦ τὰ λέω, χρόνος δὲ μὲ φτάνει νὰ τελειώσω.

— Ἀ, πονηρή ! φοβᾶσαι μὴ σοῦ κλέψουνε τὰ μυστικά σου, καὶ γι' αὐτὸ δὲ βγάζεις μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα σου. Δέ μοῦ λές τώρα, ξέρεις νὰ διαβάξῃς τὸν Ἑρωτόκριτο ;

— Δὲν ξέρω ἐγὼ ἡ κακότυχη, μὰ ὁ Λαμασκηνός ξέρει, ποὺ

εἶναι διαβασμένος. Αὐτός, ὅταν ἤρχετο σὶ τὸ σπίτι μας, ὅλο τὸν Ἐρωτόκριτο διάβαζε, καὶ τὸν ἄκουα.

—Νά! ἔτσι· τὸ βιβλίον ποὺ κρατεῖς εἶναι ἀπαράλλαχτο μ' ἐκεῖνο, ποὺ εἶχε κι αὐτός.

Καὶ ἐγονάτισε καὶ ἀπέθεσε τὸ βιβλίον εἰς τὰ γόνατα τῆς ἀδείφῃς μου, καὶ ἤρχισε νὰ στρέφῃ τὰς σελίδας του μὲ τὴν ἀδεξίαν ἐκείνην εὐλάβειαν τῶν ἀγραμμάτων πρὸς τὰ βιβλία.

—Ἐνα σωρὸ ρίμνες, ἐξηκολούθησεν, ἔμαθα ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἀλλὰ μὲ τίς τρουάρεις καὶ τὸν ἀφανισμό, ποὺ μᾶς ἤρρε, τίς ἔεχασα.

Ἀφ' οὗ ἅπαξ ἐκεντήθη ἡ στομυλία τῆς Μαγδαληνῆς, ἔρρεεν ἀκρόατος. Ἦρχισε τότε νὰ διηγῆται πλείστας λεπτομερείας, καὶ τὰς μᾶλλον ἀσημάντους ἔτι, περὶ τῆς πατρίδος, τῶν γονέων, τοῦ οἴκου καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς, περὶ κινδύνων, μαχῶν καὶ σφαγῶν καὶ Κρητῶν καὶ Τούρκων, καὶ πρὸ παντὸς περὶ ἐκείνου, τοῦ Λαμασκηνοῦ τῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μνήμη τῆς ἐπανήρχετο ἐν τέλει ἐκαστῆς στροφῆς. Ἐπέτεινε δὲ τὴν ζωηρότητα καὶ τὸν χρωματισμὸν τῆς διηγήσεως μὲ τὴν παράστασιν τῆς ματαίας ἐπιμονῆς, ἣν ἀντέταξε πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτῆς, ἐκλεκτοὺς μαχητὰς τῶν Λάκκων, ὅπως παραινεῖν μετ' αὐτῶν καὶ συμπολεμήσῃ. Ἐκεῖνοι δὲν ἐπείθοντο νὰ τὴν κρατήσουν μαζί των, φοβούμενοι μήπως πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλουν τοὺς ἀνδρείους ἐπαναστάτας, ἀντιἑξεδικοῦντο διαπράττοντες πᾶν εἶδος θηριωδίας ἐναντίον τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων.

Εἰς μάτην ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτοὺς πόσον εὐστόχως τὴν εἶχαν μάθει νὰ ρίχνῃ σὶ τὸ σημάδι, καὶ ἐκίμει, καὶ διεμαρτύρετο, ὅτι εἶχε περισσοτέραν δύναμιν ἀπὸ ὅλους των νὰ ὑποφέρῃ κάθε ταιλαιπωρίαν, καὶ κάθε κίνδυνον. Ἐτρεμαν οἱ ἀτρόμητοι εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ μονάκριβή των Μαγδαληνὴ ἠδύνατο νὰ ὑβρισθῇ ὑπὸ Τούρκου.

Καὶ ἐπροτίμησαν μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπου ἤλπιζον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν τῶν ἀδελφῶν των. Οὔτε ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὰς ἐνστάσεις τοῦ Λαμασκηνοῦ, ὅστις μόνος ἐφαίνετο βαρέως φέρον τὸν ἐκπατρισμὸν τῆς μνηστῆς του.

—Ὅταν ἤλθαν νὰ μὲ πάρουν, ἔλεγεν ἡ Μαγδαληνὴ, ἔβγαλα

μιὰ φωνή: «Δὲ φεύγω ἀπὸ τὴν Κρήτη!» καὶ ἐλιγοθύμησα. Ὅταν ἤρθα στὰ καλά μου, εὐρέθηκα μέσα στὸ βαπόρι καὶ γύρω μου ἕνας σωρὸς δυστυχία καὶ γύμνια.

Καὶ λέγουσα εἶχε καταπέσει σχεδὸν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς ἀδελφῆς μου, καὶ ἡ παρθενικὴ τῆς ὄψεως αὐτῆς γαλήνη καὶ αὐστηρότης ἀπὸ τὴν μέθην καὶ τὴν τρυφὴν τῶν ἀναμνήσεων εἶχεν ὑποχωρήσει εἰς ἀπαλότητα καὶ περιπάθειαν.

— Ἦθες τώρα νὰ βλέπες ἔξωφρα μπροστά σου τὸ Λαμασκηνὸ; τὴν ἠρώτησε τελευταῖον ἡ ἀδελφή μου.

Ἡ Μαγδαληνὴ ἠγέρθη συνοφρυωθεῖσα.

— Τώρα; εἶπε· ν' ἀφήσῃ τὸν τόπο μας, ποὺ καίεται; ἄχ! μὴ μὲ καταριέσαι, κυρούλα μου. Νὰ διωχναν ὅλους τοὺς Τούρκους, νὰ σβύσῃ ἡ φωτιά, νὰ λευθερωθῇ τὸ νησί, νὰ ῥθῃ νὰ μὲ πάρῃ καὶ νὰ πεθάνω ἀπ' τὴ χαρὰ μου!

Καὶ κατεφίλησεν ἐν ὑψίστῃ συγκινήσει τὰς χεῖρας τῆς νεαρᾶς κυρίας της.

Ἡ ἀδελφή μου ἐτήρησε τὴν πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν. Καθ' ἑκάστην ἑσπέραν αὕτη μόλις ἐτελείωνε τὴν ἐργασίαν τοῦ σπιτιοῦ, ἐξῆγεν ἀπὸ τὸ συρτάρι, ὅπου λαβοῦσα ὡς ἴδιον κτῆμα εἶχεν ἀποκρύψει τὸν Ἐρωτόκριτον, καὶ ἔσπενδε πρὸς τὴν ἀδελφήν μου, ἥτις μετ' ἀπαραιμίλλου ὑπομονῆς τῆς ἀνεγίνωσκε σελίδας ὅλας ἐξ αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρας ἑκάστης ἀναγνώσεως ἐπηκολούθουν πάντοτε ἀπέραντοι ἐξομολογήσεις καὶ διαχύσεις· καὶ ὅλαι, ὡς περὶ ἀκτινοβόλον κέντρον, ἐστρέφοντο γύρω εἰς τὸν λεβέντην τῶν Λάκκων. Ἐγὼ δὲ παριστάμην ἄφωνος ἀκροατής, εἰς τὰς περιπαθεῖς ἐσπερίδας των· μήτε προσεῖχεν, ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς μου ἡλικίας, εἰς τὴν παρουσίαν μου ἡ κόρη τῆς Κρήτης.

* * *

Δύο μῆνες εἶχον παρέλθει, ἀφ' οὗτου διέμενε πλησίον μας, ἡσυχος, ἐργατικὴ, προσηνής, εἰς πάντας συμπαθὴς καὶ ὑπὸ πάντων θεοιοιμένη ὡς ἀδελφή. Χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν αὐτῆς ἡ οἰκία μας ἔλαμπεν ἀπὸ τάξιν καὶ καθαριότητα, ἐγὼ δὲ καὶ οἱ μικροὶ ἀδελφοί μου ἀνευρίσκομεν ἐν αὐτῇ σκιάν τινα τῆς ἀποπτάσης μητρικῆς στοργῆς, σκιὰν μόνον, διότι τῆς μητρὸς τὴν στοργὴν οὐδὲν ν' ἀντικαταστήσῃ δύναται.

Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἦτο ὥραία θερινὴ ἑσπέρα. Πάντες εἶχον ἐξέλθει εἰς περίπατον, ἐκτὸς τῆς Μαγδαληνῆς καὶ ἐμοῦ. Ἀπὸ ὧρων ἤδη ἐκείνη καταλαβοῦσα τὸ παράθυρον ἔρριπτεν ἔξω εἰς τὴν ὁδὸν ἑταστικὰ τὰ βλέμματα καὶ ἡ προσδοκία ἔξωγραφίζετο ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ διεφαινότο εἰς πᾶσαν αὐτῆς κίνησιν. Ἐγίνωσκεν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην νέαν σοφρίαν γυναικοπαίδων εἶχεν ἀποβιβάσει τὸ ἀτιμόπλοιον, ὅτι ὁλοφύχως οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως προσηνέχθησαν νὰ περιθάλλωσι καὶ ταῦτα, καὶ ὅτι εἰς τὸ γενικὸν αἴσθημα ὑπέιχον ὁ θεῖός μου ἐξῆλθε πρό τινος ὥρας, μεταβαίνων εἰς τὸ εὐρὸν κατὰστημα τῆς δημοτικῆς σχολῆς, τὸ ὀρισθὲν ὡς πρόσκαιρον ἄσυλον εἰς αὐτὰ, ὅπως καὶ δεύτερον ἐκεῖθεν ἐκπατρισθὲν θῆμα περισυλλέξῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Καὶ ἡ Μαγδαληνὴ ἀνέμενε τὴν ἄγνωστον ἢ τὸν ἄγνωστον σύντροφον διψῶσα νέα τῆς πατρίδος. Ἴσως μεταξὺ τῶν νεοφερμένων ἀνεύρισκε προσφιλῆ ὄντα, ἴσως εὐάρεστος εἶδησις ἔμελλε νὰ πληρώσῃ χαρᾶς τὴν ψυχὴν της, ἴσως ἡ ἀγγελία συμφορᾶς θὰ τὴν κατεκτραίνου. Ἀλλ' ἢ οὕτως ἢ ἄλλως, καὶ μόνῃ ἡ θέα τῶν δυστυχῶν ἐκείνων τῆς ἔφθανε πρὸς παραμυθίαν. Ἡ πατρὶς καὶ ἡ δυστυχία τὶ διπλοῦς ἀδιάφορητος σύνδεσμος!

Μόλις διέκρινεν ἀπὸ τοῦ παρὰθύρου τὸν ἐπιστάτην τῶν κτημάτων μας πλησιάζοντα πρὸς τὴν οἰκίαν ἐν συνοδίᾳ ἀνθρωπίνης μορφῆς, ἣν ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς ἡμισελήνου ἀνεγνώρισεν ἐκ τῆς περιβολῆς ὡς Κρησσαν γυναῖκα, κατῆλθε δραμαίᾳ τὴν κλίμακα πρὸς ὑποδοχὴν. Συγχρόνως ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ ἐπιστάτου ἐκ τῆς ὁδοῦ:

— Μαγδαληνή, κατέβα νὰ δεχθῇς τὴ ξαδέλφη σου μοῦ τὴν ἔδωκεν ὁ ἀφέντης.

Ἐκ περιεργείας ἐλκνόμενος ἔσπευσα μετὰ παρέλευσιν ὥρας νὰ κατέλθω διὰ νὰ ἴδω τὴν νεήλυδα. Ἀλλ' ἐστάθην ἐκπληκτος ἐν τῷ μέσῳ τῆς κλίμακος, καθ' ὅτι διέκρινα εἰς τὸ ἡμίφως τῆς αὐλῆς μας τὴν Μαγδαληνὴν, καθημένην ἐπὶ τῆς τελευταίας τῆς κλίμακος βαθμίδος, κύπτουσαν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ θλίβερώς ἀνασκιρτῶσαν καὶ κλαίουσαν. Πρὸ αὐτῆς δὲ ἵστατο ἀναποφάσιτος, συγκεχυμένη, ἡ ἑξαδέλφη, ὑψηλὴ ὑψηλή, φέρουσα τὴν κρητικὴν βράκαν κοινὸν ἔνδυμα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καὶ καλύπτουσαν τὴν κεφαλὴν καὶ μέρος τοῦ προσώπου δι' εὐρέος μανδιλίου· τίποτε ἄλλο δὲν ἠδυνάμην νὰ διακρίνω ἐξ αὐτῆς.

— Ἀλίμονο καὶ τρισαλίμονό μου τῆς κακότυχης! ἔλεγεν ἡ Μαγδαληνή, συνάπτουσα τὰς χεῖρας ἐν ἀπελπισίᾳ. Ποῖος σὲ καταράστηκε, καημένη Μαγδαληνή; Ἄ! τὶ τὴ θέλω τὴ ζωὴ, ζυμωμένη μὲ τὴν καταφρόνησιν καὶ μὲ τὴν ἀτιμία; Ἀλίμονο καὶ τρισαλίμονό μου τῆς κακότυχης!

— Ἀκουσέ με, Μαγδαληνή! μὴν κάνης ἔτσι ἀπεκρίνετο χαμηλοφώνως καὶ μετὰ τρόμου ἡ ἑξαδέλφη, προσπαθοῦσα νὰ λάβῃ τὰς χεῖρας τῆς Μαγδαληνῆς, τὰς ὁποίας βιαίως ἀπέσυρεν ἐκείνη. Δὲ σοῦ τὸ εἶπα ἀπὸ τότε πὼς σοῦ θέλουνε τὸ κακό σου τ' ἀδέρφια σου, ποὺ σ' ἔσφιξαν καλὰ καὶ σώνει νὰ φύγῃς μὲ τὰ γυναικόπαιδα; Μόλις σ' ἔχασ' ἀπ' τὰ μάτια μου, ἄρχισα νὰ χάνω λίγο λίγο τὸ κουράγιο μου καὶ τὴν παλικαριά μου. Ἐλίγνευα, ἐγενόμουν βαρετώτερος, τὰ πόδια μου δὲν ἔβαστοῦσαν σὰν καὶ πρῶτα ἀπάνου στὰ βουνά, οὔτε μπορούσα νὰ κάνω μὲ τὴν πρώτη ὀρεξὶ τὶς προσταγὰς τοῦ καπετάνιου.... Τὸ μάτι μου, ποὺ ἔβλεπε σὰν τοῦ αἰτοῦ, ἄρχισε νὰ θολώνῃ... Ἀνοίγαμε φωτιά μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ τὸ τουφέκι μου δὲν ἦτανε ἀλάθευτο σὰν καὶ πρῶτα.... Μιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν ξεχασμάρα καὶ ἀπὸ τὴν ἀλαλιά μου ἄφησα νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ χέρια μου δύο σκιάβοι μπέηδες, ποὺ μοῦ τοὺς εἶχε παραδώσει ὁ ἴδιος ὁ καπετάνιος. Σὲ λίγο καὶ αὐτὸς ἄρχισε νὰ ξεμακραίνῃ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ εἶχε σ' ἐμένα· οἱ ἐχθροί μου ἐκρυφοχαίρονταν. Ἡ συλλογὴ σου ποτὲ δὲ μ' ἄφηνε νύχτα καὶ μέρα· ἔβραζα ἀπὸ τὸ πείσμα μου, μὰ δὲ μπορούσα νὰ κάμω τίποτε. Ἄλλῃ φορὰ ἠθέλαμε νὰ χτυπήσουμε τοὺς Τούρκους, ποὺ ἦταν ταμπουρωμένοι σ' ἓνα χωριό. Ὁ ἀρχηγὸς μ' ἐπροσκάλεσε καὶ μοῦ εἶπε: «Ἐσὺ νὰ πάρῃς τὴ σημαία· ξέρεις, θὰ τὴν περασπιστῇς ἀκριβὰ μὲ τὸ αἷμα σου.» Κιτρίνισα σὰν τὸ κερί· τοῦ ἀποκρίθηνκα ξερά: «Δὲν τὴν παίρνω, ἀρχηγέ, δὲν εἶμαι καλά· δός την σὲ ἄλλον». Ὁ ἀρχηγὸς ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, δὲν εἶπε τίποτε, μὰ σὲ λιγάκι κούνησε τὸ κεφάλι του· ἀπὸ τότε δὲν μοῦ ξαναμίλησε μὲ τὴν καρδιά του... Γιατὶ δὲν πῆρα τὴ σημαία, Μαγδαληνή; Γιατὶ φοβήθηκα.— Ἄ! Θεέ μου! κόψε με!—μὴ μοῦ τὴν πάρουν ἀπὸ τὰ χέρια μου οἱ Τουρκαλάδες, χωρὶς νὰ τὴν πληρώσω μὲ τὸ αἷμα μου. Ἐκείνη τὴν ὥρα θὰ παρυσιαζόσουν μπροστά μου, ὅπως πάντα, σὰ νεράϊδα, καὶ θὰ μὲ συνέπαιρνες... Καὶ τίνος νὰ τὸ πῶ, ποὺ κανεὶς δὲν θὰ μ' ἐπίστευε; Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ἐχαντακώθηκα. Ἐφθασε στ' αὐτιά

μου, πὺν νὰ μὴν ἔφθανε, τὶ ἐψιθυρίζονταν γιὰ μένα: Κριμας, πὺν ἔκανε τὸ παλικάρι, ὁ φοβητσάρης! Ἐνας μάλιστα μοῦ τὸ εἶπε κατόμουτρα! Ἀκοῦς, ἐγὼ φοβητσάρης! ἐχύθηκα νὰ τὸν ξεκάμω· μὰ ἐχύθηκαν ὅλοι νὰ μὲ φᾶνε... Οἱ ἐχθροί μου φώναζαν: «ἐμεῖς τὸ λέγαμε!». Καὶ οἱ φίλοι μου ἔλεγαν «τὶ νὰ γίνη! ἔγελαστήκαμε!». Ὡς κι ὁ πατέρας σου καὶ τ' ἀδέσφια σου, Μαγδαληνή, ἄρχισαν νὰ μοῦ βασταῖνε τὸ βαρὺ. Μάλιστα ἔτρεξε λόγος, πὺς ἤθελαν νὰ χαλάσουν τὸν ἀρραβῶνα. Ἐπῆρα τὴν ἀπόφαση· ἔπῆρα τὰ μάτια μου κι ἔφυγα σὰν ἀπὸ καταραμένο τόπο. Ἐθαψα τὰ ροῦχα μου στὴ γῆ, θαροῦσα πὺς ἔθαψα τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό μου, ἔρριξα τ' ἄρματά μου στὴ θάλασσα, θαροῦσα πὺς ἔθαλασσόπνιγα τὰ ἴδια τὰ νιάτα μου, ἐπρομηθεύθηκα γυναίκεια ροῦχα, κι ἔτσι κρυφὰ καὶ σκιαχτὰ ἔσμιξα ἓνα σωρὸ γυναικόπαιδα ἀπὸ ξένα χωριά, ἐμπαρκαρίστηκα μαζί τους, ἤρθα δῶ πέρα, γύρισα τὴν Ἀθήνα, τὴ Σύρα, τὴ Χαλκίδα, τ' Ἀνάπλι, τὴν Πάτρα, τάχα πὺς πῆγαινα νὰ βρῶ τὴν ξαδέσφη μου τὴ Μαγδαληνή.

Ἐβγῆκα κι ἔδῳ πέρα, πάντα μὲ τ' ὄνομά σου, ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ βρέθηκε μπροστά μου ὁ νοικοκύρης πὺν σ' ἔχει, τοῦ εἶπα πὺς εἶμαι ἡ ξαδέσφη μου ἡ Ρήνα, μ' ἔλεπήθηκε, μὲ πῆρε. Νὰ πὺν σὲ βρίσκω. Ἀὐ μοῦ φεύγεις. Εἶμαι χαμένος γιὰ τὴν Κρήτη· ἔαναγεννιέμαι τώρα γιὰ σέ. Μαζί θὰ ζήσουμε· θὰ παῖμε ὅπου θέλεις· ἔχω λίγους παράδες κοντά μου, ὅταν σωθοῦνε, θὰ δουλεύω καὶ θὰ δουλεύης. Ποιὸς θὰ μᾶς μποδίση;

— Ποιὸς θὰ μᾶς μποδίση ἴες; Θὰ μᾶς μποδίση ὁ Θεὸς καὶ ἡ τιμή! Ἄχ! τὶ ὥρα ἦταν ἐκεῖνη πὺν γεννηθήκαμε! Καλύτερα μιὰ στρίγγλα νὰ μᾶς ἔπινε τὸ αἷμα μας παρὰ νὰ ζήσουμε τέτοια ζωὴ. Θέλεις νὰ ζήσουμε μαζί, θεότιφλε! Νὰ μὴν ἔσῳνες νὰ μὲ γνωρίσης, νὰ μὴν ἔσῳνα νὰ σὲ συντύχω! Καημένε, καημένε! Ξέχασες πὺς εἶσαι Κρητικός! ἐγὼ θυμοῦμαι πάντα πὺς εἶμαι ἀπὸ τὴ Κρήτη. Ἀπὸ τὴν ἀτιμία, χίλιες φορὲς καλύτερα ὁ θάνατος! Μὰ κοίταξε! εἶναι καιρὸς ἀκόμα, τρέξε, γύρισε, συχωρέσου, πὺς ὅτι ψέμα θέλεις, ὅμως πρόφθασε, ματώσου, θυμήσου τὴν παλικαριά σου, ξέπλυνε τὸ κριμα σου, ἀκόμα καὶ μὲ τὴ ζωὴ σου· Μὴ μοῦ εἰπῆς πὺς μακριά μου δὲ μπορείς νὰ κάμῃς τίποτε, γιὰτὶ τώρα θὰ ρθῶ κι ἐγὼ μαζί σου στὴν Κρήτη· μπορεί νὰ πεθάνω στὸ πλάϊ σου, ἀλλὰ ξανασασμένη, ὅχι νὰ ζῶ, καθὼς θέλεις, μὲ ὅλο τὸ καταφρόνιο τῆς ἀτιμίας.

Ἦ, ἂν ἀλήθεια μαζί μὲ τὰ γυναίκεια, ποὺ ἔβαλες, ἔχασες τὴν ἀντοίκεια σου γνώμη, πές μου σὲ τί μεριά ἔθαψες τὰ ροῦχα σου τὰ πρῶτα νὰ πάω νὰ τὰ ξεθάψω, νὰ τὰ φορέσω ἐγώ, νὰ πολεμήσω, νὰ ξεπλύνω τὸ κοῖμα σου· κι ἂν ἴδῳ στὸ τέλος τέλος, πὼς δὲν ξεπλένεται, νὰ πάω νὰ βρῶ τ' ἀδικημένα τ' ἄρματά σου... στὰ βάθη τῆς θάλασσας. Μοιράζομαι μ' ἐσένα τὰ βάσανα, τὴ γύμνια, τὴ δυστυχία, τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἁτιμία, ὦ! βγάλ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου! δὲν τὴν μοιράζομαι.

Ἐκεῖνος παρέμενεν ἄφωνος καὶ ἀκίνητος ἐπὶ μικρόν.

Ἄλλ' αἴφνης πλησιάσας τῆς εἶπεν ἀπειλητικῶς:

—Ἔλα! ποιὸς σ' ἐξούριαν' ἐδῶ πέρα! Δὲν ξέρεις τί λές. Στὴν Κρήτη δὲν μεταγυρίζω. Θέλεις δὲν θέλεις, μαζί θὰ ζήσουμε!

Μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας, ἡ Μαγδαληνὴ φοβερὰ ἐπήδησε πρὸς τὰ ὑπίσω, προτείνουσα τὰς χεῖρας, ὥς διὰ νὰ θέσῃ φραγμὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνου. Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς της εἶχε καταπέσει καὶ κατέρρευσαν ἐπὶ νώτων καὶ ὤμων καὶ στηθῶν, ἐμπρὸς καὶ ὑπίσω, τὰ μαλλιά της, προσθέτοντα ἀγρίαν τινὰ μεγαλειότητα εἰς τὴν ὀργὴν της.

—Σοῦ εἶπα, φεύγα, φεύγα τὸ ταχύτερον, ἐφώναζε.

—Θέλεις δὲ θέλεις, μαζί θὰ ζήσουμε! ἐπανελάμβανεν ἐκεῖνος βροχνά, καὶ ὀλονέν τὴν ἐπλησίαζε.

—Λέ σέ θέλω! ἔ! δὲ σέ θέλω ἐγώ!

—Δὲν εἶναι στὸ χέρι σου. Μὲ τὸ στανιὸ θὰ σὲ πάρω· δική μου εἶσαι!

Καὶ ἀπεπειράθη νὰ τὴν σύρῃ.

Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν δεινὸς ἐπέκειτο ἄγών, κυριευθεὶς ἐγὼ ἀπὸ μέγαν τρόμον ἔρριξα κραυγὴν, ἧς ἔκπλαγεις ἐκεῖνος ὥπισθοχώρησε πρὸς τὴν ἐξώθυραν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν συγχρόνως εἰσήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν ἐπιστρέφουσα ἀπὸ τὸν ἑσπερινὸν περίπατον ἡ οἰκογένεια, πατὴρ δηλονότι καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί.

Ὁ Δαμασκηνός, ὅλοι βεβαίως τὸν ἐμαντεύσατε, εὐρεθεὶς ἀπροσδοκίτως μεταξὺ δύο πυρῶν, ἠναγκάσθη νὰ σταθῇ. Ἀλλ' ἡ Μαγδαληνὴ, σωστὴ Βακχίς ἐκ τῆς παραφορᾶς, ὁρμήσασα συνέλαβε τὸν ἀτυχῆ ἐκ τοῦ περιλαιμίου καὶ διέσεισε μετ' ἀπιστεύτου ρώμης· ἐν μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς ἐκπλήξεως.

—Ὁ Θεὸς σὰς ἔφερεν! ἀνέκραξε, καὶ εἶχε καταστῇ ἀγνώρι-

στος ἢ φωνή της. Ἀφέντες μου, Κυράδες μου νὰ εἶστε μίρτι-
ρες. Μπροστὰ σ' ἐσᾶς κáνω τὴν κρίση μου. Ἐσεῖς, ποὺ εἶδατε
νὰ κολλήσῃ τὸ στόμα μου μιλώντας γι' αὐτόν, νὰ τρέχουν τὰ μά-
τια μου, καὶ ν' ἀναγαῖλιάζῃ ἡ καρδοῦλα μου, ἐσεῖς νὰ ἰδῇτε
πάλλαι, πὼς τὸν καταφρονάω καὶ πὼς τὸν σιχαίνομαι, γιὰτὶ τοῦ
πρέπει, καὶ πὼς τόν...

Καὶ τυφλὴ καὶ ἀμείλικτος ἔπτυσεν ἰσχυρῶς τὸν δυστυχῆ κατὰ
πρόσωπον καὶ τὸν ἀπώθησε μακράν, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἱλιγγιῶν, κατ-
ησχημένος, ἔφυγεν, ἠφανίσθη εἰς τὰ σκότη τῆς νυκτός.

Ἡ Μαγδαληνὴ μὲ φοβεροὺς σπασμοὺς κατέπεσεν εἰς τὰς
ἀγκάλας τῆς ἀδελφῆς μου, τῆς φίλης της, ἣτις τρομασμένη, καλὰ
καλὰ μὴ ἐννοοῦσα τὶ συνέβη, τὴν ἠρώτα:

—Τί ἔπαθες, δύστυχη; τὶ σοῦ ἔκαμαν; ποιὸς ἦταν;

—Ἐκεῖνος! φωτιά νὰ μὲ κάψῃ, ἐπρόφθασε νὰ εἴπῃ καὶ ἐλι-
ποθύμῃσε.

*
*
*

Μετὰ δεκάμηνον ἡ ἀδελφὴ μου δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ζωῇ, οὔδ'
ἡ Μαγδαληνὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν οἰ-
κείων μου, ὅπως τὴν κρατήσουν, ἀνεχώρησε μετὰ ἓνα μῆνα εἰς
τὴν καθυσηγάσασαν Κρήτην, ἀφ' οὗ τὸν μῆνα ἐκεῖνον διήνυσε
μελαγχολικὴ, στιγνὴ, μαρτυνομένη. Ἀλλ' ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ τα-
λαίπορος Λαμιασκηνός, ἀφ' οὗ ἐγνώσθη ἐν τῇ πόλει ἡ ἱστορία
του, καταφρονοῦμενος, σκωπτόμενος καὶ ὑβριζόμενος ὑπὸ πάν-
των, εἶχεν ὑποστῆ ἐπὶ τέλους ἐκλειψιν τοῦ λογικοῦ ἀπὸ τὴν συν-
αίσθησιν τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ καταπτώσεως, προσεφέρθη νὰ τὸν
συντροφεύσῃ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν πατρίδα.

Γ') ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

1. ΝΕΟΙ ΘΕΟΙ

Οὔτε ἡ πανήγυρις, τὴν ὁποίαν ἤγον σήμερον Δευτέραν τῆς
Λαμπρῆς, συνεχίνει τοὺς κατοίκους τῆς Βουνιχώρας. Ὁλόκληρος
τῆς φαντασίας των ἡ ὁρμὴ ἀνεκόπτετο ἤδη πρὸ τοῦ ἐνωμοτάρ-
χου, τοῦ ὁδηγοῦντος τὸ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, καὶ πρὸ τοῦ

ὄπλον, μὲν τὸ ὅποῖον ἦσαν ἐφωδιασμένοι οἱ ἄνδρες του καὶ αὐτός. Συνωθούμενοι πέριξ τοῦ ἐνωμοτάρχου προσέβλεπον περίεργοι τὸ ὄπλον, τὸ ὅποῖον οὗτος ἐκολακεύετο νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς αὐτούς, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπιφώνημα ἐξέφευγε τῶν χειλέων των·
—Μπρὲ τ' ἔπιασε κι ἔκαμε!

Ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον ἔτους ἀόριστοι φῆμαι ἐφέροντο καὶ εἰς τὴν Βουνιχώραν περὶ τοῦ νέου ὄπλου. Ἐμαθον, ὅτι ὁ στρατὸς ὅλος, παραιτήσας τὰς βαρεῖας καρραμπίνας τοῦ Μινιέ, ἐφωδιάσθη δι' αὐτοῦ κατασταθεὶς μᾶλλον ἀξιόμαχος.

Ὁ ἐνωμοτάρχης ὑψηλὸς κι εὐλύγιστος λεβέντης, τὸν ὅποῖον ἡ ἔξοχος ἀνδρεία, ἡ ἀκούραστος ἐνεργητικότητα καὶ τὰ ἐπινοήματα, ὅσα ἀνέπτυσσε πρὸς καταδίωξιν τῶν ληστῶν, διέδοσαν εἰς ὅλην τὴν Ρούμελην καὶ περιέβαλον μὲ ποιητικὴν τινα αἴγλην τὸ ὄνομά του, ἐπεδείκνυε προθύμως τὸν χειρισμὸν τοῦ ὄπλου, ἔδιδε τὴν ἐπιστημονικὴν του ὀνόμασίαν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν καταρτισμάτων, ὁμίλει περὶ κοιλίου καὶ ὑποφυλακτῆρος, περὶ στοχάστρου καὶ σκοπευτικῆς γραμμῆς, περὶ τροχιῶν καὶ βλημάτων. Οἱ χωρινοὶ ὀλίγοι τὸ κατ' ἀρχάς, ἀκούοντες τὰς στομφώδεις φωνάς του, ἦρχοντο ἤδη πυκνότεροι ἀπὸ τοῦ χοροστασίον. Ὁ ἐνωμοτάρχης μέσφ' αὐτῶν σπασμωδικῶς κινῶν τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὄπλου, ἐξερεῖγων ἀκρατήτως τὰς φράσεις του μὲ μίαν παρηρησίαν κάπως χαιρέκακον, μ' ἔκφρασιν θριάμβου ἐπὶ τῆς ἡλιοκαοῦς μορφῆς του, ὁμοίαζε πρὸς κήρυκα ἀγωνιζόμενον νὰ καθιδρύσῃ νέους θεοὺς εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀξέστων ἀκροατῶν του. Οὗτοι δὲ σιγὰ σιγὰ βεβαρυμένην ἔχοντες τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰς νέας λέξεις, τὰς ὁποίας ἤκουον, τὰς νέας ὀνομασίας, τὰς ὁποίας διὰ πρώτην φορὰν ἐμάνθανον, ἠσθάνοντο μίαν κούρασιν διὰ τὰ νέα διδάγματα, κενό τητά τινα καταπιεστικὴν ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ τὰς παλαιὰς ιδέας καὶ πεποιθήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτόμως ἀπεσπῶντο τώρα, ὥστε παρηκολούθουν τοὺς λόγους καὶ τὰς κινήσεις του σχεδὸν ἀσυνειδήτως, μὲ ἡμιχάσκον στόμα. Οἱ νεώτεροι διηγκωνίζοντο διαμφισβητοῦντες τὴν θέσιν πλησίον τοῦ ἐνωμοτάρχου, μ' ἐκείνην τὴν τροπὴν πρὸς πᾶν τὸ νεοφανές. Ἐκλινον τὴν κεφαλὴν ἄλλος ἐδῶ, ἄλλος ἐκεῖ· ἄλλος ἔκυπτε κάτω, ἄλλος ὑψοῦτο ἐπὶ τῶν ὀνύχων τῶν ποδῶν, ἵνα τὸ ἴδουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ ὄπλον, καὶ ἀπετόλμων κάποτε νὰ τείνουν τὴν χεῖρα, ἵνα τὸ ψαύσουν ἀπαλὰ ἀπαλὰ μόλις, μετὰ δειλῆς προφυλάξεως, ὥς νὰ ἦτο ἀφρὸς κι ἐφοβοῦντο

μὴ διαλυθῇ ἅμα τῇ ἐπαφῇ. Ἄν δ' ἡ ἀναπνοή των ἄφηνε νέφος ἀχνού ἐπὶ τῆς κάννης ἢ ὁ ἄνεμος ἔφερε κάρφος τι ἐπ' αὐτοῦ, ὅλοι ἔσπενδον, ἄλλος διὰ τῆς ἄκρας τῆς φουστανέλας καὶ ἄλλος διὰ τῆς χειρίδος τοῦ ὑποκαμίσου νὰ τὸ ἀπαλείψουν κολακευόμενοι. Καὶ ἠτένιζον τὸν ἐνωμοτάρχην μὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου ἐναλλάσσουσιν πάντοτε εἰς ἐκάστην νέαν ἐξήγησίν του, καὶ ἠκολούθουν τὰς κινήσεις τῆς χειρός του θαμβωμένοι. Καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν αἱ φυσιογνωμίαι τῶν χωρικῶν ἐχωρίσθησαν εἰς τόσους καθρέπτας τῶν ψυχικῶν ἐντυπώσεων ἐκάστου. Αἱ παρειαὶ τῶν γερόντων ἐκρέμαντο πλάδαραι καὶ ἄχρωμοι, ὥς ἐν τελείᾳ ἀποθαρούνσαι. Οἱ μεσόκοποι μὲ τὴν κεφαλὴν ἡμικύπτουσιν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτόνως εἰς ἓν σημεῖον προσηλωμένους ἐφαίνοντο ἐγκαρτεροῦντες εἰς τὸ παρόν. Καὶ οἱ νέοι μὲ τὰς γραμμὰς ἐκείνας τὰς καθέτους ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ τὸ βλέμα ἐν κίανθμῳ, ὥσεί μὴ τοίμῳντες νὰ ἐλπίσουν, ὅτι θ' ἀπέκτιον ποτὲ καὶ αὐτοὶ τοιοῦτον ὄπλον, ἂν καὶ ὁ νοῦς των εἰσγάζετο ἀποφασιστικῶς πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν μέσων...

Κι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐνωμοτάρχης βλέπων τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνε εἰς τοὺς ἀκροατάς του ἐπεσώρευε μετὰ μεγαλυτέρας ἐμφάσεως ἐξευτελιστικὰς ὑβρεῖς κατὰ τῶν ληοιῶν καὶ ἄπειρα πλεονεκτήματα εἰς τὸ ὄπλον του.

—Ποῦθεν εἶσαι, καλὸ παιδο, δὲ μοῦ λές; διέκοψεν αἴφνης φωνὴ ὑπερτρέμουσα τὸν ἐνωμοτάρχην.

Συγχρόνως οἱ χωρικοὶ ἤνοιξαν δίοδον καὶ προσῆλθεν ὑψηλὸς σωμας γέρον ὑπερεκατοντούτης, μ' ἐξημμένην κάπως τὴν ἀρρενωπὴν μορφήν, ἀναμετρῶν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν αὐτόν.

—Ἄπ' τὸν κάμπο τῆς Γαστούνης.

—Ντόπιος ἢ ἐργάμενος;

—Ντόπιος.

—Μπρέ!...

Καὶ ὁ γέρον ἐξέφρασε διὰ τοῦ ἐπιφωνήματός του αὐτοῦ ὅλας τὰς ἀπορίας, ὅσαι ἐγεννήθησαν εἰς τὴν ψυχὴν του, ἀφ' ἧς ὥρας ἤκουε τὸν ἐνωμοτάρχην δμιλοῦντα.

*
* *

Ὁ γέρον Χειμάρας ἦτο ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διῆλθον τὰ ἔτη τῆς νεότητός των εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ πραγμα-

τικότης ἔφθανε μέχρι τοῦ ἀνεφίκτου ἰδανικοῦ, καθ' ἣν ἔζη τις δι' ἓνα ἔπαινον καὶ ἀπέθνησκε δι' ἓνα τραγούδι...

Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου ὁ Χειμάρρας ἀπεσύρθη εἰς τὸ ὄρεινόν χωρίον του, τὴν κοιτίδα αὐτὴν τοῦ ἀρματολισμοῦ. Ἐκεῖ ἀποκλεισμένος μετὰ ὁμηλίκων, ἐπουλούντων ἀκόμη τὰς πληγὰς τοῦ ἀγῶνος καὶ προθύμων ν' ἀρχίσωσι νέους μετὰ νεαρῶν παλικαρίων, ἀνατραφέντων μέσῳ τοῦ κρότου τῶν μαχῶν καὶ ψαλλόντων τοὺς ἡρωϊκοὺς ἄθλους των, διῆγε τὰς ἡμέρας του μὲ τὸ πάρελθόν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του πάντοτε.

Ὁ γέρον Χειμάρρας ὡς ἀκράτητος θαυμαστῆς τῆς ἀνδρείας ἐζήλευε τὸν ἐνωμοτάρχην, τὸν ὁποῖον ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα ζωνηρὰ φαντασία τῶν χωρικῶν παρίστανε ὡς μυθικὸν ἥρωα. Καὶ μόλις ἔμαθεν ὅτι οὗτος κατέλυσε νὰ διανηκτερεύσῃ εἰς Βορνιχώραν, ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ ἴδῃ καὶ θαυμάσῃ αὐτόν.

Ἄλλ' εὐθὺς ἅμα ἐπλησίασεν, ὅλος ἐκεῖνος ὁ θαυμασμός του κατέπεσεν. Ἄ! οἱ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς του ποτὲ δὲν κατεφρόνουν τοὺς ἐχθροὺς των. Οἱ πολεμικοὶ ἄνδρες ποτὲ δὲν κατακρίνουν τοὺς ἀντιπάλους των, ἀλλ' ἀπεναντίας ὑψώνουν αὐτοὺς διὰ νὰ ὑψωθοῦν οὗτοι ἀκόμη περισσότερον, ἂν τοὺς νικήσουν.

Ἐπειτ' αὐτὴ ἡ ἔπαρσις μὲ τὴν ὁποίαν ὠμίλει περὶ τοῦ ὅπλου του, ἔκαμνε τὸν γέροντα νὰ χάνῃ πᾶσαν ἰδέαν περὶ τῆς ἀνδρείας του. Βέβαια· διὰ νὰ καυχᾶται τόσον διὰ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ὅπλου, θὰ εἶπῃ, ὅτι μὲ αὐτὸ ἔτρεφεν ὅλας τὰς ἐλπίδας του, εἰς αὐτὸ ἐστήριζεν ὅλην τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φήμην του.

Κι ἐν τῇ ἀκρατήτῳ ὁρμῇ τοῦ θυμοῦ του ὁ Χειμάρρας ἔκαμε τὴν ἀπότομον ἐκείνην ἐρώτησιν περὶ τῆς πατρίδος του εἰς τὸν ἐνωμοτάρχην... Ἀλλὰ τὴν δὲν ἀντέλεγε· κάνει καὶ ἡ κουρούνα θαύματα, γίνονται κι οἱ καμπίσιοι παλικάρια!... Καὶ ἔσκυψε τὴν κεφαλὴν ὁ γέρον πρὸ τοῦ νεοφανοῦς κι ἐβυθίσθη εἰς σκέψεις. Ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν του δὲν ἀπῆντησε καμπίσον καὶ τοιοῦτον λεβέντην. Ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως οὐδεὶς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη διέπρεψεν εἰς ἀνδρείαν καὶ πολεμικὴν ὁρμήν. Ἐνα μόνον ἐγνώρισεν εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸν Βέραν, ριψοκίνδυνον ἄνδρα, παράτολμον μέχρι τρέλλας, σκληροκρέατον, ὥστε διαρκούσης τῆς μάχης νὰ φράσῃ τὰς ὁπὰς τῶν σφαιρῶν, ὅσας ἐλάμβανε ἐπὶ τοῦ σώματός του, διὰ χονδρῶν κλάδων σχοίνου, καὶ τὸν ὁποῖον ἤκουσεν, ὅτι ἐφονεύθη ἐπὶ Ἰμπραήμ ἔξω τοῦ χωρίου του μέσῳ σφ-

ρείας ἐχθρικοῦν πτωμάτων. Κανένα ὅμως ἄλλον. Καὶ ἀνεκύνει ὁ γέρον κατὰ φαντασίαν τὸ ρητόν, τὸ ὁποῖον λέγει «οἱ κάμποι βγάζουν ἄλογα καὶ τὰ βουνὰ λεβέντες» καὶ τὸ εὗρισκε καὶ ἐδῶ ἀκόμη ἀληθέστατον. Ἦρχιζε νὰ παραδέχεται παράκρουσιν πλέον τῆς φύσεως. Ἦτο ἄδικον ὅμως νὰ φνιγρώσῃ ἐκεῖ μέσα αὐτὸς ὁ λεβέντης. Κοῖμα εἰς τὸ κορμί.

Ἄλλ' ἐν ᾧ ὁ γέρον ἐπλανᾶτο εἰς τὰς σκέψεις του αὐτάς, ὁ ἐνωμοτάρχης συνελθὼν ἐκ τῆς ταραχῆς του ἤρχισε πάλιν τὸν πανηγυρικὸν τοῦ ὅπλου του.

— Ρέ, τί τὰ θέλω γὼ αὐτοῦνα; εἶπεν ὁ Χειμάρρας ἀποτόμως. Μπορεῖ νὰ τὸ φέρῃ, ἔτσι γιὰ τὸ βόλι ἀπάνω σου;

— Ὅχι, πλαῖνὰ κάνε, σὰν τὰ καριοφίλια τὰ δικά σας, ἀπήντησεν οὗτος μιμούμενος τὴν Ρουμελιώτικην προφορὰν, ἵνα δῇθεν ἐπιτείνῃ τὴν εἰρωνείαν τῶν λόγων του.

— Μπρέ, τὰ δικά μας μπρέ, διώξανε τοὺς Τούρκους! ἐφώνησεν ἐν ἀγανακτήσει ὁ γέρον.

Τὶ νὰ σοῦ κάμω! . . . ἀπήντησεν ὁ ἐνωμοτάρχης κινῶν τὴν κεφαλὴν, ἥθελα, πενήντα Τούρκοι νὰ εἶχαν ἀπὸ ταῦτα δῶ καὶ νὰ βλέπετε τὴν παλιοκαπὸτα! . . . Κι ἐπαλάμισε τὸν ὑποκόπανον τοῦ ὅπλου μετὰ τινὸς πεποιθήσεως, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε βεβαίως οὔτε ὁ Καραϊσκάκης, ὅτε ἐπὶ τῆς γαλλικῆς φρεγάτας ἀπέριπτε τὰς προτάσεις τοῦ Κιουταχῆ φωνῶν τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο: «πασάς, ἡ πάλα μου». Ὁ Χειμάρρας ἤδη ἔγινεν ἐκτὸς ἑαυτοῦ· κατήντησεν ἀνυπόφορος! δὲν ἐχλεύαζε πλέον τοὺς σημερινοὺς ληστές, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄνδρας τοῦ Ἀγῶνος. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ λεφρούσι ἤρχετο ἡ παλιοκαπὸτα! Κι ἔλεγε παλιοκαπὸταν ὁ ἐνωμοτάρχης τὴν χρυσοφορεμένην καὶ ἀρματοστόλιστον ἐκείνην γενεάν, ἡ ὁποία ἐξέπληξε ὅλον τὸν κόσμον, τὴν ὁποίαν ἐξήλευσαν τόσοι βασιλεῖς! Διὰ μίαν στιγμὴν ὁ νοῦς τοῦ γέροντος ἐξάλισθη καὶ δὲν ἤξευρε καλὰ καλὰ ποῦ εὗρίσκετο. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ νεολαία τοῦ χωρίου του παρὰ τὸν ἄμετρον σεβασμὸν, τὸ ὁποῖον ἔτρεφε πρὸς αὐτόν, πολλάκις τοῦ ἔλεγέ τι τοιοῦτον διὰ νὰ τὸν πειράξῃ. Τὰ συνηθίζουν αὐτὰ οἱ νέοι: νὰ φαίνωνται ὅτι καταφρονοῦν τὴν ἐποχὴν τῶν γερόντων καὶ ὅτι οὗτοι ζῶσιν εἰς καλύτεραν δῆθεν. Ἀλλὰ τοιαύτην ὕβριν ἀπὸ κανένα στόμα δὲν τὴν ἤκουσε: Πενήντα Τούρκοι θὰ κατέστρεφον λοιπὸν αὐτούς, ἂν εἶχαν ὅπλα τοῦ Σασεπώ! Ὡστε μόνον τὸ ὅπλον εἶναι τὸ πᾶν;

ἡ ἀνδρεία δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ! Ἡ ἔφεσις πρὸς τὴν δόξαν, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τίποτε !

—Μπρέ !

Κι ἐπανελέγεν ὁ γέρον τὸ σύνηθες ἐπιφώνημά του ξηροβήχων, πνιγόμενος ἐκ τῆς συγκινήσεως.

Ἄλλ' αἴφνης ἄνεν οὐδεμιᾷς ἀφορμῆς, ἄνεν εἰρμῶν τινος χωρὶς καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἐννοήσῃ διατί, μ' ἐκεῖνο τὸ ἀκοίσιον κραύγασμα, τὸ ὁποῖον ἀναδίδει μόνη τῆς ἡ καρδία πονέσασα αἴφνης, ὁ γέρον ἐφώνησε μετὰ παιδικῆς αὐταρεσκειᾶς :

—Μπρέ, τὸ θαρρεῖς καλύτερο αὐτοῦνο ἀπ' τὸν Ἄη Γιώργη μου :

—Ποιὸν Ἄη Γιώργη σου : ἐπιθύρῃσεν ὁ ἐνωμοτάρχης ἀπορῶν.

—Τὸ καριοφίλι του, ἀπήντησαν πολλοὶ τῶν χωρικῶν.

—Ναί, τὸ καριοφίλι μου ! εἶπεν ἐγωϊστικῶς ὁ γέρον.

Ὁ ἐνωμοτάρχης ἐγέλασε θορυβωδῶς διὰ τὸ ἄκουσμα καὶ οἱ χωρικοὶ τὸν ἐμυμήθησαν ἀσυνειδήτως καὶ αὐτοὶ πρὸ τῆς συγκρίσεως, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ κάμῃ ὁ γέρον. Οὗτος ὅμως παρωξύνθη ἀκόμη περισσότερο διὰ τοῦτο.

—Μπρέ, τὰ παραρρίχνουμε ; ἐφώναξε μετὰ πάθους.

—Ἄει κοιμήσου, γέρο μου, νὰ ζήσης ἀπήντησε μετὰ τόνου οἰκτίρμονος ὁ ἐνωμοτάρχης. Σὰν καὶ λὲς νὰ βάλῃς νὰ παραπετάξῃ τὸ ξεφτέρι μὲ τὸν μποῦφο.

—Στάσου καὶ νὰ ἰδῇς ! . . .

Καὶ χωρὶς ν' ἀκούσῃ ἄλλον λόγον ὁ γέρον, μετὰ ὀρμῆς ἐμπαθοῦς, ἡ ὁποία ἐφανερώνετο ἀπ' ὅλας τὰς σπασμωδικὰς κινήσεις του, ἀνέβη τὴν μικρὰν ἀνωφέρειαν καὶ ἐχάθη ὀπισθεν μιᾷς φρενίτικης.

Ὁ Χειμάρρας ἔσπευδεν εἰς τὸν οἰκίσκον του. Ἡ ψυχὴ του διηγέρθη ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἐνωμοτάρχου καὶ δὲν θὰ ἡσύχαζεν, ἂν μὴ διέψευδεν αὐτόν. Ἄν δὲν τοῦ ἀπεδείκνυε τίνα ἦσαν τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐνέπαιζεν ἐναγῶς καὶ ἤθελε νὰ φέρῃ ὥς καλύτερον ἐν ὅλῳς ἁδοξον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν ἐκαπνίσθη μὲ τῆς μάχης τὸν καπνόν, δὲν ἐβάφη εἰς αἶμα ἐχθρικόν, δὲν ἐξή-

μεσε βόλα ἐναντίον τοῦ ἄρπαγος τῆς πατρίδος. Διότι αὐτὰ καὶ μόνα ἐθεώρει ἄξια συστατικὰ ἐνὸς ὅπλου ὁ γέρον.

Ὅπως ἔτρεφε μεγάλας ἰδέας περὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, τὰς αὐτὰς ἔτρεφε περὶ παντός ὅτι ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸν ἀγῶνα τὸν μολύμοχθον ὁ Χειμάρρας. Ἡ φαντασία του ἡ φλογερὰ καὶ ἄδολος περιέβαλλεν αὐτὰ μὲ μίαν ἰδανικὴν αἴγλην, μ' ἓνα ὑπερηφάνου ἀρελείας χρωματισμόν, ὅπως οἱ ἄγνωστοι ἐκεῖνοι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς του τ' ἀπεκρυστάλλωσαν εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Καὶ διὰ τοῦτο, ἂν ἦκουε ποτὲ καμίαν τῶν ὅπλων ἐκείνων τελειοποίησιν, διευκολύνουσαν τὴν δρασιν αὐτῶν καὶ τὴν δύναμιν, ἐνέπαιζεν αὐτὴν καὶ τὴν ἀπέριπτε μετὰ πείσματος. Καὶ τώρα ὅτε τὸ ἐβλέπεν ἔμπρός του, ὅτε ἀντελαμβάνετο τῆς ταχυεργοῦ δυνάμεώς του, δὲν ἠρνεῖτο μὲν αὐτήν, ἀλλ' εἶχε πεποίθησιν, ὅτι ὁ Ἄη Γιώργης του ἦτο ἀνώτερος καὶ αὐτοῦ.

Ὁ γέρον ἐπήδησεν εἰς τὸν οἰκίσκον του καὶ ἤρπασε τὸ καριοφίλι ἀπὸ τὸν τοῖχον μετὰ βίας, ὥσεί ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπισθῇ κατὰ τινος ἐχθροῦ. Ἀνεμέτρησεν αὐτὸν ἀπὸ κάτω ἕως ἐπάνω καὶ μὲ τρεμούσας χεῖρας ἀνέσυρε τὴν τουφεκόβεργαν καὶ ἔρριπεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς κάννης μετὰ πάθους. Καὶ εἰς τὸν δοῦλον, ποῦ ἔκαμεν αὕτη βεβαιωθείς, ὅτι ἦτο γεμάτον, καὶ εἰς τὸν λεπτὸν μεταλλικὸν ἦχον τῆς κάννης ἐνωτισθεὶς γνωστὴν φωνήν, ἀπήχησιν τσαπραζίων καὶ ἀναβρασμὸν μάχης, ὁ γέρον ἀνέδωκε ῥόχθον βροντώδη, ὥσεί πολεμικοῦ ἵππου χρομετισμόν.

Καὶ ρίψας τὴν τουφεκόβεργαν ἔσφιξε τὸ ὅπλον καὶ κατήρχετο τὸ μονοπάτι πρὸς τοὺς χωρικοὺς σπεύδων.

Ὁ γέρον Χειμάρρας ἐφαίνετο ἀναβιώσας ὅλως. Δὲν ἐλύγριζε πλέον τὴν ράχιν οὐδ' ἐκυπτε τὴν κεφαλὴν, ὅπως πρὶν ἐν γεροντικῇ καρδίᾳ, ἀλλ' ἀνωρθοῦτο ὑπερήφανος καὶ εὐθυτενὴς μ' ἓνα μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον βᾶδισμα, μὲ μίαν ἑπαρσιν θριάμβου ἐπὶ τῆς φυσιογνωσίας του τῆς συνωφρυνωμένης, ὡς λέων ἐσχόμενος ὀργίλως νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς σφαγέντας συντροφους. Εἶχε τὴν ἰδέαν ὁ γέρον, ὅτι εὐθὺς μόλις ἐμφανιζόμενον τὸ ὅπλον του θὰ ἐπέβαλλεν ἐφ' ὅλων τῶν χωρικῶν καὶ χωροφυλάκων τὴν ἀδρανῆ ἐκείνην σιγήν, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλουν πάντοτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔκτακτα ἀντικείμενα καὶ θ' ἀπέσπα τὸν θαυμασμόν τοῦ ἐνωμοτάρχου. Εἶχε τὴν ἀκροάσαντον πεποίθησιν, ὅτι ἀμέσως οὗτος θ' ἀπεκάλυπτε τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ ἱεροῦ

ἐκείνου μάρτυρος ἀνεσπέρου δόξης, πρὸ τοῦ ἀγίου ἐκείνου λειψάνου τόσων θριάμβων.

— Ἐδῶ σᾶς θέλω! ἐφώναξε προσατενίζων ὅλους αὐτοὺς με ὀφθαλμοὺς λάμποντας ὑπὸ χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας.

Καὶ ἤθελε νὰ τοὺς εἶπῃ νὰ κλείσουν τοὺς ὀφθαλμοὺς, μήπως τυφλωθοῦν ἐκ τῆς αἴγλης τῆς δόξης του· νὰ κλίνουν γόνυ διὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσωσιν.

Ἀλλὰ ματαίως ἀνέμενε φωνὴν ἐκπλήξεως. Ὁ ἐνωμοτάρχης παρετήρει αὐτὸν ἀπαθὴς μ' ἓνα ἑλαφρὸν χαμόγελο εἰς τὰ χεῖλη, ὥς νὰ συνεκράτει τὸν γέλωτα χαριζόμενος εἰς τὴν γεροντικὴν του ἀδυναμίαν, οἰκτίρων τὴν παιδαριώδη του πεποίθησιν.

Ἦέντε ἔξ τῶν χωρικῶν, οἱ γεροντότεροι, ἠτένιζον τὸ καριοφίλι μὲ λυπημένον βλέμμα, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ἐντελῶς ἀτηρηνοῦντο πλεον αὐτό, τὸ μελαπρὸν καὶ ἐξηρῶμενον καὶ γεγηραζός, οὐδὲ ἠθελον καὶ νὰ τὸ ἀτενίσουν... Ὁ γέρον ἐστάθη διὰ μίαν στιγμὴν πρὸ τῆς τοιαύτης ψυχρότητος αἰῶλος. Συγκεχυμένα ἰδέαι συνέρρευσαν εἰς τὸ πνεῦμά του, βαρὺς νυγμὸς διεπέρασε τὴν καρδίαν του καὶ ἠσθάνθη αἴφνης ἑαυτὸν παρasyρόμενον εἰς τὸ ὀρμητικὸν ρεῦμα τῆς θελήσεως τῶν πολλῶν.

— Μπρέ!... ἐφώναξεν

Ἄλλ' ἢ ἐντύπωσις αὕτη ἦτο στιγμιαία.

Ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐκείνης, τῆς θερμομανομένης ὑπὸ μεγάλων παρὰ δόσεων, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαθιδρυθῇ διὰ πολλὸν καιρὸν ἢ ἀποθάορυνσις, ὅπως ἐπὶ πεφυρακτωμένου σιδήρου δὲν δύναται νὰ καθίσῃ σταγὼν ὕδατος. Εὐθὺς ἀμέσως ὁ γέρον ἀνέλαβεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνεργηκότητα, ὅλην τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν περὶ τοῦ Ἀη Γιώργη του, ὅσῃν ἔτρεφε καὶ περὶ τοῦ ὁμωνύμου στρατηλάτου. Ἐβιάζετο, ἔσπευδε νὰ προβῶσιν εἰς τὴν δοκιμὴν, νὰ διαλάληθῇ παντοῦ ὁ θρίαμβος τοῦ ὅπλου του, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο τῆς γενεᾶς του αὐτῆς.

— Ἐλα, μπρέ, ἐκραξε πρὸς τὸν ἐνωματοάρχην· κόκκιπε καὶ ρίξε!

— Μά, παπού· μὴ χαλᾶς ἄδικα τὴ ριξά σου· συνεβούλευσεν οὕτως.

Ὁ γέρον ἐγένεν ὅλως φωτιά. Οἱ μυκτῆρες τῆς χονδρῆς ρινᾶς του σφοδρῶς ἀνεκινήθησαν· αἱ δασεῖαι ὀφρύες του συνεσφίχθησαν παρὰ τὸ μεσόφρουον καὶ αἱ ἄγριαι τρίχες τῆς λευκῆς κόμης του

ἀνωρθώθησαν ἀπειλητικά. Ἡ ἐξεγερθεῖσα ὑπερηφία του δὲν εὗρισκεν ἄλλο παρὰ ἐμπαιγμὸν καὶ χλεύην εἰς τοὺς λόγους ἐκείνους τοῦ ἐνωμοτάρχου· ἐπὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ δὲν ἀνεγίνωσκε παρὰ οἶκτον ἀμετρον δι' αὐτόν. Αὐτὸν ποὺ δὲν παρεδέχετο κανεὶς νὰ τὸν οἰκτίρῃ, κανεὶς νὰ τὸν λυπηθῇ! . . . Κι εὐθὺς ὅλαι αἱ βίαιαι ἔξεις καὶ ὀρμαὶ τῶν καπεταναίων τῆς ἐποχῆς του, τὰς ὁποίας ἐκ τῆς πολυχρονίου μετ' αὐτῶν διατριβῆς προσέλαβεν, ὅλον ἐκεῖνο τὸ αἷμα τὸ κοχλιάσαν εἰς τόσας μάχας, τὸ θερμανθὲν εἰς τόσους θυμούς, ἀνέβρασεν ἀζοράτητον εἰς τὰς φλέβας του. Δὲν ἄρκεῖ, ὅτι ἠνείχετο τὸν ἐνωμοτάρχη ἀπὸ ἀρκετῆς ἤδη ὥρας νὰ καταρρίπτῃ τὰ εἶδωλα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐδοξολόγει· νὰ ποδοπατῇ πᾶν ὅτι αὐτὸς ἐθεοποίει. Δὲν ἄρκεῖ, ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτόν νὰ ὑβρίσῃ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο ἄξιος νὰ φέρῃ καὶ εἰς τὸ στόμα του. Δὲν ἄρκεῖ, ὅτι τὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον ν' ἀφαιρέσῃ τὰς ἱερὰς πεποιθήσεις ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χαζοὺς συμπατριώτας του καὶ νὰ ἐνσπείρῃ ζῆλον εἰς τὴν ἀθώαν καὶ ἀπλαστον ψυχὴν των· ἀλλ' ἠθέλει νὰ ἐμπαίξῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον! . . . Ἀλλ' ὁ γέρον δὲν ἐπέτρεψε τοῦτο εἰς ἄλλους ἄνδρας, καὶ τὶ ἄνδρας, καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ τώρα εἰς ἓνα μπαίγνιο.

— Μπρέ, θὰ ρίξῃς ἢ νὰ σ' τὴν ἀνάψω! ἐκράξε παράφορος.

Καὶ σιγῶνως ἔστρεψε τὸ ὅπλον ἐναντίον τοῦ στήθους τοῦ ἐνωμοτάρχου.

— Μά, γέρο μου . . ἠθέλησε ν' ἀριθρώσῃ.

— Τί γέρο μου, μπρέ! θὰ ρίξῃς σοῦ λέω! . .

Ὁ Χειμάρρας ἐνόει νὰ λάβῃ ἱκανοποίησιν ἢ κολοβωθείσῃ ὑπόληψις τοῦ ὅπλου του. Ἦθελε νὰ γίνῃ ἡ σύγκρισις, νὰ μαίθῃ ὁ λοχίας νὰ μὴ καταφρονῇ τὰ ὅπλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἠλευθερώθη ἡ πατρίς του. Ἡ, ἂν ἦτο γραμμένον καὶ τοῦτο, νὰ διαφενεθοῦν πλέον ὅλαι του αἱ ἐλπίδες.

* * *

Ὁ ἐνωμοτάρχης ἐκὼν ἄκων ὑπέκυψεν. Ἐθεσε τὸ φινσίγγιον εἰς τὸ ὅπλον του καὶ εἶπεν εἰς τὸν γέροντα, ὅτι ἦτο ἕτοιμος διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἄφηκεν αὐτόν νὰ ρύψῃ πρῶτος.

— Ὁχι, ἐσὺ θὰ ρίξῃς, διέταξεν ὁ γέρον.

— Καλά, σὲ πόσα μέτρα;

— Ὅσα θές . . .

— Χά, εἶπεν· ἐγὼ ἐκεῖ θὰ ρίξω στὸν κάτω ἔλατο! . . .

Κι ἔδειξε διὰ τῆς χειρὸς ἀπώτατα μικρὸν ἔλατον, εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἑτέρου τῆς Βουνιχώρας βουνοῦ, τοῦ Παπαδάκου. Οἱ χωρικοὶ ὅλοι τὸν προσέβλεψαν ἐκπληκτοὶ μὲ κάποιαν δυσπιστίαν διὰ τὸ ἀπώτατον τοῦ σκοποῦ, εὐλογοῦντες ἐνδομύχως τὸν γέροντα Χειμάρραν, διότι χάρις εἰς αὐτὸν θὰ ἔβλεπον ἔμπρᾳκτως τοῦ νέου ὅπλου τὴν ἐνέργειαν. Ἐν ᾧ ὁ γέρον μὲ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη δυσπιστον καὶ ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους ἔβλεπε τὸν ἐνωμοτάρχην ὡς διδάσκαλος σιωπηλῶς παρακολουθῶν τὰ δύσκολα ψελλίσματα τοῦ μαθητοῦ του.

Ὁ ἐνωμοτάρχης ὁμῶς ἐχειρίζετο μετὰ μεγάλῃς εὐκολίας τὸ ὅπλον δεικνύων πόσον ἦτο γνώριμος μ' αὐτό. Διὰ μίαν στιγμὴν ἐγονάτισε κατ' ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τακτικῆς. ὕψωσε καταλλήλως τὸ κλισιοσκόπιον, ἐστήριξε τὸν ἄγωνα ἐπὶ τοῦ ὁμοτιγοῦς γόνατος καὶ σκοπεύσας ἐπυροβόλησεν ἄνευ χρονυτρίβῃς.

— Ἄ! ἠκούσθη ἐκ τοῦ στόματος ὅλων τῶν χωρικῶν. Ἐν ᾧ βραχνόν, βαρὺ καὶ ὑπόκωφον, ἐκφράζον ἀπαλλαγὴν ἀπὸ βάρους πιέζοντος τὴν καρδίαν καὶ ἐν τ' αὐτῷ θαυμασμὸν καὶ ἐκπληξιν καὶ ἀποθάρρυνσιν καὶ χαρὰν ὡς δυσέφικτος προσδοκία πραγματοποιημένη. Δὲν ἐφλυάρει μόνον ὁ ἐνωμοτάρχης ἀλλὰ καὶ ἔπραττε· δὲν εἶχε μόνον καλὸν ὅπλον, ἀλλὰ καὶ χεῖρα ἄτρημον καὶ ἀλάνθαστον ὀφθαλμόν. Κι ἐν ᾧ ἤδη οἱ χωρικοὶ περιεκύχλουν αὐτὸν διαφοροτρόπως ἐκφράζοντες τὸν θαυμασμόν των, χαίροντες, ὥς νὰ μετεῖχον καὶ ἐκεῖνοι, τῆς νίκης του οἱ πέντε ἔξ γέροντες ἔστρεφον ἐναγώνιον βλέμμα πρὸς τὸν Χειμάρραν, ὥς νὰ τοῦ ἔλεγον, ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα ἦτο ματαία πλέον, ὅτι ἔπρεπε νὰ προσπαθήσῃ εὐσχήμως ὑποχωρῶν νὰ σώσῃ τοῦλάχιστον τοῦ καριοφίλου τὸ γόητρον.

— Ἡ ἀράδα μου τώρα . . .

Ὁ γέρον δὲν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐθαύμασε καὶ τὴν εὐθυβολίαν τοῦ ὅπλου καὶ τοῦ ἐνωμοτάρχου τὴν ὀξυδέρκειαν· εἶνε ἀληθὲς, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐδοκίμασε ποτὲ ἀπὸ τοιαύτης ἀποστάσεως τὸ καριοφίλι του· ἀλλ' ἡ ἰδέα, ὅτι ἦτο ἰδικόν του ὅπλον, ὅπλον τῆς ἐποχῆς του, ἐδέσποζε τοῦ πνεύματός του ἀπαρασάλευτος. Ὅπως ἐδέσποζεν ἀπαρασάλευτος· εἰς τὸ πνεῦμά του καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι καὶ τώρα ἀκόμη ἦτο ὑπέρτερος τῶν παλικάριων τοῦ χωρίου του κατὰ τὴν ὠκυποδίαν καὶ τὸ πῆδημα.

καὶ τὸ λιθάρι. Εἶναι ὁ Χειμάρρας αὐτὸς καὶ εἶναι ἰδικόν του τὸ ὄπλον !...

Ὁ γέρον κατέλαβε τὸν τόπον, ποὺ εἶχε πρὶν ὁ ἐνωμοτάρχης, ἠνώρθωσε τοὺς ψαροὺς μύστακάς του ὑπερηφάνως, ὅπως ὅταν ἤθελε νὰ διηγηθῇ καμίαν ἐνδοξὸν σελίδα τῆς ἱστορίας του, καὶ ἔφερε πρὸς τὸν ὄμιον τὰς πλατείας χειρίδας τοῦ ὑποκαμίσου του, ἔκαμε τὸν σταυρόν του, ὅπως συνήθιζον οἱ περισσότεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς του πρὸ μεγάλου τινὸς γεγονότος, ἀναθέτοντες εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκβασίν του. Ἡθέλησε νὰ γονατίσῃ, ἀλλ' εὐθὺς μετενόησεν. Ὅχι εἰς τὴν ἐποχὴν του δὲν ἐγονάτιζον. Τὰς περισσότερας φορὰς μέσα εἰς τὴν φοβερωτέραν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, ἐν ᾗ αἱ σφαῖραι ἐσύριζον τριγύρω των, οὕτω ὄρθιοι, ἀκλόνητοι ἀντεμετώπιζον τὸν θάνατον οἱ πολεμισταὶ ἐκεῖνοι. Οὕτω καὶ τώρα ὁ Χειμάρρας ὄρθιος θὰ σταθῇ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν θάνατον, τὸν ἠθικὸν θάνατον, ποὺ ἠπεῖλει νὰ δώσῃ διὰ τοῦ ὄπλου του ὁ ἐνωμοτάρχης εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐποχὴν του. Εἰς τοὺς νέους τὰ γονατίσματα, εἰς τοὺς νέους πρέπουσιν!... Καὶ προτείνας τὸν ἀριστερὸν πόδα καὶ πλαγιάσας ὀλίγον, ἵνα στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἐστάθη ἀκίνητος, ἀκαμπτος ὡς ἀνδριάς, ὑψωσε τὸ ὄπλον, ἐκλινε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἀκτινίδα, ἐσκόπευσε καὶ ἐπυροβόλησε. Πλὴν ὅσοι τῶν χωρικῶν ἤκουσαν ἄλλοτε τὸ καριοφίλι τοῦ Χειμάρρα καὶ αὐτὸς ὁ γέρον ἀπὸ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ἐκείνην εὐθὺς ἐνόησαν, ὅτι τὸ ὄπλον δὲν ἐξεπλήρωσε τὸν σκοπὸν του. Ὁ ἡχὸς του δὲ ἦτο πλεον ἐκεῖνος ὁ βαρύβρομος καὶ ἡχίης, τὸν ὁποῖον διέκρινον οἱ Τουρκαλβανοὶ μέσῳ τῶν ἄλλων ἐκπυρσοκροτήσεων φρικιῶντες δι' αὐτὸν καὶ μόνον, ὡς νὰ ἤκουον λέοντος βρυχηθμὸν μέσῳ τῆς ἀκινδύνου ὀρυγῆς τσακαλίων. Οὔτε ἐκεῖνος, διὰ τοῦ ὁποῖου ὅλοι οἱ ἐν Βοινιζώρᾳ νυμφευόμενοι ἀνήγγελλον τὴν ὥραν τῆς συναθροίσεως. Ἦτο κλανθιμηρός, σεσηρμένος καὶ ἄτονος ὡς νὰ ἐξέπεμπε τῆς κἀννης του οὐχὶ βολήν, ἀλλ' ἐκφρασιν δισταγμοῦ διὰ τὸν ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκαλεῖτο, ἀνεπαρκεῖς αἰσθανόμενος τὰς δυνάμεις του πλεον. Καὶ τῷ ὄντι, οἱ δραμόντες νὰ παρατηρήσουν χωρικοὶ ἔλεγον, ὅτι οὔτε ὁ ἔλατος ἐγγίχθη που, οὔτε κανὲν πλησίον ἄλλο μέρος. Μειδίαμα ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται εἰς τὰ χεῖλη τῶν παρισταμένων ὄλων, λόγοι ἐρεθιστικοὶ νὰ ἐκφράζωνται, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐντονώτεροι γινόμενοι καὶ τὰ βλέμματα ὅλα με

ἔκφρασιν χαιρεκακίας προσηλώθησαν πονηρῶς ἐπὶ τοῦ γέροντος. Τοῦ γέροντος, ὁ ὁποῖος ἔμενεν ἐκεῖ ἀκόμη ὄρθιος μὲ τὸ καριοφίλι εἰς τὰς χεῖρας, τὴν κεφαλὴν κάτω νεύουσαν, ταπεινωμένος, συντετριμμένος καὶ ἄλαλος.

Νά, ἐδῶ εἶνε! ἐφώναξέ τις αἴφνης, σπεύδων εἰς λόχμην καπνιζούσης χαμορίγανης.

Καὶ τῷ ὄντι ἦτο ἐκεῖ ἡ σφαῖρα τοῦ καριοφιλίου θερμοῦ ἀκόμη, πεπλατυσμένη καὶ παρέκει τὸ χάρτινον πώμασμα ἀνέπεμπεν ὀλίγον κυανόφαιον καπνόν. Μόλις εἰς τὸ μέσον τῆς τροχιάς ἔφθασε ἡ σφαῖρα καὶ ἔπεσε· δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν της!...

—Βλέπεις τα, παππού! εἶπεν ἐμπαικτικῶς ὁ ἐνωμοτάρχης. Καὶ χωρὶς νὰ στρέψῃ πρὸς τὸν γέροντα, μεθυσθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας, ἤρχισε νὰ πυροβολῇ κατὰ τῶν πέριξ ἐλατῶν. Καὶ ἐνῶ αἱ σφαῖραι ἐπέτουν πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ οἱ κλῶνοι θορυβοῦντες κατήρχοντο ἀνακαλλόμενοι τοῦ βουνοῦ, ἀτυχῇ θύματα τοῦ θριάμβου τοῦ ἐνωμοτάρχου, οὗτος ἐκάγχαζε καὶ ἐβόα ἐν κομπορρήμονι ἀδιαφορία :

—Μέτρα, παπού... μέτρα!...

Ἄλλ' ὁ Χειμάρρας δὲν ἤκουεν οὐδ' ἐβλεπε πλέον. Ἡ ἀπροσεξία τῶν χωρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπροθυμοῦντο θορυβοῦντες νὰ κολλακεύσουν τὴν ματαιοδοξίαν τοῦ ἐνωμοτάρχου, ἔδωκεν εἰς τὸν γέροντα καιρὸν νὰ φύγῃ ἀπαρατήρητος εἰς τὸν οἰκίσκον του. Μόλις δ' ἔφθασεν ἐκεῖ, ἔρριπεν εἰς μίαν γωνίαν τὸ ὄπλον του καὶ ἀφέθη ὠχρὸς καὶ ἐξηντλημένος ἐπὶ μιᾷ παρατυχούσης καλάθου.

Ὅλα τὰ ἔχασε διὰ μιᾷ ὁ γέρον· τὴν ἐπαρσιν τῆς φυσιογνωμίας, τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ παραστήματος, τὴν λάμψιν τοῦ βλέμματος, τὴν λεβεντιὰν τοῦ σώματος καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ψυχῆς, ὅλα τὰ ἔχασε. Δὲν ἦτο ἤδη παρὰ ἓνα ταπεινὸν καὶ ἀποκαρωμένον γερόντιον, κῦπτον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν. Ὁ ἀγὼν αὐτοῦ τῶν ὀπλῶν ἦτο διὰ τὸν Χειμάρραν ἀγὼν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, τῆς παρελθούσης γενεᾶς, τῆς μεγάλης καὶ θανμαστῆς καὶ τῆς νέας γενεᾶς, τῆς ὅλως ἀσήμεου καὶ ταπεινῆς καὶ παιδαριώδους, ἡ ὁποία μόνον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς παλαιᾶς ἠδύ-

νατο ν' ἀνδρωθῇ καὶ νὰ προσκόψῃ. Καὶ ὅμως αὐτὴ ἐνίκησεν ἐκείνην. Τὸ εὐτελὲς ὄπλον ἐνδὸς ἀσήμου ἐνωμοτάρχου ἐνίκησε τὸ ἔξαικουστὸν ὄπλον τοῦ γέροντος Χειμάρρα.

— "Αἰ — χούχα! . . .

Δὲν ἐπεφώνει πλέον τὸ μπρέ! ὁ γέρον, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο καὶ μεσιτὸν ψυχικοῦ σθένους, τὸ ὁποῖον συχνὰ ἐκφωνούμενον ἀπὸ τοῦ στόματός του ἐπέβαλλε σιγὴν ἐφ' ὅλων τῶν Βουνιχωριτῶν καὶ παρέλυε τῶν νέων τὰς ἀκατασχέτους δομὰς. Ἀλλὰ τὸ αἰ χούχα τὸ κοινὸν καὶ τετριμμένον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἐκφρορίζουν τὴν ἀπελπισίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὴν κάρωσιν.

— "Αἰ χούχα! . . . ἐξέφερε συχνὰ τοῦ στήθους.

Κι ἔρριπτε βλέμμα ἐσχάτης ἀπογοητεύσεως εἰς τὸ καριοφίλι του. Ποῦ πλέον ἐκεῖνο τὸ περίβλεπτον καριοφίλι, τὸ ὁποῖον ἐχθροὶ καὶ φίλοι ἐζήλευον, τὸ ὁποῖον ὁμόθησοι καὶ ἀλλόθρησκοι ἐθαύμαζον καὶ ἐπῆνον καὶ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν. Τώρα ὅμως ἔβλεπεν, ὅτι ἡπατῆτο. Δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα σκουροντούφεκο καὶ αὐτό, ὅπως τόσα ἄλλα.

Μόλις τώρα εἰς τοῦ καριοφιλιου ἐκεῖνου τὴν παρακμὴν, ἐσυλλογίζετο διὰ πρώτην φορὰν ὁ Χειμάρρας καὶ τὰ ἰδιζὰ του γηρατεῖα. Εἰς τὴν σφαῖραν ἐκείνην τοῦ ὄπλου, τὴν μόλις συρθεῖσαν μόνον ὀλίγα μέτρα καὶ κυλισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ χώματος ἀδρανῆ, ὥς ἄψυχον κουφάρι, ἔβλεπε θλιβερώς τὴν ἰδικήν του ἐξασθένεισιν πιστὴν εἰκόνα τῶν σωματικῶν του δυνάμεων. Ἡ ψυχὴ του, ναί, ἦτο βράχος ἀκλόνητος ἀκόμη. Ἀλλὰ τὸ σῶμα ἦτο βαρὺ, ὥς τὸ χῶμα, καὶ δὲν ὑπῆκουε πλέον.

— Παππού, ἔ, παππού! ἠκούσθη αἴφνης φωνὴ παιδίου, εἰσορμήσαντος ἐν θυρόθῳ εἰς τὸν οἰκίσκον καὶ ριφθέντος ἐπὶ τῶν γονάτων του· δὲν τὸ θέλω πιά τὸ καριοφίλι σου, νὰ μοῦ πάρῃς ἓνα σὺν τοῦ στρατιώτη . . . Ὁ Χειμάρρας ἔστρεψε καὶ ἠτένισεν αὐτὸ καταπνίγων τοὺς λυγμούς του. Ὅχι μόνον οἱ συμπατριῶται του ἀπηρνοῦντο τὰς παλαιὰς δοξασίας, ἀφῆνοντο ἀπόλεμοι νὰ παρασυρθοῦν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς ἑγγονός του, τὸ ἔργον αὐτὸ τῶν ἰδίων του χειρῶν. Ἀπὸ μικρόν, μικρότατον ὁ γέρον ἐσυνήθισεν αὐτὸ εἰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ πατριωτικὰς διηγήσεις. Τοῦ ἔλεγε τὰς περιπετείας καὶ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Γένους καὶ ὁμῶς μετὰ προφητικῆς πεποιθί-

σεως περὶ τοῦ τελευταίου βασιλέως, ὁ ὁποῖος κοιμᾶται εἰς τὸ σπήλαιόν τοι μὲ τὸ σπαθὶ ἀκόμῃ εἰς τὸ χέρι καὶ θὰ ἐξυπνήσῃ μὲ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νὰ καθίσῃ πάλιν ἐπὶ τοῦ μυριοδοξα-
σμένοι θρόνου τοι. Ἡρίθμει εἰς αὐτὸ τὰς καταστροφὰς τῶν Τούρ-
κων, περιέγραφε τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς θριάμβους τῶν Ἑλλή-
νων ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατέληγεν ὑπεριάρων τὴν ἀξίαν
τοῦ καριοφίλιου του. Καὶ ὅταν ἔβλεπε τὸν μικρὸν νὰ ζωηρεύε-
ται καὶ νὰ φλυαρῇ ἐν πολεμοχαρεὶ παραφορᾷ, ὁ γέρον κολακευό-
μενος εἰς τὴν πραγματοποίησιν γλυκοῦ ὀνείρου, ὑπέσχετο νὰ δώσῃ
εἰς αὐτὸν τὸ καριοφίλι του, ὅταν τὸ ἔθνος σύσσωμον ἐξεγερθῇ
διὰ νὰ ἐπανακτίσῃ τὴν Πόλιν καὶ μ' αὐτὸ νὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν
Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα!... Τώρα ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς
δὲν τὸ ἠθέλει.

— Ἐ, θὰ μοῦ πάρῃς παππού : ἐξηκολούθει ὁ μικρὸς.

— Ὁχι ! ἐβόησεν αἴφνης ὀρθωθείς ἐν ἀπειλητικῇ στάσει ὁ
Χειμάρρας, ὥσεί τοῦ ἔλεγον ν' ἀπαρνηθῇ τὴν θρησκείαν του.

Ἄλλ' εὐθὺς κατέπεσεν ἄθνημος εἰς τὴν θέσιν του. Οἱ κλαν-
θυρισμοί, τοὺς ὁποίους ἔβαλε τὸ παιδίον διὰ τὴν ἄρνησίν του
ἐκείνην, ἐφαίνοντο εἰς τὸν γέροντα κλανθυρισμοὶ ὀλοκλήρου γε-
νεᾶς, τῆς ὁποίας ἀπληροῦντο τὴν πρόοδον, τοὺς ἀγνώστους κό-
σμους, εἰς τοὺς ὁποίους μοιραίως βαδίζει, θέλοντες νὰ στρέψουν
αὐτὴν ὀπίσω, εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ κατενόει ἤδη, ὅτι ἦτο ἄδι-
κον τοῦτο, ἐντελῶς ἄδικον καὶ μάταιον ! Μόνος αὐτὸς ἔπρεπε νὰ
ἐπιστρέψῃ ὀπίσω, εἰς τὴν ἐποχὴν του, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπεμα-
κρύνθη τόσον ! Ἦ εἶχε νὰ κάμῃ εἰς τὸν νέον αὐτὸν κόσμον, τὸν
ξένον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς αἰσθήσεις του ὅλας :

— Ἐ, θὰ μοῦ πάρῃς παππού : ἐπέμενεν ἐν παρακλητικῷ καὶ
θρηνώδει τόνῳ τὸ παιδίον

— Ναί . . . θὰ σοῦ πάρω ! ἐπιθύρῃσεν ἀφηρημένος.

Κι ἐν ᾧ ἔσφιγγε τὸν μικρὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἐμακάριζε
τοὺς ἀποθανόντας συντρόφους του καὶ ἠύχετο νὰ τοὺς ἐπανεύρῃ
ταχέως. Τὸ ἔβλεπε τεθλιμμένος ὁ Χειμάρρας, ὅτι δὲν ἦτο θέσις
δι' αὐτὸν πλέον ἔδῳ. Νέα ἐποχὴ ἤρχισε, νέα ὀνόματα, νέα ὄπλα...

Νέοι θεοὶ κατέβησαν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος.

2. Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

Εἰς τοῦ Σαῖτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες, ποὺ ἔφερε τὸ Πανελλήνιον. Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ, ἀλλ' ἐν ᾧ ἔφθασεν ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίασε μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτητα ἦσαν δεκαπέντε καὶ περισσότεροι. Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατὴς καθήμενος κατέγραφεν ἐκείνους, ποὺ ἐλάμβαναν ὅπλα. Ὁ δὲ Σαῖτονικολῆς ὀρθίος τὰ ἐμοίραζεν ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχὴν :

— Καλορρίζικο ! Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ ! καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐποχωρῶν εἰς ὄλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπωθῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε· ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαῖτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμήν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἓνα σισανέν. Ἦνοιγε τὸ στόμα νὰ εἶπῃ τὴν ἀπαράιτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅτε ὁ Σαῖτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ :

— Μωρέ, δὲν ἀφήνεις καημένε Ἀνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς ἄλλος, τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός.

— Ἐσύ. . . εἶντα νὰ σοῦ πῶ :

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἠθέλει νὰ εἶπῃ : Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμῃς ; καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς, ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρῶτος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη· δὲν εἶπε ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσύρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκρην, ὥς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θέραν διὰ νὰ φύγῃ. Ὁ Σαῖτονικολῆς μετενόησεν ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληρὰν φράσιν· ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά, διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἤρπασαν τὰ ἐπολείπομενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχὴν.

— Μωρέ, τὸ πίστεψες αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα, Ἀνδρουλιό, κι ἀφῆκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι ; ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ σ' ἐθάρονα γιὰ πλιὸ ξυπνητό. Γιάε, μωρέ, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι !

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰν Νικολή, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος ! Ἔχω μιὰ παλιολαζαρίνα ἐγὼ . . . κάνει κι αὐτὴ δουλειά.

Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον· ἐμεῖς δὲ μάλιστα τώρα τὸ σύνηθες καλοκάγαθον μειδίαμά του, ἀλλ' εἰς τὰ γαλανὰ του μάτια ἐκυλίστο ἓνα δάκρυ. Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασε ὁ συγγενὴς του Μαρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν :

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχὴ, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά! Λέν φτίνει, ποὺ δὲ σοῦ ὅωκε τουφέκι ὁ Σαῖτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦ κανε καὶ τέτοια προσβολάρα καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ πῆς σπολλάτη.

Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχει τουφέκι γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ τὰ πάρουν οἱ καλοὶ καλοί. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει κι ἂν δὲν τὸ κατέχει αὐτός, τὸ θωροῶ μοναχὸς μου ἐγὼ. Εἶμαι ἀνεμάνθρωπος, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιός μὲ ὀλίγον πείσμα, τὸ ὅποῖον ἀσπνθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπι λέω καὶ τσ' ἄντρες δὲν τσι ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα. Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται· κι ὁ κόρακας τὴ φωνὴ του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι. Νὰ σὺ λόγιστίης τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις.

— Μὰ ἤθελες νὰ μαλώσουμε γιὰ ἓνα τουφέκι ;

— Ναί, γιατί ὅποιος δὲ μιλεῖ τόνε θάφτουνε.

Ἐγὼ ἔχω τὴν κακολαζαρίνα· ἄλλοι δὲν ἔχουνε μουνδὲ καλαμοπίστολο. Καλὰ ἔκαμε ὁ Σαῖτονικολῆς.

— Αὐτὴ τὴν κεφαλή νὰ βαστᾷς καὶ καλὰ θὰ πᾷς. Θὰ γενῆς ἀνεμπαίγνιδο τοῦ χωριοῦ.

Καὶ ὁ Μαρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν αἰσχυρόμενος, διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῆ.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός, μὲ πολὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνάς, περὶ τὰς ὁποίας κατωλίσθαιναν καὶ ἐξάρωναν τὰ στιβάνια. Ὅλίγοι ἦσαν φιλόπονοι ὥσάν αὐτὸν εἰς τὸ χωριό. Ἀμὰ ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικὰς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπὶ τινὰς μῆνας τὸν κτίστην, εὔρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὅποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν

θρησκός. Δὲν περιορίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ τὸν ἐφραντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη. Δὲν εἶχε κανένα ἐχθρὸν φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν, δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνεία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευὴ του, ἡ σχεδὸν καχεκτικὴ καὶ τὸ μικρὸν του ἀνάστημα. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσεν ἐριδας καὶ προζαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν, καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστάς καὶ ἡ μεγάλη του ἀνεξικακία ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία. «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι». Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι, ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦτο φροστῆρας. Ἐπειτα ἐκεῖνο του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνο τὸ σκαρὶ του . . . Ἡὼς νὰ δώσῃς σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἓνα τέτοιο «ἀντρίτσι», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες; Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του· ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανástasis καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς παρεσκευάζετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια. Τινὲς ἐξέφραζαν τὸν φόβον ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζε μέχρι στομίου· κάποιος δὲ ἐβεβαίωνεν, ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλαμα, διὸ καὶ εἶχε κόψῃ τὰ μαλλιά του σύρριζα διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

* *

Ὡς εἶδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος Σαῖτονικολής, δὲν εἶχε καλύτεραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησικακήσῃ μετὰ τινος ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο, ὡς νὰ εἶχε παντελῶς λησιμονήσῃ τὴν μικρὰν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ φράσιν. Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τὶ γέλια ἔγιναν μ' ἐκεῖνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένον κόντάκι ἦτο δεμένον μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μᾶκρος τριῶν πήχεων.

Μωρ', αὐτό, Ἀνδρουλιό, εἶναι τοῦ Λιγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου τὸ τουφέκι, τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν εἶχε ἀναμιχθῆ ἴσως μὲ ξενοχωριανοὺς ἢ, τὸ καὶ πιθανώτερον, εἶχε κρυφθῆ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδον καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας, Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κορεμάσει καὶ τὸ ἐπιροβόλησε μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τοῦλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολήν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη. Ὁ Ἀνδρουλῖος ἐμάχετο ὄρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος. Ἐνόμισαν ὅτι τὸ ἔκαμνεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μετερίζι, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλῖος δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλα, εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Λέν σὲ πιάνει μπάλα ; πῶς τὸ κατέχεις ;

— Ἐχω τίμιον ξύλο.

— Ἀλήθεια ;

— Ἐχω αὐτό, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλῖος σοβαρῶς καὶ ἔκαμε τὸν στυρνόν του. Λέν τὸ κατέχετε ; «Ὁποῖος κάνει τὸ στυρνό του ἄρμα ἔχει στὸ πλεονό του».

Μετά τινα καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς Τουρκικὸς πολυάριθμος τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ ὁμίχλη, καὶ ἂν ἔλειπον οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὠδήγησαν νὰ διαφύγουν δι' ἀτραπῶν καὶ χαράδρων.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλῖος, ὅστις πολλοὺς ἐθελοντάς ἔσωσεν. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ' ἐκεῖνο καὶ ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἓνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἀπὸ ἐδῶ, πατριώτη ! ἐφώναξε. Μὴν πᾶς ἀπ' αὐτοῦ θὰ πέσης τοῖ Τούρκους.

Ὁ φορῶν τὸν ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλῖος διέκρινεν, ὅτι ἦτο Κιρκάσιος. Λέν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ καλοσκεφθῇ καὶ ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντὴν ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην. Ὁπισθεν τοῦ Ἀνδρουλίου ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ χαλίγια· ἡ δὲ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσο μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν δολιχόσκιον λαζαρίναν...

Ἡ λόγχη ἐπύρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν:
— Θεὲ Δημητρίου!

Καὶ μετὰ πατάγου παρυσύρων τοὺς χάλικας, κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικὸν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινεν ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος, ἄφ' οὗ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τὴν ἑξήτει μέρος διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἐπὶ τέλους εὔρε μονοπάτι, καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνει· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιός. Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδοράς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει. Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του. Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τὴν ἤρπασε καί, κράκ, κράκ! τὴν ἔστρεψε καὶ ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Κιρκασίου...

Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλίου νεκρός.

* *

Τὴν ἐπιοῦσαν ἑξαφνα ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἡ κραυγή:

— Τοῦρκοι! Κερκέζοι!

Ὁ κόσμος ἔγινε ἄνω κάτω· καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ παιδιὰ των, ἄλλοι ν' ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν.

Ἀλλ' ἀντὶ Τοῦρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδον ἓνα μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἑλληνιστί:

— Μωρὸ ἐγὼ μαι! Μὴ φοβᾶσθε!

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωριανῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ Κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατὺς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικλώσαντες αὐτὸν τὸν ἡρώτων, ἐν ᾧ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζον τὸν καυκάσιον ἱματισμὸν του, τοῦ ὁποῖου τὸ στήθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγιοθηκῶν. Παρακάτω συνήντησαν τὸν

καπετάνιον, τὸν Σαῖτονικολήν, καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὄπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων :

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τό χης τοῦ λόγον σου, καπετάν Νικολή.

Ὁ Σαῖτονικολὴς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὥραϊον καὶ ἐλαφρὸν ὄπλον. Ἀλλ' ἐνθυμηθεῖς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην :

— Ὅχι, ὄχι. Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τό χης.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἀπήντησε ἠρεμώτατα καὶ φυσικώτατα :

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη «Κερ-
κέζος».

ΑΝΔΡ. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

3. Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Ὁ πατέρας μου, μύρο τὸ κῦμα, ποὺ τὸν τίλιξε, δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάμῃ ναυτικό.

— Μακριά, ἔλεγε, μακριὰ παιδί μου, ἀπὸ τ' ἄτιμο στοιχειό. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την ὅσο θές· δόξασέ την· ἐκείνη τὸ σκοπὸ της. Μὴν κοιτᾷς ποὺ χαμογελᾷ· ποὺ σοῦ τάξει θησαυρούς. Ἀργὰ γρήγορα θὰ σοῦ σκάψῃ τὸ λάκκο ἢ θὰ σὲ ρίξῃ πετσί καὶ κόκκαλο, ἄχρηστο στὸν κόσμον.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἄνθρωπος ποὺ ἔφαγε τὴ ζωὴ του στὸ καράβι, ποὺ ὁ πατέρας, ὁ πάππος, ὁ πρόπαππος, ὅλοι ὡς τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχησαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων, τώρα καὶ οἱ νεώτεροι ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενὲ νὰ ρουφήξουν τὸν ναργιλέ, κουνούσαν τὸ κεφάλι καὶ στενάζοντας ἔλεγαν :

— Ἡ θάλασσα δὲν ἔχει πιὰ ψωμί. Ἄς εἶχα ἓνα κλῆμα στὴ στεριά μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς πολλοὶ τοὺς ὄχι κλῆμα, μὰ νησὶ δόλα-

κερο μπορούσαν ν' αποχτήσουν με τὰ χρήματά τους. Μὰ ὅλα τὰ ἔρριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιὸς νὰ χτίσῃ μεγαλύτερο καράβι· ποιὸς νὰ πρωτογίνη καπετάνιος. Καὶ γώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπα τόσο ἀσύμφωνα με τὰ ἔργα τους, δὲν μπορούσα νὰ λύσω τὸ μυστήριον. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκὸ ἐρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχές καὶ τὶς ἰκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, ὅπως ὁ τρολοβοριάς τὰ στειρολίθαρα.

Ἀλλὰ τὸ ἴδιο κάτι μ' ἐσπρωχνε καὶ μένα ἐκεῖ. Ἀπὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτο μου παιχνίδι ἦταν ἓνα κουτὶ ἀπὸ λουρίνια μ' ἓνα ξυλάκι ὀρθὸ στὴ μέση γιὰ κατάρτι, με δυνὸ κλωστὲς γιὰ παλαμάρια, ἓνα φύλλο χαρτὶ γιὰ πανιάκι καὶ με τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκανα μπάροχο τοικοῦβεργο. Πῆγα καὶ τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσά μ' ἐκαρδιοχτύπι. Ἄν θέλῃς, ἤμουν καὶ γὼ ἐκεῖ μέσα. Μόλις ὅμως τὸ ἀπίθωσα, καὶ βούλιαξε στὸν πάτο. Μὰ δὲν ἄργησα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ σανίδα. Τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα καὶ τ' ἀκολούθησα κολυμπώντας ὥς τὴν ἑμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ τὸ λῆρε τὸ ρέμα μακριά. Ἀργότερα ἔγινε πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος· τὰ λέπια μοῦ ἔλειπαν.

—Μωρὲ γειά σου καὶ σὺ θὰ μᾶς ντροπιάσῃς ὅλους! ἔλεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουτῶ σὺν δέλφινας.

Ἐγὼ καμάρινα καὶ πίστευα νὰ δείξω προφητικὰ τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία, πῆγαινα στὸ σχολαρχεῖο θυμοῦμαι, τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτα δὲν εὑρίσκα μέσα νὰ συμφωνῇ με τὸν πόθο μου. Ἐν ᾧ ἐκεῖνα, ποὺ εἶχα γύρω μου ψυχωμένα κι ἄψυχα μοῦ ἔλεγαν μύρια: Οἱ ναῦτες με τὰ ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καὶ τὰ φανταχτερὰ ροῦχα· οἱ γέροντες με τὰ διηγήματά τους· τὰ ξύλα με τὴν χτυπητὴ κορμωστασιά. Ναί· τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα! τὴν ἔβλεπα ν' ἀπλώνεται ἀπὸ τ' ἀκρωτήρι ὥς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὺν ζαφειρένια πλάκα στρωτὴ, βουβὴ καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικὸ της. Τὴν ἔβλεπα, ὠρυσμένη ἄλλοτε, νὰ δέρνη με ἄφροὺς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καβαλιζεῦη τὰ χάλαρα, νὰ σκαλώνη στὶς σπηλιές, νὰ βροντᾷ καὶ νὰ ἠχᾷ, λές καὶ ζητοῦσε νὰ φτάσῃ στὴν καρδιὰ τῆς γῆς γιὰ νὰ σβύσῃ τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴ θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ με κυνηγήσῃ, νὰ νοιώσω τὸν ἄφρο της ἀπάνω μου, ὅπως πειράζομε ἀλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια.

Καὶ ὅταν ἔβλεπα καρᾶρι νὰ σηκώνῃ τὴν ἄγκυρα, νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ ν' ἀρμενίζῃ στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουα τὶς φωνὲς τῶν ναυτῶν, ποὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη καὶ τὰ κατευοδώματα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχὴ μου πετοῦσε θλιβερὸ πουλάκι ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὀλοφούσκωτα· σχοινιά τὰ κοντυλογραμμένα· τὰ πόμοια, ποὺ ἄφηναν φωτεινὴ γραμμὴ ψυλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους, μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἄνθρώπους ἄλλους, πλούτη χαρές. Καὶ νυχτόμερα ἡ ψυχὴ μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχῃ παρὰ τὸ ταξίδι. Ἀκόμη καὶ τὴν ὥρα, ποὺ ἔρχόταν πικρὸ χαμπέρι στὸ νησί καὶ ὁ πνιγμὸς πλάκωνε τὶς ψυχὲς ὅλων καὶ χινόταν βουβὴ ἡ θλίψη ἀπὸ τὰ ξαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἄψηχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς· ὅταν ἔβλεπα τὰ ὀρφανοπαῖδια στοὺς δρόμους καὶ τὶς γυναῖκες μαυροφύρες, ἀπαρηγόρητες τὶς ἀρεβωνιαστικὲς· ὅταν ἄκουα νὰ διηγοῦνται ναυαγοὶ τὸ μαρτύριό τους, πείσμα μ' ἔπιανε, ποὺ δὲν ἦμουν καὶ γὼ μέσα, πείσμα καὶ σύγκρουο μαζί.

Δὲν κραυγήθηκα περισσότερο· ἔλειπε ὁ πατέρας μου μὲ τὴ σκούνα σὲ ταξίδι. Μίσησε ὁ καπετὰν Καλιγέρης ὁ θεῖός μου γιὰ τὴ Μαύρη θάλασσα. Τοῦ ἔπεσα στὸ λαιμό· τὸν παρεκάλεισε κι ἡ μάννα μου ἀπὸ φόβο μὴν ἀρρωστήσω· μὲ πῆρε μαζί του.

— Θὰ σὲ πάρω, μοῦ λέει, μὰ θὰ δουλέψῃς· τὸ καρᾶρι θέλει δουλειά. Δὲν εἶναι ψαρότρατα νὰ χῆς φαῖ καὶ ὕπνο.

Τὸν φοβόμουν· πάντα τὸ θεῖο μου. Ἦταν ἄγριος καὶ κακὸς ὡς μένα, ὅπως καὶ στοὺς ναῦτες του.—Κάλλιο σκλάβος στ' Ἀλιτζέρι, παρὰ μὲ τὸν Καλιγέρι.—Ἐλεγαν γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπονιά του. Ὅτι πιαστὸ παλιοκρέατο, μουγλιασμένος μπακαλιάος, ἀλεύρι πικρὸ, σκουληχιασμένα γαλέτα, τυρὶ τεμπεσίρι, στήν ἀποθήκη τοῦ Καλιγέρι βροισκότανε. Καὶ ὁ λόγος του πάντα προσταγὴ καὶ βροισίδι. Μόνον ἀπείλισμένοι πήγαιναν στὴ δούλειψή του. Μὰ ὁ μαγνήτης ποὺ ἔσερνε τὴν ψυχὴ μου ἔκαμε νὰ τὰ λησμονήσω ὅλα. Νὰ πατήσω μιὰ στήν κουβέρτα, ἔλεγα, καὶ δουλειὰ ὅση θές.

Ἀληθινὰ ρίχτηκα στὴ δουλειὰ μὲ τὰ μοῦτρα. Ἐκαμα παιχνίδι τὶς ἀνεμόσκαλες. Ὅσο ψηλότερα ἡ δουλειά, τόσο πρόθυμος ἐγώ. Μπορεῖ ὁ θεῖός μου νὰ ἠθέλε νὰ παιδευθῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ μετανοιώσω. Ἀπὸ τὴν πλύση τῆς κουβέρτας στὸ ξύσιμο· ἀπὸ τὸ ράψιμο τῶν πανιῶν στῶν σχοινιῶν τὸ πλέξιμο· ἀπὸ τὸ λύσιμο τῶν ἀρμένων στὸ δέσιμο. Τώρα στήν τρόμπα· τώρα στὸν

ἀργάτη· φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καὶ αὐφάτισμα, χρωμάτισμα, πρῶτος ἐγώ. Πρῶτος; Πρῶτος· τί μ' ἔμελλε; Μοῦ ἔφτανε πὼς ἀνέβαινα ψηλὰ στὴ σταύρωση καὶ ἔβλεπα κάτω τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται καὶ νὰ πισωδρομῇ ὑποταχτικῇ μου. Τὸν ἄλλο κόσμον τοὺς στεριανούς, μὲ θλίψη τοὺς ἔβλεπα.—Ψέ! . . . ἔλεγα μὲ περιφρόνηση. Ζοῦνε τάχα καὶ ἐκεῖνοι! . . .

*
* *

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα κατεβήκαμε στὴν Πόλη φορτωμένοι. Ἐκεῖ ἔλαβα πρῶτο γράμμα τῆς μάννας μου. Πρῶτο γράμμα, πρῶτο μαχαίρι στὴν καρδιά μου.

— «Παιδί μου, Γιάννη μου! ἔλεγε ἡ γριά. Ὅταν γυρίσης πάλι στὸ νησι μὲ τὴ βοήθεια τ' Ἀη Νικόλα καὶ τὴν εὐχή μου; δὲ θὰ εἶσαι πιά καπετάνιου παιδί. Πάει ὁ πατέρας σου, ἡ ὁμορφὴ σκούνα πάει· πᾶνε οἱ δόξες μας. Τὰ ρούφηξε ὅλα ἡ Μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τίποτε παρὰ τὸ χαμόσπιτο, ἐμένει τὴν ἄφτουρη καὶ τὸ Θεό. Γεῖα στὰ χέρια σου! Δούλεψε, παιδί μου, καὶ τίμα τὸ θεῖο σου. Ἄν σοῦ μένη κάποτε ξεδούλειο, στέλνε το ν' ἀνάβω τὸ καντίλι τοῦ Ἀγίου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου».

Σταύρωσα τὰ χέρια μου, κοίταξα μὲ βουρκομένα μάτια τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μοῦ φάνηκαν ἀπόφωνο σιὰ λόγια τοῦ πατέρα μου. Τύσα χρόνια καρaboκίρης καὶ τώρα ἡ χήρα του πρόσμενε τὸ δικό μου ξεδούλειο γιὰ νὰ κάμῃ τὰ κόλλυβά του. Καὶ κείνου τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπριίτσα, ποῖος ξέρει σὲ τὴ χάλαρα δέρονονται, ποῖος γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποῖο κῆμα νὰ λευκαίνει τὰ φιλόλιγνα κόκκαλα!

— Ὠϊμέ! Ἡ θάλασσα στὸ πρῶτο μου ταξίδι πλήρωσε τὴν ἀγάπη μου.

Ἐμεινα πιά ἀναγκαστικὸς δουλευτὴς τοῦ καπετάν Καλιγέρη. Δουλευτὴς γιὰ τὸ ψωμάκι.

Ψωμάκι τὸ δικό μου καὶ τῆς καπετάνισσας.

Ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴ συμβουλή της οὔτε νὰ τιμήσω, οὔτε νὰ δουλέψω μπόρεσα περισσότερο τὸ θεῖο μου. Ἄν εἶναι νὰ δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι ὁ Θεός, βρίσκονται καὶ ἄλλα καράβια.

Ἀπὸ νὰ δέχωμαι τὶς βρισιὲς τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα

ἑνὸς ξένου. Ἀποφάσισα στὸ πρῶτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω μὲ τὸ καλό.

— Μὲ τὸ καλό ; ἄσε καὶ νὰ ἰδῇς· λέει, ὁ καπετὰν Καλιγέρης ὅταν μάντεψε τὸ σκοπὸ μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγί.

— Δὲν ἔχει μοῦ λέει· τὸ τρώει κεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τιμόνι. Πάω δεύτερη τὸ ἴδιο. Πάω τρίτη· πάλι τὸ ἴδιο. Φυλάω καὶ γὼ μιὰ μέρα, ποὺ ἤμουν στὸ τιμόνι, παίρνω τὸν Ἄη Νικόλα, τὸν ἔδνω στὸ δοιάκι καὶ τὸ ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἄρχισε νὰ γυρίζῃ σὰν ἀμυαλο στὴ θάλασσα.

— Μπρὲ Γιάννη ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Ποιὸν ἄφησες στὸ τιμόνι ;

— Ἐκεῖνον ποὺ τρώει τὸ λάδι.

Οἱ ναῦτες σκάνε στα γέλια. Θυμώνει.

— Νὰ φύγῃς ! μοῦ λέει· γρήγορα τὸ ροῦχα σου κι ὄξω.

Νὰ φύγω· τὸ λογαριασμό.

Μὲ παίρνει στὴν κάμαρα κι ἀρχίζει νὰ στρώνῃ τὸ λογαριασμό, κατὰ τὴν συνήθειά του. Τὴν τάδε μέρα συμφωνήσαμε· τὴν τάδε μπῆκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τὰ ροῦχα σου, τὴν ἄλλη φύγαμε, τὴν ἄλλη ἐπιασες δουλειά. Δὲν εἶναι ἔτσι ;

Οὔτε πολλὰς οὔτε λίγες. Πέντε ἡμερῶν μισθὸ μοῦ ἔτρωγε. Πάλι καλά.

— Ἔτσι· τοῦ ἀπάντησα.

Καὶ βγῆκα μὲ δυὸ σφάντισκες στὴ Μεσσήνα.

* * *

Ἀρχισε τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα της. Ζωὴ καὶ τήξη. Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ ὅμως καὶ στὸ σύναγμα. Τί νὰ εὔρης, τί νὰ συνάξῃς ; Μεροδούλι, μεροφαῖ. Ἕνα ζευγάρι ποδήματα, ἕνας μισθός. Ἕνας μουσαμάς, ἄλλος μισθός. Ἕνα γλέντι, ἄλλος. Ἕνας μῆνας ἄδουλος, ἕξι χρόος. Σύρε νὰ κάμῃς κομπόδεμα καὶ νὰ κυβερνήσῃς σπίτι.

Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ χάρος, ποὺ μοῦ τό κλείσε γρήγορα· πέθανε ἡ καπετάνισσα στὸ χρόνο ἀπάνω κι ἔτσι ξεννοιάσαμε. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπετάνιο σὲ καπετάνιο, ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἐκλίστα στὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτόημερα στ' αὐτιά μου . . . Μὰ τί τ' ὄφελος ; Ἄν εἶχα καὶ γὼ ἕνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔρριχνα. Μὰ

ποῦ τὸ κλῆμα ; Ἀπόφαση τὸ πῆρα. Ἡ τὸ κῦμα θὰ μὲ φάῃ ἢ θὰ μὲ δώσῃ πετσοὶ καὶ κόκκαλο στὸν κόσμον. Καλὰ λοιπὸν ζοῇ χαρισάμενη ! Δουλειὰ καὶ γλέντι. Μήγαρις ἤμουν μοναχός ; Ὁλος ὁ ναυτόκοσμος ἔτσι δέχνεται. Παντοῦ ἴδια ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη. Βορσιές ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ἀπὸ τὸ φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξήματ' ἀπὸ τὴ στεριά. Ὅπου καὶ νύ γυρίσῃς στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Μιὰ φορὰ, ποὺ ἦλθα στὸν Πειραιᾶ μετὰ τὴν Ἑγγλέζικη φεργάδα, εἶπα νὰ πάω στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε, ποὺ ἔφυγα μετὰ τὸν καπετάν Καλιγέρη δὲ γύρισα ποτέ. Ἡ τύχη μὲ ἄρπαξε στὰ φτερά της καὶ μ' ἔφερε σβούρα στὴ γῆ. Πῆγα, ἤβρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάννας μου χορταριασμένο. Ἐκαμὰ τρισάγιο τῆς μάννας μου, ἀναψα κερὶ στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

— Ποιὸς ξέρει πικροσυλλογίσθηκα, ποιὸς ξέρει, ἂν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς ;

Ὁ πατέρας της, ὁ καπετάν Πάραρης, ἦταν παλιὸς καραβοκέρης, συνομίληκος τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα, τὴν τρύγησε καλὰ, ἤρθε τὴν περίστασι, πούλησε τὸ μπάτζο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τί καμὲ κεριβόλι.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔφυγα. Ὅπως εἶχα σκοπό, οὔτε τὴν ἄλλη, οὔτε ἀποβδόμαδα. Δὲν ξέρω τί μὲ κράταγε κεῖ· δουλειὰ δὲν εἶχα. Μὰ κάθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λεχνοσβύστης ὁ συλλογισμός.

— Ἄν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς ;

Ἐβαλα προξενιτὴ τὴ γοιὰ Καλομοίρα.

Δὲν φεύγω, ἂν δὲν πάρω ἀπόκριση, συλλογίστηκα.

Ἡ προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια της.

— Νὰ σοῦ εἰπῶ μοῦ λέει ὁ καπετάν Πάραρης ἓνα βράδυ παράμερα. Ὁ σκοπός σου καλὸς καὶ τίμιος τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλύτερο νὰ μπάσω σπίτι μου παρὰ τὸ γυιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδερφοῦ μου. Τὸ Μαριῶ εἶναι δικό σου μετὰ μιὰ συμφωνία. Θ' ἀρνηθῇς τὴ θάλασσα. Ἐκεῖνο, ποὺ ἔλεγε ὁ πατέρας σου τὸ λέω καὶ γώ. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος, θὰ τὴν ἀφήσῃς λοιπὸν τὴ θάλασσα.

— Μὰ τί νὰ κάμω ; τοῦ εἶπα· πῶς θὰ ζήσω ; Ξέρεις καλὰ, πῶς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

— Τὸ ξέρω. Μὰ τὸ Μαριὼ ἔχει τὸ δικό του.

— Λοιπὸν θὰ πάρω γυναῖκα νὰ μὲ τρέφῃ ;

— "Οχι δὲ θὰ σὲ τρέφῃ· μὴ θυμῶνῃς. Λὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλλω. Θὰ δουλέψῃς· θὰ δουλέψετε κι οἱ δύο. Εἶναι τὸ περιβόλι, εἶναι τ' ἀμπέλι, εἶναι τὸ χωράφι. Δουλευτάδες καρτεροῦν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πῶς δὲν ἤθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τῇ θάλασσαν τὴν ἀρνιόμουν καὶ τὴν ἀκαρνιόμουν. Εἶχα καταντήσῃ σὰν τὸν "Αἰ Λιά, ποὺ πῆρε στὸν ὄμο τὸ κουπί καὶ ἀνέβη στὰ βουνά, ζητώντας κατοικία ἐκεῖ, ποὺ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤξεραν τ' ὄνομά του. Παρόμοια καὶ γώ. Οὔτε τ' ὄνομά της, οὔτε τὸ χρῶμα της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθησαν.

— Σύμφωναι τοῦ εἶπα· ἔχεις τὸ λόγο μου.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὸ Μαριὼ ἀπάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. Ἐμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζί της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέραγε ὁ καιρὸς δὲν τὸ κατάλαβα. Ἐμαθα νὰ σκαλίζω τὶς γιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ δογώνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάληρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα· χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ φάκνα τοῦ σπιτιοῦ. Πρώτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμή. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρποὺς καὶ ἀνθὶ γιὰ νὰ λαλήσῃ, «εὐχαριστῶ» νὰ μοῦ εἰπῇ, ποὺ τὸ δούλευα.

"Ανοίγα τ' ὄργωμα καὶ τ' ὄργωμα ἔμενε στὴ θέσῃ του· δεχότανε τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυβε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέστανε καὶ τὸν νότιζε, ὥς ποὺ τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου δλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε :

— Κοίτα, πῶς τὸν ἀνάστησα !

Ἀλάφρωντα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τιναζόταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἀνοίγαν σὰν πεταλούδα καὶ ἄξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν γιτριὰ κι ἐκεῖνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτὴ καμαρωτή, μοῦ χάριζε ἥσυχιο στὰ μεσημερινὰ κάματα καὶ ὕπνο ἀρω-

ματισμένο τις νύχτες· τὸ εἶναι μου ὅλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸ χου-
σόξανθο καρπό της! "Α! ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴ Γῆ, ποὺ τῆς ἔδωκε
αἴσθημα! "Οχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχείο, ποὺ τὸ αὐλακώνεις
καὶ τρέχει νὰ σβύσῃ τ'ἀχνάρι σου· τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις,
τὸ τραγουδᾷς καὶ κεῖνο σὲ σπρώχνει σὰν νὰ σοῦ λέῃ «τί θὲς
ἔδω!» καὶ βρυχέται νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. "Ο Κᾶης θαλασσι-
νὸς ἔπρεπε νὰ πάῃ ἔπειτ' ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ἡλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό· Ἐμπρὸς ἐκείνη
μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιγνιδιάρικα· πίσω
ἐγὼ μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὦμο καὶ τὴ μούλα φορτωμένη καψόξυλα.
"Αναβε τὴ φωτιά τὸ Μαριὼ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο μας. "Αναβα
καὶ γὼ τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος, ἀνάμεσα στὸ
ξανθὸ ἀγιόκλημα, ποὺ σκάλωνε στοὺς τοίχους δίπλα στοὺς βασι-
λικούς, τοὺς δυνόσμοις, τὶς μαντζουράνες, ποὺ δὲν ζητοῦσαν παρὰ
λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσκους.

— Καλὴσπέρα.

— Καλὴ σου σπέρα.

— Καλὴνύχτα.

— Καλὸ ξημέρωμα.

"Αἰλιάζα καρδοστάλαχτες εὐχὲς μὲ τοὺς συντοπίτες μου. Δὲν
κοίταζα πιά τὸν οὐρανό, δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση,
τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρον, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πού-
λιας τὴν ἀνατολή.

"Εἶσι πέρασε ὁ δεῦτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο.

Μιὰ Κυριακὴ τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴν γυναῖκα μου
στὸν "Αη Νικόλα. "Ο ξάδερφός της ὁ καπετὰν Μαλάμος βάφτιζε
τὸ μπρίκι του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά. Ἦταν ὥραία
ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόθου μου. "Ο ταρσανὰς γεμάτος μαδέρια,
κατάφτια, σανίδες, πελεκούδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη
τῆς ἀκρογιαλιᾶς βαρκοῦλες ὁμορφοβαμμένες, μπρίκια ἀνασκελω-
μένα, γολέτες ξαρομάτωτες, σκελετοὶ καϊκιῶν, σκούνας, τρεχαντη-
ριοῦ. "Ολα τοῦ ναυτοκόσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἀπλοὶ πόθοι καὶ οἱ
μεγάλαις ἐλπίδες, ἐυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, ὅλο τὸ νησί μας, γιορτινοντυμένοι γύριζαν
στὰ σκαριά, πηδοῦσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφοῦσαν οἱ ἄν-
τρες, τὰ καμάρωναν, τοὺς μιλοῦσαν πολλὰς φορές· ἔλεγαν τὴν ἀξία
τους, λογάριάζαν τὴ γοργάδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομά-
στορα γιὰ τὸ κάθε τι.

Τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του, μετὴν πλώρη σπαθωτή, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μετὰ ποντίλια του ἀπλωτὰ ξεροβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στὴν ἀιμουδιά. Ὁ λογάλαξη ἢ θάλασσα ἄστραφτε καὶ παιγνίδιζε καὶ ἔφτανε γλῶσσες γλῶσσίτσες στὰ πόδια του· τὸ ράντιζε μετὸν ἀφρό της, τοῦ κελαϊδοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα :

— « Ἐλα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιάσω στοὺς κόρφους μου, νὰ σ' ἀναστήσω μ' ἓνα μου φίλημα. Τί κάθесαι ἄψυχο ξύλο καὶ βάρυπνο ; Δὲν βαρέθηκες τοῦ δάσους τὴ νάρκη καὶ τὴν ἄβουλη ζωὴ ; Ντροπὴ σου ! » Ἐβγα νὰ παλαίψης μετὸ κῆμα. Ὁρμησε στηθάτο νὰ κουρελιάσῃς τὸν ἄνεμο. Ἐλα νὰ γίνῃς ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρον ἀνάπαψη, τραγοῦδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπετάνιου σου. Ἐλα, χρυσό μου, ἔλα ! »

Ὁ καπετὰν Μαλάμος φρεσκοξουρισμένος, γελαστός, μετὴν τσόχινη βράκα καὶ τὸ πλατὺ ζωνάρι· δίπλα του ἡ καπετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά, ἄστραφταν καὶ οἱ δύο του σὰν νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολί, τὸ λαγοῦτο λάλαγαν τὴ χαρὰ στὰ τετραπέδατα.

Ἐγὼ τί νὰ σοῦ εἰπῶ ; δὲ χαιρόμουνα καθόλου. Καθισμένος κατὰνακτρα ἔβλεπα τὴ θάλασσα νὰ φτάνη στὰ πόδια μου καὶ κάποια θλίψη μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Ἐπειτ' ἀπὸ χρόνια ἔβλεπα τὴν πρώτη μου ἀγάπη, γαλαζοντυμένη, γελαστή, χάρούμενη. Πίστεψα πὼς με κοίταζε κατάματα, πὼς μιλοῦσε θλιμμένα, πὼς μ' ἔβριζε παραπονιάρικα :

— Ἀπιστε, ἀπατεώνα, δειλέ ! . . .

— Πίσω μου ! . . . εἶπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.

Ἡθέλησα νὰ φύγω ἀλλὰ δὲ βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ' ὀρθολίθι καὶ τὰ μάτια μου, τ' αὐτιά, ἡ ψυχὴ μου ὅλη παραδομένη στὸ κῆμα, ἄκουε τὸ παράπονο :

— Ἀπιστε, ἀπατεώνα, δειλέ ! . . .

Λίγο ἔλειψε ν' ἀρχίσω τὰ δάκρυα.

— Ἐ, πουλί μ' τί συλλογιέσαι ; ἀκούω δίπλα μου.

Καὶ βλέπω τὸ Μαριὼ πάντα γελαστή μετὸ λεβέντικο ἀνάστημά της. Σάστισα.

— Τίποτα, εἶπα, τίποτα . . . Πιάσε με νὰ σηκωθῶ, γιατί ζαλίστηκα.

Καὶ γαντζώθηκα ἀπάνω της σὰν νὰ φοβόμουν μὴ με συνεπάρῃ τὸ κῆμα.

Ὁ παπὰς ντυμένος στ' ἄμφια διάβαζε τὴν εὐχὴ στὸ πλεούμενο. Ὁ πρωτομάστορης ἄρχισε τὰ προστάγματα . . . Καὶ μὲ τὸ σπρόξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοῖο στέναξε καὶ γλύστρισε στὰ νερὰ σὰν πάπια, μαζί μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

— Καλοτάξιδο, καπετὰν Μαλάμο· καλοτάξιδο ! καὶ τὸ καρφί του μάλαμα ! φώναξε ὁ ναυτοκόσμος, βρέχοντας τὸ ἀνθρώγινο μὲ θάλασσα.

Μὰ κείνη τὴν ὥρα ἓνα παιδί χτύπησε κάποιον καὶ πλάτσασε λιπόθυμο στὸ νερό. Δὲν χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μὲ τὰ ροῦχα μου. Δυὸ βουτιές κι ἔσυρα τὸ παιδί ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἐσυρα ἐκεῖνο μὰ μπλέχτηκα ἐγὼ στὰ δίχτυα της.

Ἀπὸ τότε ἔφυγε ὁ ὕπνος, ἡ γὰρ ἀπὸ κοντά μου. Ἐκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα, τὸ χλιὲ νερό, ποὺ ἀγκάλιασε τὸ κορμί μου, ἔσυρε τὴν ψυχὴ μου σιλάβα κατόπιν του. Τὸ θυμόμουν καὶ νόμιζα, πὼς κάτι ζωντανὸ ἔσερνε στὴ ραχοκοκαλιά μου φιλήματα.

Δὲν ἔπιασα πιά δουλειά. Δοκίμασα νὰ κάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ' ἀμπέλι· ὅλα στενόχωρα.

Γύριζα ὀλημερῆς στ' ἀκρογιαλὴ, βούταγα στὸ νερό, ρουφούσα τὴν ἀρμέρα, κυλιόμουν στὰ φύκια· κυνηγοῦσα ἀχινοὺς καὶ καβούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι καὶ δειλὰ πλησίαζα τὶς συντροφιές τῶν ναυτικῶν ν' ἀκούσω κουβέντα γιὰ τ' ἄρμενα, γιὰ ταξίδια, γιὰ τρικεμίες, γιὰ ναυάγια. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲ γύριζαν καθόλου νὰ μὲ ἴδοῦν. Χωριάτης, βλέπεις, ἐγώ, παλιογεωργός· ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλλι στ' ἀκρογιαλὴ νὰ εἰπῶ τὴ θλίψη μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καρφάκια περότεχνα, μὲ κατάρτια πριναρίσια, μὲ παλαμιῖρια καὶ πανιὰ καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάροζο τριζοῦβερο.

Ἡ Μαριώ μ' ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό της.

— Παναγία μου, παλάβωσε ὁ ἄντρας μου ! ἔλεγε. Κι ἔταζε λαμπάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ξωκλήσια, διάβαζε τὰ ροῦχα μου καὶ στηθοχτυπιόταν μερόνυχτα γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἅγιους νὰ μὲ φέρουν στὰ λογικά μου.

Τί πᾶς, τί τὰ γυρεύεις, Μαριώ· τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα, οὔτε οἱ ἅγιοι ὠφελοῦν στὴν ἀρρώστια μου. Ἐγὼ εἶμαι

παιδί τῆς θάλασσης. Μὲ κράζει καὶ θὰ πάω. Θὲς τώρα, θὲς ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθὼς τὸ ἄκουσε ντύθηκε στὰ μαῦρα.

— Τὴν τέχνη σου ! λέει· ναύτης θὰ πᾶς νὰ γένης ! Θὰ καταντήσης ναύτης πάλι !

— Ναί· ναύτης, δὲ μπορῶ. Μὲ κράζ᾽ ἡ θάλασσα ! . .

Μὰ ποὺ ἐκείνη ! Νὰ μὴν τὸ ἰδῇ, νὰ μὴν τ' ἀκούσῃ. Ἄρχισε τὰ δάκρυα, τὰ παρακάλια· ριχνόταν ἀπάνω μου. Ἐβριζε τὴ θάλασσα, τὴν ψεγάδιαζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κόπον ! Ὅλα μοῦ φαίνονταν ἄνοστα.

Ἐνα ἡλιοβασίλεμα, ποὺ καθόμουν στὸ ἀκρωτήριο, βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομάτα πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. Ὅλα τῆς τὰ ξάρτια ξεχώριζαν. Ἡ ψυχὴ μου μελαγχολικὸ πονύλακι κάθησε ἀπάνω τῆς. Ἄκουσα τὸν ἀέρα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῇ τοῦ ναύτη τὴ ζωὴ.

Ἐκεῖ ἄκουσα ἓνα ναύτη νὰ μὲ δείξῃ στοὺς συντερόφους του καὶ νὰ εἰπῇ.

— Νὰ ζι ἓνας ποὺ ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσης ἀπὸ φόβο.

Τινάχτηκα ἀπάνω ! Ὅχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι· ἡ Μαριὼ ἔλειπε στὸ ρέμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν ἥμο καὶ χάνομαι σὰν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφτασα στὸν Ἀη Νικόλα, λύω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

Ἀπὸ τότε φάντασμα ἡ ζωὴ. Θὰ μοῦ εἰπῇς· δὲ μετάνοιωσα ; Καὶ ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἀλλὰ καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησι πάλι δὲ θὰ ἡσυχάσω.

Μὲ κράζει ἡ θάλασσα.

---

4. ΜΑΡΑΣΜΟΣ

Ήταν σ' ένα λιμάνι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀπάνω στὴ προμελιώτικη ἀκτὴ, σὲ μιὰ σκάλα, ὅπου ἀνάρια καθρεφτίζονται στὸ γαλὸ σὲ μιὰ γραμμὴ τὰ σπίτια, κι ἀγναντεύεις ἀντικρὺ τὸ Μωριά, ποὺ στεφανώνουν ψηλὰ οἱ κορυφές τῆς Ζίριας· θέλεις πές, πὼς ἦταν ἡ Βιτρονίτσα, θέλεις ἡ Ἰτιά.

Καμιὰν ἑκατοστὴ ὀργιὲς ἀνοιχτὰ ἦταν ἀραγμένα μιὰ μπρατσέρα ὁμορφη, καινούργιο καραβάκι, ποὺ ὅτι λές κι εἶχε ξεγλιστρούσει ἀπὸ τὰ σκαριά τοῦ Γαλαξιδιοῦ.

Ήταν ἑτοιμοὶ νὰ προμάση.

Ἀξαφνα βλέπω νὰ λύσουν τὴ φελούκα του ἀπὸ τὴν πρίμη καὶ νὰ τὴν στέλνουν ἔξω. Ἕνας μονάχα ναύτης ἦταν στὸ προμνιὸ κουπὶ μοναχό, στριφογυρίζοντάς το σὰν ἔλκα βαποριοῦ, καὶ στὴν κουπαστὴ μπροστὰ ὁλόρθο ἓνα μαῦρο καραβύσκυλο, ποὺ οὐρ-
λιαζε λυπητερά.

Ἀκοστάρει ἡ βάρκα στὴν ἀμμουδιά, μπρὸς στὰ μαγαζεῖα τοῦ γαλιῶ, καθ'αὐτὸ μάλιστα μπροστὰ σὲ μιὰ σκιάδα, ποὺ εἶχαν στημένα μὲ πάλους ἀπάνω στὴ θάλασσα γιὰ νὰ παίρνουν ἐκεῖ μὲ τὸ μπάτη τὸν ἀργιλέ τους οἱ θεριακλήδες.

Κι ἐκεῖ ποὺ ἀκοστάρισε βλέπω τὸ ναύτη ν' ἀρπάξῃ τὸ μαῦρο τὸ σκυλί, ἔτσι σὰν τραγὶ ἀπὸ τὸ σβέρκο καὶ ἀπὸ τὴ ράχη καὶ νὰ τὸ πετάξῃ μὲ δύναμη στὴν ξηρά. Κι ὅτι τὸ πέταξε, λάμνον-
τας μὲ δυνατὲς κουπιές ἀνοίχτηκε ἀμέσως καὶ τράβαγε μὲ βία κατὰ τὴ μπρατσέρα.

Μὰ τὸ σκυλὶ ἐρρίχτηκε στὴ θάλασσα κυνηγώντας τὴ βάρκα, καὶ κολύμπαιε οὐρλιάζοντας λυπητερά· ἔλαμνε ὁ ναύτης μὲ τὸ μοναχὸ κουπί, μὰ καὶ τὸ σκυλὶ ἀπείπισμένο ἐκτύπαιε ὅσο μπορούσε μὲ τὰ ποδάρια τὸ νερὸ καὶ τό φτασε τὸ φελούκι.

Τότε ὁ ναύτης μὲ ἄγριο θυμὸ σηκώνει τὸ κουπὶ καὶ τὸ χτυπᾷ τὸ ἄμοιρο στὸ κεφάλι.

Τότε οὐρλιασε τὸ ἔρημο πλιὸ θλιβερά· θέλεις ἀπὸ τὸν πόνο, θέλεις ἀπὸ καημό. Δὲν ἐγύρεψε νὰ ἀκολουθήσῃ πλιὰ τὴ βάρκα, ἀλλὰ χαγλάκιζε μὲ τὰ ποδάρια τὰ νερά, χωρὶς σκοπὸ, χωρὶς νόημα, μόνε μόνε ὅσο νὰ μὴ βουλιάξῃ.

Εἶδα τότε τὴ φελούκα νὰ ἀκοστιάσῃ τὴ μπρατσέρα· ὁ ναύτης τὴν ἔδεσε στὴν πρύμνη καὶ ἐσαλτύρισε ἀπάνω. Καὶ ἡ μπρατσέρα ὅλο καὶ νὰ σαλπάρῃ. Φυσοῦσε καλούτσικο μαῖστράλι καὶ στὴ στιγμή ἐπῆραν τὰ πανιά· κι ἐχύθηκε σὰ χέλι ἀπάνω στὰ νερὰ ἡ μπρατσέρα ἀφήνοντας πίσω ἀπὸ τὴν πρύμνη χοχλάτο αὐλάκι καὶ τραβώντας γοργὰ κατὰ τὸ Αἶγιο.

Τὸ σκυλὶ ὅλο καὶ οὐρλιαζε χτυπώντας μὲ ἀπελπισία τὴ θάλασσα καὶ τραβώντας κατὰ τὸ πέλαγος. Ἀλλὰ ἐμάκρανε ὁλοένα γοργὰ ἡ μπρατσέρα καὶ στὸ τέλος ἀπελπίστηκε. Ἐγύρισε τὸ κεφάλι κατὰ τὴ στεριά καὶ μὲ κόπο πολὺ καὶ ἀγωνία ἔφτασε νὰ βγῇ καὶ νὰ πέσῃ σὰν ψόφιο ἀπάνω στὶς τοῦφες ἀπὸ τὰ φύκια, ὅπου εἶχε σωριάσει ὁ μπότης, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ σκιάδα, εἶδος ἐξέδρας, πού σᾶς εἶπα, πού εἶχε στήσει μὲ παλούκια ἀπάνω στὸ νερὸ ὁ καφετζῆς ἀκουμπώντας τὴν στὸ μουράγιο.

Ὅτε ἔφτασε ἐσηκώθηκε ὁλόρθο καὶ τεντώνοντας τὸ λαιμὸ ὅλο καὶ οὐρλιαζε σπαραχτικά, ἀγνατεύοντας τὰ ἄσπρα λατίνια τῆς μπρατσέρας, πού χόνευαν θολὰ στὴν καταχνιά τοῦ πελάγου· κι ἐφούσκωνε κι ἐμάζευε στὴ βαρειά του τὴν ἀνασανιά, σὰ φουσερὸ ἡ κοιλιά του καὶ τουρτούριζε παγωμένο, ἐν ᾧ ἐστράγγιζε ἀπὸ πάνω του τὸ ἄριμνρὸ νερό.

Τὸ ἔβλεπα ἐκεῖ τρεῖς μέρες καθισμένο πάντα στ' ἀκρογιαλὶ νὰ ἀγναντεύῃ τὸ πέλαγος. Δὲν ἐσάλευε ἀπὸ κεῖ.

Τοῦ πήγαινα ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἐξέδρα τοῦ γυαλοῦ ψωμί, κόκκαλα, μὰ τοῦ κάκου. Δὲν ἐννοοῦσε οὔτε νὰ μυρίσῃ τροφή. Κι ὅλο κι ἐσούρωνε καὶ ἐπερδουκλώνουνταν ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τὰ πόδια του, ὅταν ζητοῦσε νὰ κινηθῇ καὶ τὰ παγίδια του ἐμειτριόντουσαν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ πετσί του.

Τὰ παιδιὰ τοῦ ἔκαναν μαρτύρια, γιατί δὲν εἶχε ἀφέντῃ· ἦταν ἔλεγαν, σκυλὶ τοῦ δρόμου· βροχὴ ἔπεφταν ἀπάνω του οἱ πέτρες· τὸ κούτσαναν κι ὅλα γιὰ καλὰ. Ἀλλ' αὐτό, πρᾶγμα παράξενο, δὲν ἐνοοῦσε νὰ φύγῃ. Ἐκεῖ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὶς σανίδες τῆς σκιάδας, πάντα ἐκαῖ. Τί ξέρεις; τοῦ ἐφαίνονταν ἴσως πὼς ἦταν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κουπαστὴ τῆς μπρατσέρας του, τοῦ σπιτιοῦ του. Καὶ ὅμως τοῦ ἔκαναν τόσα τὰ παιδιὰ, ὅπου κι ἐγὼ ἀπορῶ, πὼς δὲν τὸ εἶχαν τελειωμένο.

Μιά μέρα, ἀφ' οὗ τὸ χαϊδεψα πολὺ, τοῦ ἔδεσα τὸ λαιμὸ μὲ ἓνα μαντίλι καὶ ἐξήτησα νὰ τὸ πάρω μαζί μου στὸ σπίτι πού εἶχα στὸ γυαλὸ κοντά. Μὲ ἀκολούθησε χωρὶς ἀντίσταση κουνώντας τὴν οὐρά του. Ἄμα ἔφθασα στὸ σπίτι, τὸ ἔλυσα καὶ τὸ ἐχαϊδεψα πολὺ. Μὲ τήραγε μὲ τὰ τίμια μάτια τοῦ σκυλιοῦ, ὅλο εὐγνωμοσύνη καὶ συμπάθεια, μάτια, πὺν ἂν καὶ ζῶο, ἐξωγραφίζονταν ἀπάνω τους ὅλος ὁ βαθὺς καημὸς του, πὺν τοῦ σπάραιζε τὴν ψυχὴ καὶ γλύφοντάς μου τὰ χέρια ἔφυγε ἀργὰ ἀργὰ. Σὲ λίγο ἐγύρισε τὸ κεφάλι καὶ κουνώντας τὴν οὐρά μ' ἐκοίταξε πάλι μὲ τὰ πονεμένα μάτια του καὶ ἐτράβηξε. Τὸ ἐνοιῶσα τὸ δυστυχημένο. Δὲν ἤθελε νὰ τὸ παρεξηγήσω. Ἀλαλο ἦταν τὸ στόμα του, ἀλλὰ ἐκεῖνη ἡ θλιβερὴ ματιά του μοῦ ἐφάνηκε πὺς μοῦ ἔλεγε : Μὴ μὲ πάρης γι' ἀχάριστο· ἀλλὰ θέλω ἐκεῖ ἀπὸ κάτω, πὺν μοιάζει τόσο τὸ καράβι μου, νὰ ξεψηχήσω ἐκεῖ ἀγναντεύοντας τὸ πέλαιος καὶ ρουφώντας τὴν ἀρμύρα, πὺν φέρνει ὁ μπότης.

Καὶ ὅμως τοῦ αὖξανε τὰ μαρτύριά του αὐτὸς ὁ μπότης ! Ἐκεῖ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μουράγιο πὺν εἶχε κρυφθῇ, ὅταν ἦτανε ρήχη, μὲ τραβηγμένα τὰ νερά, ἄφηνε δυὸ σπιθαμὲς τόπο ἡ θάλασσα· ἔφτανε τὸν τοῖχο τοῦ μουράγιου καὶ τὸ ἐσκέπαζε ὀρθὸ ὡς τὴν κοιλιά.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο δὲν τὸ ἐκουνούσε ἀπὸ κεῖ κάτω. Μονάχα ὅταν ἄκουε τὴν ἀλυσίδα τοῦ ἀγκουρέτου κανενὸς καϊκιοῦ, πὺν ἄραιζε ἐσηκώνονταν, ἔβγαινε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ τρύπα του καὶ ἀγνάντευε τὴ θάλασσα μυρίζοντας τὸν ἀέρα· καὶ ὅταν ἀκοστάριζε στὸ γυαλὸ κανένα βαρκὴ καϊκιοῦ, ἐσούρονταν ὡς ἐκεῖ, κουνώντας τὴν οὐρά του στοὺς ναῦτες. Ἀλλὰ τὸ ἔδιωχναν μὲ πετριές, γιατί εἶχε ὅλα τὰ σημάδια τῆς λύσσας τὸ παλιόσκυλο· τὰ γουβιασμένα μάτια του ἐγυάλιζαν, χόρια πὺν εἶχε πάντα τὴν οὐρά του ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια.

Στὸ τέλος, ἐκεῖνοι πὺν εἶχαν τὰ μαγαζεῖα στὸ γυαλό, ἀποφάσισαν νὰ τοῦ δέσουν μιὰ πέτρα νὰ τὸ φουντάρουν ἀπὸ τὴν ἄκρια τῆς ξυλένιας σκαῖας τοῦ λιμανιοῦ, γιατί οὐρλιαζε πολὺ τὴ νύχτα καὶ θὰ ἔπαιρνε κανένα ὁ χάρος μὲ τὴ γρονσουζιά του. Εἶδα καὶ ἔπαθα νὰ τοὺς ἀλλάξω τὴ γνώμη μὲ πολλὰ παρακάλια· τοὺς ἔλεγα, πὺς ἐκλαιγε ἀπὸ τὸν καημὸ τῆς ἐρημίας του, μὰ πὺν ν' ἀκούσουν. Ἐκεῖνο, πὺν τοὺς ἠσύχασε, ἦταν ὅταν τοὺς εἶπα, πὺς αὐτὸ τὸ σκυλὶ δὲν τρώει τίποτα καὶ σὲ δυὸ μέρες τὸ πολὺ θὰ ψοφήσῃ μοναχό του. Τὴν περασμένην εἶχε ἔρθει μιὰ γαλαξί-

διώτικη γολέτα καὶ τὸ ξημέρωμα, κοντὰ τρεῖς ἀπ' τὰ μεσάνυχτα, ἔρριχνα μὲ τὴ βάρκα τῆς τὰ παραγάδια.

Εἴχαμε ἀνοιχτῇ ἀρκετὰ μακριὰ καὶ ὅμως ἐκεῖ ποὺ ἐκιάλα-
ριζα, τὸ στεριανὸ τ' ἀγέρι, ποὺ ἔβγαναν τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ ξέρες,
μοῦ ἔφερνε ἀδύνατο ξεψυχισμένο τοῦ σκύλου τὸ οὐρλιασμα.

Σὲ λίγο ἂν κι ἐπέσαμε πολὺ πλιὸ γιालὸ δὲν τ' ἄκουγα πλιά.
Θὰ ἦταν ἀπάνω κάτω ἡ ὥρα, ποὺ ἐπρόβαλε ἐκεῖ ἀπὸ τὰ βουνὰ
τῆς Δεσφίνας ἡ αὐγερινός.

Δὲν τὸ θυμήθηκα πλιά τὸ σκυλί καὶ ψάρενα, ὅσο ποὺ βγῆκεν
ὁ ἥλιος. Ὅταν στὸ τέλος ἐπήραμε ἀπάνω καὶ τὰ παραγάδια,
ἐτραβήξαμε κατὰ τὸ γιालό.

Ἐκεῖ στὴν ἀμμουδιά ἄκου ἄκου, ἦταν ξαπλωμένο τὸ σκυλί,
σὰν καθιστό, ὅπως ζωγραφίζουν τὶς Σφίγγες, μὲ τὰ πόδια ἔμπρὸς
μὲ τὸ λαιμὸ τεντωμένο, ἀγναντεύοντας τὸ πέλαγος.

Ἀλλὰ ἦταν νεκρό. Σβυσμένα, γουρλωμένα, τὰ ὀρθάνοιχτα μά-
τια του, ξυλίσμένο τὸ κορμί του.

Τότε τὸ μικρὸ ναυτόπουλο ποὺ μοῦ κρατοῦσε τὰ κουπιά :

— Μπά, εἶπε, ὁ κουτσάφτης. Τὸ κακόμοιρο τὸ σκυλί. Τὸ
εἶπαν καὶ τό καμαν οἱ ἄπονοι.

Πολλὴ βαθειὰ συμπάθεια γιὰ τὸ ναυτόπουλο, μὲ ἔκαμαν νὰ
αἰσθανθῶ τὰ πονετικά του λόγια γιὰ τὸ δυστυχισμένο ζῶο.

— Τὸ γνωρίζεις παιδί μου αὐτὸ τὸ σκυλί;

— Ἀμ δὲν τὸ γνωρίζω; Εἶναι ὁ κουτσάφτης ἀπὸ πατριώ-
τικο καράβι, ἀπ' τὴ μπρατσέρα τοῦ Νικολοῦ τοῦ Σταμπᾶ. Εἶχαν
πεῖ πὼς θὰ τὸ διώξουν καὶ τό διώξαν.

— Καὶ γιατί τό διώξαν παιδί μου;

— Νά, δὲν ἦταν διόλου κακό. Ὅσα κι ἂν τοῦ καναν, καὶ
ξύλο καὶ δέσιμο σφιχτὸ γιὰ νὰ ἀγριέψη, αὐτὸ τίποτα.

Ἐνα καραβόσκυλο, ξέρεις κύριε, πρέπει νὰ εἶναι ἄγριο, κακό,
νὰ γανγίζη δυνατὰ καὶ νὰ δείχνῃ πάντα τὰ δόντια. Αὐτὸ ἦταν
γεννημένο ἡμερο καὶ καλό· ὅσοι κι ἂν ἐξύγωναν σιὸ καράβι τοὺς
κουνοῦσε τὴν οὐρά του.

Δὲν ἐλόγιαζε κανέναν γιὰ κλέφτη, δὲν ἔβαζε μὲ τὸ νοῦ του
κακὸν ἄνθρωπο.

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

1. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΩΠΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθὴς Ὠραία Πύλη, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Χριστιανισμός.

Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισεν νέος πλέον βίος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονός εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτὸ καὶ μόνον ἐτόνισεν ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν λόγον του ὁ Ἀσκουϊθ, ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

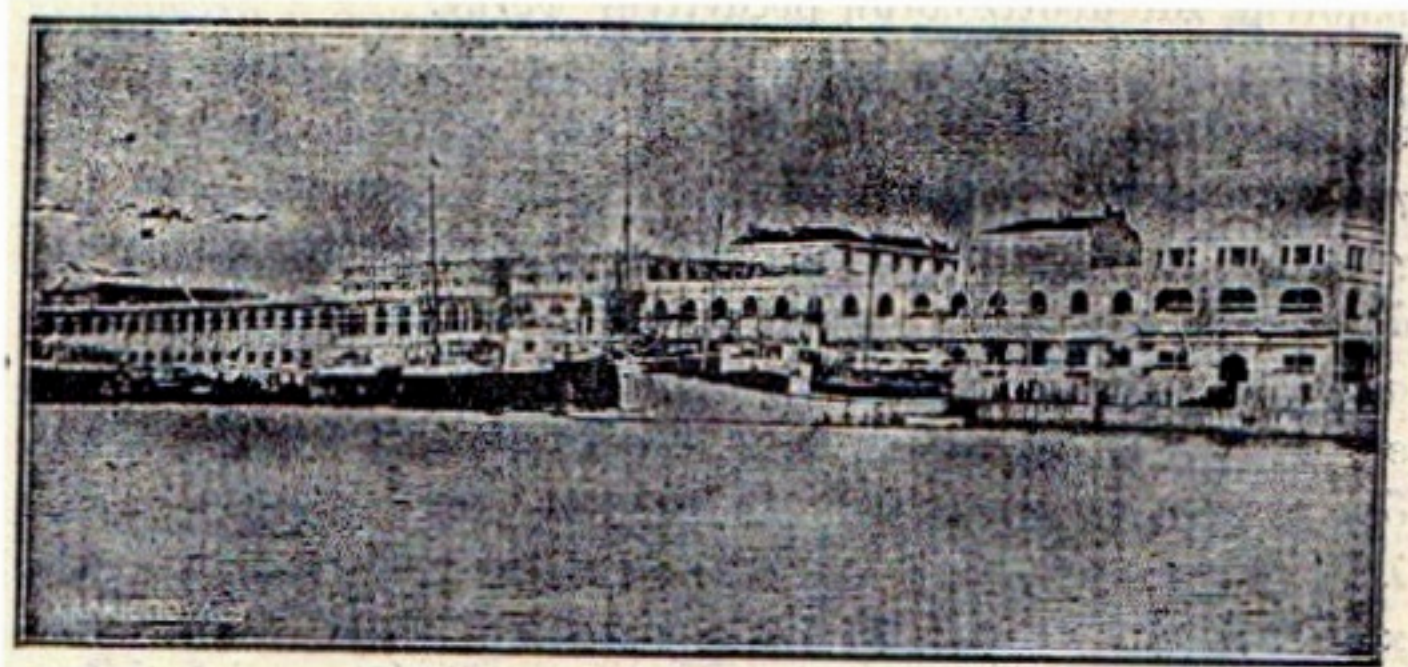
Θέσιν δὲ μεγάλην καὶ περὶδοξον κατέλαβεν ἡ Θεσσαλονίκη εἰν τὴν μακραίωνα καὶ περιπετειώδη ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ὁ ἱστορικὸς αὐτῆς βίος καὶ κατὰ τῆς ἡμέρας τῆς εὐδαιμονίας, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν καταστροφῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, εἶναι μία συνοπικὴ ἱστορία τῶν ἀτελειώτων περιπετειῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπίσης καὶ ὁ βίος αὐτῆς ὁ κοινωνικός, ὁ λογοτεχνικός, ὁ καλλιτεχνικός παρουσιάζει εἰκόνα ἀκριβῆ τοῦ βίου ὅλης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οὐδεμία πόλις ἑλληνικὴ, ἴσως καὶ οὐδεμία ἄλλη ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ὑπέστη τόσα φοβερὰ παθήματα, τόσα «ἀμέτρητα δεινὰ τοῦ πολέμου», τόσας φοβερὰς πολιορκίας καὶ τραγικὰς ἀλώσεις, ὅσας ἡ Θεσσαλονίκη.

Ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ὑπάρξεώς της ὑπέστη φοβερὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἐπολιορκήθη ἀπὸ πολυνύμους βαρβάρους λαούς. Ἀπὸ τὸν Γ' ἕως τὸν Ι' αἰῶνα ἀπὸ βαρβάρους τοῦ βορρᾶ καὶ τῆς Ἀσίας, οἵτινες κατέκλυσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιω-

νος τὰς ἁχανεῖς ἐρήμους παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον καὶ τὸν Δούναβιν, καὶ οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς παρὰ μόνον, ἐὰν ἐκυρίευσον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἦσαν οὗτοι οἱ Σκύθαι, οἱ Γότθοι, οἱ Οὔνοι, οἱ Ἀβαροι, οἱ Σλάβοι· ἀπὸ τοῦ νότου οἱ φοβεροὶ Σαρακηνοί. Καὶ εἰς μεταγε-

Ἡ προκυμαία τῆς Θεσσαλονίκης.

νεστέρους χρόνους ἀπὸ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς (ἀπὸ Γ'—ΙΕ' αἰῶ-
νος) Βούλγαροι, Νορμανδοί, Φράγκοι, Σέρβοι, Ἑνετοί, Τοῦρκοι,
οἱ ὅποιοι θὰ ἠδύναντο νὰ κατακτήσουν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς
χώρας, μόνον ἐὰν ἐκυρίευσον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ἡ μεγάλη
πόλις ἦτο «ἀνωτέρα παντὸς κινδύνου» καὶ παρείχεν εἰς τὸν κό-
σμον τὸ θαυμάσιον φαινόμενον πόλεως, ἡ ὁποία εὐθὺς ἀμέσως
ἀνηγείρετο θαλερὰ ἀπὸ πᾶσαν συμφορὰν. Διότι εἶχεν ἡ πόλις
τεῖχος ἀκαταγώνιστον τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν
πολιτῶν αὐτῆς, εἶχε φύλακα ἄγρυπνον, τὸν ὑπερένδοξον προστά-
την καὶ ὑπέρμαχον αὐτῆς, τὸν Μεγαλομάρτυρα Ἅγιον Δημήτριον.
Ἀπέραντος ἦτο ἡ πίστις καὶ ἀκλόνητος ἦτο ἡ πεποίθησις τῶν
κατοίκων εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὸν ἔβλε-
πον τὸν ἴδιον πραγματικῶς προηγούμενον τοῦ στρατοῦ καὶ ὡδη-
γοῦντα αὐτοὺς εἰς τὴν νίκην. Καὶ τοὺς ἄλλους ἐπίσης μάρτυρας
τῆς πίστεως ἡμῶν ὑπερβαλόντως ἐτίμων οἱ Θεσσαλονικεῖς καὶ ἦτο
ἡ πόλις ὀνομαστὴ εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον διὰ τὴν εὐ-
σέβειαν καὶ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἐτήρησε μέχρι τέλους «καθα-
ρὰν καὶ ἀκίβδηλον» καὶ ἐσεμνύνετο, ὅτι εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πό-
λις. Ν. Κοντοπούλου Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' Γυμνασίου ἔκδοσ. Δ' 7

λεις τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ τόσον συγκινητικὴ αὕτη εὐλάβεια πρὸς τὸν Μεγαλομάρτυρα αὐτῶν καὶ ἡ βαθεῖα θεοσέβεια τῶν Θεσσαλονικέων εἶναι τὸ κυριώτατον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς πόλεως, ἡ ὁποία οὕτως ἀναπαριστᾷ πιστότατα τὸν πλήρη εὐσεβείας βίον τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν πατέρων, αὐτὴν τὴν ἀληθινὴν καὶ μυστικοπαθεῖ βυζαντινὴν ψυχὴν.

Ἦτο δὲ ἡ πόλις πλουσία καὶ εὐδαίμων. Ἐκ τῆς ὑπερόχου αὐτῆς γεωγραφικῆς θέσεως συνεσθρεύοντο εἰς αὐτὴν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος καὶ οἱ πολύτιμοι λίθοι καὶ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἦσαν ἄφθονα εἰς τὴν πόλιν. Ποικίλα βιομηχανικὰ ἐργαστάσια κατεσκεύαζον πᾶν εἶδος διακοσμήσεως, ὄχλος ἀμέτρητος συνωστίζετο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀγοράς, ἔμποροι καὶ ξένοι ἤρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ οἱ κάτοικοι ἔζων ἐν εὐμαρείᾳ, πολλοὶ δὲ ἦσαν πλούσιοι καὶ ἔζων ἐν γλιδῇ καὶ πολυτελείᾳ. Τάξις καὶ εὐνομία ἐπεκράτει εἰς τὴν πόλιν. Λαμπρόταται ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ καὶ ἐμπορικαὶ πανηγύρεις, συναθροίσεις καὶ διαλέξεις λογίων καὶ καλλιτεχνῶν, σχολεῖα ὀνομαστά, ἀνώτεραι σχολαὶ τῶν γραμμάτων, εἰς τὰς ὁποίας συνέρχεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης σπουδασταί, ἐργαστήρια τέχνης καὶ σχολαὶ καλλιτεχνῶν, καθίστων τὸν βίον πλήρη πνευματικῶν ἀπολαύσεων «πλήρη χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς». Ὅλα τὰ ἄνθη πολιτισμοῦ ὑπερτέρου ἠνθίζον καὶ ἐστόλιζον τὴν μεγάλην πόλιν.

Τῆς λαμπρότητος ταύτης τοῦ πολιτισμοῦ διεσώθη μέχρις ἡμῶν ὅχι μόνον ἡ μακρινὴ ἀπήχησις τῶν παλαιῶν χρονογράφων, ἀλλὰ καὶ πραγματικὰ τεκμήρια, τὰ πολυτιμότερα τῆς πόλεως βυζαντινὰ μνημεῖα. Σώζονται τὰ κολοσσιαῖα τείχη αὐτῆς μετὰ τοὺς πύργους καὶ τὰς ἐπάλλξεις των, ἀπὸ τῶν ὁποίων τόσας φορὰς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἀγωνιζομένου μετ' αὐτῶν, ἀπέκρουσαν ἐνδόξως οἱ κάτοικοι τόσας ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Σώζονται πρὸ πάντων καὶ κινουῦν εἰς κατάπληξιν καὶ θαυμασμὸν διὰ τὸ μεγαλεῖόν των οἱ παμμεγέθεις καὶ καλλιπροπέστατοι βυζαντινοὶ ναοὶ μετὰ τὰς ποικίλας αὐτῶν διακοσμήσεις. Ἀνυπολόγιστος εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῶν μνημείων τούτων τῆς τέχνης καὶ ὡς κτιρίων διὰ τὰ θαυμάσια ψηφιδωτὰ των. Κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς διακοσμήσεις, τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν ζωγραφικὴν των αἱ βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι

τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι, μετὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν τῆς Κων)πόλεως, αἱ ὠραιότεραι, αἱ ὅποια σήμερον ὑπάρχουν εἰς ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον.

Διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς στρατηγικὴν καὶ πολιτικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν περιωπὴν ἡ Θεσσαλονίκη καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα ἐθεωρεῖτο ἡ δευτέρα πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας. Προνόμια καὶ ἐλευθερίας ὅλως ἐξαιρετικὰς εἶχεν ἡ πόλις, ἄρχοντας καὶ βουλὴν, ἀκόμη καὶ νόμους ἰδικούς της.

Οἱ Αὐτοκράτορες πολλάκις εὐχαρίστως διέτριστον εἰς αὐτὴν μὲ τὰ πλούτη καὶ μὲ τὴν αὐλὴν των. Ἐρεῖσμα ἰσχυρὸν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν βασιλείας, προπύργιον ἀκλόνητον κατὰ τῶν βαρβάρων, ἔσωζε τὴν ὑπαρξιν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν. Κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ τοὺς ὁποίους κατέρρεεν ὁ ἐπίσημος βυζαντινὸς βίος καὶ κατέπιπτεν ἡ Κων)πολις, ἐστία τοῦ νέου ἀναγεννομένου Ἑλληνικοῦ βίου ὑπῆρξεν ἡ Θεσσαλονίκη, ἀληθὴς νέα πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐστία νέων ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, νέων ἰδεῶν πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐλευθερίας.

Ὀνομασιὴ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, δὲν εἶχεν ἡ Θεσσαλονίκη πλεον ἄνωτέραν αὐτῆς ἢ μόνον τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦτο ἐφάμιλλος κατὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦτο ἡ περιφανεστάτη, ἡ μεγάλη καὶ εὐδαίμων Θεσσαλονίκη.

Καὶ διετέλεσεν οὕτω ἡ Θεσσαλονίκη καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα μία μεγάλη μητρόπολις τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ κέντρον λάμπους τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὑψώνετο ἡ Θεσσαλονίκη ὑπερήφανος κατὰ τῶν Σλάβων, πολεμική, ἀλλὰ καὶ ἐκπολιτιστικὴ συγχρόνως, κρατοῦσα ὑψηλὰ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν ρομφαίαν. Ἦτο ἡ μεγάλη πόλις διὰ τὸν μεσαιωνικόν, Ἑλληνικὸν κόσμον, ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Σοφίας καὶ συγχρόνως ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ πολέμου. Οἱ Σλάβοι, ὁ διαρκὴς καὶ φοβερὸς κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι ἐπιδρομεῖς ἔτρεμον τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἔμεναν θαμβωμένοι ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ πολιτισμοῦ της. Δύναμις στρατιωτικὴ, βιομηχανία, ἐμπόριον, τέχνη, θρησκεία, γράμματα, ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶχον συγκεντρωθῇ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἔδιδον εἰς αὐτὴν θουμασίαν λάμψιν.

Μὲ ἓνα λόγον, ὅπως ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Κωνσταντινούπολις, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ὑπῆρξεν καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα καὶ δι' ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν Εὐρώπην ὅλην κραταία καὶ ἑνδοξος, ἐναντίον τῶν βαρβάρων, προμαχὼν τῆς χριστιανωσύνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἦτο πόλις καὶ αὐτὴ βασιλεύουσα, ὥς ἦτο καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων, καὶ ἐθρήνησε μὲ τὰ ἴδια δάκρυα ὁ λαὸς τὰς δύο βασιλίσσας, ὅταν τὰς ἔχασεν, εἰς τὰ δημοτικά του τραγούδια :

Πῆραν τὴν Πόλιν, πῆραν τὴν, πῆραν τὴ Σαλονίκη....

Ἡ ἱστορία τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης μᾶς δίδει μίαν συνοπτικὴν, ἀλλὰ ζωηρὰν εἰκόνα ὅλης τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὰς τραγικὰς συμφοράς, μὲ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας καὶ τὰς ἐνδόξους αὐτοῦ ἐποχάς. Καὶ ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ διὰ μέσου μυρίων καὶ δεινῶν περιπετειῶν, ὁμοίως καὶ ἡ Θεσσαλονίκη μετὰ πᾶσαν καταστροφὴν ἐγείρεται καὶ πάλιν ἀκμαία καὶ θαλερά.

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ

2. ΒΙΚΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

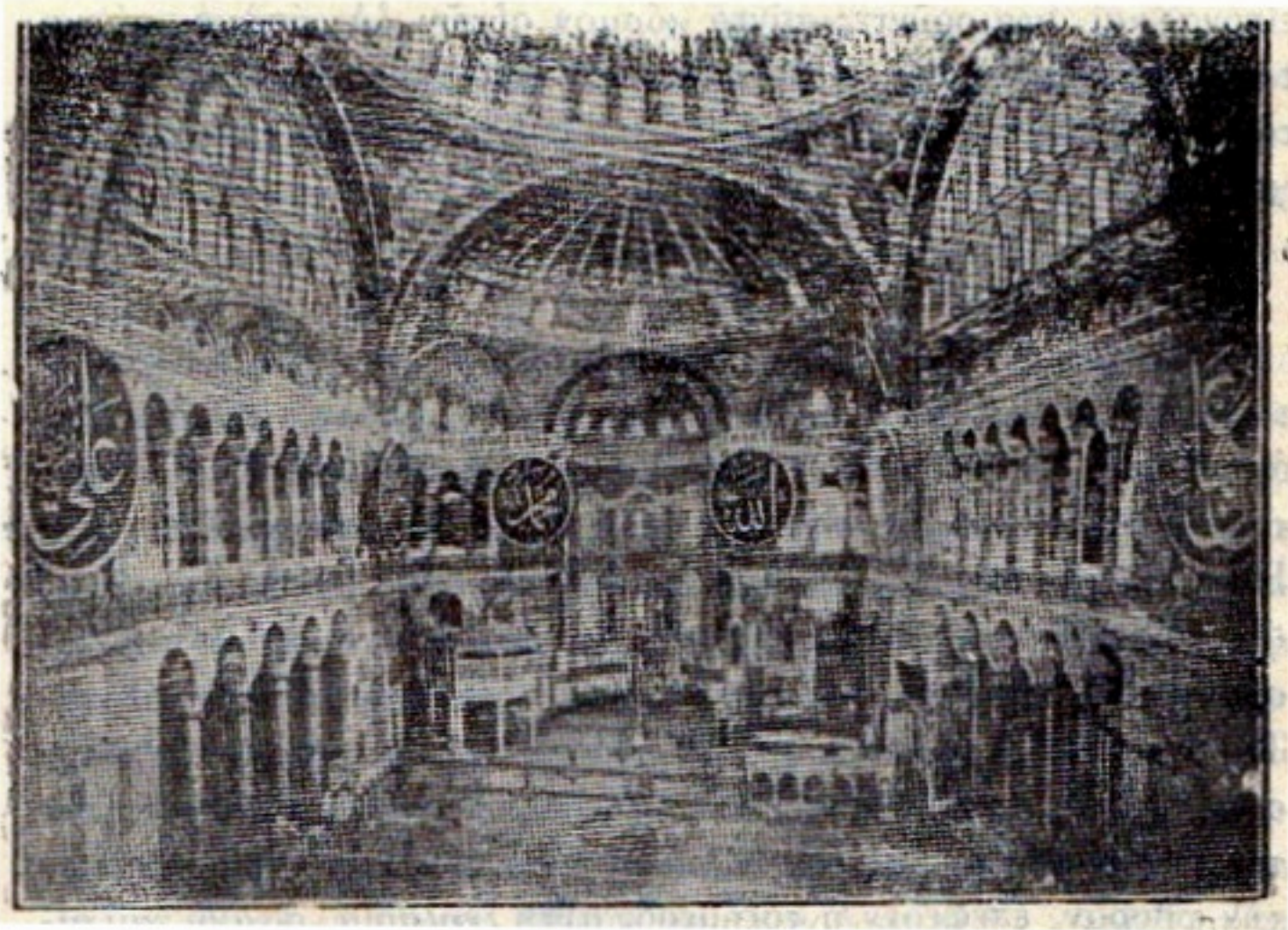
ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ (1453)

Ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐπληρώθη ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων ἄνω καὶ κάτω ἐν τοῖς νάρθηξι καὶ προαυλίοις. Ἐν παντὶ τόπῳ τοῦ ναοῦ τούτου ἦτο ὄχλος ἀναρίθμητος.

Ἐκλείσαν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ περιμένοντες σωτῆρα. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ πρό τινος καιροῦ δὲν συνεκκλησιάζοντο οἱ Βυζάντιοι ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων βεβηλώσεως αὐτοῦ τῇ δωδεκάτῃ Δεκεμβρίου, συνεσωρεύθησαν τῇ πρωτῇ ταύτῃ ἱερεῖς, μοναχοὶ καὶ σύγκλητος ὄχλος ἐξ ὅλων τῶν συνοικιῶν τῆς ἤδη ἀλωθείσης πόλεως. Μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχον κοπάσει ἐν τῷ ναῷ τούτῳ οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοὶ τῆς παρελθούσης ἐσπέρας. Ὅλοι οἱ γενναῖοι πρόμαχοι καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, οἱ πρὸ ὀλίγου ἐν τῷ

ναὸς τούτῳ μεταλαβόντες τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἀλλήλους ὀλοφύχως συγχωρήσαντες, ἔκειντο ἤδη νεκροὶ καὶ ἄταφοι ἐν τοῖς προμαχώσι. Τὸν νυκτερινὸν θοῆνον τῶν αὐτόθι ἐκκλησιασθέντων, πιθανὸν ἀνεπτέρωσεν ἐπιτυχοῦς ἀντιστάσεως γλυκεῖα ἐλπίς. Σήμερον ὅμως, ἄνευ ἐλπίδος, ἄνευ βοηθείας, κατακλείσαντες, τὰς θύρας τοῦ ναοῦ, περιέμενον κλαίοντες καὶ προσευχόμενοι. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τοῦ λιμένος τρέχοντες πρὸς τὴν ποθητὴν αὐτῶν λείαν, καὶ θανατώνοντες πάντας τοὺς τυχόντας ἄνδρας, κυρίως τοὺς ὀπλοφόρους, εἰσήρχοντο χάριν λείας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἰδιωτικαῖς οἰκίαις καὶ ἐπιθέτοντες σύμβολά τινα ἐπὶ τῶν κτιρίων ἐζώλυνον εἰς ἄλλους τὴν εἴσοδον τῶν ληλατουμένων κτιρίων. Ἀφίχθησαν τέλος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Σοφίας περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς πρωΐας. Τὰς κεκλεισμένας πύλας τοῦ ἔξω καὶ ἔσω νάρθηκος κατέβαλον διὰ πελέκεων καὶ ξιφίηρις ἐχέθησαν ἐντὸς τοῦ ἀναριθμήτου ὄχλου ὀλοφύζοντος καὶ ὀδυρομένου. Ἐν τοιαύτῃ συγχύσει διεχωρίζοντο συγγενεῖς, μητέρες ἀπώλεσαν τὰ τέκνα, τέκνα τὰς μητέρας, καὶ οἱ περιδεέστεροι ἔτρεχον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον χάριν σωτηρίας. Φόνοι ἐν τῷ

ναῶ τούτῳ δὲν ἐγένοντο, ἰδόντων τῶν Ὀθωμανῶν ὅτι ἔνοπλοι ἄνδρες δὲν ἐφαίνοντο. Ἄπαντες παρεδόθησαν ὡς πρόβατα περίφοβα, διότι ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν ἐσεύοντο τὰ αἵματόβαπτα τῶν ἐχθρῶν ξίφη. Ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πρῶτοι ἦσαν αἱ εὐεидεῖς γυναῖκες, αἱ τρυφεραὶ παρθένοι καὶ αἱ νεάζουσαι μοναχαί. Κύριοι συνεδέοντο μετὰ τῶν οἰκετῶν, δέσποιναι μετὰ τῶν ὑπηρετριῶν. Αἱ ὥραν τινὰ εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο οἱ Ὀθωμανοί, ὅτε μὲν ὠθοῦντες πρὸς τὰ πρόσω ὅτε δὲ ραβδίζοντες τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τούτους θέτοντες ἐν τόπῳ εὐθέτῳ ἐπανήρχοντο συνάγοντες ἑτέρους αἰχμαλώτους κλαίοντας καὶ ὀδυρομένους.

Μετὰ τὴν σύναξιν τῶν αἰχμαλώτων, ἤρχισαν οἱ Ὀθωμανοὶ σπύλιντες τὰ πολύτιμα τοῦ ναοῦ κοσμήματα, κατακόπτοντες τὰς εἰκόνας καὶ ἀφαιροῦντες πάντα κόσμον αὐτῶν. Ἀνήρρεσαν πάντα τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ ἐν ριπῇ, ἐξεγύμνωσαν ἅπαντα τὸν ναὸν καταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον καὶ παντὸς κοσμήματος γυμνόν.

* * *

Ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Λατίνων σταυροφόρων ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1204 ὑπέφερον ἡ μεγαλοῦπολις αὕτη τὰ πάνδεινα, ἀπολέσασα πλεῖστα τῆς ἀρχαιότητος καλλιτεχνήματα καὶ πολύτιμα ἑλληνικὰ χειρόγραφα ὑπὸ τῶν ἀρπάγων σταυροφόρων εἰς Εὐρώπην κομισθέντα, ἀλλ' οἱ ἐνοικοῦντες Ἕλληνες μικρὸν ἔπαυον. Ἐλεηλάτησαν τότε τοὺς τάφους ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ βασιλέων καὶ ἐπυρπόλησαν μέγα μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν σήμερον ἡ σφαγὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ σύλησις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀνακτόρων ἦτο χεῖρων τῆς πρώτης. Τὴν ἀξιοθρήνητον τῆς μεγαλονπόλεως ταύτης ἐρήμωσιν καὶ τῶν ἀρχαίων κειμηλίων τὴν φθοράν, ἐπέφερον ἡ τριήμερος αὕτη λεηλασία, σφαγὴ καὶ αἰχμαλωσία. Ἀπασαι αἱ ἐκκλησίαι, μοναὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα, τὰ μέγαρα τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν βλαχερνῶν, ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν ἐρήμωσιν. Οἱ Ὀθωμανοὶ κατ' ἀρχὰς συνέρρεον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἔνθα εὗρισκον λείαν πλουσίαν καὶ πρόχειρον. Ἐρριπτον κατὰ γῆς τὰς εἰκόνας καὶ πάντα τὰ ἱερὰ ἐκγυμνοῦντες αὐτὰ τοῦ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ταῦτα κατακόπτοντες καὶ θραύοντες, ἐξέρριπτον ἐπὶ τῶν τριόδων. Ἦνοιγον καὶ ἐλεηλάτουν τὰς θήκας τῶν γεραῶν ἀνδρῶν, τεθαμμένων κυρίως ἐν τῷ ἱερῷ βήματι

τῶν ἐπισήμων ἐκκλησιῶν. Οἱ κρατῆρες καὶ αἱ φιάλαι τῆς ἱερᾶς κοινωνίας, ἐπληροῦντο ποτῶν πρὸς προπόσεις καὶ εὐωχίας. Ἱερὰ σκεύη, πέπλα πολύτιμα μετὰ χρυσοῦ ἐνυφασμένα καὶ μετὰ λίθων καὶ μαργάρων κεκοσμημένα ἐπωλοῦντο, ἄλλα ἐν πυρὶ ἔχωνεόντο πρὸς ἐξαγωγήν χρυσοῦ. Τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ πάμπολλα ἑλληνικὰ χειρόγραφα παρεδίδοντο ἄλλα μὲν εἰς πῦρ, ἄλλα δὲ ἀτίμως κατεπατοῦντο. Πολλὰ τούτων ἐπωλήθησαν τότε εἰς εὐτελεστάτην τιμὴν. Αἱ τράπεζαι τῶν ναῶν ἀνετρέποντο, οἱ τοῖχοι ἀνηρευνῶντο. Τὸ ἔδαφος τῶν ναῶν ἀνεσκάπτετο πρὸς εὗρεσιν θησαυρῶν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἡ λεηλασία τῆς πόλεως ἐξηκολούθει τὴν ἡμέραν ταύτην μέχρι δείλης ἑσπίας. Ἡ πλουσία λεία μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἐκομίζετο εἰς τὸ στρατόπεδον ἔξω τῶν τειχῶν καὶ εἰς τὸ κενὰ τοῦ λιμένος πλοῖα.

Τοσοῦτο δὲ ἡρημώθη ἡ μεγαλοῦπολις αὕτη ἀπὸ τοὺς ἀρπάζοντας καὶ ληϊζομένους αὐτήν, ὥστε ἐφαίνετο ὡς νὰ μὴ ἐπῆρχεν ἄλλοτε ἐν αὐτῇ πλοῦτος ἢ περιουσία. Οἴκοι μόνον ἐναπελείφθησαν. Αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ μοναὶ παντὸς κοσμήματος ἀπεγυμνώθησαν.

Διὰ τινὰ ὥραν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ Μωάμεθ διέμεινε παρὰ τὰ τεῖχη ἐπιβλέπων τὴν λεηλατουμένην πόλιν. Τὴν μεσημβρίαν εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ, διὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἐκθαμβὸς εἶθεᾶτο τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, τὸ πλῆθος καὶ τὸ κάλλος τῶν οἰκοδομῶν, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, τὰ νεώρια καὶ τὸν λιμένα, θαυμάσας τὴν εὐφυΐαν τῶν ἰδρυσάντων καὶ καλλωπισάντων τὴν πόλιν ταύτην. Οἶκτος ὅμως πάραυτα κατέλαβεν αὐτὸν θεώμενον τὴν φθορὰν καὶ τὸν ὀλεθρον ἤδη γενόμενον ὑπὸ τῶν ὀρμώντων καὶ λεηλατούντων αὐτὴν στρατιωτῶν. Μετεμελήθη δὲ διὰ τὴν τόσην φθορὰν τῆς περικαλλοῦς ταύτης πόλεως καὶ δακρύσας εἶπεν : «οἶαν πόλιν εἰς διαρπαγὴν καὶ ἀπώλειαν δεδώκαμεν».

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

3. ΛΑΜΠΕΤΗΣ - ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

Ἐκ τῶν ὥραιότερων ἐπεισοδίων, δι' ὧν πενθηφοροῦσαι κοσμοῦνται αἱ αἰμοσταγεῖς σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ ῥοματωλισμοῦ, ἀφόβως δύναται τις νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι τὰ περὶ Ἀστραπόγιαννου καὶ Λαμπέτη δίδουνσιν ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν ἐνεπνέοντο αἱ ψυχαὶ τῶν ἀκαταδαμάστων ἐκείνων πολεμιστῶν.

Κατήγετο ὁ Ἀστραπόγιαννος ἐκ τοῦ χωρίου Ἀγίας Εὐθυμίας καὶ ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὑπερέτησε κατὰ πρῶτον ὡς ἀπλοῦς κλέφτης ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν ἀδελφῶν Λάμπρου καὶ Μήτρου Τσεκούρα καὶ Βλαχομάρα Βέργου. Μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τούτων συνεκρότησεν ὁ Ἀστραπόγιαννος ἴδιον σῶμα.

Προτοπαλίζαρον αὐτοῦ ἐπῆρξεν ὁ Λαμπέτης ἐκ Βουνιχώρας. Ἐν τινι δὲ συμπλοκῇ θανατηφόρως πληγωθεὶς ὁ Ἀστραπόγιαννος, ἐστράφη πρὸς τὸν πιστὸν τοῦτον συναγωνιστὴν καὶ ἐξητήσατο παρ' αὐτοῦ νὰ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὕβρεων τῶν πολεμίων. Ὑπακούσας ὁ φίλος ἐξετέλεσε τὴν σκληρὰν διαταγὴν καὶ λαβὼν τὴν προσφιλεῖν τοῦ ἀρχηγοῦ του κεφαλὴν, κατέθεσεν αὐτὴν ἐντὸς διασκίου καὶ ἐσώθη φεύγων. Λιτωκόμενος ἀκαταπαύστως ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ στέργων νὰ παραιτήσῃ τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην ἔτρεχεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐν μέσῳ κρημνῶν καὶ βράχων, ζητῶν ἀπόκεντρον καὶ ἄγνωστόν τινα κρύπτην, ὅπως ἀσφαλῶς ἐνταφιάσῃ τὸ πεφιλημένον λείψανον.

Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ταύτην περιοδεῖαν ὁσάκις ὁ Λαμπέτης αἰσθημαίνων, κεκμηκώς, ἀνεπαύετο παρὰ ταῖς πηγαῖς ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων ἐτοποθέτει ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν τάλαιναν κεφαλὴν, καί, ἀφ' οὗ τὴν περιέβρεχε διὰ τῶν δακρύων του, ἐδιχόπομει τὸν ἐπιούσιον αὐτοῦ ἄρτον καὶ ἀπένειμεν εἰς τὸν νεκρὸν τὸ σιτηρόσιον, ἐδρόσιζε τὰ ἄφωνα χεῖλη διὰ καθαροῦ ὕδατος, τὴν κατέθετε πάλιν ἐντὸς τοῦ σάκκου καὶ ἐβάδιζεν. Ἡ ἀκατανόητος

αὕτη καὶ ὑπεράνθρωπος καρτερία παρετάθη μέχρις οὗ αἱ σάρκες
ἤρξαντο καταρρέουσαι ὑπὸ σήψεως καὶ ἀπογυμνοῦσαι τὸ κρανίον.

Τότε ὁ Λαμέπτης, ἀλλὰ τότε μόνον, ἀπεφάσισε νὰ χωρισθῇ

ἔπὸ τοῦ νεκροῦ καὶ φθάσας εἰς Παλάτια, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Πέντε Ὅριων, ἀνέσκαψε τὴν γῆν παρὰ τοὺς πόδας ἀποτόμου πέτρας καὶ ἐνεταφίασε τὴν κάραν. Ἐκεῖ καθ' ἑκάστην πορευόμενος ἡσπάζετο τὸ χῶμα καὶ διελέγετο πρὸς τὸν φίλον.

Ἀλλὰ φονευθέντος τοῦ Ἀστραπόγειαννου, διορίσθη ἀρματωλὸς καὶ πληρωθεὶς καιρίως ἐπὶ τοῦ ὄρους Τρικόρφου, ἥδη ἐπιθανάτιος ὢν, διῆλθεν ἔρπων ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον, μακρὰν καὶ δύσβατον ἑδὸν, μέχρις οὗ φθάσας ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς μνήματος καὶ ἐπιθέσας τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν ἐξέπνευσεν ὁ λεοντόκαρδος.

Εἶναι ἀδύνατον, νομίζω, τὸ αἰσθημα τῆς φιλίας νὰ λάβῃ ποτὲ εὐρύτεραν ἀνάπτυξιν καὶ ποιητικωτέραν ἐκδήλωσιν.

Δ'. ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α'.) ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

ΝΙΚ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Ι. Η ΦΩΤΑΓΩΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ 1906).

Ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ὅπως ἀνέγραφε τὸ πρόγραμμα τῶν ἐορτῶν, θὰ ἐρωταγωγεῖτο τὴν νύκτα ἡ Ἀκρόπολις.

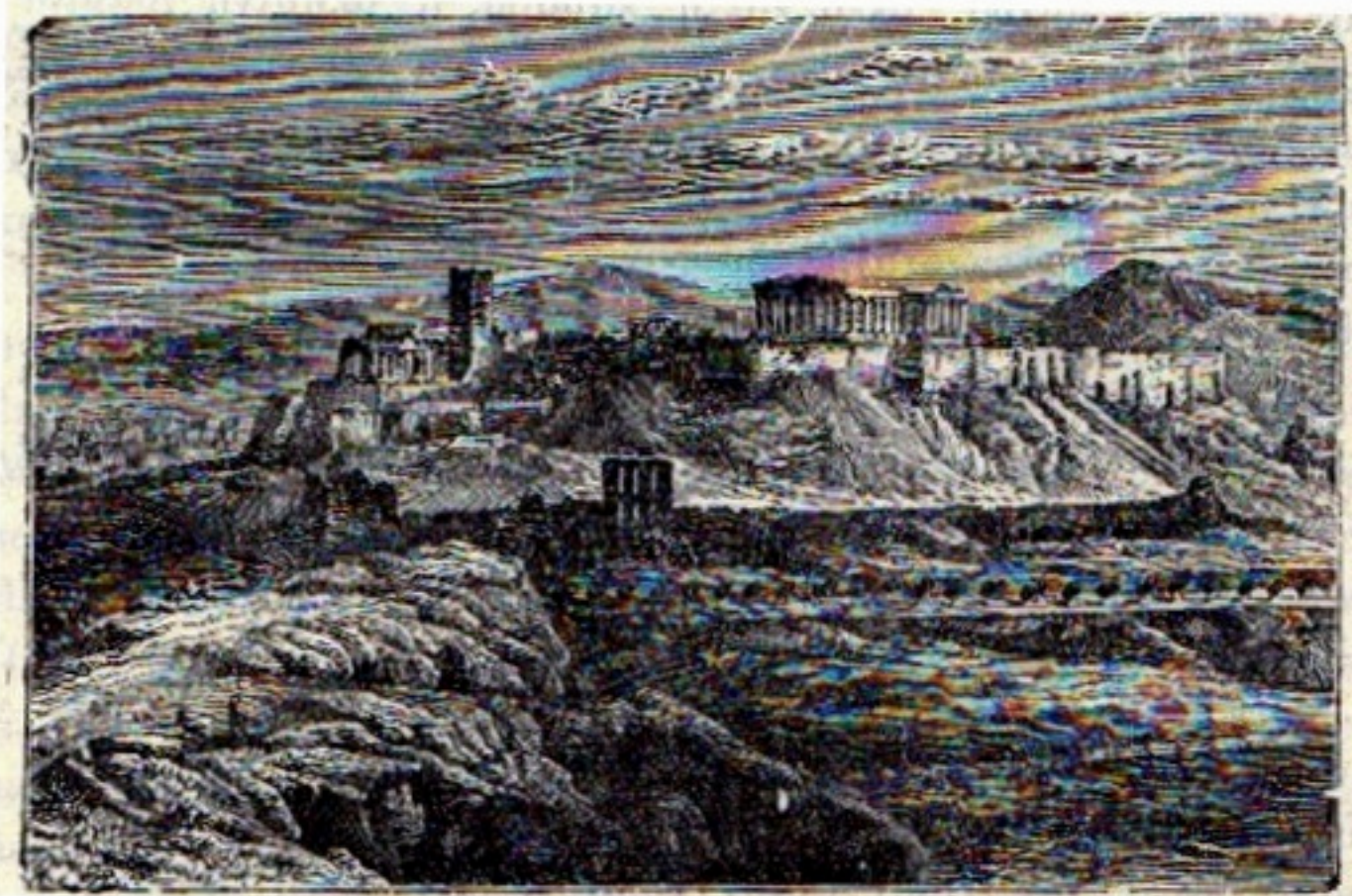
Ὁ ἥλιος ἔδυεν, ὅταν οἱ ἀγῶνες εἶχον λήξει καὶ ὁ κόσμος ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ στάδιον ἐπλημμύριζε τὴν πλατεῖαν καὶ τὸν κῆπον τοῦ Ζαπείου. Χιλιάδες κόσμου παντὸς ἔθνους καὶ πάσης γλώσσης.

Τὰ μάτια ὅλων προσηλώθησαν τότε εἰς τὸν ὠραῖον οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὰ χρυσοπόρφυρα καὶ θαυμάσια τῆς δύσεως σύννεφα. Γλυκεῖς καὶ ἄπειροι χρωματισμοὶ ἀνειλίσσοντο εἰς τὸν αἰθέρα τὸν διαφανῆ ὥς τὸ κρύσταλλον. Ἐνόμιζες ὅτι ἐστία φωτὸς ἐκεῖ ἐπυρπολεῖτο, καὶ παρέκει ἔβλεπες πῶς διαλύονται οἱ χρωματισμοὶ τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ἐρυθροῦ καὶ τοῦ ἀργύρου εἰς φωτοσκίασιν ἰόχρουν, τὴν ὁποίαν ἐθάμβωνον ὁλόγυρα τὰ σιερὰ βου-

νὰ τῆς Πάρνηθος καὶ τῆς Πεντέλης. Ὅσον ἐφύσα ἡ αἴρα τοῦ Φαλήρου, τόσον ἠραιώνοντο τὰ χρώματα· τόσον ἐσκορπίζοντο τὸ ράκη των, τόσον ἠλλασσον αἱ σκηνογραφίαι, καὶ τὸ θαυμάσιον πανόραμα ἐκρύπτετο ἀργὰ καὶ κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὸν μανδύαν τῆς ἐσπέρας.

Δύσις θεσπεσία. Προσευχήθησαν σοφοὶ πρὸ τοῦ μεγαλείου σου. Οἱ ποιηταὶ ἐλάξευσαν γοητευτικοὺς στίχους· καὶ οἱ καλλιτέχνη τοῦ ζωστήρος ἐχρωμάτισαν θελκτικὰς συνθέσεις. Ἀλλὰ σὺ

Ἡ Ἀκρόπολις

δὲν ἐξαντλεῖσαι. Πάντοτε διαγράφεις πρωτότυπον ἀνταύγειαν, αἰείποτε νέαν, τῆς ὁποίας μόνη σὺ γνωρίζεις τὸ μυστήριον. Καὶ εἰς τὰς πτυχὰς τῶν νεφελῶν σου πάντοτε θὰ διαγράφη· τὸ θεσπέσιον κάλλος, πλάσιον τοῦ θείου Παρθενῶνος. Σὲ θαυμάζει ὁ κόσμος!

Ἐνύκτωσε καὶ τὸ πλῆθος ὅλον περιμένει. Ἐπὶ τῆς πλατείας παιανίζει ἡ μουσικὴ ὀρχήστρα τῆς Φιλαρμονικῆς Ἀθηνῶν. Οἱ ἑλαφροὶ τῆς τόνου ἁρμονικοὶ καὶ πλούσιοι διεχύνοντο εἰς γλυκεῖαν μελωδίαν τόσον ὡραίαν, ἀλλὰ καὶ σιγαλήν, ὥστε ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ἔμενεν ἐντελῶς ἀθόρυβον. Ὅταν δὲ ἐτελείωσεν, ἠκούσθησαν ραγδαῖα χειροκροτήματα.

Ἀλλὰ τότε ἀπέναντι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἥτις μόλις ὥς σκιὰ διεγράφετο εἰς τὸ σκότος, σπινθὴρ ἐξερράγη. Καὶ φωτεινὴ ἄλυσ-

σις περιέζωσε τὰ χεῖλη της γύρω. Ἐνόμιζες ὅτι χουσοῦν περιδέ-
 ραιον ἐστολίσθη ὁ Ἰερὸς Βράχος καὶ ὅτι τὰς μικρὰς καμπὰς τοῦ
 λαιμοῦ του ἐκέντησε μὲ κέντημα ὀλοφώτεινον. Τὰ πλήθη ἤλεκτρί-
 σθησαν ἀμέσως. Βαθεῖα σιγὴ θαυμασμοῦ ἐπεκράτησεν. Ὡ τῆς
 νεκτὸς ἐκείνης βαθεῖα εὐλάβεια.

Εἰς νεφελῶδες θάμβωμα φωτὸς καὶ σκότους ἔλαμψαν μετὰ
 τινὰς στιγμὰς αἱ γραμμαὶ τοῦ Παρθενῶνος. Αἱ θαυμάσιαι πα-
 ραλληλόγραμμοι τοῦ δωριζοῦ, οἱ τόνοι τῆς ἀνδρικῆς καλλονῆς,
 ἡ ἀπλότης τῆς ἰσχύος, ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρά, ἡ ἀληθινὴ γραμμὴ
 τῆς εὐπλάστου κορμοστασίας. Αὐταὶ βασιάζουν ἐπὶ τῆς Ἀκροπό-
 λεως τὸ ἀφθαστον δῶμα τῆς πολιούχου θεᾶς. Γύρω δὲ φαίνε-
 ται τίποτε. Μελανὴ σκιὰ τὰ συγκρατεῖ ὡς ὄνειρον, ἐν ᾧ πέραν
 αὐτῆς ἀπλώνεται λεπτότατος, διαφανής, ἀστερόσπαρτος ὁ ἀττικὸς
 ὀρίζων.

Ὁ Παρθενὼν φαίνεται ὥσάν νὰ κατέβῃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 νὰ ἴσταται ἐκεῖ ὡς μετέωρον. Ὅπισθὲν του μόλις διαφαίνεται ὁ
 ναὸς τῆς Ἀπτερου Νίκης καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον μὲ τὰς Καρυάτιδας.
 Ἡ θαμβὴ φωταύγειά των χάνεται εἰς τὸ ἄπειρον. Ὡ μαγεία
 τῆς ὀράσεως!

Ἡ ψυχὴ μου ἀναπαύεται εἰς ἀλησμόνητον γοητεῖαν ὀνείρου,
 τὴν ὁποῖαν κατὰβραθα αἰσθάνομαι χωρὶς νὰ ἠμπορῶ νὰ ἐκφράσω.
 Αὐτὴν βέβαια ἠσθάνθη ὁ Ρενάν, ὅταν προσευχήθῃ τὴν θείαν
 προσευχὴν εἰς τὸν Ἰερὸν αὐτὸν Βράχον. ἠσθάνθη τὴν ἱερὰν,
 τὴν μεγάλην Ἀρμονίαν.

Μετὰ δέκα λεπτὰ τὸ φῶς ἐχρωματίσθη. Ὁ Παρθενὼν ἐπρό-
 βάλεν ἰσχύους. Ἀλλοτε ὁ Φειδίας ἐναποθέτων τὴν ἀθάνατον θεὰν
 ἐντὸς τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τοῦ Ἰκτίνου καὶ τοῦ Καλλι-
 κράτους, ἐζήτησε νὰ διαποιεῖται τὰς θείας γραμμὰς τῆς Ἀρμονίας.
 Καὶ ἐκαλλιτέχνησεν ἐξωθεν τὰς ἀθανάτους μετόπας.

Ἐσὼ εἰς τὰ κατὰλευκα μύρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ ἔθεσεν ἐπὶ
 τῶν ἐπιστυλίων χρώματα, χουσοῦν, ἀργυροῦν, κυανοῦν καὶ ἐρυ-
 θρόν. Ἀλλὰ τώρα ὁ ναὸς συντετριμμένος καὶ γυμνὸς τῶν στολι-
 σμῶν του δέχεται χαριέστερον τὸ χρῶμα τοῦ ἴου, τὸ χρῶμα τῆς
 θλίψεως, τοῦ παραπόνου. Ὡ, πόσον ἠρμώσεν εἰς τὸ παράπονον
 τοῦ μαρμάρου τὸ θλιβερόν χρῶμα! Παράπονον εἰς τὸν πανδαμά-
 τορα χρόνον, παράπονον εἰς τὴν ἀρπαγὴν τοῦ Ἐλγίνου, παρά-
 πονον εἰς τὴν τέχνην μᾶς βόμβας τοῦ Μοροζίνη!

2. ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

...Ἄλλ' ἤδη μὲ ἀπορροφᾷ πλήρως ἡ θέα τοῦ κλεινοῦ ἄστερος. Αἰσθάνομαι τὴν μεγαλουργὸν πνοὴν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀτμοσφαιράς. Νομίζω ὅτι βλέπω εἰς τὴν γῆν τὰ ἄφθαρτα ἔχνη τῶν λαμπρῶν ἐκείνων γηγενῶν Ἑρεχθιδῶν, τῶν ἀπαραμίλλων Ἀθηναίων, οἵτινες, κατὰ τὸν Τραγικόν, τὸν ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφον, ὄλβιον γένος καὶ μακάρων παῖδες ἤλαννον ὅμοιοι πρὸς θεοὺς δι' αἰθέρος λαμπροῦ, καλλιεργοῦντες τὴν σοφίαν καὶ ἀπολαμβάνοντες αὐτήν.

Εἰς τὴν γῆν αὐτήν, ἣν διεξεδίκησαν οἱ θεοὶ καὶ ἐκλέϊσαν οἱ σοφοί, ὅπου ἔζησαν οἱ ἡμίθεοι καὶ ἠθλησαν οἱ ἥρωες, αἴρωμαι, ὁ ἐπίγονος ἐγώ, ἀληθὴς τοῦ Περικλέους συμπολίτης, στρατιώτης τοῦ Μιλτιάδου, τριήραρχος τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀκροατὴς τοῦ Σωκράτους, θαυμαστῆς τοῦ Φειδίου, θεατῆς τοῦ χαριτωμένου ἐκείνου, ἀλλ' ἀνωμάλου Ἀλκιβιάδου. Τὸ πᾶν μοι λαλῆι ἐδῶ κλέος ἀρχαῖον. Ὅστις δὲν ἔτυχε νὰ θαυμάσῃ τὸν ἀθάνατον ἑλληνικὸν κόσμον, ὡς ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ ἐμπνευσθῇ ἐξ αὐτοῦ, νὰ τὸν θαυμάσῃ, νὰ ὑψωθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς ὑπερόχους σφαίρας τοῦ «καλοῦ» καὶ τοῦ «ἀληθοῦς».

Αἱ συγκινήσεις εἶχον φρυγαδεύσει τὸν ὕπνον μου. Ἦ Ἡὼς μὲ εὔρεν ἀγρυπνοῦντα καὶ ὅτε ἡ εὐμορφος Κόρη ἤρξατο μὲ τοὺς ροδίνους δακτύλους τῆς ἐκτυλίσσουσα εἰς τὴν φύσιν τὸν κροκωτὸν πέπλον τῆς ἡμῖν αὐπνος ἔτι, ἀτενίζων πρὸς τὴν ἀνατολήν, ὁπόθεν πολλαπλοῦν ἐξῆλθε τὸ φῶς. Εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτὴν τοῦ ὠραίου μύθου ἐν Ἀθήναις διατρίβων, ἀνεζήτουν τὴν Ἡώ, προβάλλουσαν ἐπὶ τοῦ ἀνθοπλέκτου ἄρματός τῆς φαιδράν, εὖζωνον, περικαλλῇ, μὲ τοὺς πλουσίους καὶ ὠραίους πλοκάμους τῆς σαλευομένου ἀπὸ τῶν Ζεφύρων τὰς πνοάς, καὶ τὰς θωπείας τῶν παιζόντων Ἑρωτιδέων.

Πρὸς τὸν Ὑμηττόν, ὡς πρόδρομος ἡμέρας λαμπρᾶς, γλυκὺ προέφεγγε φέγγος. Μετὰ μικρὸν ἰδοὺ ὑπεράνω τῆς κορυφῆς του προβαίνει ὁ Ἥλιος. Ψαύει τὸ ἰόχρουν ὄρος, καὶ ἀπὸ τοῦ φωτοβόλου ὕψους του ἀκοντίζει τὴν πρώτην τοῦ φωτός του ἀκτῖνα.

πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τοῦ Παρθενῶνος ἀέτωμα, ὅπου ἐν μέσῳ τῆς συνθέσεως ἐκείνης τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς, ἐφαίνετο προβάλλων ὁ ἥλιος ἀπὸ τοῦ κύματος, λαμπρὸς ὡς ὁ ἀληθὴς καὶ φωτεινὸς αὐτὸς Φοῖβος, ὁ ἥδη πλήρως προκύρας ὑπερθεῖν τῆς Ὑμηττείου κορυφῆς.

Εἰς τοῦ ἀκτινοβόλου ἄστρου τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀνοδὸν ἀδρὸν κύμα περιβάλλει καὶ λούει τὸν Ἱερὸν Βράχον, καὶ ἀκτίνων διάδημα στεφανώνει τὸν Παρθενῶνα. Πρὸ τῆς ἐξαισίας ἐκείνης εἰκόνας, ψυχῆς ἑξαρσις καὶ νοῦ αἴρει ὑπερθεῖν πάσης γῆϊνης σκέψεως τὴν σκιρτῶσαν καρδίαν μου. Καὶ εἰς τὴν συναρπασθεῖσαν ἀπὸ τῆς σκηνογραφίας φαντασίαν μου εἶδον παρορχομένους τοὺς Θεοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀλύμπου καὶ τοὺς ἥρωας ἡμιθέους τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἐστεμμένους μὲ δάφνην, προσβλέποντας μὲ ἀγάπην τὸ ἄστυ τοῦτο, ὅπερ ἡγείρην αὐτοὶ καὶ ἐλάμπρυναν μὲ τὰς ἀρετάς των. Ἐπεφαίνοντο, προσέβλεπον καὶ παρήρχοντο ἀφανιζόμενοι.....

Ὅτε ἤρξατο κλίνων ὁ ἥλιος ἐξῆλθον μόνος εἰς τὴν ὁδόν. Οὐδένα ἐζήτησα, οὐδένα ἑσπεργον ξεναγόν. Κόσμος ἑξωτερικὸς ἔμφυχος δὲν ὑπῆρχε δι' ἐμέ. Ὁ ἑσωτερικὸς μόνον, ὃν ἐφανταζόμην, ὁ νεκρὸς ἀλλὰ ζῶν διὰ τῆς φαντασίας καὶ κράζων διὰ τῆς ἀναιμνήσεως. Ὁ κόσμος τῶν ἐρειπίων, ὁ κόσμος τῆς ἱστορίας, ὁ κόσμος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τοῦ μεγάλου λαοῦ, τῶν παραδειγμάτων καὶ τῶν ἀρετῶν του, τῶν πολιτειακῶν ἐλαττωμάτων του ἔστω, ὁ κόσμος τῶν ἐκπληκτικῶν τεχνικῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἔργων, ἅτινα αὐτὸς μόνος, ἐκ τῶν ἀρχαίων λαῶν, ἠδυνήθη νὰ συνλάβῃ καὶ πραγματοποιήσῃ. Αὐτὸς ἦτο ὁ Κόσμος εἰς ὃν εἰσηρχόμην, τολμηρὸς ἐπισκέπτης ἴσως, συγκεκινημένος ὅμως καὶ ταπεινός, μὲ τὰ γόνατα καμπτόμενα πρὸς τὴν γῆν τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὴν ψυχὴν ὀρμῶσαν καὶ αἰρομένην πρὸς τῶν Ἀθηνῶν τὸ οὐράνιον ἄστυ.

Ὁ ἥλιος κατέρχεται ἀδιαλείπτως. Δύναμαι, νὰ θεωρήσω, ἀτενῶς ἥδη, τὸν μεγεθυθέντα ἐπὶ ὅχρυσον δίσκον του, καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω τί ἀπέγινεν ὁ κόσμος ἐκεῖνος, καὶ οἱ ἄνδρες, οἷς εἰς αὐτοῖς τούτους τοὺς τόπους ἐφώτισέ ποτε.

... Ὑπὸ τὸ ἀραιὸν νυκτερινὸν σκότος ζωρῶν πρὸς τὴν πόλιν,

ἐνόμιζον κατὰ στιγμὰς, ὅτι εἰς τὸν ἀσθενῆ στεναγμὸν τοῦ ἀνέμου, ἤκουον ἠχοῦσαν μυστηριωδῶς ἀπόρρητον φωνὴν ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς φυλακῆς τοῦ Σωκράτους δομῶσαν.

Εἰς τὸ σκότος αὐτό, εἰς τὴν ἐρημίαν τῶν θέσεων, εἰς τὴν πλήρη μόνωσιν καὶ τῆς φύσεως τὴν σιωπὴν, εἰς τὸ βαθὺ καὶ βαρὺ ἱστορικὸν μεγαλεῖον τῆς πόλεως καὶ τῆς θέσεως ὅπου ἐπλάνωμην τότε, ἡσθάνθην βαλλόμενον τὸν νοῦν μου ὑπὸ ἀθρόων καὶ ποικίλων ἐντυπώσεων, καὶ κατὰ στιγμὰς ἐκλυομένην τὴν καρδίαν μου ὑπὸ ἀπροσδιόριστόν τι καὶ ἀνεξήγητον αἶσθημα εὐλαβείας καὶ φόβου.

Ὑπὸ τὸν πυρετὸν τοῦ στοχασμοῦ, ὅστις μὲ κατεῖχεν, ἐνόμιζον ἐνίοτε, ἤκουον μυστηριώδη ἄλλους φωνὴν ὅτε, παρατεταμένου στεναγμοῦ ἄλλοτε, καὶ ἄλλοτε θουρίαν κραυγὴν παραθαορύνουσιν εἰς ὑπερηφάνους ἐξάρσεις καὶ εἰς σκέψεις ἐθνικῆς μεγαλοπραγμοσύνης. Ἀνατείνας τὴν κεφαλὴν ἐνητένισα τὸν Βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Μήπως ἐστέναζε, μήπως ἐλάλει ἐκεῖθεν τὸ ἀρχαῖον δαιμόνιον τῆς ἀθανάτου πόλεως ; . . .

ΑΓ. ΤΑΝΑΓΡΑ

3. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

(Ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σπογγαλιέως Κωνσταντῆ μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τοῦ κόσμου τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης).

Ὁ Κωνσταντῆς κατέβη τὴν μικρὰν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον καὶ ἀρέσθη νὰ βυθισθῇ εἰς τὰ κύματα.

Τὰ ὕδατα ἐπάφλασαν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, πλατεῖς δὲ συμμετρικοὶ κύκλοι ἠραιώθησαν ἀλλεπάλληλοι παρὰ τὴν κουραστήν, ὅπου τὸ σκάφος ἀντανεκλᾶτο ἐντὸς τῶν τεφρῶν ὑδάτων.

Ὁ σπογγαλιεὺς ἤρχισεν ἀναπνέων βραδέως καὶ παρατηρῶν τὰς πρασινωπὰς σκιὰς, αἱ ὁποῖαι ἠνοίγοντο περὶ αὐτόν.

Τέλος οἱ πόδες του ἐπάτησαν ἐπὶ μαλακοῦ πνιθμένου.

Ἦτο ἱλυῶδες βάθος μὲ πυχνὰ πρασινοκίτρινα βρούα, μαλακοὺς τάπητας κρύπτοντας μυριάδας ἀργυροχρόων ἰχθυιδίων, ἅτινα ἐξώρμων ἐντρομα εἰς τὰ βήματά του. Τὸ φῶς ἔφθινεν

ὑποκύανον, μυστηριῶδες, μόλις διαπερῶν τὸ ὀγκῶδες ὑδάτινον σάβανον.

Εἶδος πρασίνης σκιᾶς, ἡμίφωτος ἀμανροῦ ἐξηπλώνετο τριγύρω, ὅπου μόνον ὁ συριγμὸς τοῦ κατερχομένου ἀέρος ἀντήχει εἰς τὰ ὦτα τοῦ σπογγαλιέως ἐν μέσῳ τῆς φοβερᾶς σιγῆς.

Σιωπηλὸς καὶ κύπτων ἐπὶ τοῦ ἔδαφους ἤρχισε τὸ ἔργον του. Τὸ βῆμά του ἀναταράσσον τὸν βόρβορον ἐξεδίωκε τὴν ἀπειρίαν τῶν κρυπτομένων ἐντὸς τῶν πρασίνων βρύων ἰχθυδίων, ἐνίστε δὲ καὶ μεγαλύτεροι ἰχθεῖς περιέργως πλησιάζοντες ἀπεμακρύνοντο ἔντρομοι ὅσκις ὁ δύτης διὰ κινήματος τῆς κεφαλῆς ἀπεδίωκε τὸν μεμολυσμένον ἀέρα, ὅστις ἀνήρχετο νὰ θραυσθῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Ὁ Κωνσταντὴς προὐχώρησεν ἐξερευνῶν τὸ ἔδαφος.

Ἀμανρὸς λόφος πλήρης χασμάτων καὶ ραγάδων ἐξετείνεται ἔμπρὸς του ἐπ' ἀπειρον, σκεπασμένος ὑπὸ γλοιώδους βλαστήσεως γιγαντιαίων λειχήνων, ὅπου μυριάδες μικρῶν πολυπόδων μὲ κομψότατα ἀστροειδῆ ἀνθύλλια, κίτρινα, πορτοκαλλόχροα καὶ ἐρυθρᾶ, ἀνέθαλλον ἡδονικῶς λούοντα ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὰ πέταλά των.

Ἐνίστε ἰχθὺς σοβαρῶς παφερχόμενος, πιρετῆρει τὸν σπογγαλιέα διὰ τῶν γυροῶμενων ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνοιγοκλείων κομικῶς τὸ στόμα, τὰ ὑπόλευκα φύκια ἀνεκλίνουν τοὺς μακροὺς πλοκάμους των καὶ αἱ κομφαὶ θαλάσσιαι πτέριδες ἐκλινον ἐλαφρῶς τὰ τρίχαπτα τῶν ὀρμίων των κλωνίων.

Τὸ ἔδαφος ἐξηκολούθει μᾶλλον βραχῶδες, φῦον καὶ μικροὺς θάμνους μελανῶν κοραλίων ἐπὶ τῶν ὑποίων τὰ λευκὰ ἀνθύλλια τῶν πολυπόδων ἀνέθαλλον ζωηρότατα.

Παρέκει μία μεγάλη χελώνη μὲ τερατώδη κεφαλὴν καὶ λαμπρὸν ὄστρακον ἐνοχληθεῖσα ἐκ τῶν βημάτων τοῦ ἀδιακρίτου ἔσπευσε νὰ ἐξαφανισθῇ ὀπισθεν τῶν πυκνῶν παραπετασμάτων τῶν φυκῶν.

Ὁ σπογγαλιεὺς μὴ εὐχαριστούμενος ἐκ τῶν σπόγγων τοὺς ὁποίους εὗρισκε, ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ καὶ ἤρχισε παραμερῶν τοὺς κλάδους.

Προὐχώρησεν ἐπὶ μακρὸν καὶ τόσον ὥστε οἱ σύντροφοί του ἀπὸ τοῦ σκάφους θ' ἀνησυχουν διὰ τὴν παρατεταμένην αὐτὴν πορείαν.

Τέλος τὰ φύκια ἤρχισαν βαθμηδὸν ἀραιούμενα καὶ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους καθισταμένη μᾶλλον ὁμαλή.

Καθ' ὅσον ὁμοῦς τὸ ἔδαφος ἐγένετο ὁμαλότερον τόσον καὶ ἡ ὕψις τοῦ τοπίου ἤλλασε περιβαλλομένη μαγευτικὴν μεγαλοπρέπειαν.

Φαντασμαγορία ἀπεριγράπτου κάλλους ἐνεφανίζετο ἐνώπιόν του.

Ἦτο τὸ βασίλειον τῶν κοραλίων, τῶν χρυμάτων καὶ τοῦ φρωτός.

Κοράλια λευκά, μέλανα, ἐρυθρά, ρόδινα, χρυσομήλινα, φανταστικῶν ἀποχρώσεων, βρούα χρυσοπράσινα, ἄλλα ἄνθη φανταστικά, ὅποια ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς δὲν εἶδε ποτὲ εἰς τοὺς γήινους κήπους, ἐφαίνοντο ἐξαπλούμενα μέγρι τοῦ σημείου ὅπου ἐφθάνε τὸ βλέμμα.

Πρὸς τὸ βάθος πελώρια θαλάσσια φυτὰ χρυσώπων ἀποχρώσεων ἐσχημάτιζον θόλους ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐγκόλως καὶ τέσσαρες ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ περάσουν. Τέλος ἐν μέσῳ δάσους πελώριων περίδων καὶ ἐρυθρουκιτρίνων χοργονίων, ὑπὸ τὰ ὅποια ἡ δύτης ἐφαίνετο νάνος, ὀλόκληρον στράτευμα ἀργυροχρῶν μεδουσῶν παρήρχετο κοπήλατοῦν διὰ τῶν μικρῶν μενεξεδοχρῶν ἀνθοδεσμῶν των, πλησιονὴ δὲ πολυτίμων σπόγγων ἐξαισίῳ τὸ μέγεθος ἀπερρόφα καὶ ἀνέδιδεν ἠδονικῶς τὸ διαυγὲς ὕδωρ.

Ὁ δύτης ἔμεγεν ἐκθαμβος καὶ ὅλος ὀφθαλμοῦς, θαυμάζων τὸν θαυμάσιον αὐτὸν Παράδεισον, ὅστις ἐξηπλοῦτο ἐνώπιόν του. βαθμηδὸν δὲ πλῆθος ἰχθύνων ἔσπευσαν νὰ τὸν περικυκλώσουν περιεργαζόμενοι τὸ σκάφανδρον καὶ ὀλισθαίνοντες πλησίον τῶν ποδῶν του.

Εἰς τὸν ἐκθαμβὸν νοῦν τοῦ ναύτου ἐπέρασαν πρὸς στιγμὴν αἱ φανταστικαὶ περιγραφαὶ τῶν παραμυθίων, οἱ κήποι καὶ τὰ βασίλεια τῆς μυθικῆς Νεράϊδας. Τὸ ἐνστικτὸν ὁμοῦς τοῦ σπογγαλιέως δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἀφοῦ ἐκένωσε τὴν ἀπόχην ἐκ τῶν παλαιῶν σπόγγων, ἤρχισε νὰ ἐκριζώνῃ ἀπλήστως ὅσους καλυτέρους ἔβλεπε.....

4. ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Α'. ΔΥΣΙΣ

Ὅτε ἱππεύσαμεν ὁ ἥλιος ἐπέκλινεν εἰς τὴν δύσιν του. Εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν εἶχε διαχυθῇ τὸ ἐρυθρόχρυσον χρῶμα, ὃπερ ἀπέδιδεν ἀπαυσιέρας τὰς ἀποχρώσεις εἰς τὰ ἀκροκόρυφα τῶν ποικιλοσχήμων ὀρέων. Μακρὰν εἰς τὴν πεδιάδα ἐπεκάθητο ἡλεκτρόχρους ἀγλὺς, σχηματίζουσα ἐνιαχοῦ φωτεινὰ σχήματα, ὥς ἐὰν ὑπ' αὐτὴν ἐπῆρχε φῶς. Τὰ πράσινα δάση ὑπεμαύριζον εἰς τὸ βάλθος καὶ μόνον ὁ οὐρανὸς ἐξηκολούθει νὰ μειδιᾷ καὶ νὰ σκορπᾷ χρυσὸν καὶ ρόδα εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ἐν ᾧ αἱ πλευραὶ αὐτῶν προσελάμβανον τὴν βελονδίνην ἰώδη χροιάν.

Ἐφ' ὅσον ἐπροχωροῦμεν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀτμόσφαιρα καθίστατο δροσερὰ καὶ ἡ φύσις εὐθυμότερα. Τὸ Περλιάγκον ἐξηφανίζετο ὀπισθὲν μας. Ἐπὶ μιᾷ κορυφῇ ἐστράφημεν καὶ τὸ ἀπεχαιρετήσαμεν διὰ τελευταίαν φορὰν, εἴτα ἡκολουθήσαμεν τὴν εἰς τὸ Περτούλι ἀγουσαν ἀτραπὸν. Ὅσον ἐπροχωροῦμεν πρὸς τὰ ἄνω τόσον αἱ θέαι γραφικώτεραι καὶ γλυκύτεραι διηπλοῦντο. Τὰ χρώματα ἐνηλλάσσοντο μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος καὶ μόλις ἡδύνατό τις νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐκ τούτων ἐντύπωσιν.

Τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ τῆς Πίνδου νομίζεις ὅτι εἶναι διαβατικά, διότι ἐνῶ διέκρινον ἰσχυρὸν τινὰ φωτεινὴν γραμμὴν, αἴφνης ἡ γραμμὴ ἐκείνη ἐχάνετο καὶ ἐκρύπτετο ἐντὸς τῶν δένδρων, τὴν ἔβλεπες δὲ κατόπιν ροδοβαμμένην εἰς τὴν πεδιάδα. Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐνόμιζες ὅτι τὰ ἀτμοσφαιρικὰ χρώματα ἔπαιζον τὸ κρυφτὸ φαινόμενα καὶ χανόμενα μετὰ περιέργου ἰδιοτροπίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ οὐρανὸς ἤρξατο ροδίζων, εὐρύταται δὲ διαστάσεις τῆς αἰθερίας κυανότητος προσελάμβανον τὴν ἰδίαν χροιάν. Ἡ ἑσπέρα κατήρχετο πλέον ἀπὸ τὰς κορυφὰς καὶ γελῶσα ἀπήντα εἰς τὸν γέλωτα, ὅστις ἐνυπῆρχε εἰς ὅλην τὴν φύσιν. Εἶναι ἡ τελευταία εὐθυμία τῆς ἡμέρας, ἡ διασκορπιζομένη εἰς δάση καὶ ὄρη, εἰς λίμνας καὶ ποταμούς, προτοῦ ὁ πέπλος τῆς νυκτὸς περιβάλῃ καὶ ἐκμηδενίσῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀπεριγράπτως θαυμάσια χρώματα, τὰ παρεχόμενα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἅπασαν τὴν φύσιν.

Μετά τινα ὥραν εὗρισκόμεθα εἰς τὰ λιβάδια γέμοντα ποιμνιο-
τασίων. Οἱ μανδρόσκυλοι μᾶς ὑπεδέχθησαν ἀγρίως· ἀλλὰ μετὰ
μικρὸν ποιμένες καὶ ποιμενίδες μᾶς ἐκύνλωσαν. Ὅλοι οὗτοι εἶναι
Σαρακατσαναῖοι, ἥτοι διασκορπισθέντες κάτοικοι τοῦ Συράκου,
ἀνὰ τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας. Γραφικὸν θέαμα παρουσιάσθη πρὸ
τῶν ὀμμάτων μας· χιλιάδες προβάτων ἤρχοντο εἰς τὰ μανδριά
αὐτῶν. Γηραιοὶ ποιμένες μὲ τὰς φλογάτας των καὶ μὲ τὰς μα-
κρὰς ποιμενικὰς ράβδους των ἠκολούθουν, ἐν ᾧ εἰς παρακειμένην
ραχοῦλαν νεαροὶ πιστικοὶ ἐξηπλωμένοι δείχνουν μελωδικὴν ἔκ-
φρασιν αἰσθήματος μὲ τῆς φλογέρας τὸ ἄσμα.

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Περιοῦλι. Ἐγείρεται τὸ χωρίον ἐπὶ τῆς
δεξιᾶς ὁρᾶς χαριεστάτου βουνοῦ, κάτωθεν ῥέει ὁ ποταμός, ἀπέ-
ναντί του ἐκτείνεται δάσος ἑλατῶν, καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ
ἀπέναντι δάσους, διανοίγεται πανόραμα, ἐνθεν ἀνυψοῦνται αἱ
κορυφαὶ τοῦ Περιστερίου, ὁπόθεν διακρίνονται τὸ Μέτσοβον καὶ
τὰ Ἰωάννινα. Ἡ ἑπαύλις ἐνθα ἐφιλοξενήθημεν ἦτο ἡ τοῦ κ. Χα-
τσηγάκη, ἥτις ὑφύεται ἐπὶ τοῦ ἐπιφανεστεροῦ μέρους. Αὕτη δε-
σπόζει ἐφ' ὅλον τοῦ χωρίου, τοῦ ὁποίου αἱ οἰκίαι, διώροφοι,
παρουσιάζουσι τὴν εὐπορίαν τῶν κατοίκων. Ὅπισθεν τῆς ἐπαύ-
λεως ταύτης εἰς μικρὰν σειρὰν ἐγείρονται αἱ ἀχύριναι καλύβαι
τῶν ποιμένων, οἵτινες βόσκουσι τὰ δισμύρια πρόβατα τοῦ ἰδιο-
κλήτου τῆς ἐπαύλεως. Πλούσιον γεῦμα μᾶς ἀνέμενε καὶ ἐκλεκτὸς
οἶνος μᾶς παρετέθη. Καὶ ὅτε μετὰ τὸ γεῦμα οἱ ἄλλοι ἐκοιμή-
θησαν, ἐξῆλθον ἐπὶ τοῦ ἐξώστου, ἵνα ἴδω νύκτωρ τὴν ὄψιν τοῦ
πανοράμιτος.

Νέον θέαμα παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου. Ἡ σελήνη ἐπηρύ-
ρον τὰς οἰκίας καὶ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, ἐξ ὧν μακρὰι κατ-
ήρχοντο γραμμαὶ ἀσαφεῖς. Κάτω ὁ ποταμὸς ἐφλοίσβιζε. Κάποτε
διήρχετο ψυχρὸν ρεῦμα ἀνέμου πνέον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ
ὄρους. Μυστήριον, σιωπὴ καὶ μάγεια ἐκυριάρχει. Ὅλαι μου αἱ
ὄνειροπολήσεις, ὅλαι μου αἱ ἀναγνώσεις μὲ τὰς ὁποίας ὑπέκαιον
τὴν φαντασίαν μου, ὅταν ἐσχεδίαζον τὴν ἐπὶ τῆς Πίνδου ἀνά-
βασιν, ἐλάμβανον σάρκα εἰς τὴν ἄφρατον αὐτὴν μεγαλοπρέπειαν
τῶν διαφανῶν, τῶν νεφελογειτόνων κορυφῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων

μόνος ἐρρέμβαζα· καὶ προσέπαιζον οἱ στίχοι τοῦ Παλάμα εἰς τὰ
χεῦλη μου ὥς χαιρετισμός, ὥς προσευχή :

Βουνά, γιγάντια παιδιὰ τῆς γῆς,
Βουνὰ ἀνυπόταχτα, βουνὰ αἰώνια,
Ὀπóχετε τὴ λάμψη τῆς αὐγῆς
Γιὰ χαμογέλιο, γιὰ στολὴ τὰ χιόνια. . .

Καὶ οἱ ἁρμονικοὶ στίχοι τοῦ ποιητοῦ ἐμιγνύοντο μὲ τὸν μα-
κρόθεν ἐρχόμενον θόρυβον· ὁ θόρυβος οὗτος βαθμηδὸν ἐπλησία-
ζεν. Ἦρχοντο τὰ κοπάδια τῶν ἀμνῶν βελάζοντα εὐδιάκριτοι ὑπὸ
τὸ φῶς τῆς σελήνης. Τοῦτο εἶχε κάτι φαντασιωδῶς ὄραϊον. Ὀπι-
σθεν τῶν ἀμνῶν διεκρίνοντο οἱ ποιμένες προσθέτοντες ἀνέκφρα-
στὸν τι θέλγητρον εἰς τὴν βουκολικὴν αὐτὴν εἰκόνα μὲ τὰ εὐθη-
τενῇ σώματά των, μὲ τὰς φλόκατας των καὶ μὲ τὰς μακράς ρά-
βδους των. Παρείποντο εἰ μανδρόσκυλοι. Οἱ κωδωνίσκοι ἤχουν
ἐλαφρῶς. Τὸ ψῆχος ἐν τούτοις καθίστατο ἐπαισθητόν. Ὁ ὕπνος
μὲ κατέλαβε καὶ εἰς τὰ ὄνειρά μου ἀκόμη ἐβλέπον τὴν μαγικὴν
ἐκείνην εἰκόνα, ἣτις θὰ μὲ παρακολουθῇ ἐν ὅσῳ ἔχουν εἰς οἱ
ὀφθαλμοί μου.

Δ'. ΛΥΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α') ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗ

1. ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΟΥ

Μὲ τὰ πόδια σπασμέν' ἀπὸ τὸ γόνατο, μὲ τὰ χέρια κομμέν'
ἀπὸ τὸν ἄγκωνα, κοιτάται μέσα στὸ μουσεῖον τὸ παλιόκαρι τὸ ἀρ-
χαῖο. Μισοπεσμένο στὸ δεξιὸν τοῦ πλευροῦ, γέροντας ξεροβὰ λίγο
τὸ κεφάλι, εἶναι ξαπλωμένο, ὀλόβρολο, ἀπάνω στὸ ξύλινο στήριγμά
του, καὶ φαίνεται ὥσάν νὰ κοιτάζῃ τὸ ἴδιον του τὸ κορμί. Ἀξέριον
ἀπ' ἀκρὴ σ' ἀκρὴ τὸ σῶμα του τεντώνεται, σὰν κατ' αὐτοῦ ὄνει-
ροφάντασμα ὀφαιότητος καὶ γεροσύνης. Τῆς γλυκειᾶς, τῆς παλι-
καρίσιας ὥσάν ἥρωα μορφῆς του τὸ ἀλαφρὸν σήκωμα, βραστοῦνε

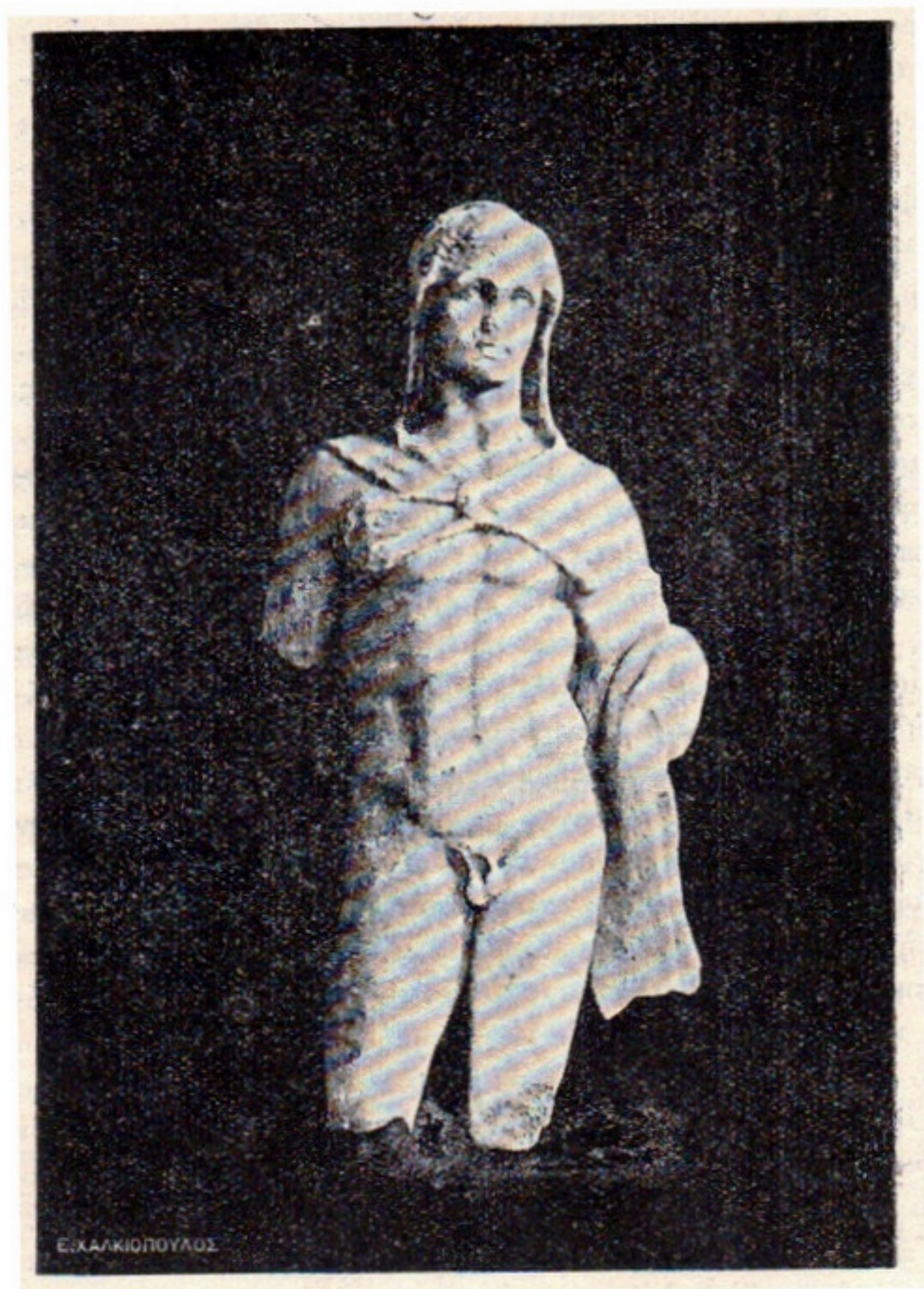

τοῦ ἐξαίσιου λαιμοῦ του οἱ χαριτωμένες γραμμές. Ἀπὸ τὸ σβέρκο του ποὺ σκύβει λιγάκι, φεύγουνε πίσωθε, ανοιχτές, οἱ δυνατές πλάτες του. Ἡ ράχη του μακριά, ἴσια, κατεβαίνει, χωρισμένη μὲ αἰλιάκι βαθύ, καὶ τυλίγει, λές καὶ τὸ βλέπεις, ἀποκάτου ἀπὸ τὸ δέριμα, τὸ κανονικώτατο φτιάσιμο τῶν κοκκίλων καὶ τὸ ἀξεχώριστο δέσιμό τους. Ἀπαλὴ μὲ τὰ πλευρὰ πλεγμέν' ὁρμονικά, τό να μὲ τ' ἄλλο, λυγίζεται ἡ μέση του ἡ λεπτή. Λαμποκοπάει, γυαλιστερή, σὰν καθρέφτης, ὅλη μὲ ἀνεπαίσθητες ζάρες ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἡ κοιλιά του, ἡ πλατειὰ καὶ ἡ σύμμετρη ἀντάμα. Ἀκμαῖα, γενναῖα, τορνευμένα, στρογγυλώνονται τὰ μεριά, καὶ τραβοῦν κατὰ κάτου, ὁμαλιά, εὐθύγραμμα, γιὰ νὰ βροῦν τὰ κορδωμένα ντικλίνια. Ἀῶθε καὶ κεῖθε δίπλα στὸ κορμί, ξεφυτρώνουν ἀπὸ τοὺς ὤμους του τὰ νευροδύναμα μπράτσα του κι ἀπάνω τους, χωρισμένοι, καθαρὰ καθαρά, καθ' ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, μὰ κι ἐνωμένοι ἀξεκόλλητοι ἐν τούτοις, ἥσυχοι, ἀξέννοιαστοι, ὥσάν ν' ἀναπαύωνται μὲ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό τους, προβάλλουνε οἱ μυῶνες καμαρωτοὶ καὶ περήφανοι. Ἀλλὰ κεῖ, ποὺ μὲ τὸν ἀγκῶνα ἡ πήχη θὰ ἐκαρφονότανε στερεὰ στὸ μπράτσο κεῖ, ποὺ ἡ πανώρια καμάρα τῆς ἀντῆας θὰ ἐκολλοῦσε σφιχτὰ μὲ τὴν ἰσάδα τὴν τολμηρὴ τοῦ μεριοῦ, σὰ μιὰ πληγὴ ἀνώμαλη καὶ βαθειὰ μὲ ἀπότομα τὰ ξεπεταχτά της τὰ χεῖλια, μονάχη δείχνει ποῦ θὰ ἦντουνσαν τὰ στιβαρὰ χέρια, τὰ ἐπιδέξια νὰ ρίχνουν τὸ λιθάρι ἢ νὰ κατεβάζουν τὴ γροθιά, ποῦ θὰ ἦντουνσαν τὰ πόδια τὰ φτερωμένα, τὰ πόδια πὰ ἀφθαστα εἰς τὸ τρέξιμο καὶ τὰ ἀσύγκριτα εἰς τὸ πήδημα. Σὰν νὰ τὴν ἔχη δομένη παλιάμη ἄγνωστη, ὅποῦ νὰ προμελέτησε τὸ χτύπημα, ποῦ νὰ ἐπροσχεδίασε τὸ ἄδικο, τ' ἄρπαξε, χέρια καὶ πόδια, καθὼς κατέβηκε ἡ βαθειὰ πληγὴ, καὶ λείπουνε παρμένα. Ὅλο τὸ ἄλλο του τὸ σῶμα, ἀπείραχτο κι ἀνέγγιχτο καὶ ἐμψυχο παρουσιάζεται ἐμπρός σου μονομιᾶς σὰν νὰ τοῦ χάρισαν, λές δὲν ἐπέρασε ἀκόμη στιγμὴ, τὸ δῶρο τῆς ὑπαρξῆς, σὰν νὰ ἐφύσηξαν μέσα του, λές καὶ δὲν εἶναι στιγμὴ ἀκόμη, τὴν πνοὴ τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὰ σκέλια ἕως τὰ μαῖλιά, ἀπὸ τὴν κορφή ἕως τὰ ντικλίνια, τίποτε δὲ θολώνει τὸ φάνταγμα τοῦ θαυμαστοῦ του κορμιοῦ, τίποτα δὲν ἀτιμάζει τὴ μαγική του τὴν ὄψη, τίποτα δὲν ντροπιάζει τὴν ὄψη του τὴ λαμπρή. Οὔτε τὸ μικρότερο τρίψιμο, οὔτε τὸ ἀπλούστερο ράγισμα, οὔτε τὸ ἐλάχιστο χάλασμα, δὲ ζημιώνει καθόλου τοῦ παλικαριοῦ τὴ θεωρίά, ποὺ σὲ θαμπώνει.

Ἐλλὰ τῶν μπράτσων του ἡ πληγή, μὰ ἡ πληγή τῶν μεριῶν του, προβάλλει καὶ χάσκει, ἄσπλαχνη, φρικτὴ καὶ κόβει μὲ κακία στὴ

Μὲ τὰ πόδια σπασμένα, μὲ τὰ χέρια κορμένα κοιτάται τὸ παλιῶρι...

μέση τὸ κατὰλενχ' ὄνειροφάντασμα, καὶ ξυπνάει τὸ μάτι ἄξαφνα ἀπ' τὸ μεθύσι του τὸ γλυκό. Θά λεγες, πὼς μοῖρα κουφή, θά λε-

γες πὸς ἐκδίκησιν μυστική, ποὺ ἢ ἐφθόνησεν ἡ ἴδια τὸ τέλειον, τὸ μοναδικὸ κορμί, ἢ θέλησε νὰ δούλέψῃ τὸ ἄγριο μῖσος ἐχθροῦ ζήλιαρχη, ἐπίτηδες ἄπλωσ' ἐπάνω του, τὸ βαρὺ χέρι της, τὸ χέρι της τὸ ἀλύπητο, καὶ ἐπίτηδες τ' ἄφησε ἀνέγγιχτο τ' ἄλλο, καὶ ἐπίτηδες τοῦ κοίψε μονάχα τὰ ἄκρα του γιὰ νὰ τοῦ πάρῃ τὴ δύναμιν νὰ κινιέται, γιὰ νὰ τὸ κάμῃ ν' ἀπομείνῃ, νὰ σέρονται, τὸ φτωχό, πεντάμορφο, κολοβωμένο, γιὰ νὰν τὸ κάμῃ νὰ βλέπῃ, ὥσάν κατὰδικος, τὸν ἑαυτὸ του παρᾶντο, γιὰ νὰ τὸ κάμῃ νὰ παραστεινῇ ἀντίμα καὶ τὴ μεγαλύτερη ὁμορφιὰ καὶ τὴ μεγαλύτερη ἀσχήμια.

Καὶ ὁ νέος, κοιτάται τώρα, ἔτσι, ἐκεῖ πέρα, δίχως νὰ μπορῇ οὔτε στὰ χέρια του νὰ βασταχθῇ, οὔτε τὰ ποδάρια του νὰ στηρίξῃ, δίχως νὰ μπορῇ νὰ σηκωθῇ σὰν σακέτης σὲ κρεββάτι ἀφρώστιας. Τὴν ἀσπράδα τὴν ἀγγιχτὴ τοῦ κορμιοῦ του, θλαβερὰ ἀγκαλιαῖται ἡ μαυρίλα τοῦ ξύλου, πὺν εἶν' ἀπλωμένος· καὶ ἀποκάτω του ἓνα ψηφίον φανερώνει τὴν σειρὰ, ποὺ τὸν ἔχουν βαλμένον. Ἀπ' τῶν παραθυριῶν τὰ ὑψηλὰ τζάμια, πέφτει χάμον, θαμπὸ τὸ φῶς καὶ σκορπίζει κένθημα λάμψης. Γύρω τριγύρω του συντροφία του εἰς τὴ οὐφορά του, σὰ νὰ τὰ σώριασε ἡ ἴδια μοῖρα, καὶ αὐτὰ γεῖ πέρα, παρόμοιας κατάρσε θύματα, ἄθλια χαλάσματα τῆς ζωῆς ὅπου γυρεύουν ἡσυχίαν ἀπὸ τὰ πάθη, λείψανὰ τέτοιας τύχης, ὅπου βοῆζαν λιμάνι γιὰ νὰ φύγουν τὶς πόδες, νὰ γλυτώσουν· τὰ βάσανα τρομαγμένης ἐπάρξεως μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ἀπαράλλαχτ' ἀπάνω στὰ ξύλινα, ἀπάνω στὰ μαῦρα στηρίγματά τους, σὰ σὲ κρεββάτια ξαπλώνονται, γεμίζουν ὅλο τὸν τόπο, κομποπόδια, ἢ κουλά, ἢ ραγισμένα, μισοσπασμένα, ἢ κατατσακισμένα σὰ σὲ νοσοκομείου ζωγραφιά, λὲς καὶ ἀκαρτεροῦν τὸ χειροῦργο νὰ ἰδῇ τὶς πληγὰς τους, ἓνα σωρὸ καὶ ἄλλα κορμιά σὰν αὐτὸν, ὥσάν αὐτὸν καὶ ἄλλα κουφάρια ἓνα σωρὸ.

Μέσα στὴν κρύα τὴ σάλα, τὴ στρωμένη μὲ πλάκες, ἡ σιωπὴ εἶναι ἀπόλυτη· ἀνέκφραστο παρᾶπονο βασιλεύει καὶ μισοπεσμένο στὸ δεξιὸ του πλευρό, γέροντας ξερβὰ λίγο τὸ κεφάλι, τὸ παλικάρι τὸ ὠραῖο, φαίνεται σὰ νὰ βλέπῃ τὸ ἴδιο του τὸ κορμί, καὶ σὰν σύννεφο λύτης, ποὺ μόλις διακρίνεται, νὰ σκεπάζῃ τὴν καὶ τὴν μορφὴ, τὴν παλικαρίσια καὶ τὴ γλυκειά. Ἄχ, δὲν ἐφάνταζότανε, ποτὲ βέβαια, αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν, λεβέντης, καμαρωμένος ἐσιργιανοῦσε εἰς τὶς στοῆς καὶ τὰ γυμναστήρια τῆς παλαιᾶς πόλεως τὴν ἀνεκδιήγητη δόξα τῶν ἀψεγαδιάστων μελῶν του. Ἄχ,

δὲν ἐφαιτανταζότανε βέβαια, αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν στεφανωμένος ἀγωνιστὴς ἔρριχνε τὸ λιθάρι στὸ Στάδιο, ἢ ἐνικοῦσε στὸ πάλεμα, ἢ κουβέντιαζε μὲ τοὺς φιλοσόφους, ἢ ἀνέβαινε στὴν Ἀκρόπολη, μπροστὰ μπροστὰ στὰ ἱερὰ πανηγύρια. Δὲν ἐφαιτανταζότανε, ποτὲ βέβαια, αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ γλύπτη του, ὅταν ἄστραφτε μέσα στ' ἀργαστήρι του, ἀποκάτω ἀπ' τὸν ὀλάνοιχτο οὐρανὸ τῆς Ἀθήνας, ἀποκάτω ἀπ' τοῦ ἡλίου τὴν ἀσκίαστη λάμψη, ἀνατριχιάζοντας ὅλος ἀπὸ δύναμη κι ἀπὸ ἀντριεῖα. Καὶ δὲν ἐφαιτανταζόντανε, ἂν, ποτὲ βέβαια! αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν θνητὸς αὐτός, ἔβλεπε νὰ τὸν στηλώνουνε στὸ ναό, γιὰ νὰ παραστήσῃ τοῦ Ἀπόλλωνα ἢ τοῦ Ἑρμῆ τὸ ἀθάνατο τὸ εἶδωλο. Καὶ σὰν νικημένος πολεμιστὴς, μὲ σπασμένα τὰ πόδι' ἀπὸ τὸ γόνατο, μὲ κομμένα τὰ χέρι' ἀπὸ τὸν ἄγκωνα, εἶναι ξαπλωμένο, ὀλόβολο, ἀπάνω στὸ ξύλινο στήριγμά του.

Ἀκίνητο μὲ τὰ μάτια του σταθερὰ θά λεγες ὅμως, πῶς τριγυρνᾷ τὸ βλέμμα του, ἀπὸ τοὺς ὄμους του τοὺς νευρώδεις εἰς τὰ τορνευμένα του ὑπὸ μεριά, ἀπὸ τὴ λιγερὴ μέση εἰς τὸ φούσκωμα τῶν στηθῶν του. Καθὼς σκύβει ἑλαφρὰ τὸ λαιμό του, λὲς κι ἐξετάζει μονάχος του τὸ σῶμα του καὶ μελετᾷ τοὺς μυῶνες του καὶ σπουδαίει τὸ φτιάσιμό του. Καὶ κάπου κάπου στὸν κρυφὸ του περίπατο, τὸ βλέμμα του φαίνεται, σὰ νὰ καρφώνεται βαρὺ βαρὺ καὶ εἰς τῶν γονάτων του τὶς ἀπότομες λαβωματιῆς καὶ εἰς τὶς σκληρὰς τῶν ἄγκώνων του τὶς πληγὰς. Κι ἂν τὸν κοιτάξῃς ὥρα πολλὴ πολλή, πεσμένον ἔτσι, μὲ τῆς λύπης τὸ σύννεφο τὸ ἄφαντο, ὅπου σκεπάζει τὸ μέτωπό του, θαρρεῖς πῶς ὅτι τάχα σὲ γελάει τὸ μάτι σου, σιωπηλὸ δάκρυο λαμποκοπᾷ κάπου κάπου μὲς ἀπ' τὰ πέτρινα ματόφυλλά του.

1. ΘΟΥΡΙΟΣ ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΡΟΦΥΛΑΚΑΣ

(Προφυλακαὶ Β' Μεραρχίας νοτίως Μπουξίνας.

6 'Ιουλίου 1913).

Ρέει θολὸς μπροστὰ στὰ πόδια μας ὁ Στρυμών. Σύννεφα βαριά σκεπάζουν τὸν ὑπερύψηλον Ὀρβήλον, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον τὴν νύκτα ἐβλέπαμεν τὰς πυρὰς τῶν Βουλγάρων. Μαυρίζουν εἰς τὶς πλαγιὰς τοῦ Ὀρβήλου τὰ δάση τοῦ Μελενίκου. Καὶ πρὸς τὴν Μπουξίναν ἐκρήγνυνται αἱ ἐχθρικαὶ βολιδοφόροι. Ἐνας δεκανεὺς τοῦ ἱππικοῦ περνᾷ τραυματισμένος. Ζήτω! αὔριον ἢ σειρὰ μας. Ἀπέναντί μας συνεκεντρώθησαν 70 βουλγαρικὰ τάγματα διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ἐλληνικὴν ὁρμήν. Ὡσὰν νὰ ἀναχαιτίζεται ἀπὸ ἀνθρωπίνους δυνάμεις τὸ χέρι τῆς Νεμέσεως! Ὡσὰν νὰ δεσμεύεται μέσα σὲ σύνορα χειροποίητα ὁ Ὀκεανός.

Ἐπὶ ἐλληνικαὶ μεραρχίαι, τρεῖς ἐκεῖθεν τοῦ Στρυμόνος καὶ τέσσαρες ἐδῶ, θὰ σπάσουν τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν καὶ θὰ βαδίσουν κατὰ τῆς Σόφιας. Δὲν τὸ ἐλπίζομεν τὸ γνωρίζομεν, τὸ ὑποσχόμεθα, τὸ ὀρκιζόμεθα.

Ὁ ἥλιος καίει, ἀλλὰ καίει περισσότερον ἢ ἐλληνικὴ καρδιά. Φῶς καὶ φτερά. Ἀπλώνεται γύρω στὰς προφυλακὰς ἀκαταγώνιστο τὸ χαρμυλὸν τραγούδι τῶν πολεμιστῶν. Νὰ κρυφθοῦμε, νὰ μὴ μᾶς ἴδουν, νὰ μὴ μᾶς ἀκούσουν; Ποιὸς τὸ εἶπε; Ἡ τακτικὴ; Ἡ στρατηγικὴ; Τίποτε! Ἐννοοῦμεν νὰ τὸ ξέρουν, ὅτι εἴμεθα ἐδῶ ὅτι αὔριον θὰ εἴμεθα ἐκεῖ, πού εἶναι αὐτοὶ σήμερον, ἢ εἰς τὴν ἀθανασίαν.

* * *

—Περνοῦν ἀπὸ τὴν ἀνάμνησίν μας γοργὰ τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν εἴκοσι αὐτῶν ἡμερῶν: Ἀστραποβολήματα λογγῶν στὸν ἥλιο. Φρικώδης μουσικὴ συμφωνία τῶν κανονιῶν. Ἀλματα ἀπὸ χαρᾶματος εἰς χαράκωμα. Στῆθος μὲ στῆθος. Λόγχη μὲ λόγχη. Τὰ ξανθὰ τὰ στάχνα καίονται ἀπὸ τὶς ὀβίδες καὶ πυρπολεῖται ὁ κάμπος. Ἐμπρὸς μέσα στὶς φλόγες. Τὴ φωτιά τὴ δική μας ποῖα φωτιά μπορεῖ νὰ σταματήσει; Ἐνα σύνταγμα

ἀνεβαίνει μὲ ζωτοζωυγὰς, κατὰ τετράδας στὸ λόφο. Σκοτώνε-
ται ὁ Συνταγματάρχης του, οἱ λοχαγοὶ του, οἱ ἀξιωματικοὶ του·
Εἷς πολλοὺς λόχους διοικοῦν λοχίαι. Ἐμπρός, πάντοτε ἔμπρός!

Εἷς πολλοὺς λόχους διοικοῦν λοχίαι. Ἐμπρός πάντοτε Ἐμπρός!

Πέφτουν γέρον τὰ παιδιά. Ἀλλὰ ἡ Νίκη, ἡ Νίκη εἶναι δική μας,
δική μας! Ὡ τὸ ὄραϊο μεθύσι τῆς χαρᾶς τῆς ἀφροντισίας, τῆς
περιφρονήσεως τῆς ζωῆς! Ὡ, ἡ ἐντονωτάτη ζωὴ τῶν στιγμῶν
αὐτῶν, ἡ ἀξία μιᾶς αἰωνιότητος.

*
* *

Τὰ πτόματα μορφαῖζον. Σπασμένα τουφέκια. Ἀδειασμένες
παλάσκες. Λόγγες ματωμένες. Καπνοὶ ἀπὸ τὰ χωριά, ποὺ καίον-
ται. Ἄλογα χωρὶς ἀναβάτην ρουθουνίζον τρομαγμένα καὶ τρέ-
χουν στὰ πυρπολούμενα χωριάφια.

Καὶ ἔσπερα ἡ καταδίωξις. Τὰ βουνά, ποὺ ἐπυργώνοντο μπρο-
στά μας τὴν αὐγὴν, γαῖάξια τώρα διαγράφονται πίσω μας τὸ
βράδυ. Νεκτοπορεῖς διαβάσεις ἀπὸ χωριά ἐρημωμένα. Οἱ ἀγε-

λάδες ἀδέσποτες, τὰ πρόβατα χωρὶς ποιμένα γυρίζουν στὰ λιβάδια.
Καὶ ἄλλα βουνὰ καὶ ἄλλοι κάμποι· καὶ λίμνες καὶ ποταμοί.

* * *

Προφυλακὲς τὶς νύχτες μέσα σὲ κάμπους ὀπίου, ρυζιοῦ καὶ καλαμποκιοῦ. Τὸ πράσινον θαῦμα τοῦ καταφύτου Μπέλες μὲ τὰ διαμαντένια του τὰ νερὰ εἰς κάθε βῆμα, χαρὰ τῶν διψασμένων στρατιωτῶν, περνᾷ γοργὰ καὶ χάνεται. Διότι καιρὸν δὲν ἔχομεν νὰ σταματήσωμεν. Ἐμπρός, πάντοτε ἔμπρός! Βαραίνει ἐπάνω μας ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδικήσεως καὶ τὸ αἷμα τῶν σφαγέντων.

Οἱ Τοῦρκοι γονυπετοῦν, ὅταν περνοῦμε, καὶ μᾶς εὐχαριστοῦν. Ὅλοι μας οἱ ὁδηγοὶ Τοῦρκοι. Ἡ Ἐλευθερία δὲν ἔχει πατρίδα. Εἶναι ἀνθρώπινον ἀγαθόν! Ἡ ἄρνησίς της εἶναι ὁ Βούλγαρος. Ἐμπρός λοιπὴν στὴ Σόφια!

Κιλκίς, Δοϊράνη, Σερρώνιτσα, Μπάνσκο, Χαμζαλί... ὅλα αὐτὰ εἶναι ἤδη ἓνα χθὲς. Κι ἡμεῖς θέλουμε τὸ αὔριον, τὸ ὥραϊον, τὸ ἀθάνατον, τὸ μεθυστικόν, τὸ αἰώνιον αὔριον. Πάντοτε ἔμπρός. Πάντοτε πρὸς τὸ αὔριον! Τὸ χθὲς τὸ παραδίδομεν εἰς τοὺς ἀδυνάτους, τοὺς γέροντας, τοὺς ὀλιγοπίστους, ποὺ ἔμειναν πίσω, στοὺς ἀρρώστους σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, ποὺ μελετοῦν καὶ ὑπολογίζουν. Ἐμεῖς ζοῦμε. Προχωροῦμε. Βιάζομεν τὴν ἀντίστασιν. Θέλομεν. Ἐκτελοῦμεν.

* * *

Πότε νὰ ξημερώσῃ, νὰ περάσῃ τὴν κατασκευαζομένην γέφυραν τὸ πυροβολικόν μας, νὰ προελάσωμεν! Παντοδύναμα φτερὰ ἀναταράσσονται ἀνυπόμονα σὲ κάθε ψυχὴ στρατιώτου. Οἱ τραυματίαι τοῦ Κιλκίς γυρίζουν χαρῶποι καὶ μισογιατρεμένοι στὰς προφυλακὰς. Ὁ Ὀρβηλος, μπροστὰ μας προκλητικός. Πίσω ἀπὸ τὸν Ὀρβηλον προβάλλει ὡσὰν κεφαλὴ βασίλισσας ἡ κορυφὴ τῆς Ροδόπης.

Περίμενέ μας, Ροδόπη, κι ἐφτάσαμεν. Αὔριον ἢ μάχη ἢ ἀποφασιστικὴ.

Καὶ σὺ σκοπέ, ποὺ λυσσᾷς βλέπων ἀντικρὺ σου τὰς ἐχθρικὰς ὀβίδας, ποὺ πέφτουν στοὺς ἵππεις ἀνιχνευτὰς μας, δυνάμωσε τὴ λύσσα σου γι' αὔριο. Ἀπ' ἐκεῖ περνᾷ ὁ δρόμος τῆς Σόφιας. Ὅποιος ζήσῃ κι ὅποιος πέσῃ. Μιὰ Ἑλλάδα ἐδυνάμωσε στὴν

ψυχὴ μας. Ἑβδομήντα τάγματα! Λυστυχισμένοι, ποὺ ἐπιστέψατε ὅτι σᾶς φθάνουν γιὰ νὰ μᾶς σταματήσετε! Μιὰ νέα νίκη μᾶς ἐτοιμάζετε, καὶ θὰ σᾶς χαιρετίσουμε γι' αὐτὸ μὲ τὰ ἀκριβὰ μας τὰ μάνλιχερ αὔριο τὴν αἰγὴ. Καὶ θὰ γεμίσουν καὶ πάλιν οἱ δρόμοι σας ἀπὸ πτώματα, ἀπὸ τὰ κανόνια, ποὺ θ' ἀφήσετε, ἀπὸ τὰς ἑκατοντάδας τῶν κάρρων τῶν τσακισμένων, ἀπ' τ' αὐτοκίνητά σας, ποὺ ἐγκαταλείπετε, ἀπὸ τὰ χαμένα ἀεροπλάνα σας, ὅπως οἱ δρόμοι, ποὺ εἶδαν τὸν ἑλληνικὸν θρίαμβον νὰ διαβαίνει ἀπὸ τὴν Στρούμνιτσαν εἰς τὸ Πετρίτσι.

* *

Τραγουδᾶτε, παλικάρια, τριγύρω. Νὰ μᾶς ἀκοῦν, ὅτι εἴμεθα ἐδῶ. Τ' ἄλογά μας, Στρυμών, θὰ ποτισθοῦν ἀπὸ τὰς πηγὰς σου. Ὁ ἥλιος θὰ φιλήσῃ ματωμένες τὶς λόγχες μας. Μεγαλοδύναμα φτερὰ ἀναταράσσονται μέσα μας ἀνυπόμονα. Αὔριο! Αὔριο! Ὅποιος ζήσει καὶ ὅποιος πέσῃ.

Ε΄. ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α΄) ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΝ

ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

1. ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

Ὅταν παιδίον διησχόμην ἐκεῖ πλησίον, ἐπὶ ὄναριον ὀχούμενος διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικὰς μας πανηγύρεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιάς, ἐρρέμβάζον γλυκὰ μὴ χορταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλὲς δένδρον, μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικὴν δρυῖν. Ὅποιον μεγαλεῖον εἶχεν! οἱ κλάδοι τῆς χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί. Οἱ κλώνες τῆς γαιψοί, ὥς ἡ κατατομή τοῦ ἀετοῦ, οὗλοι ὥς ἡ χαίτη τοῦ λέοντος, προσείχον ἀναδεδεμένοι εἰς βασιλικά στέμματα. Καὶ ἦτον ἐκεῖνη ἄνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, Βασίλισσα τῆς δρόσου τῆς . .

Ἀπὸ τὰ φύλλα της ἐστάλαξε κι ἔρρεεν ὀλόγυρά της «μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας». Ἐθαίλπον οἱ ζωηφόροι ὅποι της ἔρωτα θείας ἀκμῆς, κι ἔπνεεν ἡ θεσπεσία φυλλάς της ἡμερον τρυφῆς ἀκηράτου. Καὶ ἡ κορυφή της βαθύκομος ἠγείρετο ὥς στέμματα, παρθενικὸν διάδημα θεῖον.

Ἡσθανόμην ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο δένδρον. Ἐφάνταζεν εἰς τὸ ὄμμα, ἔμελεν εἰς τὸ οὖς, ἐπιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φιδόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλώνες, οἱ ῥάμνοι, τὸ φύλλωμά της, εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σείσιν ἐφαίνοντο ὥς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν. Μ' ἔθελγε μ' ἐκύλει, μ' ἐκάλει ἐγγύς της. Ἐπόθουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, νὰ τρέξω πλησίον της, νὰ τὴν ἀπολαύσω· νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμὸν της, ὅστις θὰ ἦτο ἀγκάλιασμα διὰ πέντε παιδία ὥς ἐμὲ καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθίσω νὰ ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πέλωριον στέλεχος, τὸ ἄδρὸν καὶ ἀμαυρόν, ν' ἀναβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων της, ν' ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνας, νὰ ὑψωθῶ εἰς τοὺς ἀκραίμονας.... Καὶ ἂν ᾗ μ' ἐδέχετο, καὶ ἂν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμά της καὶ ἔρριπτε κάτω, ἅς ἔπειτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν χλόην της, νὰ στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν της, ὑπὸ τὰ ἀετώματα τῶν κλώνων της, τὰ ὅμοια μὲ στέμματα.

Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδία τῶν οἰκείων μου, μεθ' ὧν ἔτέλουν τὰς ἐκδρομὰς ἐκεῖνας ἀνὰ τὰ ὄρη, δὲν θὰ ἤθελε νὰ μοι τὸ ἐπιτρέψη.

Καὶ μίαν χρονιάν, ἦτο κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ σωτηρίου ἔτους 180... καθὼς εἶχομεν διέλθει πλησίον τοῦ δένδρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρί—ἦτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρὶ μικρὸς συνοικισμός, θερινὸν σκῆνωμα τῶν βοσκῶν τοῦ τόπου. — Ἐκατοίκουν ἐκεῖ ἐπὶ ἡ ὀκτὼ οἰκογένειαι ἀγροτῶν. Δύο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολιγосύνης κ. τ. λ. καὶ ὅλοι ἦσαν φίλοι καὶ συμπατριῶταί μας.

Κατηχόμεθα ἐκεῖ συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἴτα πάλιν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ τὴν Πρωτομαγιάν, ἄλλοτε δὲ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἢ τῆς Ἀναλήψεως. Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἐλειτουργοῦμεθα. Ἦγοντο ἐκεῖ χοροὶ καὶ πανηγύρεις. Δρόσος καὶ ἀναψυχὴ καὶ χάρις ἐβασίλευεν. Ἐθύνοντο ἀρνία καὶ ἐρί-

φια, καὶ σπονδαὶ ἐγίνοντο πυροζάνθου ἀνθοσμίου. Ἐτελοῦντο ἄγῳνες ἀμύλλης, δισκοβολίαι καὶ ἄλματα. Ἐπληττε τὰς πραείας ἡχοὺς ὁ φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας συνοδεύων τὸ ἔρρηθμον βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν.

* * *

Καθὼς εἶχομεν φθάσει ἐκεῖ τὴν χορσιὰν ἐκείνην, μὲ εἶχε κυριεύσει ζωηρότερον ἢ ἐντύπωσις ἢ μαγικὴ τῆς δρυός. Διηρχόμεθα ἐκάστοτε οὐχὶ μακρὰν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμισείας ὥρας ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Μέγα Μανδρί. Ὁ δρόμος μας ἦτον ἐπὶ τῆς κλιτύος ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως, ὅπου ἴστατο τὸ δένδρον ἔτεμνε δὲ πλαγίως τὸ βουνόν... Καὶ ἡ δρυς μαγικὴ καθὼς ἐξηκολούθουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν μὲ ἐγοήτευσεν καὶ μὲ ἐκάλει, ὥς νὰ ἦτο πλάσμα ξιμυχνόν.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κοιλώματα ἢ τὰς προεξοχὰς τοῦ ἐδάφους, καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὄναριον τὰς ἰδιοτροπίας καὶ πείσμονας, καθὼς ἐξάνοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρυὶν, καθ' ὅσον ἐπλησιάζα ἢ ἀπειμακρυνόμην ἀπ' αὐτῆς, τόσας θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμβανεν τὸ δένδρον: Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν ὄψιν λιγυρᾶς χάριτος, ἐγγύθεν καὶ κατὰ μέτωπον προέκυπτεν ὅλη μεστὴ καὶ ἀμφίλαρής, βαθύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὥς νύμφη.

Ὅλην τὴν νύκτα, κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν, ὠνειρευόμην τὴν δρυὶν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ἐψηλὴν... Τὴν πρωΐαν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὐωδιάσει ὁ ναῖσκος ἀπὸ δάφνης καὶ λιβανωτίδας, καὶ εἶχε κρουσθῇ τρεῖς ἀπὸ παιδικᾶς χειρός ὁ μικρὸς κώδων, ὁ ὑπεράνω τοῦ γείσου τῆς στέγης τῆς πλακοσκεποῦς χαιρετίζων τὸ «ἀνάστα ὁ Θεός», τὸ ὅποιον ἔψαλλεν ὁ παπὰς ραίνων τοὺς πιστοὺς μὲ πέταλα ρόδων καὶ ἴων... εἶτα πρὶν ν' ἀπολύσῃ ἡ λειτουργία ἐγὼ ἔγινον ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν ὅποιον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν προτερσίαν ἡρχισα ν' ἀνέρχομαι τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος, ὅπου εὗρίσκετο ἡ βασιλικὴ δρυς. Ἐπίστευσον, ὅτι ἐγνώριζα καλὰ τὸν δρόμον. Ἦτον ὅλη ἡ ὁδὸς ἀνωφερής, καὶ ἐγὼ ἔτρεχον, ἔτρεχον διὰ νὰ φθάσω ταχέως καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω, φανταζόμενος ὅτι ἡ ἀπουσία μου

τότε δὲν θὰ παρετηρεῖτο καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκῆνωμα ὀλίγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν, ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολίχνην διὰ νὰ κομίσωσιν ἄρνια καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολίγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλα ὀψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὗτοι θὰ ἐπέστρεφον πρὸς ἑσπέραν καὶ δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὁδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἐρχομένους πρὸς τὰ ἐδῶ, ἐν συνοδίᾳ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ ὑποζυγίων. Οὗτοι ἤρχοντο ἐκ τῆς πόλεως διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των βοσκῶν.

Πάραυτα ἐξευράπην τῆς ὁδοῦ καὶ ἔσπευσα νὰ κρυβῶ ὀπισθεν πικνῶν θάμνων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ἂν μὲ συνήντων μεμονωμένον, μακρὰν τῶν γονέων μου, πορευόμενον ἄγνωστόν που, θὰ ἐπαρξενεύοντο, καὶ ἂν δὲν μ' ἔπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εὐθὺς οἰσῶ ἐξ ἅπαντος θὰ μὲ κατήγγελλον καίτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρί' ἥμην ἑνδεκα ἐτῶν παιδί.

Ἐκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρῆλθον, καὶ ἐγὼ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἔχασα. Εἷς ἐν σταυροδρόμιον, ὅπου ἔφθασα, ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ὑψηλότερον, καὶ ἀσθμαίνων ἔφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλὴν ἡ μεγάλη δοῦς ὑπῆρξεν εὐεργέτις μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἐξήγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφαίνετο δέ, ὥς νὰ μοὶ ἔνευε μακρόθεν καὶ μὲ ὠδήγει νὰ ἔλθω πλησίον της. Καθὼς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακρὰν, ἄφησα τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὁποῖον ἔτρεχα, καὶ στραφεὶς πρὸς δυσμὰς ἄρχισα νὰ κατέρχωμαι μέσῳ τῶν ἀγρῶν ὑπερπηδῶν αἱμασιάς, χάνδακας, φραγμοὺς θάμνων καὶ βάτων σκίζων τὰς σάρκας μου, αἱμάσσων χεῖρας καὶ πόδας...

Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποθητῆς νύμφης τῶν δασῶν! Ἡμην κατὰκοπος, κἀθιδρός καὶ πνευστιῶν. Ἄμα ἔφθασα ἐρρίφθην ἐπὶ τῆς γλότης, ἐκυλίσθην ἐπάνω εἰς παπαροῦνες καὶ χαμολούλονδα. Ἀλλ' ὅμως ἠσθανόμην κορυφὴν εὐτεχίαν, ὀνειρώδη ἀπόλαυσιν.

Ἐρρέμβασον ἀναβλέπων εἰς τοὺς κλώνους της τοὺς κραταιοὺς καὶ ἀνοιγόκλειον ἠδυπαθῶς τὰ χεῖλη εἰς τὴν πνοὴν τῆς αὔρας της, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων της. Ἐκατοντάδες πουλιῶν ἀνεπαύ-

οντο εἰς τοὺς κλώνους τῆς, ἔμελλον τραγῆλὰ τραγούδια . . . Ἀργότος, ἄρωμα καὶ χαρμονὴ ἐβλόπευον τὴν ψυχὴν μου . . .

Ἦμην ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα. Ὁ ὕπνος μοῦ ἔλειπεν. Εἰς τὴν σκιὰν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσῳ τῶν μηκώνων του τῶν κατακακίωνων, ὁ Μορφεὺς ἤλθε καὶ μ' ἐβαυκάλισε, καὶ μοὶ ἔδειξεν εἰκόνας ὡς εἰς περίεργον πεδίον.

Μοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ δένδρον, ἔσωζον καθ' ὕπνον τὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου, μισθὸν κατὰ μικρὸν μετέβαλεν ὄψιν, εἶδος καὶ μορφὴν.

Τὸ πόρισμά μου, τὸ ἐν ὀνείρῳ ἐξαχθὲν καὶ εἰς λῆρον ἐν εἶδει συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρξε τοῦτο : « Ἄ ! δὲν εἶναι δένδρον, εἶναι κόρη· καὶ τὰ δένδρα, ὅσα βλέπομεν, εἶναι γυναῖκες ! ».

Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐξύπνησα, ὡς συνέχειαν τοῦ ὀνείρου ἔσχον ἐν νῶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν· « κατ' ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα· δεύτερον δὲ τοὺς εἶδε γυναῖκας . . . »

Πλὴν δὲν ἐξύπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τὴν ἑλπίδα τὸ φῶς ἢ κόρη, ἢ δοῦν εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγεν :

Εἰπέ νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν . . . διὰ γὰρ μὴ κάμω ἀκουσίως κακόν. Δὲν εἶμαι ἐγὼ γύμνη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ δένδρον . . .

Ἐξύπνησα ἔντρομος καὶ ἔφυγον . . . ἦτον ἡδὴ μεσημβρία καὶ ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει. Ἐκαιεν ὕψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός, ἣτις ἦτο σκιὰ ἀδιαπέραστος . . . Ἀπὸ τὸν ἀντικρινὸν λόφον ἤκουσα φωνὴν νὰ μὲ καλῇ ἐξ ὀνόματος.

Ἦτον εἰς μικρὸς βοσκὸς μὲ τὴν κάπιν του, μὲ τὴν στραβολέκαν του καὶ μὲ δέκα αἶγας, τὰς ὁποίας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώνησεν ὅτι ὁ πατήρ μου μὲ ἀνεξήτει ἀνήσυχος, καὶ νὰ τρέξω, νὰ τρέξω νὰ φθάσω ταχέως ἐκεῖ κάτω . . .

Δὲν ἐνόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὄνειρον. Ἀργότερα ἐδιδάχθην ἀπὸ ἐγγχειρίδιον μυθολογίας, ὅτι ἡ Ἀμαθρονὰς συναποθνήσκει μὲ τὴν δοῦν, ἐν ἣ εὐρίσκεται ἐνσαρκωμένη . . .

Μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν ξενιτευμένος ἀπὸ μακροῦ ἐπέστρεψα εἰς τὸ χωρίον μου, καὶ ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ προσκυνητήρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εἶδον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον, ἐνθα ἦτο ποτε ἡ Δοῦς ἡ Βασιλική, τὸ πᾶγκαλον καὶ μεγαλοπρεπὲς δένδρον, ἡ νύμφη ἡ ἀνάσσουσα τῶν δρυμῶνων.

Μία γραῖα μὲ τὴν ρόκαν της, μὲ δύο προβατίνας τὰς ὁποίας ἔβροσκεν ἐντὺς ἀγροῦ πλησίον, εὗρίσκετο ἐκεῖ καθημένη ἔξωθεν τῆς μικρᾶς καλύβης της.

Ὅταν τὴν ἠρώτησα τί εἶχε γίνει τὸ «Μεγάλο Λέντρο», τὸ ὁποῖον ἦτο ἓνα καιρὸν ἐκεῖ μοι ἀπήντησεν:

Ὁ σχωρεμένος ὁ Βαργενὴς τὸ ἔκοψε... μὰ καὶ ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του· ὅλο θεόρατα δέντρα, τόσα σημαδιακὰ πράγματα... Σὰν τὸ κοψε καὶ ὕστερα, δὲν εἶδε προζοπή. Ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε. Τὸ Μεγάλο Λέντρο ἦταν στοιχειωμένο.

Π. NIPBANA

2. Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ

Δὲν εἶναι τὰ δένδρα τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ βαθύσκια, δὲν εἶναι τῶν ἀνθέων ὁ κόσμος ὁ μοσχοβόλος, δὲν εἶναι τὰ ἐράσματα εἰδύλλια τῶν ἀγρῶν, οὔτε τῶν στεριανῶν πουλιῶν τὰ κελυθήματα, κανὲν ἀπὸ τὰ θάματα τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τὰ μυστήρια καὶ ἀπὸ τῶν βουνῶν τὰ μάγια, κανένα δὲν εἶναι ὁ μαγνήτης ποὺ σύρει τὸν μικρὸν μέλλοναύτην. Εἶναι ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη, εἶναι οἱ χαμένοι ὁρίζοντες, εἰς τὰ βάθη τῶν ὁποίων περνοῦν αἱ λευκαὶ σκιαὶ τῶν πλοίων, εἶναι τὰ ἀφροῦφанта-ἄνθη, μὲ τὰ ὅπλα στεφανώνεται τὸ γαλανὸν κῆμα, εἶναι τὰ βάλσαμα τοῦ μπάτη, τὰ δροσίζοντα τοὺς ἡσύχους αἰγιαλούς, εἶναι τῶν βοτσάλων ἡ μουσική, εἶναι οἱ χαριτωμένοι πτεροπαλμοὶ τῶν θαλασσίων πτηνῶν, καὶ εἶναι, ὦ! πρὸ πάντων εἶναι, τὰ ὑψηλὰ ἐξάρτια, ποὺ κινοῦνται καμαρωτὰ εἰς τὴν ἀμμουδιὰν ἐμπρός, τὰ μπρίκια καὶ τὰ μπρικατίνια καὶ αἱ γαβάραι καὶ αἱ γολέται καὶ οἱ σκοῦνες, ποὺ τινάζουν ἀνυπόμονα τὰ προμηήσια, ὥς νὰ θέλουν νὰ σπάσουν τὰ δεσμά των καὶ νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν μέθην

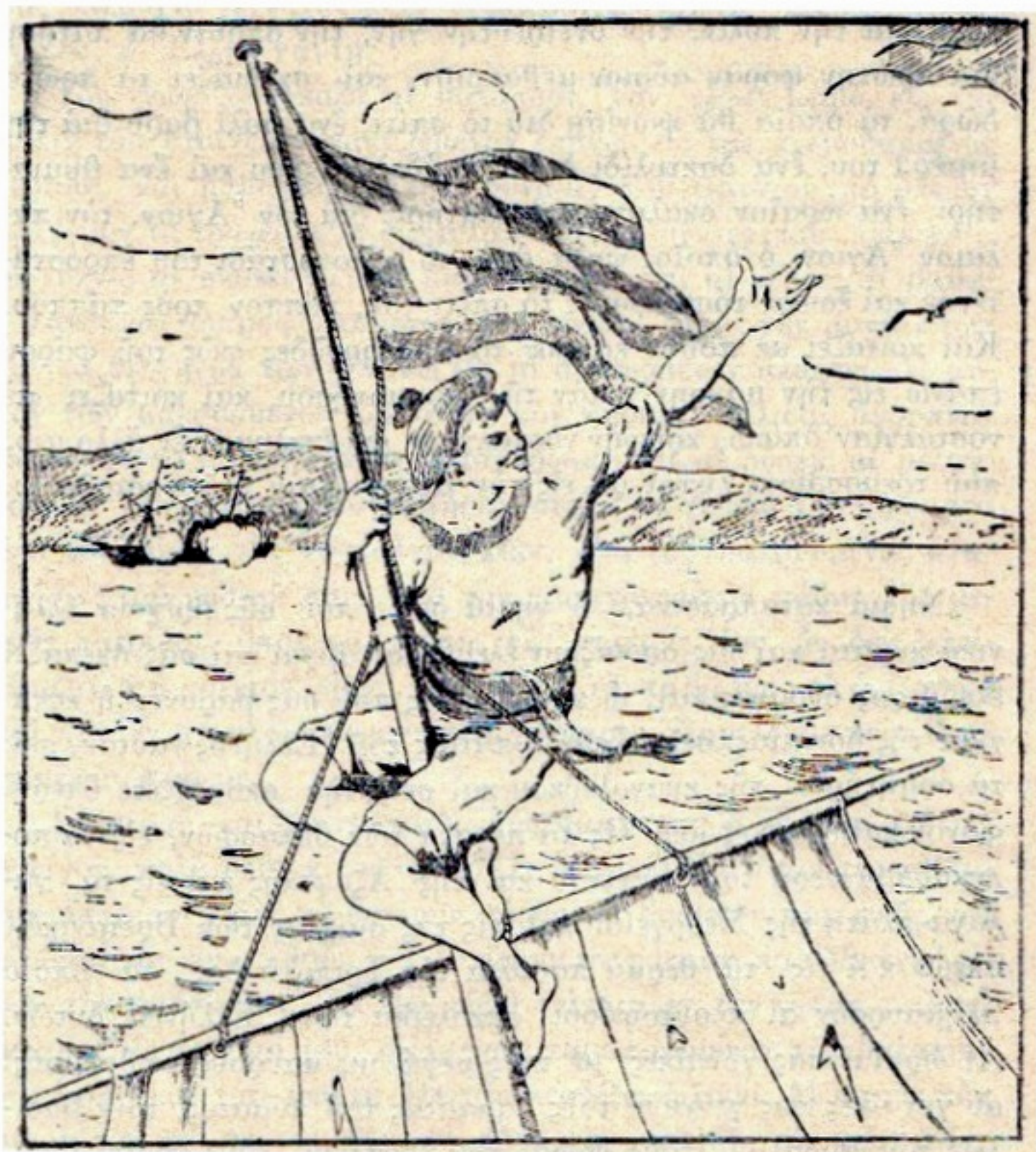
N. Κοντοπούλου Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' Γυμνασίου ἐκδοσ. Δ' 9

τοῦ ταξιδιοῦ. Ἐκεῖ σιμά των, ἐκεῖ εἰς τὸ πλάϊ των ἀναστρέφεται ὁ ταμένος τοῦ πελάγους. Εἰς τὴν ἀπέραντον ἀμμουδιὰν τοῦ νησιοῦ τὸν εὐρίσκει ὁ ἥλιος κάθε ἡμέραν. Εἰς τὸν ἀνήσυχον ταρσανὰν ἀνέμεσα εἰς τοὺς ναυπηγούς, εἰς τοὺς μαστόρους, εἰς τοὺς πριονιστάς, καλαφίτας, εἰς τοὺς πελεκητάς, μέσα εἰς τὰ πριονίσματα, ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ τοῦ κερεστέ, ὑπὸ τὰς ὑψηλὰς ἐσχάρας δίπλα εἰς τοὺς πελωρίους σκελετοὺς τῶν ναυπηγουμένων πλοίων, μέσα εἰς τὴν καπνίαν τοῦ βράζοντος κατραμιοῦ, ἔρχεται νὰ τὸν ζητήσῃ ἡ μητέρα του, ὅταν τὸν χάνῃ ἀπὸ τὸ σπίτι. Καὶ ὁ δάσκαλός του, ὁ ἀσπρογένης παπὰς, τοῦ ὁποίου αἱ χονδραὶ παλάμαι πρὶν ἀγιασθῶν ἀπὸ τὸ ἀργυροῦν δυσκολότηρον ἐκράταν, ἀκόμη χθές, τὸ ἀτίθασσον τιμόνι τῆς μπρατσέρας του, ὅταν τὸν χάσῃ ἀπὸ τὸ βιβλίον του ὁ παπὰς, ἠξεύρει ὅτι μέσα εἰς τὸ κῦτος τῆς ναυπηγουμένης γολέτας παίζει τὸ κρυφτὸ ὁ υἱὸς τοῦ ναύτου ἢ γυμνὸς καὶ ἡλιοκαῆς ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸν δοράτιον καμιᾶς ξεφορτώτου γαβάρου εἶναι ἕτοιμος νὰ βουτήσῃ δι' ἑκατοστὴν φουὰν εἰς τὰ δροσερὰ νερά. Ἄλλ' εἶναι ἐπιεικὴς ὁ διδάσκαλος. Γνωρίζει ἐκ κείρας αὐτοῦ, ὅτι ἐκεῖ εἰς τὸ ὀμιχλῶδες βῆθος τοῦ ὀρίζοντος, ὀπίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ ὀπίσω εἰς τὰ νέφη, χαμογελᾷ διὰ τὰ παιδιὰ τῶν θαλασσινῶν μία ἀγνωστος γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὁποίαν συχνὰ καταρῶνται αἱ γυναῖκες τῶν ναυτικῶν καὶ αἱ παρθέναι τῶν νήσων, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ὁ μαγνήτης εἶνε τόσον ἰσχυρὸς διὰ τοὺς μικροὺς νησιώτας. Γνωρίζει ὁ ἀσπρογένης ὁ παπὰς, ὅτι ἡ γοητεία τοῦ Ὀκεανῆος καὶ τοῦ Ψαλτηρίου εἶναι ἀνίσχυρος διὰ νὰ πνίξῃ τὴν δίψαν τοῦ πελάγους μέσα εἰς τὸν ὀργανισμόν, τὸν ὁποῖον βρέχει αἷμα ποτισμένον ἀπὸ τὴν ἀλμύραν τοῦ κύματος. Καὶ εἰς τὰς πρώτας ἀνταρσίας τοῦ ἀνυποτάκτου μαθητοῦ, καταλαμβάνει ὅτι ἔχει ἔμπρός του τὸ μπαρκαρόλι τῆς αἰῶνος.

Τὸ μπαρκαρόλι !... Εἶναι ἡ γλυνυτιὰ προσωνομία, τὴν ὁποίαν θὰ τοῦ ἀποδώσουν αἰῶνον εἰς τὸ πρῶτόν του πανηγυρικὸν μπαρκαρόλισμα οἱ παλαιοὶ ναῦται. Εἶναι ὁ κατηγούμενος τοῦ ναυτικοῦ βίου, ὁ τρυφερὸς ἀκόμη ναυτόπαις. Τώρα θὰ ὑποστῇ τὴν δοκιμασίαν τὴν κρίσιμον εἰς τοὺς τραχεῖς ἀγῶνας τῆς ναυτικῆς ζωῆς. Μὲ ποῖον καμάρι ἐναυτολογήθη, μὲ ποῖον ἐνθουσιασμόν ἐπάτησε, ναύτης σωστός τώρα, μὲ τοὺς πρώτους λούλους εἰς τὰς παρειάς, τὸ κατάστρωμα τοῦ συγγενικοῦ πλοίου ! Καὶ ἡ

μητέρα, με δάκρυα χαρᾶς καὶ λύπης, τοῦ ἐτοίμασε τὴν κασέ-
λαν του, τοῦ ἔβαλε μέσα τὰ ροῦχά του, ποὺ τὰ εἶχε ράψει μὲ τὰ
χέρια της, καὶ τὰ κονιούρια καὶ τὰ γλυκύσματά ποὺ μόνη της
τοῦ ἐζύμωσε, καὶ τὸν ἐφίλησεν εἰς τὰ μάγουλα καὶ τοῦ ἔδωκε

«... Ὁ Ἕλληὲν ναύτης !»

τὴν εὐχὴν της... «Ὡρα καλὴ τὸ μπαρκαρόλι ! Ὡρα καλὴ καὶ
καλορρίζικος!» ἐφώναζεν ὅλο τὸ νησί. Καὶ ἡ ὑψηλὴ, ἡ καμα-
ρωτὴ γολέτα, μὲ τὰ ὑπερήφανα ἐξάρτια, βράδν βράδν, μόλις ἐφύ-
σησεν ὁ ἀπόγειος, ἐγλύστρισε μαλακὰ μαλακὰ ἐπάνω εἰς τὰ σκι-
ερὰ νερά. Καὶ τὸ μπαρκαρόλι, ἀμάθητον ἀκόμη, ἐτυλίχθη μέσα
εἰς τὸν πλατὲν μουσαμὰν καὶ κάμνει τὴν πρώτην του βάρδια

ἐπάνω εἰς τὸ κατάστροφον, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ναύτας τῆς φυλά-
κῃς, μαθητῆς ἀκόμη ἀνίδεος εἰς τὸ δύσκολον καὶ βασανισμένον
ἀλφαβητάρι τῆς ναυτικῆς τέχνης. Καὶ ἐν ᾧ πρῶμα τώρα σχίζει
πλησίσιον τὰ νερὰ καὶ τὰ σκότη τὸ πρωτοτάξιδο καράβι, συλ-
λογίζεται τὴν πόλιν, τὴν ὀνειρευτὴν γῆν, τὴν ὁποῖαν θὰ πατήσῃ
διὰ πρώτην φορὰν αὐριον μεθαύριον, καὶ σχεδιάζει τὰ πρῶτα
δῶρα, τὰ ὅποια θὰ ψωνίσῃ διὰ τὸ σπίτι, ἓνα σάλι βαρὺ διὰ τὴν
μητέρα του, ἓνα δακτυλίδι διὰ τὴν ἀδελφήν του καὶ ἓνα θυμια-
τήρι, ἓνα ὠραῖον σκαλιστὸν θυμιατήρι διὰ τὸν Ἅγιον, τὸν πα-
λαιὸν Ἅγιον, ὁ ὁποῖος ψηλὰ ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι του ἐπροστά-
τευσε καὶ ἔσωσε τόσες φορὰς τὸ σπίτι του, πάππον πρὸς πάππον.
Καὶ κοιτάζει μὲ πόθον ἔμπρὸς τὸ μυστηριώδες φῶς τοῦ φάρου
ἐπάνω εἰς τὴν μαύρην σκιάν τῆς ἐρημονήσου, καὶ κοιτάζει μὲ
νοσταλγίαν ὀπίσω, κρυφὴν νοσταλγίαν, ὥς ἔγκλημα, ἐν ἄλλο φῶς
ποῦ τρεμοσβύνει λυπητερὰ εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰν τοῦ νησιοῦ του.

Νησιὰ καταπράσινα, ᾧ νησιὰ σεῖς, ποῦ σὰς βρέχουν ἑλλη-
νικά κύματα καὶ σὰς δροσίζουν ἐλεύθεραι αὖραι καὶ σὰς σκεπάζει
ἐλεύθερος οὐρανὸς καὶ, ᾧ νησιὰ, σεῖς ποῦ σὰς βαρύνει ἡ κατα-
χνιὰ τῆς δουλείας, σεῖς εἰσθε ἡ πατοῖς τοῦ Ἑλλήνος ναύτου, σεῖς
τὰ ὀρηκτῆρια τῆς κυανολέκτου καὶ σεῖς τὴν σκορπίζετε ὑπερή-
φανον καὶ ἐλπιδοφόρον εἰς τὰ πέριτα τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰ πο-
λυκάραβα νερὰ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ἀζορικῆς καὶ εἰς τὰ γα-
λανὰ πλάτη τῆς Μεσογείου καὶ εἰς τὰς ὁμίχλας τῶν Βρετανικῶν
ἁκτῶν καὶ εἰς τὰ θερμὰ παράλια τῆς Τριπολίτιδος, τὰ ὅποια
πλημμυροῦν αἱ πλουτοφόροι σακολέβαι τῶν Ἑλλήνων δυτῶν.
Αἱ ὠραῖαί σας γυναῖκες, μὲ τοὺς μεγάλους μαύρους ὀφθαλμούς,
αἱ γυναῖκές σας γεννοῦν τοὺς δαμαστὰς τοῦ κύματος, τοὺς βασι-
λεῖς τοῦ πηδάλιου, τοὺς ἥρωας τῶν θυελλῶν, τοὺς ἀδόλους χρι-
στιανοὺς τῶν ἐφεστίων θεῶν. Καὶ τῶν γυναικῶν σας τὰ στήθη
τὰ μαρμάρινα τρέφουν μὲ τὸ «γάλα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐλευ-
θερίας», τοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι θὰ ταχθοῦν μίαν ἡμέραν ὑπὸ
τὴν ναυτικὴν σημαίαν τοῦ πολέμου, τὴν κυματίζουσαν ἐπὶ τῶν
σιδηροβλήτων σκαφῶν, οἱ ὅποιοι θὰ γεμίσουν τὰ πυροβόλαια τῶν
θωρακωτῶν, καὶ θὰ κρατήσουν μὲ ἄτρομον χέρι τὸ πηδάλιον
εἰς τοὺς σοφοὺς ἐλιγμοὺς τῶν θαλασσίων μαχῶν.

Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα σας τὰ καταπράσινα, ὃ νησιὰ τοῦ ἁλ-
 τρώτου Ἀρχιπελάγους καί, ὃ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, καί, ὃ Σπο-
 ράδες μαγευτικαὶ καί, ὃ Ἑπτάνησα ἡλιόλουστα, ἀπὸ τὰ ἰδικά
 σας σπλάγχνα γεννᾶται τὸ εὐγενέστερον τέκνον τῆς Ἑλληνικῆς πα-
 τρίδος, ὃ Ἕλλην ναύτης!

Τὸν γνωρίζουν καλὰ αἱ θάλασσαι. Τὸν εἶδαν μέσα εἰς τὴν
 πάλιν τῶν στοιχείων γαντζωμένον ἐπάνω εἰς τὰς ἀνεμοδαομένας
 κεραίας καὶ ἡσθάνθησαν τὴν δύναμιν τοῦ τιμονιοῦ, τὸ ὅποιον
 σφίγγουν τὰ τραχέα του δάκτυλα. Καὶ αἱ νύκτες τοῦ πελάγους,
 αἱ νύκτες αἱ σκοτειναὶ καὶ μανιασμέναι καὶ αἱ νύκτες αἱ βαθυ-
 γάλανοι καὶ ἀσπροφωτισμέναι, τὸν ἐσχέπασαν μὲ τὴν μανίαν των
 καὶ τὰ θέλητρά των, ἐπάνω εἰς τὸ σαλευόμενον σκάφος. Αἱ αἰ-
 γαὶ τῶν μακρυσμένων ὠκεανῶν τὸν ἤϋσαν πολλάκις ἄγρυπνον
 ἐπάνω εἰς τὸ μουςκευμένον κατὰστρωμα καὶ αἱ δύσεις αἱ μελαγ-
 χολικαὶ τῶν ξένων ἁκτῶν ἐπῆραν συχνὰ τὰ γλωμὰ των χρώματα
 ἀπὸ τὸν πόνον τῆς νοσταλγίας του, ἀπὸ τὰς δακρυσιμένας ἀνα-
 μνήσεις τοῦ νησιοῦ του, ἀπὸ τὸν παραπόμενον πόθον τῆς μι-
 κρᾶς πατρίδος, ὅπου τὰ μάτια τῆς μητέρας του, ἂν δὲν ἐκλεί-
 πθησαν διὰ παντός, εἶναι, καρφωμένα εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος
 καὶ ζητοῦν ν' ἀνακαλύψουν τὸν γνώριμον ἑξαρτισμὸν ἐνὸς ἀγα-
 πημένου σκάφους.

Εἶναι τὸ χαϊδεμένο παιδί τῆς θαλάσσης ὃ Ἕλλην ναύτης.
 Ὀλίγον, πολὺ ὀλίγον τὸν γνωρίζει ἡ ξηρά. Καὶ ὅταν τὰ μαλλιά
 του ἀσπρίσουν ἀπὸ τὸ διπλοῦν γῆρας τῆς βασανισμένης ζωῆς, καὶ
 οἱ ὅμοί του κυρτωθοῦν καὶ λεγίσουν τὰ γόνατα, ποὺ δὲν ἐγνώρι-
 σαν τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ ἓνα κῆμα τελευταῖον τὸν φέρῃ μαλακὰ
 μαλακὰ εἰς τὸ νησί του, ἀπόμαχον παραπόμενον τῆς θαλασσι-
 νῆς ζωῆς, καὶ τότε ἀκόμη δὲν τὸν κερδίζει ἡ ξηρά. Μέσα εἰς τὴν
 μικρὴν του φελούζα λιχνίζει τὰ ἀδύνατα γηρατεῖα τὰς τελευταίας
 ἡμέρας τῆς βασανισμένης ζωῆς του, μὲ τὴν πετονιὰν εἰς τὸ χέρι,
 καὶ τὰ μάτια του, τὰ ὅποια ἀπέκαμαν νὰ σχίζουν τὰς ὀμίχλας
 καὶ τὰ σκότη, εὐρίσκουν τώρα ἀνάπαυσιν εἰς τὸ ἀντίκρισμα τοῦ
 γαλανοῦ κύματος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Ἐκεῖ δίπλα του εἰς τὰ ρηχὰ
 νερὰ τῆς ἀμμουδιᾶς, μὲ τὰ πλευρὰ σκεβρωμένα, μὲ τὰ στραβόξυλα
 γυμνά, πένθιμοι ἀπὸ τὴν σκουριὰν τῶν καρφῶν καὶ τὴν ἐρυσίβην
 τῶν ξύλων, γεγυμμένοι εἰς τὸ πλευρόν, ψυχόμεζοῦν ἄλλοι ἀπόμα-
 χοι τῆς θαλασσίνης ζωῆς. Καὶ φαίνονται ὥς νὰ διηγοῦνται μεταξὺ

των μίαν πένθιμον καὶ δακρυσιμένην ἱστορίαν οἱ μελαγχολικοὶ ἀπόμαχοι, ἐν ᾧ ὑπεράνω τῶν ἐρειπίων αὐτῶν, ὑπερήφανα, ὑψηλὰ ἐπάνω εἰς τὰ σκαριά των, ἀνατριχιάζουν εἰς τὸ φύσημα τοῦ μπάτη τὰ νέα, τὰ ἀταξίδευτα καράβια, καὶ τὰ παιδιὰ τῶν θαλασσινῶν ἀναρριχῶνται καὶ παίζουν εἰς τὰ πλευρά των. Καὶ ἡ θάλασσα μὲ τὸ ἴδιον, μὲ τὸ αἰώνιον τραγούδι της ἀποχαιρετᾷ τοὺς παλαιούς της γνωρίμους, τοὺς πενθίμους σκελετοὺς τῶν παλαιῶν καραβιῶν καὶ τὰ σκεβρωμένα σώματα τῶν παλαιῶν θαλασσινῶν, καὶ προσκαλεῖ, αἰωνίως γαλανὴ καὶ αἰωνίως νέα, τὰ νέα καράβια καὶ τοὺς νέους θαλασσινοὺς.

Μ. ΜΗΤΣΑΚΗ

3. ΓΛΑΡΟΙ

Παρὰ τὸ πλάγι τοῦ ροχθοῦντος πλοίου, τὸ ὁποῖον μαῦρον σχίζει τὰ νερά, μεταξὺ πελάγους καὶ οὐρανοῦ, ὑπὸ τὸν γαλανὸν αἰθέρα καὶ ἐπὶ τὸ φλοισβίζον κύμα, πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ἐλαφροῦ ἀέρος, ὁ ὁποῖος πνέει ὁροσερός, φρεσκολουόμενος, εἰς τὴν ξέστητον, μυροβολοῦσαν ἄρμην τοῦ ἀνοιχτοῦ πόντου κάτι ἐπέταξε. Εἶναι μικρὸ κομμάτι ἀπὸ κάτασπρον πανί ἀλιευούσης ψαροπούλας, τὸ ὁποῖον ἄρπαξε ὁ ἄνεμος, τὸ ξέσχισε μὲ τὰ ταχέα δόντια του, τό κοψε μὲ τὰ χέρια του τὰ γλήγορα, περαστικῶς, σφοδρῶς, τὸ συνεπῆρε, καὶ τώρα τὸ τινάζει, τὸ σηκώνει, τ' ἀποδιώχνει, τὸ κυλᾷ, τὸ χαμηλώνει, τὸ φυσᾷ, τὸ παίζει, ἄστατο, τρελλός; Εἶναι λευκοῦ ἀφροῦ σφαῖρα μικρή, καὶ μᾶζα κούφη, τὴν ὁποίαν ἐβούτηξε διαβαίνων, ἀπὸ κύματος κορυφὴν, καὶ τώρα τὴν ὑψόν' εἰς τὰ φτερά του, τὴν ὠθεῖ, τὴν ἀρμενίζει, γὰρ νὰ τὴν στείλῃ ἐκεῖ κάτω, παιγνιδιάρης, πονηρός, νὰ τὴν σκορπίσῃ, νὰ τὴν ρίξῃ εἰς λεπτὰς λεπτὰς ρανίδες καὶ νὰ βρέξῃ τοῦ ὀρίζοντος τὸ μακρινό, τὸ γελαστό, τὸ καθαρὸ πρόσωπο; Εἶναι ἀκροῦλ' ἀπὸ τὸ χιόνι τὸ παρθένο, ὅπου λάμπ' εἰς τὸ κεφάλι τοῦ ἀντιζινοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ψηλά, ἐδῶθε, τὴν ὁποίαν κατεβαίνων ἐκλεψε, καὶ τώρα τρέχει, τρέχει, βιαστικός, διὰ νὰ τὴν δείξ' εἰς τοῦ πελάγους τὸν ἀφρόν, νὰ παραβάλλῃ τὴν διάφανην ἀσπράδα των, καὶ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ζηλέψῃ; Ἡ μήπως εἶναι τουλουπίτ' ἀπ' τὸ πάναγγο βαμπάκι, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι τυλιγμένο τὸ μακρινὸ ἐκεῖνο

σύννεφο, πὸν ταξιδεύει κεῖ ἀπάνω εἰς τὸ πλάτος τ' οὐρανοῦ, ὀγκοῦτ' εἰς τοῦ ἀπείρου τὴν πνοή, φουσκώνει καὶ διαβαίνει, ἥσυχο σιγά;

Ἄλλ' ἐν ᾧ τὸ μικρὸν λευκὸν σημεῖον, φεύγει, φεύγει καὶ περνᾷ, ἔξαφνα, ἄλλο, ἀπαράλλαχτο ἐπέταξ' ἀπὸ πίσω του, ὁμοίως καὶ κυλίνεται, καὶ περνᾷ, πετᾷ, πετᾷ, ψηλώνει, χαμηλώνει, ἀναβαίνει, κατεβαίνει, φεύγει δῶθε, τρέχει κεῖθε, θαλασσιώνεται, καὶ ἀναφτερόνεται, καὶ ἰσοζυγιάζεται, καὶ ἀμολίζεται κατόπιν του, ἔφυγε πάει, πάει κυνηγώντας νὰ τὸ φθάσῃ. Κι ἔπειτα ἄλλο πάλιν, κι ἄλλο, κι ἄλλο, κι ἄλλο, κι ἄλλο ἔξοπίσω τους, ὅλα γοργὰ πετοῦντα, ὅλα τρέχοντα ὥσάν νὰ τὰ γεννᾷ ἡ πλατεῖα θάλασσα, σὰν νὰ τὰ βγάξῃ ἀπ' τοὺς κόρφους τοῦ ὁ ἀγέρας, ὅλα φεύγοντα, ὅλα κυνηγούμενα, ὅλα ἀεικίνητα, τώρα διαβαίνοντα ἀπ' τοῦ πλοίου τὸ πλευρό, τώρα μπροστά του φτερουγίζοντα καὶ σπεύδοντα, ἀφήνοντάς το πίσω, τώρ' ἀναφτερωνόμενα ψηλά, τώρα χαμοτραβοῦντο, καὶ τώρα ἰσοζυγιαζόμενα, μετέωρα, τώρα θαλασσωμένα, τώρα ἀνέρα. Καὶ τώρα, σκορπιστά, ἀπλώνονται τριγύρω, κολιμποῦν εἰς τὸ κενόν, βουτοῦν στὸ κύμα, ἀργοκινοῦν τὰ ὀλάνοιχτα φτερά τους, τώρα μαζώνονται, μὲ μιᾷ λευκὸ κοπάδι, πᾶνε, πᾶνε, πᾶνε, καὶ μακρύνονται, καὶ τώρα ἐπιστρέφουν, καὶ ὀρομαῖα, φουρφουλίζοντα, γυρνοῦν πρὸς τὰ πίσω, καὶ περνοῦν, δίπλ' ἀπὸ τὸ κατάρτι, καὶ τώρα πάλι, ἐχωρίσθησαν, σκορπίσθησαν ἐπάνω εἰς τὰ κύματα, λούζονται μονωμένα, καὶ γυρίζουν τὴν ὀάχη τοῦ νεροῦ, κι ἔπειτα πάλι, βίαια ἀπρόοπτα μαζώχθησαν καὶ πάλι, συνενώθησαν, ὄγκος χιονάτος, πέταξαν, ὑψώθησαν, ἐτράβηξαν, ἐτράβηξαν, μακρύνθησαν, ἐχάθησαν, πέρα ἐκεῖ πρὸς τ' ἄγνωστα τὰ πλάτη τοῦ πελάγους, πρὸ τ' ἀφθονον τὸ κύρωμα, μέσα εἰς τῶν ἰδάτων τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν. Κι ἐν ᾧ τὰ βλέπεις κίχλω, ἀζουμπῶν εἰς τὰ σίδερα τῆς πρύμνης, τὰ γοργὰ πετούμενα, νὰ φεύγουν, νὰ γυρνοῦν, νὰ φτερακίζουν, ν' ἀργοκινοῦν ἐρρῶθιμω καὶ ἁρμονικά, ν' ἀνασηκώνονται, νὰ πέφτουν, νὰ βουτοῦν, νὰ βρέχονται, νὰ παίζουν, νὰ τινάζονται, νὰ σιμίζουν, νὰ χωρίζουν, νὰ πλησιάζουν, νὰ μακρύνονται, νὰ τρέχουν, καὶ νὰ σπεύδουν, καὶ νὰ βγάξουν κάπου κάπου σύντομες κραυγές, ὡς ἐπιζλήσεις ἢ ὥσάν χαιρετισμούς, καὶ τέλος, τέλος, ὕστερα, νὰ χάνωντ' ἐκεῖ κάτω, συγγεόμενα μὲ τῶν κυμάτων τοὺς ἀφρούς, ἀόριστη ὁδὸν σφίγγει ἑξαίφνης τὴν ψυχὴν σου, νὰ νοιώθῃς ἑαυτὸν ἔτσι βαρύν,

καὶ νὰ αἰσιθάνεσαι, πῶς δὲν μπορεῖς ν' ἀποτινάξεις, ᾧ ποτέ; ποτέ! τὴν ἐπαχθὴ ἄργιλλον, τὴν ὁποίαν φέρεις γύρω σου, καὶ μέσα σου, καὶ σὲ κρατεῖ, ὥς σφαῖρα καταδίκου, καρφωμένον, εἰς τῆς πρύμνης τὸ ξύλον ποῦ πατεῖς, ὅπως δεσμώτην εἰς τῆς γῆς τὸ χῶμα, καὶ νὰ φύγῃς, νὰ πετάξῃς ἔξωπίσω των, πρὸς τὴν φρονὴν τοῦ ὁροσεροῦ ἀέρος, μεταξὺ τοῦ γλάνζου αἰθέρος καὶ τοῦ ἄσπερου κύματος, νὰ μακρυνθῇς μαζί των, κοῦφος καὶ ἐλαφρὸς, γοργὸς καὶ φτερωμένος, καὶ νὰ χαθῇς ὁμοίως καὶ ὥς αὐτὰ κεῖ κίττω, καὶ κεῖ καταλυτρωμένος, καὶ ἐλεύθερος ὑπὸ τὸν ἐλεύθερον οὐρανόν.....

ΣΤ'. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

Α') ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Σ. ΛΑΜΠΡΟΥ

1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ

Ὅτε κατῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ καθελόντες τὸν Μῆδον, ἡ πόλις ἦτο ἀνίσχυρος καὶ ἀνεπεράσπιστος. Πῶς νὰ ἔχη τεῖχην ἡ πόλις, ἥτις δὲν εἶχεν οἰκίας; Τῆς πόλεως δὲ ταύτης, ἥς τὰ τεῖχην ἔπρεπε ν' ἀνεγείρωσιν ὀχυρὰ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες συναπαξάπαντες, ἕκαστος συνεισκομίζων ἓνα λίθον ἰδίᾳ χειρὶ, τῆς γεραῆς ταύτης πόλεως οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν διὰ τὸν φθόνον τῶν συμμάχων τῆς χθὲς καὶ ἀντιπάλων τῆς αὔριον νὰ οἰκοδομήσωσι τὰ τεῖχην αὐτῶν ἐν σπουδῇ δίκην ἐνόχων, πανδημεὶ πάντες καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες, ἀφειδοῦντες τῶν τε νεοδημάτων αὐτῶν οἴκων καὶ τῶν μνημάτων τῶν ἰδίων πατέρων.

Τὴν τείχισιν δὲ ταύτην ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν χρεωστεῖ εἰς τὴν πανουργίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁφείλει εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὅστις τοσαῦτα ἤδη εἶχε διαπράξει ὑπὲρ τῆς πόλεως. Εἶναι γνωστὰ αἱ κατὰ τὰ περσικὰ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ τὸ κυριώτατον αὐτοῦ κατόρθωμα καὶ τὸ ὑψιστον ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀναγνώρισις τοῦ προορισμοῦ τῆς πόλεως. Εἰς τὸν Θεμιστοκλέα πρῶτον ὀφείλουσιν αἱ Ἀθηναὶ τὸν ναυτικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν, εἰς αὐτοῦ τὸ προορατικὸν βλέμμα

ὄφρ' ἔλπει ἡ πόλις τοὺς λαμπροὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν οἰκοδομήν καὶ ὀχυρώσιν τοῦ ἐπινείου ἐκεῖνου. Ἐκεῖνος εἶναι τέλος ὅστις κατὰ μικρὸν ὑπάγων καὶ καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀντὶ μονίμων ὀπλιτῶν ναυβάτας καὶ θαλασσίους ἐποίησεν. Ἡ δὲ μέλλουσα δόξα τῶν Ἀθηναίων θὰ ἦτο ἴσως ἀδύνατος ἄνευ τῆς τροπῆς ταύτης, ἄνευ τῆς διευθύνσεως ταύτης πρὸς τὴν θάλασσαν, ἣτις χρεωστεῖται εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς, τρέπων τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἐξηλέχθη τῶν μελλόντων ἄριστος εἰκαστής, ἀποδεικνύουσιν αἱ τε νῆκαι κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ ἡ ἔπειτα ἡγεμονία τῆς πόλεως.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπέθανε μακρὰν τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ περινοίας εἶχον ἤδη φανῆ. Ὁ Πειραιεὺς ἐκεῖνος, ὃν εἶχε κτίσει καὶ ὀχυρώσει κατέστη ἐντὸς βραχέος χρόνου σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἐστία τῶν μετοίκων ἐκεῖνων, εἰς οὓς οὐχ' ἦττον τῶν πολιτικῶν ὄφειλον αἱ Ἀθηναίαι τὴν ἀκμὴν αὐτῶν. Αἱ δὲ νῆκαι τῆς Σαλαμίνος καὶ τῆς Μυκάλης καὶ οἱ θριαμβευτικοὶ ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας πλόες τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐμποιήσει εἰς τὸν ναυτικὸν ὄχλον φρόνημα καὶ ἔξαρσιν. Οἱ ἐπιβάται τῶν τριήρων, οἵτινες ἐπολιόρχησαν τὴν Σηστόν, οἱ θρανῖται τῶν νηῶν, αἵτινες ἐναυλόχησαν πρὸ τοῦ Βυζαντίου εἶχον ἤδη πολλάκις ὑποστῇ γενναίως τὸν βορρᾶν καὶ τὸ κύμα, ὥστε νὰ μὴ δεχθῶσιν, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κινδύνου, νὰ ταχθῶσι κατώτεροι τοῦ εὐπατρίδου, ὅστις εἶχεν ἐτησίαν πρόσοδον πεντακοσίων ἢ τριακοσίων μεδίμνων, ἢ τοῦ ἱππέως τοῦ διακοσιομεδίμνου. Τίς λόγος ὑπῆρχε εἰς τὸ ἐξῆς, ἵνα μετέχωσι τῶν κοινῶν κατὰ τοὺς τέως ὑφισταμένους νόμους μόνον ἐκεῖνοι; Διὰ τί νὰ μὴ ἔχωσι πρόσοδον εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ οἱ θῆτες, ἐξ ἧς τάξεως μάλιστα ἦσαν οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ εὐδοκιμήσαντι στόλῳ; Διὰ τίνα λόγον νὰ μὴ ὑπάρχῃ τελεία ἰσονομία μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν, ὅτε τῶν μὲν πολυμεδίμνων καὶ τῆς ἱππάδος τάξεως τὴν ἀκίνητον οὐσίαν εἶχε παραβλέψει καὶ ἐλαττώσει ἡ δῆσις τῆς αἰτιακῆς γῆς ὑπὸ τοῦ Πέρσου, τοῦ δὲ θητικοῦ τὴν θέσιν εἶχον ὑψώσει αἱ κατὰ θάλασσαν ἦτται τῶν βαρβάρων καὶ τὸ κράτος τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης; Ὁ Θεμιστοκλῆς κατανοῶν ὀρθῶς τὰ θέσφατα τῆς Πυθίας κατεβίβασε τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἠνέωξε τὰ ὑγρά κέλευθα εἰς τὴν δόξαν τῶν Ἀθηναίων...

1. ΦΘΟΝΕΡΟΣ

Ὁ ζηλιάρης ζηλεύει τοὺς ἄλλους ὅτι δὲν ἔχει αὐτός. Καὶ ὅταν τὸ ἀποκτήσῃ τὸ καμαρώνει καὶ τὸ χαίρεται.

Ὁ φθονερός ὅμως φθονεῖ καὶ κατατρώγει μὲ τὰ μάτια του ὅτι ἔχει καὶ ὁ ἴδιος. Ἀκόμη καὶ ὅτι τοῦ περισσεύει. Εἶναι ἀδύνατον νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἡδονὴν ἐνὸς ἀγαθοῦ, ἐφ' ὅσον νοιώθῃ ὅτι τὸ ἀπολαμβάνει καὶ ὁ γείτονάς του. Αὐτὸ τὸν λυώνει. Τὸν ἀδυνατίζει τὸ πάχος τοῦ ἀντικρῖνου του. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ γύρω τοὺς ἀνθρώπους εὐθύμους, γελαστούς, εὐχαριστημένους. Ἡ ξένη χαρὰ σκοτώνει τὴν ἰδικήν του.

Ἄν τὸν ἰδῇτε κατσουφιασμένον, σκυθρωπὸν, σκουντούφλην, νευριασμένον, μὴ νομίσετε ὅτι τοῦ συνέβη κανὲν δυστύχημα. Ἄ, μπά! Θὰ ἔμαθε χωρὶς ἄλλο κάποιο εὐχάριστο συμβάν εἰς τὸν γείτονά του, τὸν συνάδελφόν του, τὸν φίλον του, εἰς ἓνα οἰονδήποτε, γνῶριμον ἢ μή. Ἴσως κανένα εὐτυχισμένον συναιχέσιον ἢ κέρδος λαχείου, ἢ κληρονομίαν, ἢ παρὰσημον, ἢ διορισμὸν ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ταράξῃ τὴν χολὴν τοῦ φθόνου του.

Ἄν τὸν ἰδῇτε ὅμως γελαστὸν, ζωηρόν, εὐδιάθετον, ἀλίμονον! κάποια συμφορὰ βέβαια θὰ συνέβῃ... εἰς ἄλλον! Ἀρρώστια ἴσως, θάνατος, χρεωκοπία, φυλάκισις, πυρκαϊά... Αἰσὶτι μόνον τὰ ξένα δυστυχήματα τονώνουν τὴν ψυχὴν του. Μόνον τὸ κακὸν τῶν ἄλλων τροφοδοτεῖ τὴν εὐτυχίαν του.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ γέλιο καὶ ἡ χαρὰ εἶναι πολὺ λίγη εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὁ φθονερός δὲν δοκιμάζει πολὺ συχνά τὰ πλήγματα τῆς ξένης... εὐτυχίας! Θὰ ἔσκαζε δὲ χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὸ κακὸν του καὶ θὰ τὸν ἐσκοτώνε τελειωτικῶς τὸ φαρμάκι τοῦ φθόνου, ποὺ κυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας του, ἂν ἡ εὐτυχία ἐπερίσσειε γύρω του.

Ζῇ ὅμως καὶ ὑπάρχει καὶ χαίρεται, διότι ἡ δυστυχία γύρω του εἶναι ἀτελείωτη.

2. ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ

Δὲν ἀποφασίζει ποτὲ σταθερῶς διὰ τίποτε. Κυμαίνεται διαρκῶς μεταξὺ τοῦ ναί καὶ τοῦ ὄχι. Δύο βήματα ἔμπρὸς καὶ δύο πίσω. Νὰ πάη ἀπ' ἐδῶ ἢ ἀπ' ἐκεῖ ; Νὰ τραβήξῃ δεξιὰ ἢ ἀριστερά. Νὰ κάμῃ αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο ;

Σκέπτεται, διστάζει, προχωρεῖ, ἐπιστρέφει, εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον.

Τοῦ ἔρχεται ἔξαφνα, διὰ μίαν στιγμὴν, νὰ κάμῃ ἓνα περιπάτον ἕως τὴν Κηφισιάν, νὰ ξεσκάσῃ τέλος πάντων, βρὲ ἀδελφέ, κι αὐτὸς λιγάκι !

Ντύνεται, σιγυρίζει καὶ ξεκινᾷ. Πρὶν φθάσῃ στὴν ἐξώπορτα ἔχει ἀλλάξῃ σχέδιον : Καὶ γιατί τάχα στὴν Κηφισιά ; Δὲν πάω καλύτερα στὸ Φάληρο ποὺ φυσάει καὶ μπάτης ; καὶ ἀλλάζει δρομολόγιον.

Φθάνει εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ τραίμ. Κάνει ν' ἀναβῇ. Ἀλλὰ μὲ τὸ ἓνα πόδι ἐπὶ τῆς ἀναβάθρας καὶ μὲ τὸ ἄλλο μετέωρον εἰς τὸ κενὸν ἀλλάζει γνώμην : Καλύτερα στὸ Ζάππειον. Κι ἐκεῖ φυσάει. Ἐχει δροσιὰ καὶ θέα. Καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Προχωρεῖ ὀλίγα βήματα. Κοντοστέκεται. Μονολογεῖ. Καὶ αὐτομάτως ἀλλάζει κατεύθυνσιν. Ὅχι ἀδελφέ ! Τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια ! Προτιμᾷ ἓνα δυὸ γύρους στὴν πλατεῖα ποὺ παίζει κι ἡ μουσική. Ἀλλ' ἕως νὰ τὸ καλοσυλλογισθῇ, ἀλλάζει ἀπόφασιν : νὰ καθίσῃ στὸ καφενεῖο, νὰ κουβεντιάσῃ μὲ κανένα ἢ νὰ διαβάσῃ καμιά ἐφημερίδα. Πλησιάζει. Ἀνοίγει τὴ θύρα καὶ κινεῖται μηχανικῶς νὰ εἰσέλθῃ. Ἀλλά, γιὰ στάσου ! Τὶ νὰ κάμῃ, σὲ παρακαλῶ, ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν κλειστὸν ἀέρα, τοὺς καπνοὺς καὶ τὸν θόρυβον ; Ὅχι ἀδελφέ ! Ἄς λείπῃ ! Ἐπέρασεν ἄλλωστε καὶ ἡ ὥρα τοῦ περιπάτου. Λύριο πιά.

Καὶ ξαναγυρίζει σπίτι του μὲ δέκα ὥραῖα σχέδια περιπάτου, χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ κανένα !

1. ΑΓΡΙΟΓΑΤΑ

Ἐπικηρύσσει ἡ Κυβέρνησις τοὺς ληστές, οἱ χωρικοὶ τοὺς λύκους καὶ τοὺς αἰτούς, καὶ κανεὶς δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐπικηρύξῃ τὴν τίγριν αὐτὴν τοῦ ἐλληνικοῦ λόγγου. Ἄν τὰ πτηνὰ εἶναι χρήσιμα διὰ τὰ σπαρτά, τὰ ὁποῖα σώζουσιν ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ ἔντομα, ἡ ἀγριόγατα εἶναι ἀσφαλῶς ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας. Ζῇ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ πουλιά. Καὶ ὅσα ἀφήνει αὐτῇ, τὰ ξεπαστρεύουν τὰ φίδια. Εὐτυχῶς ὁ Θεὸς ἠθέλησε καὶ ἔβαλεν εἰς ἐμπόλεμον κατ'ἰστάσιν αὐτὰ τὰ δύο κακοποιὰ πλάσματα τοῦ λόγγου.

Ἡ φιδολογικὴ τέχνη τῆς ἀγριόγατας εἶναι θαῦμα θαυμάτων πονηρίας. Ἄμα βλέπει φίδι τοῦ δίνει τὴν οὐράν της. Ἐκεῖνο παλεύει νὰ τὴν δαγκάσῃ, καὶ ἀφ' οὗ τοιουτοτρόπως τοῦ ἀπασχολήσῃ τὴν προσοχὴν μὲ τὴν οὐράν της, δομᾷ, καὶ τὸ κτυπᾷ μὲ τὸ νύχι της κατακέφαλα. Ἐὰν τὸ φίδι προφθάσῃ καὶ δεθῇ γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα της ἡ ἀγριόγατα εἶναι χαμένη. Ἀλλ' ἔχει τόσην τέχνην, ὥστε ἡ μάχη θὰ ἀπολήξῃ εἰς βάρος τοῦ φιδιοῦ.

Βέβαιος ὅμως νικητὴς κατὰ τοῦ φιδιοῦ εἶναι μόνον ὁ σκαντζόχοιρος. Πιάνει τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς τοῦ φιδιοῦ καὶ ἀποσύρει ἀμέσως τὴν μούρην του εἰς τὸ ἀκανθώδες κάλυμμά του. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φίδι πιασμένον ἀπὸ τὴν οὐράν δὲν ἠμπορεῖ νὰ φύγῃ, στρέφει καὶ κτυπᾷ τὸν σκαντζόχοιρον ἢ μᾶλλον τ' ἀγκάθια του. Ὅσον δὲ πληγώνεται, τόσον ἐρεθίζεται καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κτυπᾷ, μέχρις ὅτου ἐπὶ τέλους κατακοιμηθῇ ἐπάνω εἰς τὰ ρελόνια τοῦ σκαντζοχοίρου.

Ἐπιστρέφω εἰς τὴν ἀγριόγαταν. Ἡ μόνη τέχνη της καὶ τὸ μόνον ἀγαθοποιὸν ἔργον της εἶναι ἡ φιδουφαγία. Διότι κανενὸς εἵδους καταστροφὴ δὲν ὑπάρχει ἀγνωστος εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν τίγριν. Κυνηγᾷ τοὺς λαγούς, τὰ πουλιά, τὰ ψίδια, ρημάζει τοὺς ὀρνιθῶνας καὶ τὰ μελισσομάντριά, σκοτώνει τὶς μέλισσες, ἐπὶ πλέον δὲ ἔχομεν ἔδω ἓνα αὐτῇ χωρικὸν κυριολεκτικῶς πετσοκομμένον ἀπὸ τὰ νύχια της.

Πλάσμα πονηρότερον καὶ κακουργότερον δὲν ὑποθέτω νὰ ἔ-

πεςεν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ἡ λαϊκὴ γλῶσσα ἔχει πρόχειρον τὴν φράσιν: «παραιμονεύει σὰν ἀγριόγατα». Τὸ συνηθέστερον «παραιμόνεμα» τῆς ἀγριόγατας εἶναι τὸ ἐξῆς:

Μία ἀγριόγατα κυνηγᾷ τὸν λαγόν. Ἡ ἄλλη πιάνει τὸ «καρτέρι» καὶ ἐκεῖ λουφάζει, σχεδὸν γίνεται ἓνα μὲ τὸ χῶμα. Ὁ λαγός, ὅταν καταδιώκεται, εἶναι στραβὸς ἀπὸ τὸν φόβον του. Ἀμα λοιπὸν πέσῃ στὸ καρτέρι, σωτηρίαν δὲν ἔχει. Τὰ νύχια τῆς ἀγριόγατας θὰ γαντζωθοῦν στὸν λαιμὸν του.

Τὰ πουλιὰ πάλιν τὰ καταδιώκει ὡς ἐξῆς:

Πιάνει μίαν κορυφὴν δένδρου καὶ παρακολουθεῖ ἀπ' ἐκεῖ τὰς διευθύνσεις των. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀνοιξιν τὰ πουλιὰ πηγαινοέρχονται στὰ δένδρα φέροντα τροφὴν στὰ μικρά των, ἐκ τῶν κινήσεων αὐτῶν ἀνακαλύπτει τὴν φωλεάν των καί, ἅμα σουρουπώσῃ, ἀρχίζει τὴν δενδροπεριοδείαν. Ἐὰν γνωρίζετε τὸν ἐχθρὸν αὐτὸν τῶν πουλιῶν, ὁ ἑαρινὸς λόγγος τὴν νύκτα θὰ σῶς φαίνεται ἀτελείωτον θέατρον δραμάτων μητρικῆς στοργῆς.

Ὅλοι ἐκεῖναι αἱ φωναὶ τῶν πουλιῶν, τὰς ὁποίας ἀνύποπτος διαβάτης ἡμπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ ὡς τραγούδια, εἶναι κραυγαὶ βοήθειας. Ἐὰν ζῆτε εἰς τὴν ἐξοχήν, δὲ ἔχετε παρὰ νὰ δοκιμάσετε ὡς ἐξῆς τὰ μαρτύρια τῶν πουλιῶν. Ἐνα νὰ τὴν ἰδῇ, θὰ μαζεύσῃ ἡ φωνή του ὅλα τὰ πουλιά, τοῦ χωριοῦ.

Ζ'. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΪΡΗ (¹)

Ι. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Βασιλεῦ!

Μέλλων νὰ κινήσω ἀπὸ Σῦρον διὰ τὴν πρωτεύουσιν ταύτην τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβον διὰ τοῦ Νομάρχου τῶν Κυζιλάδων τὸν χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος καὶ δίπλωμα, μὲ τὰ ὁποῖα ἠθέλησεν ἡ Ὑμετ. Μεγαλειότης νὰ με τιμήσῃ.

(¹) Τὸ 1835 ἀπενεμήθη ὑπὸ τοῦ βασιλ. Ὁθωνος εἰς τὸν Θ. Κ. εὐχρυσὸν παράσημον τοῦ Σωτῆρος, τὸ ὁποῖον ἀπεποιήθη ὁ Θ. Κ. διὰ τῆς προκειμένης ἐπιστολῆς. Καὶ δύο ἕτεροι κληρικοὶ ἀπεποιήθησαν νὰ δεχθῶσι παράσημα, οἱ Φαρμακίδης καὶ Κωνσταντάς.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσω ὥς πρέπει τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς μου καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, τῆς ὁποίας αἰσθάνομαι χρεώστην ἑμαυτὸν πρὸς τὴν Ὑμεῖς. Μεγαλειότητα καὶ διὰ τὸ δοθέν μοι τοῦτο βραβεῖον, ἂν καὶ δὲν ἔπραξα τίποτε τοιούτου βραβεῖου ἄξιον, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν, τὴν ὁποίαν εὐρίσκω νὰ πράξω καὶ ἐγὼ μέρος τοῦλάχιστον τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης, ἥτις πάντοτε μὲ ἐβασάνιζε· καθ' ὅτι ἐπεθύμουν πρὸ πολλοῦ γὰ προσφέρω τι καὶ ἐγὼ πρὸς τὸ ἔθνος μου ἀντάξιον τῶν ὅσων πρὸς αὐτὸ ν' ἀποδώσω χρεωστῶ· ἀλλὰ δὲν εἶχον πῶς νὰ πληρώσω τὴν τοιαύτην μου ἔφεσιν. Ἦδη ἄξιωθεὶς τοῦ ὑπὸ τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος δωρηθέντος μοι τούτου Σταυροῦ, λαμβάνω εὐχαρίστως τὴν εὐκαιρίαν ταύτην καὶ τολμῶ νὰ τὸ προσφέρω δι' αὐτῆς εἰς οἶονδήποτε ἄλλον ὁμογενῇ μου, ἄξιον τοιούτου ὄντως ἀριστείου, καὶ τοῦτο θέλει εἶσθαι δι' ἐμὲ μέγιστον τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος εὐεργέτημα· διότι μοὶ δίδει ἀφορμὴν νὰ δεῖξω καὶ διὰ τῆς τοιαύτης προσφορᾶς μου τὴν πρὸς τὸ ἔθνος ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν.

Εἰς ἐμὲ δέ, Βασιλεῦ, ἱκανὴ μένει ἀμοιβή, ὅτι ἐπροσπάθησα τοῦλάχιστον νὰ κάμω τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος μου· ἱκανὴ εὐχαρίστησις, ὅτι τὴν εἶδον κατὰ τοῦ ἀγρίου ἐχθροῦ καὶ τυράννου θριαμβεύουσας· ἀρκετὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις νὰ φθάσω εἰς τὸ τέρας τῆς ζωῆς μου, βέβαιος, ὅτι δὲν ἔμειναιώθησαν ὅσαι θυσίαι ἔγιναν καὶ ὅσα αἵματα ἐχύθησαν δι' αὐτήν, καὶ εὐέλπης, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εὗρεν εἰς σέ, Βασιλεῦ, ἐκεῖνον ὅστις καὶ θέλει καὶ δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ εὐδαιμονίαν του μὲ τοὺς συνταγματικοὺς ἐκείνους θεσμοὺς μὲ τοὺς ὁποίους μόνος ὁ Βασιλεὺς τῶν αἰώνων διώρισε νὰ ἀνθρωπίζῃ καὶ νὰ εὐδαιμονῇ τὸ λογικόν του κτῆμα, ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοὺς ὁποίους κανεὶς ἀτιμωρητὶ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ.

Μεγίστη δὲ εὐτυχία θέλει εἶσθαι εἰς ἐμέ, ἐὰν ἀφήσω τὸν κόσμον, βλέπων τοὺς ὁμογενεῖς μου ἀπολαμβάνοντας τὰ ἐκ τῶν τοιούτων νόμων διὰ τοῦ προκύπτοντα ἀγαθὰ, ἐλπίζοντας ὅτι θέλουσιν ἀδιαλείπτως τὰ ἀπολαμβάνει καὶ εὐλογοῦντας ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον θέλουσι τὰ χρεωστεῖ καὶ εἰς τῶν ὁποίων εἶμαι καὶ ἐγὼ καὶ θέλω εἶσθαι.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Ἰουνίου 1835

Εὐπειθέστατος καὶ πιστότατος
ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΪΡΗΣ

Φ. ΣΚΟΥΦΟΥ

2. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὸν εὐγενῆ ἄνδρα Ν....

Εἰς Κεφαλληνίαν

Ἰξεύρω καὶ πῶς ὁ παμπόνηρος κόσμος θέλει εἰς τὰς ἕβρεις
νὰ ἀστράγη εὐθὺς τῆς δίκης ἢ μάχαιρα, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὅπου μᾶς
ἔπλασε θέλει καὶ προστάσσει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην με-
τὸν ἐχθρόν. Ἀκαριτέρῳ τώρα νὰ ἰδῶ ἂν ψηφῶς πλέα, ὁ χριστια-
νικωτάτη ψυχὴ, τὸν ἀνόητον τοῦτον κόσμον, ἡγοῦν ὀλίγους πο-
νηροὺς καὶ μαυρόνους ἀνθρώπους, παρὰ τὸν πλάσαντά σε δε-
σπότην. Ὁ πρωτομάστορας Στέφανος ἀφοῦ ἐσυγχώρησεν ἐκει-
νὸν ὅπου με σκληροκάρδιον καρδίαν τὸν ἐλιθοβολοῦσαν εὐθὺς
εἶδεν, ὡς μαρτυροῖ ἡ θεία γραφή, ἀνεωγμένους τοὺς οὐρανούς.
Ὅθεν ὅποιος βάρβαρος καὶ σκληροκάρδιος δὲν θέλει νὰ συγχω-
ρήσῃ, τί ἄλλο ἢμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὸν θάνατον παρὰ νὰ ἰδῇ
ἀνεωγμένα τὰ καταχθόνια βάραθρα διὰ νὰ τὸν χοιρήσουν; ἄλλα-
ξε λοιπὸν γνώμην, ὦ φίλε, δὸς τὴν ἀγάπην, συγχώρησε με ὅλην
σου τὴν καρδίαν τῷ ὑβρίσαντί σε, διατὶ ἔτσι ὅχι μόνον θέλεις
κάμει ἓνα ἔργον ὄντως ἡρωϊκὸν καὶ ἄξιον τοῦ εὐγενικοῦ σοῦ
προσώπου καὶ καταπατώντας σαρκὸς τὰς θελήσεις, θέλεις ἀναγκάσει
καὶ τὸν ἀλλοθέτην Θεὸν νὰ σοῦ δώσῃ εἰς ἀνταμοιβὴν τοὺς ἀστέ-
ρας· ἀναμένω σου τὴν χριστιανικὴν ἀπόφασιν καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

Φ. ΣΚΟΥΦΟΣ

Φ. ΣΚΟΥΦΟΥ

3. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὸν εὐγενῆ καὶ φιλομαθῆ νέον

Φραγκίσκον Σπαθοφύραν

εἰς Ἀγκῶνα

Ἡ ἀρετὴ δὲν ἀποκτίζεται ἔτσι εὐθὺς ἀλλ' ἢ μετὰ τὴν ὑπομονὴν
καὶ μετὰ πολλὴν ἰδρωτὰ τοῦ προσώπου, ὡς καὶ ἡ φύσις δὲν πετάει
ἐν τῷ ἅμα καὶ εἰς μίαν ροπὴν καιροῦ ἀπὸ τὰ σκοτὶ εἰς τὰ πλέα
καθαρὸν φῶς τῆς ἡμέρας, οὔτε ἓνα μάρμαρον ἔλαβε ποτὲ τὴν
μορφὴν καὶ τὸ κάλλος ἀπὸ τὸν λιθοξόον τεχνίτην, εἰς τὴν πρῶ-
την πλῆγὴν τοῦ σιδήρου. Ζεῦξίς καὶ Ἀπελλῆς δὲν ἐφάνησαν δι-
δάσκαλοι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης παρὰ ὕστερα ὅπου ἔχρυσαν πλέα

Ἰδρωτα ἐπάνω εἰς τὰς εἰκόνας παρὰ βαφές· καὶ Δημοσθένης ἐκεῖνος ὁ κορυφαῖος καὶ στολή τῶν ρητόρων πρὶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἄκρον ὅπου ἔφθασε τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς δόξης ἐχάλασε πλέα ἔλαιον εἰς τοὺς λύχνους διὰ τὴν σπουδὴν, παρὰ οἶνον εἰς τὰς τράπεζας διὰ τὴν τρυφὴν. Εἰς βραχυλογίαν κανεῖς δὲν γεννᾷται Ἀριστοτέλης φέροντας τὴν μάθησιν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς ἴδιας τοῦ μητροῦς, ἀμὴ εἶναι χρεῖα νὰ τὴν ἀποκτήσῃ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ νὰ τὴν ἀγοράσῃ ὥς πολῦτιμον θησαυρὸν μὲ τοὺς μαργαρίτας ὅπου στᾶζουν ἀπὸ τὸ μέτωπον. Λογιάζω νὰ μὲ ἐκατάλαβες, ὅθεν κáνοντας τέλος σὲ ἀσπάζομαι.

Φ. ΣΚΟΥΦΟΣ

Τ. ΜΩΡΑΪΤΙΝΗ

Η. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. ΕΚΔΡΟΜΗ

Ἐκδρομὴ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου θὰ πῇ νὰ σηκωθῇς ἀπὸ τὴν καρτέλα ποὺ κάθεται καὶ νὰ πᾶς σὲ μιὰ ἐξοχὴ. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολον· δὲν ἀπαιτεῖ οὔτε σχέδια ἐπὶ σχεδίων οὔτε πολυώρους συζητήσεις. Ἀρκεῖ νὰ βρῇς τὸν καλὸν σύντροφον. Εἰς τὸν τόπον μας ὅμως, τὰ πράγματα δὲν ἔχουν οὔτοι. Ἡ λέξις ἐκδρομὴ ἐνταῦθα σημαίνει κίνημα, ἐπανάστασιν σπιτιοῦ, καφενεῖου ἢ ὀλοκλήρου συνοικίας. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ρίψῃ πρῶτος τὴν ιδέαν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν ἢ τὸν φιλικὸν κύκλον θὰ θεωρηθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν ὥς ἐχθρὸς τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως.

— Πᾶμε τὴν Κυριακὴ εἰς τὴν Πεντέλην!

Ἡ παρέα ἐρωτᾷ ἐντρομος ὥς νὰ ἤκουσε ἀπειλήν.

— Ποῦ ;..

— Στὴν Πεντέλη.

Δυὸ τρεῖς τὸν ἀγριοκοιτάζουν, ὁ τέταρτος βρέχεται μὲ κρῦον Ἰδρωτα. Ὁ πέμπτος ξεροβήχει. Τέλος ὁ ἕκτος ἀπαντᾷ ξηρὰ :

— Ὁχ ἀδερφέ!

— Λέν βαριέσαι, προσθέτει τότε καὶ ὁ πέμπτος.

— Ὁρεξὴ ποὺ τὴν ἔχεις, λέει ὁ τρίτος.

Ο ὑποβαλὼν τὴν πρότασιν σιωπᾷ. Ἐπειτα, ἀφοῦ περάσῃ ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ἀρχίζει ἡ παρέα νὰ ὑποχωρῇ.

— Δηλαδή, λέγει ὁ πέμπτος, δὲν εἶναι καὶ ἄσχημη ἡ ἰδέα· ἀλλὰ, βρὲ ἀδερφέ, πῶς νὰ πᾶς ;

— Καλὲ δὲ βαριέστε, λέγει ὁ τέταρτος.

— Ὅχι, κάτι μπορούσε νὰ γίνῃ ἐπεμβαίνει ὁ δεύτερος, ἀλλ' ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ γίνῃ σωστό.

Ὁ τρίτος :

— Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀντίρρηση. Ἄν θέλετε, πᾶμε. Ἀλλὰ μὴ νομίζετε πὼς θὰ διασκεδάσουμε. Θὰ ταλαιπωρηθοῦμε.

— Ἐγὼ λέγει τότε ὁ ἕκτος, ποτὲ δὲν εὐχαριστήθηκα σὲ ἐκδρομὲς. Πάντοτε ἐγύρισα δυσανεκτοῦμενος. Ἀλλ' ἂν θέλετε ... δὲν ἐπιμένω ...

Ἀπόφασις : Ἡ παρέα θὰ ἐκδράμῃ, Ἀλλὰ ποῦ θὰ πάῃ ; Καὶ πότε ; Καὶ μὲ ποῖο μέσον ; Ἴδου ζητήματα τρομερά. Οἱ μὲν θέλουν τὴν Πεντέλῃν ὡς τόπον, τὴν Κυριακὴν ὡς ἡμέραν, καὶ τὸ αὐτοκίνητον ὡς μέσον, Ἄλλοι προτιμοῦν τὴν Ἐλευσίνα, τὴν Δευτέραν καὶ τὸν σιδηρόδρομον. Ἄλλοι προτείνουν τὸν Πόρον, τὴν Πέμπτην καὶ τὸ ἀτμόπλοιο. Αἱ προτάσεις συζητοῦνται κατ' ἄρθρον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἕνας ἀδιαθετεῖ καὶ ἀποχωρεῖ. Τοῦτον ἀκολουθεῖ ἕτερος, κληθεὶς ὡς μάρτυς εἰς μίαν δίκην. Μένουν ἐπομένως τέσσαρες. Περνοῦν δέκα ἡμέραι καὶ οἱ τέσσαρες ἐξακολουθοῦν νὰ συζητοῦν περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου. Ὅλαί αἱ ἐξοχαὶ τῆς Ἀττικῆς ἐξετάζονται, ἐρευνῶνται, μελετῶνται. Στὸ ἕνα μέρος ἀνακαλύπτονται κουνούπια, στὸ ἄλλο δύσβατος δρόμος. Ἡ Βαρυμπόμπη δὲν ἔχει νερό, ἡ Πεντέλη δὲν ἔχει σκιά, τὸ Τατόϊ παραέχει, ἡ Ραφίνα εἶναι μακριά, τὸ Χαλάνδρι εἶναι κοντά.

Ἐρχεται ἡ δευτέρα ἐβδομάς.

— Θὰ γίνῃ ἐπὶ τέλους ἡ δὲ θὰ γίνῃ ;

— Βρὲ ἀδερφέ, νὰ γίνῃ ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς !

— Ἄοιπὸν ἀπεφασίσθη. Θὰ πᾶμε μὲ τὰ πόδια στὸ Σκαρμαγκά.

— Τί, μὲ τὰ πόδια ;

— Μὰ αὐτὸ ἀξίζει.

Ἕνας κάλος φυτρώνει ἀμέσως εἰς τὸ δεξιὸ πόδι τοῦ ἑνός.

— Εἶναι ἀδύνατον νὰ βαδίσω, κύριοι. Δὲν μπορῶ.

Κατήφεια...

Ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται ὁ ἐξῆς συμβιβασμός:

Νὰ πάνε μὲ τ' αὐτοκίνητο καὶ νὰ γυρίσουν μὲ τὰ πόδια. Θὰ ὑπάρξη φεγγάρι. Θὰ εἶναι ἓνας μαγευτικὸς περίπατος.

— Σύμφωνοι λοιπόν:

— Σύμφωνοι.

— Καὶ ποιά ὥρα:

— Στὰς ἑπτὰ.

— Στὰς ἑπτὰ ἀδύνατον, δὲν μπορῶ νὰ ξυπνήσω· 7½.

Ὁ πρῶτος τότε ἀρχίζει ν' ἀγανακτῇ. Ὑβρίζει τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ἀποκαλεῖ ὀκνηροὺς καὶ εἰς τὸ τέλος βγάζει τὸ συμπέρασμα ὅτι θὰ ἀποτύχη τὸ δάνειον.

Ἐπὶ τέλους ὁρίζεται ἡ ὀγδόη ὥρα καὶ ὡς τόπος συναντήσεως ἡ πλατεῖα Συντάγματος, κατόπιν πολλῶν ἀντιρρήσεων, διότι μερικοὶ ἠθέλαν τὴν πλατεῖαν Κάνιγγος καὶ ἓνας ἐπέμενε διὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας.

Ἀποχωροῦν ἑνωρὶς διὰ νὰ κοιμηθοῦν.

— Λοιπὸν ὅτ' ἀκριβῶς, φρονάζουν.

— Ὅκτ' καὶ τέταρτο· ἀκούεται ἀπὸ μακριὰ μιὰ φωνή.

Στὰς ὀκτ' καὶ τέταρτο οἱ ἐφημεριδοπῶλαι τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος βλέπουν δύο ἀνθρώπους νὰ σουλατσάρον ἐπάνω κατ' ὡρὴν καὶ νὰ παρατηροῦν διαρκῶς τὰ ὥρολόγια τους.

— 8 καὶ 25!

Ἄς εἶναι· θὰ ρθουν, δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ἔρθουν· 9½ ἡ ὥρα. Οἱ δύο ἄνθρωποι περιμένουν ἀκόμη.

10 καὶ 20'. Περιμένουν. 12'. Περιμένουν ....

Α. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗ

Θ'. ΡΗΤΟΡΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

1. ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίῳ τὴν 30ην Ἰανουαρίου 1911 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν.

Ἡ ρηξικέλευθος πόλις τοῦ Αἰγίου ἐπιτελεῖ σήμερον ἐν ἀκόμῃ βῆμα προόδου· ἐστήθη ἀκόμη ἓνας βωμὸς τῆς φιλάνθρωπίας· διηνύθη ἓνας σταθμὸς πολιτισμοῦ.

Τιμὴ εἰς τοὺς ἀποφασιστικοὺς καὶ δραστηρίους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου· τιμὴ εἰς ὑμᾶς, Αἰγυεῖς, οἱ ὅποιοι ἐδώκατε τὰ μέσα πρὸς πραγμάτων αὐτοῦ· τιμὴ πρὸ πάντων εἰς τὰ βασανισμένα ἐκεῖνα τέκνα τῆς πόλεώς σας, τὰ ὅποια, παλαίοντα μακρὰν τῆς πατρίδος τὴν βαρεῖαν πάλιν τῆς ζωῆς, ἔσπευσαν νὰ στείλωσιν, ὑπεράνω τῶν ὠκεανῶν, τὸν ὁβολόν των, ὑστέρημα ἴσως ἀπὸ τὸν ἄρτον των, προῖόν πάντοτε τοῦ ἰδρωτός καὶ τῆς ἀγωνίας των...

Ὁ ἔλεος, κύριοι, τοῦ ἰσχυροῦ πρὸς τὸν ἀδύνατον, τοῦ πλουσίου πρὸς τὸν πτωχόν, τοῦ πνευματικῶς προηγμένου πρὸς τὸν πνευματικῶς ὑπολειπόμενον, ἐξεδηλώθη ἐκάστοτε διὰ μέσων παντοδαπῶν. Τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰ πτωχοκομεῖα καὶ τὰ γηροκομεῖα καὶ τὰ τυφλοκομεῖα, καὶ τόσα ἄλλα ἄσυλα τῶν ἀποκλήρων τῆς τύχης, εἶναι τόσαι πηγαὶ τοῦ ἔλεος αὐτοῦ, τόσοι κόλκοι, διὰ τῶν ὁποίων ἡ φιланθρωπία συνδέει τὰς κοινωνικάς τάξεις, ἵνα ἀποτελέσῃ σύνολον ἀνθρωπότητος ἐξισουμένης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐν τινι εὐημερίᾳ κοινῇ καὶ μετρίᾳ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει δικαίωμα πᾶσα ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς τρεφομένη ἀπὸ τὴν Γ' ἢ τὴν κοινὴν μητέρα, θερμαινομένη ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὸν ἀνατέλλοντα ἐπὶ δικαίους καὶ ἐπὶ ἀδίκους.

Ἄλλ' ὅση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος ὑπὲρ τὴν ὕλην, τόσον ὑπερέχει ὅλων τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, μία σχολὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀπόρων παίδων. Πᾶσα ἄλλη φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωσις καταβιβάζει τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν· ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ προσπαθεῖ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν δύναμιν· δὲν χαμηλώνει τὴν κορυφὴν, ἀνυψώνει τὸν πυθμένα τῆς κοινωνίας, ἵνα ἡ συνάντησις γίνῃ ἐπὶ σημείου ὑψηλοτέρου, εἰς ζώνην φωτεινότεραν, ὑγιειντέραν, περισσότερον τιμητικὴν διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνθρωπότητα.

Καὶ δὲν γνωρίζω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀσφαλεστέραν κατάκτησιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, σταθερωτέαν ἐγγύησιν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ μίαν σχολὴν τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία σκοπὸν ἔχει νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ ἐξυγιάνῃ τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας. Διότι αἱ κατώτεραι αὐταὶ τάξεις, ὡς συνηθίσαμεν νὰ τὰς ὀνομάζωμεν, δὲν εἶναι μόνον τὸ ὄργανον πάσης δυνάμεως ἐθνικῆς, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, ἀλλ' ἔχουσι προορισμὸν νὰ ἀντικαθιστῶ-

σιν ανεπαισθήτως, ἡρέμα καὶ βαθμηδὸν ἀνιηρούμεναι, τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀγαθῶν ἐκάστοτε ἐρειπouμένας ἀνωτέρας κοινωνικὰς βαθμίδας.

«Πάντα πέφυκε καὶ ἐλασσοῦσθαι», εἶπε βαθὺς παρατηρητὴς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων...

Ὅταν λοιπὸν σημάνῃ ἡ πεπωμένη ὥρα, καθ' ἣν αἱ ἄρχουσαι τάξεις ἐκφυλιζόμεναι θέλουσι κρημνισθῇ εἰς τὰ βάθη, ἀλίμονον εἰς τὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας αἱ κατώτεραι τάξεις δὲν εἶναι δεόντως παρεσκευασμέναι νὰ διαδεχθῶσι τὰς καταπιπτούσας· τότε τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα κατακρημνίζεται σύσσωμον, ὥς κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνυπαρξίαν τὸ περίλαμπρον οἰκοδόμημα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸ ἐπιβάλλον καὶ κατακληκτικὸν οἰκοδόμημα τῆς πανδαμάτορος Ρώμης.

Διότι καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος, ὁ τηλαυγὴς εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς κόσμος, ὁ σκιῶσας διὰ τῶν αἰτῶν τοῦ τὴν Οἰκουμένην, ἐμαστιζοντο ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πληγὴν· ὁ αὐτὸς σίφραξ κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα των καὶ ἐπέφερε τὴν φθίσιν αὐτῶν καὶ τὸν θάνατον, τὴν τελικὴν κατάπτωσιν εἰς τὴν βαρβαρότητα καὶ τὸ σκότος.

Καὶ ἦτο ἡ πληγὴ αὕτη, ὁ σιδηροῦς, ὁ ἔμπεδος, ὁ ἐνδελεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος χωρισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν ἐστίαν τῶν φώτων καὶ τῆς ἡμερότητος, εἰς τὴν κοσμοκράτειραν καὶ μακροαίωνα Ρώμην, ὁ ἐλεύθερος ἦτο πάντοτε ἐλεύθερος καὶ ὁ δοῦλος ἦτο πάντοτε δοῦλος.

Εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ· ὁ δοῦλος ἦτο καταδικασμένος ἐς αἰεὶ εἰς καστασιν ζωῶδη, ἐξ ἧς δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀνακύψῃ.

Κατὰ ἑκατοντάδας ἦλθον καὶ παρῆλθον τὰ μεγάλα πνεύματα καὶ αἱ εὐγενεῖς καρδίαι. Ἀλλ' οὐδεμία ἀπὸ τὰς μεγάλαις προσωπικότητος κατεδέχθη νὰ κύψῃ καὶ νὰ ἀτενίσῃ τὸν κοινωνικὸν πυθμένα· εἰς οὐδένα ἐπῆλθεν ἡ σκέψις ὅτι καὶ οἱ ἀπόκληροὶ ἐκεῖνοι, οἱ μυρμηκιῶντες εἰς τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἦσαν ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἥθους ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ ὑψώσῃ μέχρι τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιπέδου.

Ἀνέτειλε τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατήργησε τὴν ἀπαισίαν διάκρισιν, καὶ μία φωνὴ μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσα, ἡ φωνὴ

τοῦ θείου Παύλου, ἐκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι «οὐκ ἔνι δοῦλος οὐκ ἔνι ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι Ἕλλην οὐκ ἔνι βάρβαρος».

Ἀλλὰ παρῆλθον αἰῶνες καὶ αἰῶνες, καὶ ἡ πνευματικὴ ἐξίσωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἔμενε κατὰ τὸ πλεῖστον θεωρία κενή, ἵνα ἀποβῇ πραγματικότης, ἔπρεπεν ἄπλετον φῶς γνώσεως καὶ ἠθικῆς μορφώσεως νὰ χυθῇ εἰς τὸν κοινωνικὸν πυθμένα, ἐχρειάζετο διδασκαλία τοῦ λαοῦ.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ εὐρεΐα, ἡ πορφυρογέννητος Ἑλλάς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχει καὶ τὴν τιμὴν αὐτήν, ὅτι πρώτη ἐσκέφθη καὶ πρώτη ἐπεχείρησε νὰ μορφώσῃ τὸν λαόν. Οἱ ναοὶ ἐχρησίμευσαν τότε ὡς σχολαὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἄμβων ἐχρησιμοποιήθη ὡς βῆμα διδασκαλίας· καὶ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι ρήτορες καὶ οἱ μεγάλοι πατριάρχαι τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, οἱ Συνέσιοι, οἱ Ἰγνάτιοι καὶ οἱ Φώτιοι....

Ἀλλὰ μεταξὺ πάντων ἀκτινοβολοῦσιν, οἱ τρεῖς μεγάλοι καὶ μεγαλοφυεῖς, σοφοὶ καὶ ἅγιοι, θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι συγχρόνως ἄνδρες, τῶν ὁποίων ἡ ἱερὰ μνήμη συμπίπτει, κατὰ σύμπτωσιν εὐτυχῇ καὶ εὐέλπιδι, μὲ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἡμετέρας σχολῆς.

Οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι, ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν λαόν, ἀποστέλλοντες πολλάκις τὰς ὑπερόχους κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἀφειδῶς διαχύσαντες τὰ χρυσὰ νάματα τῆς θεσπεσίας αὐτῶν γλώσσης ἐπότισαν τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἐφώτισαν τὰ σκότη τῆς λαϊκῆς ἀμαθείας, ἀνύψωσαν τοὺς ταπεινοὺς, καὶ ἔδωκαν ζωὴν ἔμπεδον, ζωὴν μακραίωνα καὶ σφριγηλὴν εἰς κράτος, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος ἀνεμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, καὶ τὸ ὁποῖον ἔζησεν ἐν τούτοις, πρὸς κατάπληξιν τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἐπὶ χίλια ὀλόκληρα ἔτη, τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διατί; διότι ὁ λαὸς ἐφωτίσθη, διότι αἱ κατώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις κατέστησαν ἱκαναί, ἵνα ἐκάστοτε ἀνυψούμεναι διαδέχωνται τὰς παρακμαζούσας ἠνωτέρας τάξεις.

Καὶ ἔδωκαν τότε αἱ λαϊκαὶ τάξεις σοφοὺς καὶ ἰσχυροὺς καὶ στρατιῶται, γενόμενοι βασιλεῖς, ἐνίσχυσαν καὶ ἐστόλισαν τὸν θρόνον τῆς βασιλείας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σκεπτομένης ἀνθρωπότητος.

Καὶ τότε μόνον ἔπεσεν ἡ θαυμαστὴ Αὐτοκρατορία, ὅταν ἐξέ

λιπεν ἡ ὑγιὲς διδασκαλία τοῦ λαοῦ, καὶ ἐβυθίσθη οὗτος εἰς τὸ σκότος τῆς δεισιδαιμονίας, καὶ ἐλησμόνησε τὰ καθήκοντά του πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος· διότι δὲν εὗρισκοντο πλέον Χρυσόστομοι νὰ τὰ διδάξωσιν εἰς αὐτόν...

Τόση, κύριοι, εἶναι ἡ σημασία τῆς τοῦ λαοῦ διδασκαλίας, τόσα τὰ ζωτικώτατα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὰ ἐξαορτώμενα ἀπὸ τὴν μόρφωσιν τῶν κατωτέρων τάξεων.

Τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν σημασίαν δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὴν κατανοεῖτε πάντες βαθέως· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ἀκόμη ὅτι πάντες μετὰ προθυμίας θὰ σπεύσετε ὁμοθυμῶς νὰ συντελέσητε τὸ ἐφ' ὑμῖν εἰς τὴν πρόοδον μιᾶς σχολῆς τοῦ λαοῦ. Ὅχι δὲν ἐπικαλοῦμαι αὐτὸ τὸ βαθύτατον καὶ γενικώτατον συναίσθημα, τὸν ὑπέροχτον νόμον πάντων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Οἱ πλούσιοι ἢ οἱ εὐποροὶ σκέφθητε ὅτι τὰ παιδιά αὐτὰ τὰ πτωχὰ καὶ καταφρονημένα, τὰ ρυπαρὰ καὶ ρακένδυτα, τὰ ὅποια θὰ ζητήσωσι τὸ φῶς ὑπὸ τὴν σεμνὴν αὐτὴν στέγην, θὰ ἀποτελέσωσι μίαν ἡμέραν τὴν κοινωνίαν τῶν τέκνων σας· θὰ εἶναι οἱ ἐκλογεῖς των, ἂν πολιτεύωνται, οἱ πελάται των, ἂν εἶναι ἐπιστήμονες, οἱ ἐργάται των, ἂν εἶναι ἐργοδόται.

Ἄν θέλετε λοιπὸν τὰ τέκνα σας νὰ μὴ μεμψιμοιρῶσιν, ὅπως σήμερον μεμψιμοιροῦμεν ἡμεῖς, διὰ τὴν ἀκρίσιαν καὶ τὴν σκαιότητα, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ λαοῦ, συντρέξατε τὸ ἔδραμα τοῦτο, τὸ ὅποιον ὥς σκοπὸν ἔχει νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀκρίσιαν καὶ τὴν σκαιότητα, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην.

Καὶ ἔστε βέβαιοι ὅτι, ὅτι ἂν πράξητε ὑπὲρ ἑνὸς τούτων τῶν ἐλαχίστων, τὸ πράττετε ὑπὲρ τῶν τέκνων ὑμῶν, τουτέστιν ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν. Οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες σκέφθητε ὅτι τὰ γράμματα σας καὶ αἱ ἐπιστῆμαί σας ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅχι εἰς σᾶς ἀποκλειστικῶς, καὶ μεταδώσατε ἀφειδῶς τὰ φῶτά σας εἰς τὸν λαόν, ποτίσατε τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατεῖτε, τὸ διψαλέον μαθήσεως, ἵνα ἴδῃτε τοῦτο μίαν ἡμέραν πράσινον καὶ σκιερὸν, καὶ ἵνα τὰ τέκνα σας στεγασθῶσι ποτὲ ὑπὸ τὸ ἀμφιλαφὲς δένδρον κοινωνίας χρηστῆς καὶ φωτισμένης.

Σεῖς δὲ τοὺς ὁποίους ἡ Θεία Πρόνοια, διὰ λόγους ἀνεξιχνίαστους εἰς τὸ ἀσθενὲς λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἠϋδόκησε νὰ

καταστήσῃ οὔτε πλουσίους οὔτε σοφούς, ζωογονήσατε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον ὑμῶν τὴν φωτεινὴν αὐτὴν ἐστίαν, καὶ μὴ ἀποθαρούνεσθε εἰς τῆς ζωῆς τὸν ἀγῶνα. Ἴσως ὁ θεὸς διὰ τοῦτο ἐπέτρεψε τὴν ὑπαρξίν τῶν ταπεινῶν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ καθήκοντα εἰς τοὺς πνευματικῶς ὑπερέχοντας.

Καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα τὰ γνωρίζομεν καὶ θὰ τὰ ἐκπληρώσωμεν.

Παιδιὰ καλὰ καὶ τίμια καὶ ἐργατικά τὸ βλέπετε. Οἱ γονεῖς σας ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἠναγκάσθησαν ἀπὸ τὴν πτώχίαν των νὰ σᾶς ρίψωσι πρόωρα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μὲ πόσα τάχα δάκρυα οἱ μανοῦλες σας, μὲ πόσῃ ἐντροπῇ καὶ μὲ πόσους κρυφούς ἀναστεναγμοὺς οἱ πατέρες σας σᾶς ἀπεχωρίσθησαν καὶ σᾶς ἔσπρωξαν εἰς τὸν κόσμον, μὲ μίαν παρηγορίαν· «πηγαίνετε καὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ σᾶς ἐγκαταλείψῃ.»!

Καὶ ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἐγκατέλειπεν. Ἴδου ἐπιστήμονες, ἰδοὺ γραμματισμένοι, ἰδοὺ πλούσιοι, οἱ ὅποιοι θυσιάζουν τὸν καιρὸν των καὶ τὰς δυνάμεις των, διὰ νὰ ἀναπληρώσουν τοὺς γονεῖς σας, διὰ νὰ δώσουν καὶ εἰς σᾶς μέρος ἀπὸ τὴν μάθησίν των, μέρος ἀπὸ τὴν εὐημερίαν των.

Ὁφεληθῆτε ἀπὸ τὰς θυσίας αὐτάς, καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ ὅποιοι εὐλογοῦν σήμερον τὸ ἔργον μας, θὰ εὐλογήσουν καὶ τοὺς ἰδικούς σας κόπους. Καὶ θὰ σᾶς κάμουν καὶ σᾶς μίαν ἡμέραν μορφωμένους καὶ δυνατούς, πλουσίους ἴσως καὶ εὐτυχεῖς.

Καὶ ἴσως μίαν ἡμέραν—ὦ! γίνονται κάποτε ὥραϊα πράγματα εἰς τὸν ἀσχημον τοῦτον κόσμον!—ἴσως σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ συντηρῆτε τὴν σχολήν, καὶ νὰ διδάσκατε εἰς αὐτήν, καὶ νὰ δμιλῆτε ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο, διὰ τὸ καλὸν τῶν νεωτέρων σας, διὰ τὸ καλὸν τῶν οἰκογενειῶν σας, διὰ τὸ καλὸν τῆς πτωχῆς καὶ βασανισμένης, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον ἀγαπημένης Ἑλλάδος μας.

Ι'. ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ

1. Η ΣΗΜΑΙΑ

... Τὴν Πατρίδα τὴν γλυκεῖαν μητέρα ὅλων ἡμῶν τὴν βλέπουν οἱ ὀφθαλμοί μας· διότι τὴν ἐννοιάν της τὴν ὑψηλήν, τὴν αὔλον καὶ ἀσύλληπτον, τὴν ἐνσαρκώνει καὶ τὴν φέρει πρὸ τῶν

βλεμμαίων τῶν τέκνων τῆς τὸ σύμβολον τῆς Πατρίδος, ἡ Σημαία. Ὅπως τὴν αὐλὸν τοῦ Θεοῦ ὑπόστασιν ἐνσαρκώνει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ εἰκὼν Του, ὅπως ὁ Σταυρὸς εἶναι τὸ ἁγιασμένον σύμβολον τοῦ χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ Σημαία παριστᾷ τὴν θρησκείαν τῆς Πατρίδος.

Αὕτῃ ἡ Πατρίς λαμβάνει σάρκα εἰς τὴν Σημαίαν· διότι τὸ σύμβολον τοῦτο εἶναι τῆς κυριαρχίας, τῆς δόξης, τῆς ἰσχύος Αὐτῆς τὸ ἔμβλημα. Εἶναι ἡ ἀπ' αἰώνων ἱστορία Τῆς, ἡ μακρά, ἡ ὑπερήφανος εἰκὼν τῶν θριάμβων Τῆς, ὁ Σταυρὸς ὁ συμβολίζων τὰ μαρτύριά Τῆς, τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος ἡ αἰσθητή, ἡ φωτεινή, ἡ παρήγορος ἐλπίς. Ὅτι σκέπεται ὑπὸ τὴν Σημαίαν εἶναι Πατρίς. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀκροκεραίου πλοίου, κλυδωνιζομένου ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς ἀπωτάτας θαλάσσας, ἐξαγγέλλει καὶ κηρύττει ὑπερήφανος, ὅτι τὸ σκάφος ἐκεῖνο εἶναι τμῆμα ἀχώριστον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ὠραία, ἐξόχως ὠραία ἡ Σημαία μας· ὅσον ὠραία εἶναι ἡ μήτηρ μας Ἑλλάς, τῆς ὁποίας παριστᾷ τὴν θείαν μορφήν. Ἀποπνέει ἄρωμα ἡ Σημαία μας, διότι ἔχει τὸ γλυκύτατον χρῶμα τοῦ μυροβόλου ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μυρομένου κρίνου, μὲ τὸν ὅποιον ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ εὐηγγελίσθη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἀνάστασιν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὅτε ἐτελέσθη καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἡ ἀνάστασις. Τοιαύτην τὴν ἀντελήφθη τὴν Σημαίαν μας καὶ ἡ ἐθνικὴ ποίησις :

Οὐρανοχρωματισμένη
καὶ σὺν κρίνῳ ἁγροῦ λευκή.

Καὶ ἡ θαλασσία Σημαία τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν λευκοκύανον Σταυρὸν καὶ τοὺς λευκοκύανους κυματισμούς, ἡ ναυτικὴ μας Σημαία ἡ κυματοχαρὴς, πόσον ὁμοιάζει τὰ ἀφρισμένα κύματα, τὰ ὅποια θρανόμενα εἰς τὴν πρύμνην ὅπου λάμπουν τὰ χρώματα τῆς Σημαίας μας, τὴν ραντίζουν μὲ λεπτὴν βροχήν, τὴν ὁποίαν χουσώνει ὁ ἥλιος, ὥς φωτοστέφανον τῆς δόξης Τῆς.

Ναί· ὥς κύμα ἀφρισμένον τῆς ἐθνικῆς ὀργῆς τὴν ὠνειρεύθησαν τὴν ναυτικὴν μας Σημαίαν τεσσάρων αἰώνων δοῦλοι· καὶ τὸ ὄνειρον αὐτὸ ἐκφράζει ὁ ἐθνικὸς ποιητής, ὅταν λέγει :

ὅτι χρυρὸς χτυπόκαρδος
τοὺς εἶπε πῶς θὰ ἰδοῦνε
μιὰ μέρα ν' ἀνεμίζουνε
στ' ἀγέρι νὰ πετοῦνε,
φλάμπουρα γαλανόλευκα
σὰν κύματα ἀφρισμένα,
περήφανα ἀπλωμένα
σὲ πέλαγο ἐθνικό.

Αὕτη εἶναι ἡ ναυτική μας Σημαία, τὴν ὁποίαν βλέπεις ὑπερθεράνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἰστὸν τοῦ ἐπιδρόμου τῶν ἐθνικῶν πλοίων αὕτη, τὴν ὁποίαν βλέπεις ὅταν ὁ ἥλιος κρύπτεται ὀπισθεν τῶν ὀρέων νὰ κατέρχεται βραδέως πρὸς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου, ἐνῶ ἤγεῖ ἡ σάλπιγξ καὶ ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ ἐπιτελεῖον καὶ τὸ πλήρωμα ἀποκαλύπτονται εὐλαβῶς πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐμβλήματος τῆς Πατρίδος.

Καὶ ὅταν βλέπης τὴν φρουριακὴν μας Σημαίαν νὰ κυματίζει ὑψηλὰ μὲ πλαίσιον τὸ γαλανὸν οὐρανόν, ἐπάνω εἰς προμαχῶνας, οἱ ὅποιοι εἶναι σήμερον ἄφωνοι καὶ ἀφωπλισμένοι, νὰ ἐνθυμηθῇς ὅτι εἶναι αὕτη ἡ Σημαία, τὴν ὁποίαν ὑψωσαν ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου οἱ νικηταί, αὕτη ἡ ὁποία ἐκυμάτιζεν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ εἰς τοῦ Μεσολογγίου τὰς ἐπάλξεις. Αὕτη, τὴν ὁποίαν περιέβαλεν ὁ λιβανωτὸς τῶν πυροβόλων ἀμυνομένων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Καὶ εἰς τὴν ὄψιν τῆς Σημαίας τῶν συνταγμάτων μας, νὰ μὴ λησμονήσης ποτὲ ὅτι εἶναι ἡ αὕτη, τὴν ὁποίαν ἔφεραν οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἠτίμασαν.

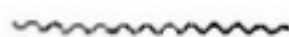
Αἱ ἁρμονίαι τοῦ ὕμνου Τῆς, αἱ ὁποῖαι δονοῦν τὸν αἶερα καὶ κάμνουν νὰ φρίττουν αἱ μετάξιναι πτυχαὶ καὶ οἱ χρυσοὶ χρυσοὶ Τῆς, πρὸς τὴν Πατρίδα ἀπευθύνονται καὶ εἰς τὴν μορφὴν τῆς Πατρίδος χύνει τὴν χρυσὴν λάμψιν του ὁ Σταυρὸς, τὸν ὁποῖον ἐθέσαμεν ὑπὲρ τὴν κορυφὴν τῆς διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἠνωμένοι καὶ ἀχώριστοι αἱ δύο θρησκείαι, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλομεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀνάστασιν, ἡ θρησκεία τῆς Πατρίδος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ἐπειδὴ εἶναι τῆς Πατρίδος ἡ εἰκὼν, διὰ τοῦτο ἡ Σημαία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ ἔθνους,

διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάλειψις Τῆς εἶναι τὸ ἔσχατον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Διὰ τοῦτο πρὸς Αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης εἰς τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῶν συγκρούσεων· Αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβίδων. Διὰ τοῦτο τὸ ἀφθονώτερον αἶμα χύνεται περὶ αὐτὴν καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν Τῆς. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ σημαιοφόρος πίπτει ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι τίς πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ, τίς πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας, τὰς ὁποίας παρέλυσεν ὁ ὑπὲρ Πατρίδος θάνατος.

Ἀλλὰ τὸ ἱερὸν ῥῆγος τῆς Σημαίας, ἔξω, μακρὰν τῆς Πατρίδος αἰσθάνεται ὁ Ἕλλην πολίτης ἰσχυρότερον. Ὅταν τὴν ἀτενίζῃ εἰς τὰ ξένα σκέπουσιν τὰ ἐθνικὰ ἐμβλήματα, ὅταν τὴν βλέπῃ ἐπὶ ἔθνικοῦ σκάρους, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἐκεῖ μακρὰν, διὰ μέσου τοῦ πελάγους, τῆς Πατρίδος τὴν εἰκόνα. Καὶ ὅταν μακρὰν αὐτῆς, ἡ Σημαία σκέπῃ νεκρὸν ἐν τέκνον της, εἶναι ὥς νὰ τὸ ἐναγκαλίζεται αὐτὴ ἡ μήτηρ Πατρίς, ὥς νὰ λικνίζῃ αὐτὴ τὸν ὕπνον του μὲ τὰς εὐχὰς της, μὲ τὸν θροῦν τῶν πτυχῶν Τῆς, ὥς νὰ τὸ ἐδέχθησαν αὐτοὶ οἱ κόλποι τῆς μητρικῆς γῆς.

Ὅταν διέρχεται ἡ Σημαία, βλέπεις τι ἀνάλογον πρὸς τὴν συνάντησιν ἀσκεποῦς ἱερέως κρατοῦντος τὰ Ἀχραντα μυστήρια. Ἀποκαλύπτου πρὸ ταύτης εὐλαβῶς. Εἶναι σπέρμα φιλοπατρίας ἀληθῆς πατριωτικὸς ἁγιασμός, ὁ χαιρετισμὸς τῆς Σημαίας. Θὰ σὲ καταστήσῃ τιμιώτερον, χρηστότερον, ἀνδρειότερον τῆς Σημαίας τὸ προσκύνημα, ἡ μετάληψις αὐτῆς τῆς φιλοπατρίας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α΄. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α΄) ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

(Κατὰ τὸ ἐπόμενον ᾄσμα ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει νικηθεὶς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ φοβερός ἀντίπαλος αὐτοῦ περιγράφεται κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραστάσεων τοῦ ψυχοπομποῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς ἀγιογραφαῖς τῶν ἐκκλησιῶν).

Ν. Πολίτης

Τρίτῃ ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτῃ θὰ πεθάνῃ.
Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους.
Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν ἡῦρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.
Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
«Σὰν τὶ νὰ σ' ἡῦρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς ;
— Φίλοι καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι,
συχάσατε, καυθήσατε, κι ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.
Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
ποὺ κεῖ συνδυό δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
παρὰ πενῆντα κι ἑκατό, καὶ πάλι φόβο νέχουν,
κι ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι ἀρματωμένος,
μὲ τετραπίδαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργυεὲς κοντάρι,
Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα βουνὰ καὶ κατασράγια,

νυχτιές χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιές χωρὶς φεγγάρι.
Καὶ τόσα χρόνια πού ζησα δῶ στὸν ἀπάνου κόσμο
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρεωμένους.
Τώρα εἶδα ἕναν ξυπόλητο καὶ λαμπροφρορεμένο,
πού χει τοῦ ρήσου τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἁλώνια,
κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρνῃ τὴν ψυχὴ του».

Κι ἐπῆγαν κι ἐπαλέψανε στὰ μαρμαρένια ἁλώνια·
κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
κι ὅθε χτυπάει ὁ χάροντας τὸ αἷμα τράφο κάνει.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥ

(Τὸ θέμα τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τοῦ ἐξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ ἢ φόνου
Ἀκρίτου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ Σαρακηνῶν ἢ Ἀπελατῶν εἶναι σύνηθες
εἰς τ' Ἀκριτικά ᾠσματα. Ἰδίαν διατέπωσιν τοῦ θέματος τούτου παρουσιάζουν
τὰ ᾠσματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Γιάννου).

IV. Πολίτης

Κάτου στὴν ἄσπρη πέτρα καὶ στὸ κρυὸ νερό,
ἐκεῖ κοίτεται ὁ Γιάννος τοῦ Ἀνδρονίκου ὁ γυιὸς
κομμένος καὶ σφαμένος καὶ ἀνεγνώριστος.
Τὸ αἷμα του σὰν βούση χύνονταν στὴ γῆς,
καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἡ βαθειὰ πληγὴ.

Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ρωμοὶ τὸν κλαῖν,
κι ἀπάρθυνα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν·
«Γιάννο μ' δὲν εἶχες μάννα, μάννα κι ἀδερφή,
δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα, γιὰ νὰ σ' ἐκλαιγεν;
— Θαρρῶ πὼς εἶχα μάννα, μάννα κι ἀδερφή,
κι ἡ δόλια μου γυναῖκα νὰ τὴν πού ρχεται,
μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέροντας».

«Γιάννο μου, δὲν σοῦ τὸ εἶπα, δὲ σ' ἀρμήνευα,
μὲ χίλιους μὴν τὰ βάνης, καὶ μὴν πολεμᾷς ;»

— Σώπα, καλὲ γυναῖκα, καὶ ντροπιᾶζεις με.
 Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀνδρειωμένος, τ' Ἀνδρονίκου ὁ γυιός,
 ποὺ τρέμει ὁ κόσμος ὅλος καὶ ὅλα τὰ χωριά,
 καὶ τρέμουν τρεῖς πασάδες ποὺ πολέμαγα.
 Δὲν ἦσαν μήτε πέντε, μήτε δεκοχτώ,
 ἑφτὰ χιλιάδες ἦσαν κι ἐγὼ ἀμοναχός·
 κι ἀπ' τὶς ἑφτὰ χιλιάδες ἕνας γλύτωσε,
 πού γε λαγοῦ πηλάλα, Δράκου δύναμη
 καὶ τῆς ἀγριολαφίνας τὰ πηδήματα.
 Στὰ νέφια, νέφια πάει, στὰ νέφια περπατεῖ
 στὸν οὐρανὸ πετοῦσε, στ' ἄστροι ἐχάνονταν,
 Μιὰ σαῖτια μου παίζει μέσα στὴν καρδιά,
 τὴ δύναμή μου κόβει κι ὅλη τὴν ἀντρεία.

A. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

3. ΖΩΓΡΑΦΙΑ

Κρυφὰ τὸ γλυκοχάραμα προβαίνει ἀπὸ τὸν Πίνδο
 ραντίζοντας μὲ τὴ δροσιὰ τὸ κάθε πῖτημά του.
 Κοιμᾶται ἡ λίμνη ἀτάραχη καὶ στοῦ γιαιλοῦ τὴν ἄκρη
 ἀκούεται γλυκὰ γλυκὰ λίγος ἀφρὸς νὰ παίζη,
 σὰν ἥσυχος ἀνασασμὸς μικροῦ παιδιοῦ στὸν ὕπνο.
 Κάποτ' ἐδιάβαινε τρελλό, χαρούμενο τ' ἀγέρι
 καὶ μὲ τ' ἀθῶα του φτερὰ γλυστοῦ στὴ λίμνη ἐπάνω
 καὶ παίζει καὶ δροσίζεται κι ἕνα φιλὶ τῆς παίρνει.
 Κι ἐκείνη, πού ναι ἐντροπαλή, τὸ μέτωπο ζαρώνει
 καὶ σκυθροπάζει μιὰ στιγμή καὶ τ' ἀγεράκι φεύγει.
 Σηκώνεται, σηκώνεται, λευκὴ λευκὴ σὰν χιόνι,
 ἡ καταχνιά, ποὺ ἐπάνω της ἀπλώνεται τὸ βράδυ,
 τὰ μυστικὰ τὰ κάλλη της νὰ κρύβη, νὰ σκεπάζη
 Σηκώνεται, σηκώνεται, ψηλὰ ψηλ' ἀνεβαίνει
 σὰν ἱερὸ θυμίαμα μὲ χίλιες εὐωδίες,
 ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν Ἱππειο σὰν ἀπὸ ρημοκλήσι,
 καὶ στὰ ποδάρια τοῦ Θεοῦ τρέχει πιστὰ νὰ φέρη
 τῆς κόρης τὸ παράπονο, τὰ δάκρυα τῆς σκλάβας.

ΠΟΘΟΣ

Πόσες φορές ἀπὸ μακρὰν, ἀνήλικο παιδάκι
 μὲ δακρυσμένο βλέφαρο, μ' ἀπόκρυφη ἐλπίδα,
 ὁ δύστηνος ἐκοίταζα τὴν καταχνιά τοῦ Πίνδου !
 Μοῦ ἐφαίνετο πὼς ἦτανε καπνὸς ἀπὸ τουφέκι
 κι ἐπρόσμενα σιωπηλὸς ν' ἀκούσω τὴ βοή του
 Καὶ μιὰν ἡμέρα π' ἀστραψε τὸ σύγνεφο κι ἀκούσθῃ
 σὰ μιὰ βροντὴ θανάσιμος, πόσες φορές τὴ νύχτα
 ἐτέντωσα τὰ μάτια μου, ἀνοιξα τὴν καρδιά μου
 γιὰ νὰ χορτάσω τὴ βοή, τὴ λάμψη τοῦ πολέμου !
 Μὴν ἦτο ὄνειρο σκληρό, μὴν ἦτο ψεύτρα ἐλπίδα ;
 Ἄν ἦτο ὄνειρο σκληρό, ἂν ἦτο ψεύτρα ἐλπίδα,
 εἰσάκουσόν με, Πλήστη μου, καὶ δῶσε μου τὴ χάρη
 τὸν ὕπνον τὸν αἰώνιο νὰ κοιμηθῶ στὸ μνήμα,
 καὶ τ' ὄνειρό μου τὸ γλυκὸ γιὰ συντροφιά μου νὰ χω.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

4. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ

Κι ἀπὸ τὸ πρῶτο μάρμαρο κι ἀπὸ τὸ πρῶτο μνήμα
 ἀκούω φωνὴ πού χύνεται κι ἀκούω φωνὴ πού λέει :

Α'. ΔΕΞΙΛΕΩΣ

— Ἐμὲ Δεξίλεω μὲ λένε. Ἐγὼ εἶμαι τῆς Ἀθήνας
 τὸ λατρεμένο τὸ παιδί, τ' ἀγένειο παλικάρι.
 Μ' ἀνάθρεψαν τὰ βροντερὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου
 καὶ τάραξαν τὸν ὕπνο μου τὰ ὄνειρα τοῦ Αἰσχύλου.
 Ἐξω στὸ δρόμο, στὴ δουλειά, στοῦ κάμπου τὸν ἀέρα
 μοῦ θρεψε ὁ ἥλιος τὸ κορμὶ καὶ τ' ἀνοιξε σὰν ἄνθος
 καὶ στὸ Γυμνάσιον ὁ Θεὸς πού τὰ βοηθάει τὰ νιάτα
 μοῦ τό πλασεν ἀρμονικὰ σφιχτό, χυτὸ καὶ ὠραῖο.
 Κι ἐγὼ καβάλα, φτερωτὸς μέσα στοὺς πρώτους πρώτους
 συντροφίεψα τὸ ἱερὸ τῆς Ἀθηνᾶς καράβι

κι ἔλεγα : βάλε μου, Θεά, τραγὴ καρδιὰ στὰ στήθη,
 δῶσε φτερὰ στὰ πόδια μου καὶ δύναμη στὰ χέρια
 νὰ πάω κι ἐγὼ ν' ἀγωνιστῶ καὶ νικητὴς νὰ λάμπω
 στό πήδημα, στό πάλεμα, στό δρόμο, στό λιθάρι,
 γιατί δὲν εἶναι πρὶ ἀκριβὴ τιμὴ στό παλικάρι
 παρὰ καρδιὰ ἀπὸ σίδερο σὲ φτερωμένο σῶμα.
 κι ἐγὼ ὠνειρεύτηκα κι ἐγὼ τῆς δόξας τὴ λαχτάρα,
 ἄρχοντας, εἶπα, νὰ ὑψωθῶ, καὶ στρατηγὸς νὰ γίνω,
 στό θέατρον ἄξιος ποιητῆς τὰ πλήθη νὰ μαγεύω,
 κι ἐγὼ μιὰ μέρα ν' ἀκουστῶ βροντόφωνα στὴν Ἥνύκα,
 ἀστροπελέκι στοὺς κακοὺς, καὶ μὲ τοὺς φιλοσόφους,
 ἐκεῖ ποὺ τρέχει ὁ Ἥλισσος γλυκὰ καὶ ποὺ ξαπλώνει
 δροσάτον ἥσκιο ὁ πλάτανος κι ἐγὼ νὰ ξεδιαλύνω
 καὶ τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς καὶ τὰ κρυφὰ τῆς πλάσης.
 Ἄλλ' ἓνας ἀγαθὸς Θεός, ποὺ καὶ ποτὲ τὰ μάτια
 δὲ σήκωσε ἀπὸ πάνω μου καὶ πάντα μὲ φυλάγει,
 αὐτὸς διώρισε γιὰ μὲ μιὰ δόξα πρὶ μεγάλη :
 Γιὰ τὴν πατρίδα ν' ἀξιοθῶ, νὰ πάω νὰ πολεμήσω !
 καὶ νά ! σαλπίζει ἡ σάλπιγγα πολεμιστήριον ἤχο,
 κι ἡ Ἀθήνα μὲ τὰ ὀνειράτα πλατωνικά, ἡ Ἀθήνα
 ξυπνάει γοργά, ἀντρεύεται καθὼς ἡ Ἀθηνᾶ της,
 γαλήνια κόρη καὶ μαζί Προμάχος θεωριμένη.
 Ἡ Σπάρτη ἡ ἀνυπόταχτη μᾶς φοβερίζει, ἡ Σπάρτη !
 θυμήθηκα τὸν ὄρκον μου κι ἁρματωμένος τρέχω
 σὲ κυματοπλαστο ἄλλογο θεσσαλικὸ ποὺ ἔχει
 χαρὰ τὸν πόλεμον καὶ σκάφτει, αὐτιάζεται, δὲ στέκει.
 Στὸ γέρι μου ἀνυπόμονο κουνιέται τὸ κοντάρι,
 θαρρῶ πὼς μέσα μου ἡ καρδιὰ βροντοχτυπάει τοῦ Κόδρου,
 θαρρῶ, εἶναι σὰν τοῦ Αἴαντα ψηλὸ τὸ ἀνάστημά μου
 θαρρῶ, τὸ δρόμο ἓνας Θεὸς μου δείχνει καὶ κανένας,
 ναί ! καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ κόψῃ τὴν ὁρμή μου.
 Μὲ τὸν πολέμιον σμίξαμε στὸν κάμπο τῆς Κορίνθου,
 ἡλιοκαμένος καὶ τραχὺς κι ἀκράτητος Σπαρτιάτης,
 βοριάς χυμᾷ ἐπάνω μου πελώριος Σπαρτιάτης.
 Τὰ χρόνια μου τὰ εἴκοσι πυρώνονται καὶ βράζουν.
 Τῆς Σπάρτης ἄντρας εἶσ' ἐσύ, παιδι εἶμαι τῆς Ἀθήνας*
 βοηθάτε με, ἥσκιον πατρικοὶ τῶν Μαραθωνομάχων !

σφιχτὰ κρατῶ μὲ τὸ ζερβὶ τὸ χαλινάρι, χύνω
 σὰ φλόγα τ' ἄλογο, πετῶ, σκύβω γοργά, τινάζω
 τ' ὀλόμακρο κοντάρι μου, κατάστηθα τὸν βρίσκω.
 Στὰ πόδια ἔμπρὸς τοῦ ἁλόγου μου κατακυλάει καὶ πέφτει,
 πέφτει κι ἐκεῖ πὺν τὸν πατῶ κρυφὰ τὸν καμαρώνω·
 χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ὁρμή, χωρὶς μιλιὰ νὰ βγάλῃ,
 πέφτει καὶ χάνεται καὶ σβεῖ καὶ φοβερίζει ἀκόμα.

Ἐμὲ Δεξιλέο μὲ λέν, παιδὶ εἶμαι τῆς Ἀθήνας,
 πολέμησα καὶ νίκησα κι ἐγὼ γιὰ τὴν πατρίδα.
 Σὲ λίγο ὁ θάνατος ὁρμάει κι ἀλύπητα καὶ μένα
 μὲ παίρνει ἀπὸ τὴν γῆν αὐτή, μὲ φέρνει σ' ἄλλον κόσμον,
 Δὲ μ' ἔρριξε στὰ Τάρταρα, δὲ μ' ἄφησε στὸν Ἄδη,
 μακαρισμένο, ἀθάνατο, μ' ἀνάστησε γιὰ πάντα
 στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια, στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης.
 Ὁ χρόνος φεύγει, ἀλλάζει ἡ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι,
 καὶ πέφτουν καὶ μαθαίνονται σὰ φθινοπώρου φύλλα.
 Κι ἐγὼ ἐδῶ πέρα ἀσάλευτος κι ἀμάραντος προβάλλω
 καὶ τῆς πατρίδος τὸν ἐχθρὸ στὰ πόδια μου τὸν ἔχω.
 ὦ χάρι, ὦ νίκη τῆς ζωῆς, ἀνίκητα εὐτυχία,
 στὰ μαρμαρένια Ἡλύσια, στὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης!

Β'. ΑΡΧΑΙΟΙ ΘΕΟΙ

ὦ μνήματα, ἅγια λείψανα, μακαριστὲς εἰκόνες,
 ὦ μελιστάλαχτες φωνές, ἄμποτε πάντα, πάντα
 μέσ' στὰ κρυφὰ τοῦ λογισμοῦ, μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη
 νὰ σᾶς ἀκούω, νὰ σᾶς κρατῶ, καὶ τὰ σοφὰ σας λόγια
 ποτὲ τὰ μὴν τὰ λησιμονῶ. Ναί, δὲν ἀξίζει ὁ κόσμος
 χωρὶς τὴν Ὁμορφιά, χωρὶς τὴν Λεβεντιά καὶ δίχως
 τὴν Ἀρετή· κι ἂν πουθενὰ βρίσκεται τέτοιος κόσμος
 δὲν πρόπει τίς ἀχτῖδες τοῦ σ' αὐτὸν νὰ ρίχνῃ ὁ ἥλιος.
 Δεξιλέε, τῶν παλαιοῦν ἀτίμητη κορόνα,
 Κι ἐσύ, γυναῖκα, τοῦ σπιτιοῦ διαμάντι, κι ἐσύ, κόρη,
 ἐσὺ λουλούδι τοῦ Ἀριλιοῦ στὸ μάρμαρο ἀνθισμένο!
 Ποτέ, ποτέ δὲν παύετε μ' ἀγάπη νὰ μιλήτε
 σ' ἐκείνους πὺν τῇ νοιώθουνε τῇ μυστικῇ σας γλῶσσα.

Κι ὅταν ὁ χρυσοστέφανος κι ὅταν ὁ μέγας ἥλιος
ὑψώνεται ὀλοφάνερος καὶ λάμπει στὴν Ἀθήνα,
στὸν ἥλιο ἀστράφτετε κι ἐσεῖς, σὰ νὰ εἰστε θεοὶ ἀρχαῖοι !

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

5. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ

Μέσα στὸ Στάδιο τῆς χαρᾶς σαλεύει ἡ τρικυμία,
τὰ πεντελήσια μάρμαρα σκεπάζει τὰ ὁ λαὸς
κι ἀπὸ τὸ φῶς τὸ ἀθάνατο ντυμένη ἡ Ὀλυμπία
φραντάζει, ἀστράφτει ὀλόγυρα καὶ δείχνεται ὁ νιός.

Νὰ τῆς Ἑλλάδος τὰ ξανθὰ καὶ ξακουστὰ βλυστάρια,
ποὺ ἐπάλεψαν, ποὺ ἀχόντισαν, ποὺ ἐτρέξανε ! Καὶ νά...
τὰ μαῦρα καὶ τὰ χάλκινα κορμιά, ποὺ παλικάρια
τὸν Πέροη πέρα ἐσπρώξανε στῆς Θορίκης τὰ βουνά.

Οἱ πανοπλίες λάμπουνε στὸν ἥλιο, καὶ τὰ τόξα,
ποὺ νικηφόρα ἐστήσανε τὰ τρόπαια ἕναν καιρό,
ποὺ βροντερὰ ἀντηλάλαξαν τῇ Σαλαμίνια δόξα
καὶ ποὺ τὸν κάμπο ἐβάψανε τὸ Θέσπιο αἵματηρό.

Καὶ νὰ τὰ ὦραῖα γεράματα τὰ εἰρηνικὰ τριγύρω,
ποὺ μὲ τὰ χρυσοστέφανα στὴν τίμια κεφαλή,
ἂν τῆς αἰωνιότητος ἐφτάσανε τὴ θύρα,
μὰ ὑψώνεται τὸ Πάνθεο κι ἐγκάρδια τοὺς καλεῖ.

Ὅλα μεγάλα καὶ λαμπρὰ κι ἀμιόλυντα καὶ ὦραῖα
κάτου ἀπ' τὸν μάγον ἥλιο σου, Ἑλλάς μου φωτεινή,
τ' ἀγάλματα ποὺ δείχνονται πανέμορφα καὶ νέα,
τὰ λάβαρα ποὺ ὁ ἄνεμος μὲ ἀγάπη τὰ κινεῖ.

Τ' ἄσπρα μῦθὰ καὶ τὰ ἱερὰ καὶ οἱ πορφυρὲς γλαυύδες
καὶ οἱ σάλπιγγες ποὺ εἶν' ἑτοιμες τὶς νῆκες γιὰ νὰ εἰποῦν
κι οἱ μεγαλόψυχες καρδιές, ποὺ οἱ μυστικὲς πατρίδες
μὲ ἅγιο μεθύσι ἐγέμισαν κι ἀδιάκοπα χτυποῦν.

Κι ἦρθε στὴ μέση ὁ κήρυκας κι ἐστάθη καὶ ὑψώνει
χρυσὸ ραβδί, κι ὁλόγυρα τὴν ἀγωνία θεωρεῖς,
κι ἦρθε στὴ μέση ὁ κήρυκας καὶ κράζει «Στεφανώνει
τοὺς νικητὰς μὲ κότινον ἡ Ὀλυμπία πατοῖς ! »

«Ἡ Ρόδος παίρνει σήμερα τὶς δυὸ μεγάλες νῆκες.
Τοῦ Διαγόρα ἄς ἐρθουνε τὰ δυὸ παιδιὰ μπροστά».
Κι ἀπὸ τὰ πλήθη ἐπρόβαλαν πρὸς τοὺς Ἑλλανοδίκες
Οἱ δύο ἀδελφοί. ὦ δίδυμα λουλούδια ταιριαστά !

Χαρῆς τον ποὺ σᾶς γέννησε καὶ ποὺ σᾶς μοσκοβόλα !
τὰ πλαστικά, τ' ἀτσάλινα, τὰ δυνατὰ κορμιὰ
ποὺ βγαίνουν σὰν ἡμίθεοι μὲ μάτια φωτοβόλα
μὲ τὰ πλατιά τους μέτωπα, καὶ τὰ χυτὰ μαλλιά.

«Χαίρετε, ὦ Ρόδιοι, χαίρετε !» ὁ Ἑλλανοδίκης κράζει
«τοῦ Διαγόρα εἴσαστε τὰ φύτρα τὰ ἱερά,
ποὺ ἡ φήμη μὲ τὸ οὐράνιο φῶς πλατιά τότε σκεπάζει
ποὺ ἑφτά φορὲς ἐχάριξε τῆς νίκης τὴ χαρά.

Ἄς τρικυμίσουν οἱ χαλκοὶ κι ἄς ἀντηχοῦν τὰ σεῖστρα,
τὰ κύμβαλα ἄς ἠχήσουνε κι οἱ σάλπιγγες ἐμπρός.
Κι ἀνέβη ἀνέβη ἀλαλαγμὸς ἀπάνω ἀπ' τὴν κονίστρα
ὅπου ὁ λαὸς ἐβύησε περὶγυρα ἠχηρός.

Κι ὅλοι κοιτάζουνε δεξιὰ στοῦ γέρον τὴν κερκίδα.
Μὰ ὁ Διαγόρας ἄφθονα τὰ δάκρυα του κυλᾷ
κι ἀμίλητος τὰ μάτια του σφουγγάει μὲ τὴ γλαμύδα
καὶ τοῦ κρατεῖ ἡ συγκίνηση δεμένη τὴ λαλιά.

Καὶ οἱ νικητὲς, μὲ τὰ γλωρὰ στεφάνια τῶρα, πᾶνε
καὶ στοῦ πατέρα τὸ λευκὸ κεφάλι τὰ φοροῦν,
κι δοριμνητὰ τὸν ἄρπαξαν στοὺς ὤμους καὶ περνᾶνε
κι ὦ θρίαμβος, ἀγέρωχα στὸ Στάδιο προχωροῦν.

Τύρω τὰ πλήθη τὸ ἱερὸ μεθύσι φλέγει τῶρα
καὶ σειοῦν τοὺς κλάδους καὶ σκορποῦν τ' ἀνθη μ' ἀγνὴ χαρά,
καὶ κράζουν : «ὦ ἀπόθανε, ἀπόθανε Διαγόρα !
ποιὰ δόξα ἐσὺ ὠραιότερη θὰ ἐπιθυμήσης πιά ! »

Κι ἐκεῖνος, ὥς ἐφτάσανε στὸ ἄγαλμα ἐμπρὸς τῆς Νίκης,
τ' ἄσπρο κεφάλι του ἔγριε μὲ χαμογέλιο ἄχνό,
κι εὐτυχισμένος τρεῖς φορὲς ὁ γέρο Ὀλυμπιονίκης
τὰ μάτια του ἐπαράδωσε στὸ φῶς τὸ ἀληθινό.

Γύρω ξεσποῦσε ὁ θρόμβος κι ἀλάλαζαν τὰ σεῖστρα
καὶ τὸν παιᾶνα οἱ σάλπιγγες χτυπούσανε ἤχηρό,
καὶ τ' ἄνθια πάντα ἐπέφτανε ἐπάνω στὴν κονίστρα
καὶ τ' ἄνθια πάντα ἐρραίνανε τὸ γέροντα νεκρό.

Λ. ΜΑΒΙΛΗ

6. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

«Ἀρχόντισσά Ροδίτισσα, πῶς μπῆκες ;
Γυναῖκες διώχνει μὲ συνήθεια ἀρχαία
«Ἐδῶθε». — «Ἐγὼ ἓνα ἀνίψι τὸν Εὐκλέα,
Τρία ἀδέσφια, γιού, πατέρα Ὀλυμπιονίκες.
Νὰ μὲξ' ἀφήσετε πρέπει Ἑλλανοδίκες,
Καὶ ἐγὼ νὰ καμαρώσω μὲς στὰ ὥραῖα
Κορμιά, πὺν γιὰ τὸ ἀγρίλι τοῦ Ἡρακλέα
Παλέβουν, θαυμαστὲς ψυχὲς ἀντρίκιες.
Μὲ τὲς ἄλλες γυναῖκες δὲν εἶμαι ὅμοια.
Στὸν αἰῶνα τὸ σόϊ μου θὰ φαντάζῃ
Μὲ τῆς ἀντρείας τὰ ἀμάραντα προνόμια
Μὲ μάλαμα γραμμένος τὸ δοξάζει
Σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμαίρου
Ὑμνος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου».

---

1. ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἑξήντα μαθητάδες
γιοφύρι νῆθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Ὀλημερῆς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες.
«Ἄλξιμονο στοὺς κόπους μας, κρῖμα στὶς δούλεψές μας,
ὀλημερῆς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται».
Πουλὰκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρου στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάϊδει σὰν πουλί, μηδὲ σὰν χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάϊδει κι ἔλεγε ἀνθρώπινῃ λαλίτσα.
«Ἄ δὲ στοιχειώσετε ἀνθρώπο, γιοφύρι δὲ στεριώναι
καὶ μὴν στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα,
πού ρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχῇ, καὶ πάρωρα τὸ γιόμα».

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλί τ' ἀηδόνι :
Ἄργα ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
καὶ τὸ πουλί παράκονσε, κι ἄλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:
«Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἀλλάξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῇς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι».

Νά τινε κι ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδε ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.
Ἄπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
«Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργομισμένος ;
—Τὸ δαχτυλίδι τοῦ πεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα.
καὶ ποιὸς νὰ μπῇ καὶ ποιὸς νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νὰ βρῇ :
— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἐγὼ νὰ πᾶ' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ βρῶ».

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε μηδὲ στὴ μέσ' ἐπῆγε.

«Τράβα, καλέ μ', τὸν ἄλυσσο τράβα τὴν ἄλυσίδα,
τὶ ὅλον τὸν κόσμον ἀνάγισα καὶ τίποτες δὲν ἤῤῥα».

Ἔνας πιχάει μὲ τὸ μυστρί, κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

«Ἀλίμονο στὴ μοῖρα μας, κοῖμα στὸ ριζικό μας !

Τρεῖς ἀδερφάδες εἴμαστε, κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,

ἡ μιὰ χτισε τὸ Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη

κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

Ὡς τρέμει τὸ καρνόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

κι ὥς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.

«Κόρη τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρια δῶσε,

πού χεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ».

Κι αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρια δίνει.

«Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,

τί ἔχω ἀδερφὸ στὴν ξενιτειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ».

Β'. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

1. ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

«Λαμπέτη, ἐδεύλιασα !.. Τὰ σωθικά μου

ἄσπλαχνο ἐθέρισε βόλι πιερὰ.

Νεκρὰ στὸ σκάνδαλο τὰ δάχτυλά μου,

βλέπεις ἐπάγωσαν... Δὸς μου νερό...

Λαμπέτη, ἐσβύστηκα !.. Ὡραν τὴν ὥρα

φεύγει ἀνυπόμονη, πετᾷ ἡ ψυχὴ.

Στὰ κοῦα τὰ χεῖλιά μου στέκεται τώρα,

Σκύψε καὶ πιέ τῆνε μ' ἓνα φιλί.

Μόχτα κι ἐπλάκωσαν σὰν ἄγριοι σκύλοι
γιὰ τὸ κεφάλι μου... τί καρτερεῖς;...
Φορτώσου τ' ἄρματα, τὸ καριοφίλι,
κόψε με γρήγορα... μὴ μ' ἀρνηθῇς.

Χτύπα, Λαμπέτη μου!.. Ἀπλώσε, πιάσε,
σφίξε στὰ δάχτυλά τ' ἄσπρα μαλλιά...
Τὰ χέρια ἐσταύρωσα... Μὴ μὲ φοβᾶσαι...
Κόψε με... πάρε με στὴν ἀγκαλιά».

Ὁλόρθο ἐπέταξε τ' ἄξιο λεπίδι,
τ' ἀγέρι ἐξέσχισε, παίρνει φτερό,
ἄστραψ', ἐσφύριξε γοργὸ σὰν φίδι,
τὸ δένδρο ἐλύγισε στὴ γῇ νεκρό.

Σπρώχνει στὴ θήκη κόκκινο τὸ γιαταγάνι ὁ κλέφτης,
κι ἄρπάζει τὸ δισσάκι του! Στὴ μιὰ μεριὰ φορτώνει
τὸ κρίθινό του τὸ ψωμί, στὴν ἄλλη ματωμένο
τὸ λείψανό του τ' ἀκριβό. Τὸ δάχτυλό του βάφει
στὸ αἷμα, π' ἄφριξε στὴ γῇ, σταυρώνει τὸ κουράσι
καὶ χάνεται στὴ λαγκαδιά... Καπνὸς ὁ πεζοδρόμος.

Τρέχουνε πίσω του ξαγριωμένοι,
πενήντα Λιάπηδες, τὸν κυνηγοῦν.
Ὁ ἥσκιος ἔφρευγε, πετᾷ, διαβαίνει...
Ἡ νύχτα ἐπλάκωνε, λυσομανοῦν.

Ἀγριοπρίναρα, παλιούρια, βάτοι
τὴ σάρκα τοῦ τρωγαν, ὅθι διαβῇ.
Τὸ αἷμα του ἔβαφε τὸ μονοπάτι
ἐμπρὸς τρισκότειδο καὶ πίσω ἐχθροί.

Στὸ χιόνι ἐβάλτωνε τὸ παλικάρι
τὴ γλῶσσα τοῦ φρουγε δίψα σκληρή,
νύχτα θεότυφλη χωρὶς φεγγάρι
καὶ δὲν ἀπόστανε, πάντα πατεῖ.
Περνοῦν μεσάνυχτα καὶ ἡ πούλια σβιέται

τὰ πλάγια ἀσπρίζουνε, σιμών' ἡ αὐγή.
Στέκει . . . ἀκουρμαίνεται . . . δὲν ἀγριζιέται
κανένα πάτημα . . . παντοῦ σιγή.

Ξυπνοῦνε οἱ πέρδικες στὸ χαλαμέρι
στὸ λόγγο ἐρρίζηκε, γύρω θωρεῖ . . .
Γνωρίζει ἀνέλπιστα παλιὸ λημέρι,
τὴ βρύση ἐξάνοιξε, πού τρεχ' ἐκεῖ.

Τοῦ φάνηκε ὅτι ἐξέφυγε . . . Ἐμέτρησ' ἓνα ἓνα
τ' ἄρματα τ' Ἀστραπόγιαννου, δὲν ἔχασε κανένα
τὸ μαῦρο τὸ κλεφτόπουλο στὸ φοβερό του δρόμο.
Σιμὰ στὴ βρύση ἐκάθισε, κατέβασε ἀπ' τὸν ὄμο
τὸ ἔργο τὸ δισάκι του . . . Τὸ μάτι του ἔχει ἀντάρα.
Ἀπλώνει μὲς στὸ σάβανο τὸ χέρι μὲ λαχτάρα . . .
Σφίγγει τὰ κρύα τὰ μαλλιά. Ὁ νοῦς του ἀνεμοζάλη . . .
Ξεσέρνει τὸ κεφάλι.

Μ' ἀνατριχίλα τὸ θωρεῖ. Στὰ χόρτα τὸ καθίζει,
παίρνει στὴ φούχτα του νερό, τὸ νίβει, τὸ χτενίζει,
ξερβιά τοῦ βάνει τὸ σπαθί, δεξιὰ τὸ καριοφίλι,
πλένει τὸ στόμα τὸ βουβὸ καὶ στὰ νεκρὰ τὰ χεῖλη
βροῖσκει ὁ Λαμπέτης ἄσβεστο σὺν νά ταν πετρωμένο,
τοῦ γέρου τὸ χαμόγελο γλυκαποκοιμημένο.
Τότε ἐξαλάφρωσε ἡ καρδιά, τότε ἓνα δάκρυ πέφτει
στὸ πρόσωπο τοῦ κλέφτη.

Ἐνοιῶσ' ὅτ' εἶχε τὴν εὐχή τ' ἀρματωλοῦ μαζί του
καὶ ξεσυγνέφιασε μὲ μιᾶς ἡ θολερὴ ψυχὴ του.
Τοῦ φάνηκε ὀλοζώντανος ἐκεῖ μὲ τ' ἄρματά του
ὁ γέροντάς του νηστικὸς ὅτ' ἔστεχε σιμὰ του.

Κόβει βλαστάρια τρυφερὰ, τὴ φτέρη ξεφυλλίζει
παίρνει ἓνα κρίζινο ψωμί, στὴ μέση τὸ χωρίζει
καὶ τὴ μιὰ σφήνα ἀπὸ τὴς δυὸ τὴ δίνει στὸ κεφάλι
κι αὐτὸς κρατεῖ τὴν ἄλλη.

«Ξύπν', Ἀστραπόγιαννε, γλυκοχαράζει
γιατὶ ἐκοιμήθηκες τόσο βαριά ;
Ξύπνα, ὁ Λαλιπέτης σου γλυκὰ σὲ κραῖζει
νὰ ἰδῇς τὰ φράζα σου τὰ κρύα νερά.

Τὰ μάτια ἄνοιξε, ψυχοπατέρα,
νὰ ἰδῇς ποῦ σ' ἔφερα σὲ μιὰ βραδιά.
Μὲς στὸ λημέρι σου μ' ἤρρηκ' ἡμέρα,
τό γω, Ἀστραπόγιαννε, κρυφὴ χαρά.

Ξύπν' Ἀστραπόγιαννε, καὶ κοίταξέ με,
φάγε μ' ἐμένανε λίγο ψωμί,
φόρεσε τ' ἄρματα, χαιρέτισέ με,
ξύπνα, ζωντάνεψε, κι ἤρθ' ἡ αὐγή».

Κι ἔρρεῖ ποῦ ὁ δύστηνος μοιρολογοῦσε
μὲ μιᾶς ἀντιάζεται...κι ἓνα σκυλὶ
μακρὰ τοῦ φάνηκε σὰν κι ἀλυχτοῦσε,
κρύφια σὰν κι ἔκρουσε ποδοβολή.
Σκύφτει ἀκουσμαίνεται...σιμῶν' ἡ ἀντάρρα...
Τοῦ βραν τὸ πάτημα στὸ χιόνι οἱ ἐχθροί.
Ἀρπάζει τ' ἄρματα, κρύβει τὴν κάρα,
πετιᾶ, ἀναλήφτηκε σὰν ἀστραπή.

1

Πόσες μέρες καὶ ποῦ τρέχει
πόσες νύχτες δὲ μετροῖ
μέσα ὁ νοῦς του πάντα βρέχει
στὴν ψυχὴ του συγνεφιά.

3

Καλιακοῦδες καὶ κοράκοι
τὸ κεφάλι κυνηγοῦν,
μὲ τὰ νύχια ἀπ' τὸ δισάκι
νὰ τὸ κλέβουν πολεμοῦν.

2

Μὲς τὸ λόγγο ἂν σταματήσῃ
γιὰ νὰ πάρῃ ἀνασασμό,
κάποιος λύκος θὰ χουμήσῃ,
γιὰ ν' ἀρπάξῃ τὸ νεκρό.

4

Ἀνδρειεύεται ἡ καρδιά του
τρέχει ἀκόμα λίγο ἔμπρός,
μιὰ κρυφὴ βρίσκει σπηλιά του
μέσα ρίχνεται ὁ φτωχός.

5

6

Ξεφορτώνεται, δειλιάζει,	Κι ἔκεῖ πού εἶτανε θαμμένος
γέρνει ἀναίσθητος στὴ γῆ,	μὲς στοῦ ὕπνου τὴ νυχτιὰ
κλεῖ τὰ μάτια του, πλάγιαζει	στὸ πλευρό του ὁ σκοτωμένος
καὶ τὸ λείψανο κρατεῖ.	ἀνταρδιάζεται, ξυπνᾷ,

Στέκει ἔμπρός του... Τὰ δυὸ μάτια
κούφια χάσκουνε πλατιά.
Πέφτ' ἡ σάρκα του κομμάτια,
τὰ δυὸ χεῖλη λαγκαδιά.

«Παιδί μου, ἐγέρασε τὸ λείψανό μου
τόσα μερόνυχτα χωρὶς ταφή·
ὁ Χάρος ἔφαγε τὸ πρόσωπό μου,
δός μου, Λαμπέτη μου, μιὰ φούχτα γῆ.
Βλέπεις μυρίστηκαν τὸ σκοτωμό μου
ὄρνια ἀνυπόμονα, μαῦρα πουλιὰ
πρὶν μὲ ξεσχίσουνε στὸ σάβανό μου,
παιδί μου, κρύψε με στὴ γῆ βαθιά.

Τώρα πού μέ φερες ὡς τὰ Παλάτια,
σκάψε τὸ λάκκο μου σ' αὐτὴν τὴ γῆ.
Ἐδῶ δὲ φτάνουνε τοῦ ἐχθροῦ τὰ μάτια,
δὲν ἀνεβαίνουνε παρὰ αἰτοί.

Λαμπέτη, χῶσε με μὲ τ' ἄρματα μου
ὀλόρθα στήσε τα δεξιὰ ξερβιά
νά ναι στὸ μνήμα μου κεροδοσιά μου
προτοπαλίκαρα στὴν ἐρημιά.

Ξυπνᾷ, ἀλαφιάζεται, ὁ νοῦς του ἀνάφτει
βουβὸς ἐπέρασε μιὰ λαγκαδιά.
Βρίσκ' ἐν' ἀπόγωνο, τὸ χῶμα σκάφτει,
τὰ χεῖλη ἐπέτρωσαν, πάντα βουβά.

Τὸ νύχι αἱμάτωνα μὲς στὸ στουρνάρι,
ἔχωσε τ' ἄρματα καὶ τὸ ψωμί,

στὸ λείψανο ἔστρωσε γλῶρὸ γριπάρι
τὸ μνήμα ἐσφράγισε, σκύφτει, φιλεῖ.

Βαστᾷ τὸ δάκρυ του, τὸ καταπίνει,
δὲν ἐξανάσαινε μὴν προδοθῇ·
κοιτάζει ὁλόγυρα, πετιέται, χύνει,
τρέμει στὸν πόλεμο μὴ δὲ βρεθῇ.

Βλέπει τὸ Τρίκορφο, σφίγγεται, φτάνει·
τὸ λιανοτούφεκο πέφτει πυκνό,
Σέρνει στὰ δόντια του τὸ γιαταγάνι,
ρουφᾷ ἀνυπόμονα φλόγα, καπνό.

Δὲν τὸν ἐπρόφταιναν... Τὸν ἀνακραῖζον,
δὲν ἀποκρίνεται διαβαίνει ἔμπρός.
Τὰ χέρια του ἄκοπα χτυποῦνε, σφάζουν,
σκορπᾷ ἀνταρδιάζει, φεύγει ὁ ἐχθρός.

Στὸ δρόμο του ἄξαφνα τοῦ λνέται ἡ χαίτη,
στὴν πλάτη ἀνέμισε σὰ δυὸ φτερά·
τότε τοῦ φώναξαν: «Στάσου, Λαμπέτη,
ἄφησε κι ἔνανε γι' ἄλλη φορὰ».

Κι αὐτὸς δὲν ἐνοιωθε ποιὸς τόνε κραῖζει,
πάντα ἐσαλάγιγε τὴ Λιαπουριά,
τ' ἀγέρι ἐθύλωσε, ξεμοναχιάζει...
"Αστραψ' ἐβρόντησε μὲ πιστολιά.

Τὸν ἐλαβώσανε... Στὸ χῶμα γέρνει,
τὸ βόλι ἐχώνεψε μὲς στὰ πλευρά.
Πέφτει τ' ἀπίστομα, σιγὰ ξεσέρονει,
σὰ φίδι κρύβεται μὲς στὰ κλαριά.

Διαβαίνει ἀνήφορους καὶ μονοπάτια,
βράχους ἀπάτητους, νεροσυρμές,
ἐξημερώθηκε μὲς στὰ Παλάτια,
ἐψυχομάχησε χίλιες φορές.

Τὸ μνήμα ἐπρόσμενε... Λιγάκι ἀκόμα
νὰ φτάσῃ τοῦ λειπε... πετιέται ὀρθός,
πηδᾷ, ἀνδρειεύεται... τὸ ἔρμω χῶμα
σφίγγει στὰ δόντια του, πέφτει νεκρός.

Τὸ βράδυ ἀνέλπιστα πιάνει τὸ χιόνι
κι ὁ τάφος κρύβεται βαθιὰ βαθιά.
Λές κι ἐσαβάνωσαν σ' ἓνα σεντόνι
τὰ δυὸ τὰ λείψανα σφιχτὰ σφιχτά.

ΑΝΔΡ. ΚΑΛΒΟΥ.

2. Ο ΩΚΕΑΝΟΣ

Α.

Β

Γῇ τῶν Θεῶν φροντίδα
Ἑλλὰς ἡρώων μητέρα
Φίλη γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε
Νύκτα αἰώνων.

Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτρητον
Τῶν οὐρανίων ἐρήμων,
Νυκτερινὸς ἐξάπλωσεν
Ἐρεβος τὰ πλατέα
Πένθιμα ἐμβόλια.

Γ

Δ

Καὶ εἰς τὴν σκοτιὰν βαθεῖαν
Καὶ εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινῶνται τῶν ἀστέρων
Λελυπημένα

Ἐχάθηκαν οἱ πόλεις
Ἐχάθηκαν τὰ δάση,
Κι ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Καὶ τὰ βουνὰ καὶ ὁ θόρυβος
Παύει τῶν ζώντων.

Ε

ΣΤ

Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
Ὅμοιάζει τοῦ θανάτου
Ἡ φύσις ὅλη ἐκείθεν
Ἦχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
Ὑμνων ἢ θρήνων.

Ἐθλίψε τὴν Ἑλλάδα
Νύκτα πολλῶν αἰώνων,
Νύκτα μακρᾶς δουλείας,
Αἰσχύνῃ ἀνδρῶν, ἢ θέλημα
Τῶν ἀθανάτων.

Ζ

Η

Ἡ χώρα τότε ἐφαίνετο
Ναὸς ἡρειπωμένος
Ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγᾶουσι
Καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα
Φύλλα κοιμῶνται.

Ὡσαν ἐπὶ τὴν ἄπειρον
Θάλασσαν τῶν ὀνείρων,
Ὅλῃαι ἀπηλπτισμέναι
Ψυχαὶ νεκρῶν διαβαίνουνσι
Μὲ δίχως βίαν.

Θ

Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἀθωνος
Τὰ δένδρα ἕως τοὺς βράχους
Τῆς Κυθήρας, κυλίουσα
Τὴν ἄμαξαν βραδεῖαν,
Οὐρανοδρομόν.

ΙΑ

Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
Κόρη Διός, τοῦ κόσμου
Μόνη παρηγορία,
Τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες,
ὦ Ἐλευθερία.

ΙΓ

—Ὁκεανέ, πατέρα
Τῶν χορῶν ἀθανάτων,
Ἀκουσον τὴν φωνήν μου,
Καὶ τῆς ψυχῆς μου τέλεσον
Τὸν μέγαν πόθον.

ΙΕ

Ὅταν τοὺς ἀνοήτους
Φεύγω θνητούς, μὲ δέχονται
Οἱ πατρικαί σου ἀγκάλαι.
Ἢ ἐλπίς μου εἰς τὴν ἀγκάλην σου
Στηρίζεται ὅλη—

ΙΖ

Ἀστράπτουσι τὰ κύματα
Ὡς οἱ οὐρανοί, καὶ ἀνέφελος,
Ξάστερος φέγγει ὁ ἥλιος
καὶ τὰ πολλὰ νησία
Λείχνει τοῦ Αἰγαίου.

ΙΘ

Σχισμένη ὑπὸ μυρίας
Πρώρας ἀφρίζει ἡ θάλασσα,
Τὰ πτερωμένα ἀδράχτια
Ἐλεύθερα ἔξαπλώνονται
εἰς τὸν αἴερα.

Ι

Ἡ τρίμορφος Ἐκάτη
Ἐθεώρει τὰ πλοῖα,
Εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
Λάμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα
Διασκορπισμένα.

ΙΒ

Ἦλθ' ἡ Θεά· κατέβη
Εἰς τὰ παραθαλάσσια
Κλειστὰ τῆς Χίου· τὰς χεῖρας
Ἀπλωσ' ὀρθή, καὶ κλαίουσα
Λέγει τοιάδε.

ΙΑ

Ἐνδοξον θρόνον εἶχον
Εἰς τὴν Ἑλλάδα· τύραννοι
Πρὸ πολλοῦ τὸν κρατοῦσι·
Σήμερον σὺ βοήθησον,
Λός μου τὸν θρόνον.

ΙΓ

Εἶπε καὶ εὐθὺς ἐπάνω
Εἰς τὰς ροὰς ἐχύθη
Τοῦ Ὁκεανοῦ, φωτίζουσα
Τὰ νῶτα ὕγρα καὶ θεῖα,
Πρόφυγτος λάμπεις.

ΙΙΙ

Πρόσεχε τώρα· ὥς ἄνεμος
Σφοδρὸς μέσα εἰς τὰ δάση,
Ὁ ἀλαλαγμὸς σηκώνεται.
Ἀκουε τῶν πλεόντων
Τὰ ἔϊα μάλα.

Κ

Ἐπὶ τὴν λίμνην οὕτως
Αὐγερινὰ πετάουσι
Τὰ πλήθη τῶν μελίσσων
Ὅταν γλυκὺ τοῦ αἴερος
Φυσᾷ τὸ πνεῦμα.

ΚΑ

Ἐπὶ τὴν ἄμμον οὕτω
Περιπατοῦν οἱ λέοντες
Ζητοῦντες τὰ κοπάδια,
Τὴν θέρμην τῶν ὀνύχων
ἐὰν αἰσθανθῶσιν·

ΚΓ

Περιλημένα θρέμματα
ᾠκεανοῦ, γενναῖα
Καὶ τῆς Ἑλλάδος γνήσια
Τέκνα, καὶ προστάται
Ἐλευθερίας.

ΚΕ

Κατευοδεῖτε! Ὁρμήσατε,
Τὰ συναγμένα πλοῖα,
ᾠ ἄνδρεῖοι, σκορπίσατε,
Τὸν στόλον κατακαΐσατε
Στόλον βαρβάρων·

ΚΖ

ᾠ ἐπουράνιος χεῖρα!
Σὲ βλέπω κυβερνῶσαν
Τὰ τρομερὰ πηδάλια,
Καὶ τῶν ἡρώων οἱ προῦραι
Ἴδου πετάουν.

ΚΘ

Καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
Τὰ λείψανα τὴν νίκην
ᾠψωσ' ὃ λύρα· ἂν ἥρωες
Δοξάζονται, τὸ θεῖον
Φιλεῖ τοὺς ὕμνους.

ΚΒ

Οὕτως ἐὰν τὴν δύναμιν
Ἀκούσουν τῶν πτερυγίων
Οἱ ἀετοί, τὸ κτύπημα
Τῶν βροντῶν ὑπερήφανοι
καταφρονοῦσι.

ΚΔ

Χαίρετε, σεῖς, καυχήματα
Τῶν θαυμασίων [Σπείας,
ᾠδρας, Ψαρῶν], σκοπέλων,
ᾠπου ποτὲ δὲν ἄραξε
Φόβος κινδύνου.

ΚΕ

Τὰ δειλὰ τῶν ἐχθρῶν σας
Πλήθην καταφρονήσατε·
Τὴν κόμην πάντα ὃ θρίαμβος
Στέφει τὸν ὑπὲρ πάτρης
Κινδυνευόντων.

ΚΗ

Ἴδου κροτοῦν, συντριβουσι
Τοὺς πύργους θαλασσίους
ᾠχθρῶν ἀπείρων· σκάφη,
Ναύτας, ἱστία, κατάρτια
Ἡ φλόγα τρώγει.

Λ

ᾠθωμανὲ ὑπερήφανε
Ποῦ εἶσαι; νέον στόλον
Φέρε, ὃ μωρέ, καὶ σύναξε.
Νέαν δάφνην οἱ Ἕλληνες
Θέλουν ἀρπάξειν.

Γ'. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ

ΙΩ. ΠΟΛΕΜΗ

1. ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Γλυκειὰ μητέρα τοῦ Χριστοῦ, Παρθέν' ἀγαπημένη
γονατιστὴ στὰ πόδια σου πάντα ἡ ψυχὴ μου μένει...

Τώρα ποὺ ἡ μοῖρα ἡ ἀσπλαχνη στὴν ξενιτειὰ μὲ σέρνει
καὶ κλαίει ἀδύνατ' ἡ καρδιὰ κι ὁ νοῦς μου παραδέρνει
κι ὁλόγυρα σκορπίζονται τὰ τόσα περασμένα
σὰν φύλλα τὸ φθινόπωρο ποὺ πέφτουν ἕνα ἕνα,
ἔσύ, γλυκειὰ Παρθένα μου, βασίλισσα μεγάλη,
τὴν ἄρρωστην ἐλπίδα μου δυνάμωσέ την πάλι.

Τ' ἀχνὸ λουλούδι τῆς ζωῆς τὸ τριγυροῦν ἀγκάθια
κι ἔχει ἡ ζωὴ μας μιὰ χαρὰ κι ἔχει χιλιάδες πάλια
κι ἂν δὲν ξεχνιέτ' ἡ μιὰ χαρὰ κι ἂν λησμονοῦνται οἱ πόνοι
μὰ τῆς χαρᾶς ἡ ἐνθύμηση φαρμακερὰ πληγώνει.
ὦ ὦ! ὅταν ἡ μνήμη μου γυρνᾷ στὰ περασμένα,
βαλσάμωνέ μου τὴν ψυχὴ ἔσύ, γλυκειὰ Παρθένα.

Κι ἂν ἔρθῃ κάποτε χαρὰ μετρίασέ την μόνο,
γιατ' ἡ ἀμέτρητη χαρὰ φέρνει κι ἐκείνη πόνο·
κι ἂν ἔρθουν πίκρες τῆς ζωῆς καὶ μ' εὔρουνε μονάχο,
ἄλλῃ ἀπὸ σέ, Παρθένα μου, παρηγοριὰ δὲ θάχω·
ἔσύ, Παρθένα, ποὺ πετᾷς ἀχνὸς ὁλόγυρά μου,
λιγόστευε τὴ λύπη μου καὶ κρύβε τὴ χαρὰ μου.

Γλυκειὰ Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, Παρθέν' ἀγαπημένη,
γονατιστὴ στὰ πόδια σου πάντα ἡ ψυχὴ μου μένει.

---

2. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Κι ἔγιγ' Ἐκείνος τὸ ἄχραντο κεφάλι καὶ ξεψύχησε
 Στὸ μαῦρο τὸ κορμί του ἀπάνου·
 Ἄστρα γινῆξαν τὰ καρφιά τοῦ μαρτυρίου του, ἄστραψε
 Κι ἀπὸ τὰ χιόνια πρὸ λευκὸς τὰ αἰώνια τοῦ Λιβάνου.
 Οἱ καταφρονεμένοι μ' ἀγκαλιάσανε
 Καὶ σὰ βουνὰ καὶ σὰ Θαβώρ ὑψώθηκαν ἔμπρός μου·
 Οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου μὲ κατίτροξαν,
 Γονάτισα στὸν ἥσχιό μου τοὺς δυνατοὺς τοῦ κόσμου.
 Τὸν κόσμο ἂν ἐμαρμάρωσα, τὸν κόσμο τὸν ἀνάστησα.
 Στὰ πόδια μου ἄγγελοι οἱ Καιροί, γύρω μου σκλάβες οἱ Ὠρες,
 Δείχνω μιὰ μυστικὴ Χαναὰν στὰ γαλανὰ ὑπερκόσμια·
 Μὰ ἐδῶ πατρίδες πάναγνες εἴσασι' ἐσεῖς τρεῖς Χῶρες!
 Ὡ πρώτη ἐσύ, Ἱερουσαλήμ! τοῦ βασιλιᾶ προφήτη σου
 Μικρὴ εἶν' ἡ ἄρπα γιὰ νὰ εἰπῇ τὴ νέα μεγαλοσύνη·
 Τοῦ Σολομώντα σου ὁ ναὸς μὲ ἀντίκρισε καὶ ῥάγισε·
 Καινούργια δόξα ντύθηκαν τῆς Ἰουδαίας οἱ κρίνοι.
 Κι ὕστερα ὑψώθηκα σ' ἐσένα, ὦ Πόλη, ἐφτάλοφο ὄραμα,
 Κι ἔγινα φῶς τῶν οὐρανῶν τὸ θᾶμα τοῦ Ἰορδάνη,
 Τοὺς Κωνσταντίνους φώτισα καὶ τοὺς Ἡράκλειους δόξασα,
 Καὶ τρικυμίες δὲν ἔσβυσαν ἐμέ, μηδὲ Σουλτάνοι.
 Κι ὕστερα, ἐγώ, ταξιδευτής, ἦρθα σ' ἐσένα ἀσύγκριτη,
 Ἀθήνα τῶν ὁραίων πηγῇ, τῶν ἐθνικῶν κορώνη,
 Τὸν ἄγνωστο ἔφερα θεό, καὶ ἀπόκοτος ἀψήφησα
 Τὴν Πολεμόχαρη Παλλάδα μὲς στὸν Παρθενῶνα.
 Καὶ γνώρισα τοὺς ἱεροὺς θεοὺς, καὶ στεφανώθηκα
 Τὴν ἀγοιλιά τῆς Ἀττικῆς, τὴ δάφνη ἀπ' τὴν Ἑλλάδα,
 Καὶ ὦ λόγος πρωταγρίζητος! Τοῦ Γολγοθᾶ τὸ σύγγεφο
 Πῆρε τὴν ἄσπρη ὁμηρικὴ τοῦ Ὀλύμπου λαμπεράδα.
 Ἔά εἰδῶλα τ' ἀφρόντιστα καὶ τὰ πασίχαρα ἔφυγαν
 Ἀλλ' οὔτε πιά μεθάει τὴ γῇ τὸ ἀσκητικὸ μεθύσι.

Β') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Σ. ΔΑΦΝΗ

1. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανὶ τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο,
κοιμάτι ἀπ' ἀνοιξιάτικου καὶ ξάστερου οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἄφρον τοῦ κύματος ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιαλὶ ὁλόγλυκο, σὲ πέλαο μακρινό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανὶ ποὺ ὅταν περνᾷ μπροστά μας
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταροῦ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψῃ,
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποὺ ὁρμάει νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό καμε γλαυκὰ
καὶ ζῇ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὁλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴ βλόγησαν παπᾶδες μ' ἄσπρα γένεια·
μὲς στῆς σκλαβιάς τὸ τρίσβαθρο καὶ ἀπόκρυφο σχολειό·
ἐκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τὴ νύχτα τὴν ὑφαίνανε χοιρὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰ βόρειο σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
καὶ ἀπλώθηκε ὥς τὸν ἔρδομο οὐρανὸ καὶ ἀκόμα πέρα!

Ποιὰ λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἑλλάδος μας ἡ ἀγία εἰκόνα Ἑσέ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα ποὺ λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ Γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή·
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνῃ
θαρρεῖ καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς πῶς σὲ περικυκλώνει...

---

2. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ ΜΑΣ

Ἀφῆκες κάθε χώρα μακρινή καὶ κάθε γῆ,
 πού τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ' ἐκράτει,
 κι ἐπάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
 ἔτρεξες στῆς Πατρίδος τὴν κραυγή,

Ἦλθες ἀπὸ τῆ Ρούμελη καὶ τὸ Μωριά,
 μέσ' ἀπὸ τὰ λαγκάδια σου τ' ἀγαπημένα
 ἦλθες ἀπὸ τὰ νησιὰ τὰ μυροβολημένα,
 πού λούζονται στὸ κύμα τοῦ βοριά.

Ἦλθες καὶ μὲ τὸ χέρι σου τὸ στιβαρό,
 πού ἀκούραστο τὴν γῆν ὀργώνει,
 πού στὴν παλάμη του στενάζει τὸ τιμόνι,
 φουχτώνεις τ' ὄπλο τὸ ἱερό.

Σὰν τὴν ἀνεμοζάλη, σὰν τὴν ἀστραπή,
 κρημνίζεις τῆς σκλαβιάς τὸ καταχθόνιο κτίριο
 καὶ θεμελιώνεις μ' ἄσπια νικητήριο
 τῆς λευτεριάς τὸν πύργο τὸν φωτολαμπῆ.

ὦ, πόσα χέρια ἀπλώνονται σ' ἐσένα
 καὶ πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσιμένα!
 πόσες καρδιές μ' εὐγνωμοσύνη σ' εὐλογοῦνε
 καὶ πόσα χεῖλη σ' ἀνυμνοῦνε!

3. ΤΟ ΚΑΝΟΝΙ

Ναί, δὲ σὲ σφυροκόπησε χέρι θνητοῦ τεχνίτου.
 Ὁ Χάρος στὸ ἐργαστήρι του σ' ἐπλάσε μιὰν ἀργή,
 σοῦ χάρισε ὁ Κεραυνὸς τὴ λάμψη, τὴ βροντὴ του
 καὶ σοῦ δωκεν ἡ πατρίδα μας ψυχὴ θαυματουργή.

Κι εἶπεν ὁ Χάρος: Ἄφρο κι ἀτρόμητο κανόνι,
διπλὰ ἀπὸ τὸ δρεπάνι μου θέριζε τὰ κορμιά·
ὁ κάθε, κάθε βόγγος σου τὸ θάνατο ν' ἀπλώνῃ,
ἢ κάθε, κάθε, ἀνάσα σου τὴ μαύρην ἐρημιά.

Κι εἶπεν ὁ Κεραινός: Ἐμπρός! μ' ἀχόρταγο τὸ στόμα
κρύβε μέσα στὰ σπλάχνα σου χίλια μαζὶ θεριά!
Βρόντα κανόνι, νὰ ξυπνοῦν, ὅσοι κοιμοῦνται ἀκόμα,
λάμπε, νὰ λάμπῃ ἀκοίμητο τὸ δίκιο, ἢ λευτεριά.

Κι εἶπε ἡ Πατρίδα μας: Ἐσὺ τρανὲ τῆς δόξης κρόαχτη,
πάρε μὲ μιᾶς τὸ μῖσος μου, ποὺ ἐκδίκεση ζητεῖ,
μὲς τοὺς ἐχθροὺς μου σκόρπα τὸ λύσσα, φωτιά καὶ στάχτη,
κι ἀνάσπερνε τὸν ὀλεθρο.—Σὲ κράζω ἐκδιζητή.

---

19. ΠΟΛΕΜΗ

4. Ο ΙΕΡΟΣ ΒΡΑΧΟΣ

Τὰ μαρμαρένια σκέλεθρα τοῦ βράχου τοῦ ἱεροῦ
τῆς Μνημοσύνης φύλακες, μήτε ἀποσταίνουν, μήτε
κοιφεύουν στὴ βαρειά φωνὴ τοῦ ἀκοίμητου φρουροῦ
ποὺ νυχτοκράζει ἀθώρητος: Φύλακες γρηγορεῖτε!

Καὶ ὑψώνουν στοὺς ὅμους των ὀλόρθους ἀμφορεῖς
οἱ ξωτικές ἐνθύμησες, πανώριες ὕδροφορες,
περνοῦν, ξαναπερνοῦν, περνοῦν ἀτέλειωτα θαρρεῖς
ὅπως περνοῦν ἀτέλειωτες τῶν ἀθανάτων οἱ Ὠρες.

Καὶ τὸ φεγγάρι ὀλόφεγγο κι ἡ νύχτα ἐκστατικὴ
μ' ἀχνάδα ὀνείρου ἀγκάλιασε τοὺς κοιμισμένους μύθους
κι ἀνώφελα διαβαίνοντας ὁ Χρόνος ἀπ' ἐκεῖ
χύνει τῆς Λήθης τὸ νερὸ σὲ Δαναΐδων πίθους.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

5. Ο ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Ἀρχαῖο Πνεῦμ' ἀθάνατο, ἀγνὲ πατέρα
Τοῦ ὠραίου τοῦ μεγάλου καὶ τ' ἀληθινοῦ
Κατέβα, φανερώσου κι ἄστραψε ἐδῶ πέρα
Στὴ δόξα τῆς δικῆς σου γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ.
Στὸ δρόμο καὶ στὸ πάλεμα καὶ στὸ λιθάρι
Στῶν εὐγενῶν ἀγώνων λάμψε τὴν ὁρμή
Καὶ μὲ τ' ἀμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι
Καὶ σιδερένιο πλάσε κι ἄξιο τὸ κορμί.

Γ') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Νὰ μοῦ τὸ πάρης, Ὑπνε μου, τρεῖς βίγλες θὰ τοῦ βάλω;
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες, κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
Βάλλω τὸν Ἥλιο στὰ βουνά, τὸν αἰτὸ στοὺς κάμπους,
τὸν κυρ Βοριά τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.
Ὁ Ἥλιος ἐβασίλευεν, ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη,
κι ὁ κυρ Βοριάς ὁ δροσερὸς στῆς μάννας του πηγαίνει.
«Γ' υἱέμ', πού σου νυχτές, πού σου νημέρες, πού σου τὴν ἄλλη νύχτα;
Μήνα μὲ τ' ἄστρι μάλωνα, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι,
μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, πού μεστ' ἀγαπημένοι;
—Μήτε μὲ τ' ἄστρι μάλωνα, μήτε μὲ τὸ φεγγάρι,
μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου στ' ἀγαπημένοι,
χρυσὸν ὕγιον ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρὴ του κούνια».

---

2. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ (¹)

Α'.

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΗΣ ΜΑΝΝΑΣ

Ἐσύ, παιδί μου, ἐκίνησες νὰ πᾶς στὸν Κάτου κόσμο,
κι ἀφήνεις τὴ μαρνούλα σου πικρὴ χαροκαμένη.
Παιδάκι μου, τὸν πόνο μου ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω ;
ποῦ κι ἂν τὸν ρίξω τρίστρατα, τὸν παίρνουν οἱ διαβάτες
κι ἂν τὸν ἀφήσω στὰ κλαριά, τὸν παίρνουν τὰ πουλάκια.
Ποῦ νὰ βαλθοῦν τὰ δάκρυά μου γιὰ τὸν ξεχωρισμὸ σου ;
Ἄν πέσουνε στὸν ποταμό, ὁ ποταμὸς θὰ στύψη,
ἂν πέσουνε στὴ θάλασσα, πνίγονται τὰ καράβια,
κι ἂν τὰ σφαλίσω στὴν καρδιά, γλήγορα σ' ἀνταμώνω.

Β'.

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Γιατί εἶναι μαῦρα τὰ βουνά, καὶ στέκουν βουρχωμένα ;
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μήνα βροχὴ τὰ δέρνει ;
Κι οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, κι οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
μόνε διαβαίνει ὁ Χάροντος μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
Σέρνει τοὺς νιοὺς ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντας κατόπι,
τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα στὴ σέλα ἀραδιασμένα.
παρακαλοῦν οἱ γέροντες, κι οἱ νέοι γονατίζουν,
Καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα τὰ χέρια σταυρωμένα·
—Χάρε μου, διάβ' ἀπὸ χωριό, κάτσε σὲ κρύα βρύση,
νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερό, κι οἱ νιοὶ νὰ λιθαρίσουν,
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα λουλούδια νὰ μαζώξουν.
—Ἀνεὶ διαβῶ νᾶπὸ χωριό, ἂν ἀπὸ κρύα βρύση,
ἔρχονται οἱ μάννες γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιά τους,
γνωρίζονται τ' ἀντρόγυνα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.

(¹) Τὰ μοιρολόγια τῶν γυναικῶν μας, θαυμαστὰ ἐλεγειογραφίας ἀριστουργήματα, αὐτόφωτα τῆς ἐλληνικῆς εὐαισθησίας προϊόντα, κινοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν ποιητῶν καὶ ἐφελκύουσι τῶν γραμματολόγων τὴν προσοχὴν ὅσον οὐδὲν ἄλλο, ἔστω καὶ τὸ ἐντεχνότερον, τῶν λοιπῶν ἐξευγενισμένων καὶ τετιονευμένων ἡμῶν στιχοτυνημάτων.

Γ'.

ΤΟ ΔΕΙΠΝΟ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ⁽¹⁾

Παρακαλῶ σε, μάννα μου, μιὰ χάρη νὰ μοῦ κάμῃς.
ποτέ σου γέρμα τοῦ γήλιοῦ μὴν πιάνῃς μοιρολόγι,
γιατὶ δειπνάει ὁ Χάροντας μὲ τὴ Χαρόντισσά του.
Κρατῶ κερὶ καὶ φέγγω τους, γυαλὶ καὶ τοὺς κερνάω,
κι ἄκουσα τὴ φωνούλα σου κι ἐσπάραξε ἡ καρδιά μου,
καὶ μοῦ ραγίστη τὸ γυαλὶ καὶ τὸ κερὶ μοῦ σβύστη,
καὶ στάζει ἡ στάλα τοῦ κεραιοῦ μὲς στοὺς ἀποθαμένους,
καίει τῶν νυφάδων τὰ χρυσά, τῶν νιῶνε τὰ στολίδια,
θυμώνει ὁ Χάρος μὲ τὰ μέ, στὴ μαύρη γῆς μὲ ρίχνει,
τὸ σιόμα μ' αἶμα γιόμισε, τ' ἀχείλι μου φαρμάκι.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

3. ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παρακονεμένο
ἡ ξενιτεῖά σὲ χαίρεται κι ἐγὼ χω τὸν καημό σου.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω ;
Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται, τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερογιάζεται, κυδώνι μαραγκιάζει.
Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντίλι μουσκεμένο.
τὰ δάκρυα μου εἶναι καυτερά, καὶ καῖνε τὸ μαντίλι.
Τί νὰ στοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω ;

Σηκώνομαι τὴ χαρυνγή, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκει,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες,
κοιτάζω τὶς γειτόνισσες καὶ τὶς καλοτυχίσει,
πὺς ταχταρίζουν τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκορβυζαίνουν.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

(¹) [Τὸ κατωτέρω μοιρολόγιον σκοπεῖ νὰ ὑποδείξῃ παραστατικῶς τὴν ἀνάγκην τοῦ περιορισμοῦ τῶν θρήνων διὰ τῆς διακοπῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ὥπως οἱ πενθοῦντες δύνανται νὰ διέλθουν ἀτάραχον τὴν νύκτα.

4. ΛΗΘΗ

Καλότυχοι οἱ νεκροὶ ποὺ λησμονοῦνε
τὴν πίκρια τῆς ζωῆς. "Όταν βυθίσῃ
ὁ ἥλιος καὶ τὸ σούρουπο ἀκλουθήσῃ,
μὴν τοὺς κλαῖς, ὁ καημὸς σου ὅσος καὶ νά ναι.
Έτοιαν ὥρα οἱ ψυχῆς διψοῦν καὶ πᾶνε
Στῆς λησμονιᾶς τὴν χρονσταλλένια βρύση.
Μὰ βοῦρκος τὸ νεράκι θὰ μαυρίσῃ,
"Α στάξῃ γι' αὐτὲς δάκρυ ὅθι ἀγαπᾶνε.
Κι ἂν πιοῦν θολὸ νερὸ ξαναθυμοῦνται,
Διαβαίνοντας λιβάδια ἀπὸ ἀσφοδήλι,
Πόνους παλιούς, ποὺ μέσα τοὺς κοιμοῦνται.
"Α δὲ μορῆς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δεῖλι,
Τοὺς ζωντανούς τὰ μάτια σου ἄς θρηνησοῦν·
Θέλουν, μὰ δὲ βολεῖ νὰ λησμονήσουν.

Λ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

5. ΕΠΙ ΤΩ ΘΑΝΑΤΩ ΤΗΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΜΟΥ ΝΑΘΑΛΙΑΣ

Τώρα π' ἀνθίζει ἡ κυκλαμὴ καὶ κάθε σπόρο πόζει
κρυφὸ κρεββάτι μὲς στὴ γῇ, ξυπνᾷ τὸ πρωτοβρόχι,
ποὺ πρὶν ἀρχίσουν οἱ χιονιές, ἡ πίκρη, τ' ἀγριοκαίρι,
ξεγελασμένα τὰ κλαριά μὲ τὴ στερνὴ γλυκάδα,
π' ὀλόγυρά του φεύγοντας σκορπᾷ τὸ καλοκαίρι,
στολίζονται μὲ μυρωδιές, μ' ἀνθούς, μὲ πρασινάδα,
τόρα, παιδί μου, ἐξήλεψες τὸ στεῖρο τὸ σκοτάδι,
τοῦ τάφου τὰ στολίσματα, τὴν ἐρημιά, τὸν ἄδη!

Μοσχοβολᾷ ἡ ἀλφασκιά, μικρή μου Ναθανούλα,
τὰ ρίζη, οἱ δάφνες, οἱ μυρτιές ποτίζονται δροσοῦλα,
καὶ τὸν ἀγέρα πλημμυροῦν μὲ τὴν ἀναπνοή τους.
Στὸν ἥλιο τοῦ φθινόπωρου σὰ ζωντανὰ λουλούδια.

οἱ καλογιάννοι χαίρονται. Μὲ τὴ γλυκεῖα φωνή τους
στὸ βάτο π' ἀκουρμαίνεται λαλοῦν τὰ στεφανούδια
τὰ βάσανα τῆς ξενιτειᾶς... Καὶ σὺ στὸ γέροντά σου
στέλνεις, παιδί μου, ἀνέλπιστα τὰ νεκρολίβανά σου :

Στὸν πολυτάραχο γιαιὸ τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾷ σὰν τὸν ἀγέρα.
Τὸ πάτημά του ἐφάνηκε στὸν ἄμμο μιὰν αἰγὴ·
ἄγριο τὸ κύμα πέρασε τὴν νύκτα καὶ τὸ σβεῖ...

Δ') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛ. ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ
ΕΜΨΥΧΟΝ ΚΑΙ ΑΨΥΧΟΝ

ΓΕΩΓ. ΔΡΟΣΙΝΗ

1. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Ἄπ' τὶς μεγάλες τὶς ἀγάπες μου εἶσαι σὺ,
Τῆς θάλασσας ἀγάπη!
Κι ὄχι γλυκεῖα καὶ γελαστή κι ὑπάραχτη,
Σὰν ἄλλες·
Ξέχωρη ἀπ' ὅλες,
Καὶ στίς χαρὲς
Καὶ στοὺς καημοὺς
Καὶ στίς λαχτάρες
Καὶ στὸ ξελόγιασμα
Καὶ στὸ μεθύσι τοῦ κιδύνου
Καὶ στοῦ χαμοῦ τὴν καταφρόνεση
Ξέχωρη ἀπ' ὅλες εἶσαι σὺ
Καὶ πρώτη.

Μὲ τὰ κουπιὰ ἀργολάμνοντας,
Πόσες φορές,
Στῆς βάρκας μου τὸ ἀκρόπλωρο σκυμμένος,
Ὡ γαλανόθωρη,
Καθρέφτισα τὴν ὄψη μου
Στὴν ἀγκαλιά σου τὴ γαληνεμένη !

Καρφώνοντας στὰ διάφανα νερά σου
Τὰ μάτια ἀχόρταγα,
Ζητοῦσαι νὰ ξανοίξω
Τοῦ βάθους σου τ' ἀπόκρυφα.
Κι ὅπου ἡ ματιὰ δὲν ἔφτανε,
Στὰ τρισβαθὰ σου,
Τὸ λογισμό μου βουτηχτὴ ξαπόστελνα
Νὰ ἰδῇ καὶ νὰ μοῦ φανερώσῃ
Τῶν κοραλιῶν σου τὸ ἄνθισμα,
Τῶν μαργαριταριῶν τὸ πλάσιμο,
Καὶ τοῦ πανώριου κόσμου σου ὅλου
Τῇ μυριοφάνταστη ζωῇ.

Τοῦ κάκου !

Ἐσὺ ἀφανέστερους κρατᾷς
Τοὺς θησχυροὺς σου
Στ' ἄφραστα βάθῃ τῆς ἀγάπης σου,
Γιὰ νὰ τοὺς φανερώσῃς
Μόνον στοὺς διαλεχτούς,
Τὴν ὥρα πρὸς ὀλαγύρεω στὸ λαιμὸ τῶν
Πνίχτρα καὶ σώπτρα σφίγγεται ἡ ἀγκιᾶλη σου.

Καὶ πόσες νύχτες τοῦ καλοκαιριοῦ,
Σὲ κάποιο ἀπάνεμο λιμῶνα σου,
Τὰ φύκια
Προσκέφαλο ἔβαλα
Στὸ πλάϊ σου . . .
Καὶ σὺ κοιμόσουν κι ἀγρυπνοῦσα ἐγώ,
Χορταίνοντας τὸ φῶς
Ὅλων τῶν ἄστρον, πρὸς ἔφεγγαν
Ἀπάνωθι μου, στὸν ἀπέραντο οὐρανό ! . . .

Κάποια φορὰ

Πρὸς τὸ ἀκρογιάλι ἀπλώνοντας
Ἀργό, ἀπαλὸ τὸ κῦμα σου
Μὲ σάλεμα χειροῦ,
Πρὸς φέρνει κάτι,

Μπροστά μου ἀπόθεσες
Ὀλόδροσα, ὀλοπράσινα
Τὰ μούσγλια σου.
Μὴ μὲ πλανέσουν τῆς στεριᾶς τὰ λούλουδα
Φοβήθηζες,
Καὶ νὰ μοῦ δείξης θέλησες
Πὼς ἔχεις ἀνοιξή καὶ σὺ
Στοὺς κάμπους σου.

Τὸ ἀνάσασμά σου! . .

Κρασί τῆς μαυροδάφνης μὲ ροδύσταμα
Σμιγμένο
Δὲ φέρνει τὸ γλυκὸ ἀποκάτωμα
Τοῦ τίποτε.
Τὸ ἀνάσασμά σου! . . .
Γεννᾷ τὸ ἀνάβρυσμα
Κάθε ζωῆς κρυμμένης στὸ αἷμα μου,
Καὶ μοῦ φτερώνει τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχὴ
Πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ἄφταστα
Τὸ ἀνάσασμά σου!

Ὅταν σιὰ μαγεμένα περιγιάλια σου,
Κάποια λιοπυρωμένα μεσημέρια,
Τῆς Εὐμόλπης τὰ χέρια,
Τὰ νεραϊδόχερα,
Σέρνουν πάνω στ' ἀκύμαντα νερά
Σὰ γλάρον ἀκρόφτερα,
Τὰ δάχτυλά τους,
Καί, φτάνοντας σ' ἀπόρητη ἀμυνδιά,
Κυλοῦν τὰ δροσοσιτάλαχα χαλίκια.
Ποιὸ δάσος, ποιὸ λιβάδι, ποιά ἀκροποταμιὰ
Μπορεῖ νὰ φτάσῃ,
Μ' ὅλων τῆς τῶν πουλιῶν τὸ λάλημα,
Τὸ γλυκολάλημά σου;

Κάποτε μιὰ χαλάστρα δύναμη,
Κινώντας ἀπ' τὰ σπλάχνα σου,

Λυσσομανῶ κι ἀφροκοπῶ
 Κι ἀλίμονο
 Σ' ἐκεῖνον ποὺ δειλιάσῃ !
 Μὰ καὶ χαρὰ στὸ δυνατό,
 Ποὺ θ' ἀντικρύσῃ νικητὴς τὸν κίνδυνο !
 Καὶ κάποτε,
 Μ' ἓνα μετάνοιωμα
 Ψυχῆς γυναικείας,
 Ἀνέται ὁ θυμός σου καὶ ξεσπῶ
 Σὲ θρῆνο ἀπαρηγόρητο.

Ἄπ' τὶς μεγάλες τὶς ἀγάπες μου εἶσαι ἐσύ,
 Τῆς θάλασσας ἀγάπη !
 Τῆς ὁμορφιᾶς ἀναγενήτρα ἐσύ
 Στὰ μάτια μου,
 Τῆς στεριανῆς ζωῆς παρηγορήτρα ἐσύ,
 Κι ἐλπίδα ποθητὴ τοῦ λυτρωμοῦ . . .
 Τῆς θάλασσας ἀγάπη,
 Πρώτη μου καὶ στερνὴ, εἶσαι ἐσύ.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΤΟΥ ΝΑΥΚΛΗΡΟΥ

Ὁ ναύκληρος ψυχομαχῶ στοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη.
 Μάννα δὲν ἔχει νὰ τὸν κλαί', κυρὰ νὰ τὸν λιπᾶται.
 Τὸν κλαίει ἡ νύχτα κι ἡ ἀνγὴ, τ' ἀστρὶ καὶ τὸ φεγγάρι,
 Τὸν κλαῖν καὶ τὰ ναυτόπουλα καὶ τὸν μοιρολογοῦνε.
 «Γιὰ σήκω, σήκω, ναύκληρε, θαλασσινὸ λιοντάρι,
 νὰ διῇς τὴ γῆ καὶ τὰ βουνὰ καὶ κόσμο νὰ χορτάσῃς»,
 «Ἐγὼ σᾶς λέγω δὲν μπορῶ καὶ σεῖς μοῦ λέτε σήκω.
 Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω
 καὶ δώστε μου τὴ χάριτα μου καὶ τ' ἀργυρὸ κομπάσο
 νὰ κοιμπασίρω τὸν καιρό, νὰ πᾶμε σὲ λιμιώνα».
 Θωρεῖτ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ τὸ δῶδε καὶ τὸ κεῖθε,
 πόχει ἀντάρα στὴν κορυφὴ καὶ καταχνιὰ στὴ ρίζα !
 Ἐκεῖ νὰ πᾶ ν' ἀράξετε, πού ναι ἀγαθὸς λιμιώνας.

Κι ἐμένα νὰ μὲ θάψετε κάτω στὸ περιγιάλι,
ν' ἀρῆστε καὶ στὸ μνήμα μου ἓνα παραθυράκι
νὰ μπαίν' ἀχνὸς τῆς θάλασσας κι ἡ ταραχὴ τ' ἀγέρα.
νά ρχωντ' οἱ ναῦτες γιὰ νερὸ κι οἱ μοῦτσοι γιὰ τὰ ξύλα
ν' ἀκούω καὶ τὰ ναυτόπουλα ποὺ λένε καὶ ἔϊα μόλα.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

3. ΤΟ ΑΛΑΤΙ

Μέσ' ἀπὸ τὸν ἀφρό σου λιμνοθάλασσα,
σὰν κάτι, ἀντάμα σκαλιστὸ καὶ ἀγέρινο, σὰν κάτι
ποὺ δούλεψε τὸ χέρι τοῦ ποιητῆ,
νὰ τὸ καθαρίω κρούσταλλο, νὰ τὸ χιονάτο ἀλάτι.

Τὸ ψωμί σιταράτο καλοζύμωτο
μέσ' ἀπ' τὰ χέρια τῆς κυρᾶς τὰ προκομμένα βγαίνει·
μὰ νόστιμο εἶν' ἀσύγκριτα, γιατί
μέσα του, ἀλάτι, ἡ χάρις σου, σπαστή, σπαταλεμένη.

Λ. ΠΟΡΦΥΡΑ

4. Η ΕΛΙΑ

Οὐτ' ἓνα φύλλο ! Πέσανε καὶ σκόρπισαν. Σπασμένα
Κλωνάρια ὁλόγυρά μου.
Καὶ μέσα στὰ συντρίμια αὐτά, γειά σου χαρά σου ἔσένα,
Ἄκόμ' ἀνθεῖς ἐλιά μου.
Ἄ ! πῶς ὁ ἀγέρας ὁ τρελλὸς ἀπάνω τους χυμᾷ
Καὶ πῶς χτυπιοῦνται ! Μόνο,
Μονάχα ἐσύ, παράμερα, στοῦ Κηφισοῦ τὸ πλάϊ
Γιορτάζεις μέξ τὸν πόνο.

5. ΣΤΟ ΚΟΜΜΕΝΟ ΔΕΝΔΡΟ

Κι ἦρθα πάλι σ' ἐσέ δένδρο τρανόν,
μὲ ὅλη ἦρθα τὴν ἀγάπη τὴν παλιά μου,
στὸν ἥσκιο σου ν' ἀπλώσω τὰ ὄνειρά μου
στὸ μαγεμένο γύρω δειλινό.

Ὁλόλαμπρος ὁ ἥλιος πάει νὰ γίρη
χρυσώνοντας τὶς πράσινες πλαγιές,
γελώντας στὶς ὁλάνθιστες φραγές
καὶ κάνοντας τὸν κάμπο πανηγύρι.

Ἦρθα, μὰ δὲ σὲ βρίσκω τώρα ἐκεῖ
ποὺ στεκόσουν μεγάλο, θεριωμένο·
δὲ σ' ἔχει κάτω ἢ μπόρα σωριασμένο
καὶ τ' οὐρανοῦ δὲ σ' ἔκαψε ἡ ὀργή.

Μόνο ἡ περὶ ζωὴ σ' ἔχει γκρεμίσει,
σ' ἔρριξε ἀπληστός χάμιω χωριζός,
ἐκεῖ ποὺ ὁ θόλος σου ἀπλώνε ἡσκιερὸς
πὺρ περίοσιο σιτάρι νὰ θερίση.

Καὶ νοιώθω ἐδῶ στήν ἄδεια σου μεριά
τόσο τὸν τόπο γύρω ρημαγμένο,
κάτι μέσα μου ὡς νὰ εἶδα γκρεμισμένο,
κάτι ἀκριβὸν σὰ νὰ ἔχασα μὲ μιά.

Καὶ στὸν κοιμένο τὸν κορμὸ καθίζω
καὶ σκύβω τὸ κεφάλι θλιβερό·
στὸν ἄδοξό σου θάνατο νὰ βρῶ
τραγούδι, ὦ ψηλὸ δέντρο, δὲν πασχίζω.

Ἄλλος, ποὺ σ' ἔχει πὰν ἐμὲ ἀγαπήσει,
ἅς σὲ κλάψη σὰ γίγαντα νεκρό·
βουβὸς ἐγὼ ἀποπάνω σου θωροῶ
τὸν ἥλιο ὥς γέρνει ἀτάραχος νὰ δύση.

Βλέπω πὼς γύρω οἱ ῥάχες, τὰ σπυρτά,
τὰ δέντρα, ὃ κάμπος ἥσυχά ἀπλωμένα,
στοῦ δειλινοῦ τὸ ἀεράκι δροσισμένα
τὴν ὁμορφῇ ὥρα χαίρονται τερπνά.

Πὼς τὸ ποτάμι σιγαλὰ κυλῶντας
μὲ τὶς ἀκτῖνες παίζει τὶς στερνές,
πὼς τὰ πουλιὰ πετοῦν, οἱ θειριστές
τὸ γλωρὸν χόρτο κόβουν τραγουδώντας.

Ἦ εἰκόνα ἢ ἴδια ποὺ εἶχα ἐδῶ χαρεῖ
τόσες φουρές στὴ ρίζα σου γερμένος·
μονάχα ἐσὺ κι ὁ ἥσκιος σου χαμένος,
ἄλλο δὲν ἔχει ὁλόγυρα ἀλλαχτῇ.

Κι ἐμπρὸς σὲ τόσην ὁμορφιά, βαθιὰ μου
σαλεύει καί τι τόσο θλιβερό·
ἔτσι μιὰ μέρα σὰ χαθῶ κι ἐγώ,
τίποτε δὲ θ' ἀλλάξῃ ὁλόγυρά μου.

Λ. ΠΟΡΦΥΡΑ.

9. ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Φτωχά μου δένδρα, ἐσεῖς ποὺ μ' ἓνα πρόσχαρο
Σᾶς πλημμυρίζει φῶς ἐτούτη ἡ μέρα,
Ἀκόμα οὔτε στιγμὴ δὲ στοχαστήκατε
Τὴ σκοτεινὴ βροχὴ καὶ τὸν ἀγέρα.

Ἀκόμα τὰ κλωνάρια σας τ' ἀνάλαφρα
Μέ μιὰ τρελλὴ φιλιοῦνται ἀνατριχίλα,
Κι ὅμως, ἀπὸ τὰ τώρα ἐκρυφογλύστησαν
Στὰ βάθη σας τὰ κίτρινα τὰ φύλλα.

Κανένας δὲν τὰ βλέπει ἐκεῖ πὺν φώλιασαν
Κάτω ἀπ' τὸ πράσινόν σας σκεπασμένα,
Καὶ τὰ πουλιά σας πάντα ξελογιάζονται
Μὲς στὴ γιορτὴ τοῦ ἡλίου εὐτυχισμένα.

Κανεῖς δὲν τὰ χει νοιώσει ! Καὶ ὅμως κάποτε
Σὰν παύουν τὰ πουλιά νὰ τραγουδᾶνε,
Κεῖνα τὰ φύλλα, δένδρα, ἀργοσαλεύοντας,
Τὸ τέλος τῆς γιορτῆς σιγοχτυπᾶνε.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

7. ΤΟ ΧΙΟΝΙ

1

Τὸ χιόνι ἂν δεντραπλώθηκε
Κι ἂν ἔκαψε τὰ φύλλα
Μὲς στὸν κορμὸ γλινκώσταξε
Μιὰ νέα ἀνατριχίλα.

2

Κι ἀπ' τὰ κλαδιὰ τὰ σκέλεθρα
Σὰ σκορπιστῇ ἡ μαυρίλα,
Χλωρὰ τὰ κλωνάρια θὰ φανοῦν
καὶ πράσινα τὰ φύλλα.

Ι. ΠΟΛΕΜΗ

8. ΠΑΥΕΙ Η ΒΡΟΧΗ

Παύει ἡ βροχή, τὰ νέφη τὰ ἀγριωπὰ
μερώνουν καὶ σκορπιοῦνται ἀνάρια, ἀνάρια
κι ἀπ' τῆς ροδιᾶς τὰ φύλλα τὰ νωπὰ
κρέμονται σταλαχτὰ μαργαριτάρια.

Υψώνεται τοῦ κήπου ἡ εὐωδιὰ
στὸν ἥλιο πὺν χρυσὸς προβάλλει ἀγνάντια
καὶ τὰ μαργαριτάρια στὴ ροδιὰ
γίνοντ' εὐθὺς ἀστραφτερὰ διαμάντια.

9. ΠΕΤΑΛΟΥΔΕΣ

1

Θυμοῦνται κάποτε οἱ λευκὲς
ψυχὲς τῶν πεθαμένων
τῇ Γῇ ποὺ ζῆσαν ἄλλοτε
σὲ κῆπο εὐωδιασμένον.

2

Κι ἀπὸ ψηλὰ κάθε ἀνοιξή,
μόλις τὴν ἀγναντεύουν
πέρνουν φτεράκια κι ἀλαφρὲς
γυροῦν σ' ὅτι λατρεύουν.

3

Καὶ στάλουλούδια, στοὺς ἀνθούς,
πετοῦν κι ὅλο πετοῦνε
καὶ μὲ μιὰ γλῶσσα, μυστικά,
γνούδινη τοὺς μιλοῦνε.

4

Καὶ τρέχουνε καὶ παίζουνε
τρελλὲς σὰν κοπελοῦδες
τῶν πεθαμένων οἱ λευκὲς
ψυχὲς, οἱ πεταλοῦδες.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

10. ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ πλάση, ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα,
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοζέρα.
"Αν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους καὶ ρουμάνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε σὲ βράχους καὶ κοιτρώνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσεν ὀλοχρονῆς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνὸ βουνῶν καμάρι.
Τοῦ ἀνθρώπου ἡ πολυμήχανη καὶ φωτισμένη γνώση
ἀκούα δὲν κατώρθωσε καὶ σένα νὰ ἡμερώσῃ.
"Αδάμαστο, ἀνυπόταχτο στυλῶνεις τὸ κεφάλι
κι ἔχεις κρυφὲς τὶς ὀμορφιές, παρθενικὰ τὰ κάλλη.
"Όταν ὁ πόνος μυστικά τὰ σπλάχνα σου σπαράζει
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά τὴν ὄψη σου σκεπάζει.
Κι ὅταν παλεύῃς μὲ στοιχεῖα κι ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
ἠερίεῦεις, ἀνταριάξῃς, σειέσαι, βροντᾷς, ἀστράφτεις.
Πανώρια στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανώρια καὶ στὴν ξαστεριά ποὺ σὲ φωτίζει πάλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτῃ καὶ σὲ πλακῶνῃ,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια . . .
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ στὰ παγωμένα στήθια·
Κι ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τὸ μάρομαρο σπᾶ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια.
Σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα,
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριὰ ποὺ κρέμονται ἀπὸ σένα . . .
Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χάρες χάρη,
Περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνὸ βουνῶν καμάρι

ΛΑΜ. ΠΟΡΦΥΡΑ

11. ΒΡΑΔΥ Σ' ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ

Γαληνεμένη, ξάστερη, γαλάζια πέρα ὦς πέρα,
κρουστάλλινη ἀπ' τὸν ὄρθρο της ὡς τὸν ἑσπερινό της,
κι εἶχε πλανέψει καὶ τ' ἀχνὸ χουσὸ φεγγάρι ἡ μέρα
κι ἀργοταξίδευε ἄγρυπνο κι αὐτὸ στὸν οὐρανό της.

Τώρα ἀπὸ κάτω ἀπ' τὰ βουνὰ τὰ θεϊκὰ ποὺ ἡσκιῶσαν,
μαζῶξαν τὰ κοπάδια τους ἀπ' τὰ λιβάδια οἱ σιάνες·
τοῦ κάμπου τὰ μικρόπουλα σωπάσανε· θολῶσαν
τὰ στενορύμια τοῦ χωριοῦ κι οἱ αὐλές τους μὲ τὶς δριάνες.

Πλῆθος οἱ ὀλόχαρες φωνές· κι ἐσβύσαν λίγο λίγο·
κάποια τζίτζικια μοναχὰ λαλοῦν καὶ πρὸς τ' ἀμπέλια·
κάποιες κοπέλες ξέννοιαστες, γυρνώντας ἀπ' τὸν τρύγο,
σκορπᾶνε ἀκόμα στὴν ἐρμιὰ τὰ δροσερά τους γέλια.

ὦ! σὺν ἀρχίσῃ γύρω μου γιὰ πάντα νὰ νυχτώνῃ,
δὲ θέλω τὰ ξερόφυλλα νὰ τρεμοφτερουγίζουν
στὸ δρόμο μου, κι ἀπάνου μου οἱ ἀρφανεμένοι κλῶνοι
μ' ἓνα βραχνὸ παράπονο νὰ μὲ καλονυχτίζουν.

Θέλω τὸ βράδυ πού θά ρθῇ νὰ μ' ἀγκαλιάσῃ νά ναι
εἰρηνικὸ σὰν τ' ἀγαθό, σὰν τ' ἅγιο ἐτοῦτο βράδυ,
πὼς πέφτ' ἡ νύχτα τὰ τρελλὰ τζιτζίκια νὰ ξεχνᾶνε
καὶ νὰ μοῦ λένε γιὰ τὸ φῶς καὶ μέσα στὸ σκοτιάδι

Θέλω οἱ θαμπές μου οἱ θύμησες στὸ βάθος πού περνοῦνε
σὰν τὶς κοπέλες τοῦ χωριοῦ κι ἐκεῖνες· νά χω γίρει
στὴ γριὰν ἐλιά μας νὰ γρικῶ σκυφτός ν' ἀχολογοῦνε
τὰ γέλια τους ἀπ' τῆς ζωῆς μακριὰ τὸ πανηγύρι . . .

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

12. Π Ρ Ω Ι

Πρωῖ μέσα στ' ἀκύμαντα	Σὰν ἀπὸ χέρι ἀπότολμο
νερὰ πρὸς τ' ἀκρογιάλι	ξεχωριστοῦ τεχνίτη
τῶν σπιτιῶν βαθειά, ὁλόλευκη	φανταστικὸ σὰν ἄυλο
ἡ ζωγραφιὰ προβάλλει.	δείχνεται κάθε σπίτι.

Ἄλλ' ὁ ἥλιος ὑψώθηκεν
ἤρθε τὸ μεσημέρι
κι ἡ ζωγραφιά; Τὴν ἔσβυσε
τὸ κύμα καὶ τ' ἀγέρι.

Ι. ΓΡΥΠΑΡΗ

13. ΚΑΙΕΙ Ο ΗΛΙΟΣ

Καίει ὁ ἥλιος καὶ δὲ σειέται	Ὅσο κορνιαχτὸ ἔχει ἡ στράτα
οὐδὲ φύλλο ἀπὸ τὰ δέντρα	τὸν σηκώνουνε, καὶ μοιάζει
κι ὁ βοσκός, θαρρεῖς, βαριέται	ὅσο πᾶνε—νά τα, νά τα! —
νὰ σηκώσῃ τὴ βουκέντρα.	πὼς ξοπίσω τους βραδιάζει.
Δὲ χουγιάζει, δὲ σουρίζει	Τώρα φθάνουν, —πόσα πόσα!
καὶ μονάχα τους τὰ κριάρια,	κι ὅλο ἡ δίψα καὶ τὰ σφίγγει
πού ἡ δίψα τὰ θερίζει,	πού κολλάει ξερὴ τὴ γλῶσσα
μὲ τὰ χίλια τους ποδάρια	στὸ στεγνὸ τους τὸ λαρύγγι.
Πηλαλᾶνε· κι ὅλο βλέπουν	Τὸ νερὸ πού αἰώνια βγαίνει
πότε μπρὸς τους θ' ἀντικρίσῃ.	κάθε δίψα τους θὰ σβύσῃ·
ἀπ' τὶς λεῦκες πού τὴ σκέπουν	τρέχουν βρίσκουν στεριεμένη
τῆς Καλῆς Κερᾶς ἡ βρύση.	τῆς Καλῆς Κερᾶς τὴ βρύση.

14. Ο ΝΕΡΑΪΔΟΚΗΠΟΣ

Στοῦ βουνοῦ τὸν νεραϊδόκηπο	Τὰ κλαδιά, τὰ φύλλα, τ' ἄνθη του,
δὲν πηγαίνει μονοπάτι,	μαρμαρόλευκα σὰν κρίνα,
πόδι ἀνθρώπου δὲν τὸν πάτησε,	δὲ μετροῦν χειμῶνα κι ἄνοιξη,
δὲν τὸν εἶδ' ἀνθρώπου μάτι.	πάντ' ἁμάραντα εἶν' ἐκεῖνα.
Κάθε νύχτα, τὰ μεσάνυχτα	Κι οἱ ξανθὲς Νεραΐδες σμίγοντας
ξάφνω πάνανθος προβάλλει	τὸ χορὸ μὲ τὴ λαλιά τους
μὲ τοῦ πετεινοῦ τὸ λάλημα	κάθε νύχτα κόβουν τ' ἄνθη του
τὴν αὐγὴ χάνεται πάλι.	καὶ τὰ πλέκουν στὰ μαλλιά τους.

ΚΩΝΣ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

15. Ο ΓΑΜΟΣ

Τοῦ ποιοῦ ν' τὸ συμπεθεριακό, τοῦ ποιοῦ ν' αὐτὸ τὸ ψίχι
 ποὺ κατεβαίνει ἀπ' τὰ βουνὰ πεζούρια καὶ καβάλα
 μὲ τὰ ψηλὰ τὰ φλάμπουρα, μὲ τὰ διπλὰ παιγνίδια,
 μὲ τὰ τραγούδια τὰ πολλά, μὲ τὰ βαρὶὰ τουφέκια,
 σὰν νὰ ἐσηκώθη ὁ βασιλιάς κι ἐσύναξε τ' ἄσκηρια
 κι ὅλον τὸν κόσμον ἐκάλεσε νὰ πᾶν νὰ πολεμήσῃ :

Ὁ Φλώρος κάνει τὴ χαρά, παντρεύει τὸν ὑγιό του,
 Τὸν γυιό του τὸν μονάκριβο, τὸν μοσκαναθρεμμένο,
 Κι ὅλον τὸν κόσμον ἐκάλεσε κι ὅλο τ' ἀρχοντολόγι.
 Τρεῖς χρόνους γράφαν τὰ προικιά καὶ τρεῖς τ' ἀπανωπροίκια,
 καὶ τρεῖς ὅπου συντάζονταν κι ἐκάλναγαν τὸν κόσμο.
 Πᾶν τὰ παιγνίδια ἀπὸ μπροστά, τὰ φλάμπουρ' ἀπὸ πίσω
 κι ἀράδ' ἀράδ' ἀπὸ κοντὰ πάνουν οἱ συμπεθέροι.
 Καὶ μέσ τὸ ψίχι ἀνάμεσα πᾶν ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη
 καβάλα σ' ἄλσγα ψαριὰ καὶ χρυσοσελωμένα.
 Λάμπουν τ' ἄσήμια τοῦ γαμπροῦ καὶ τὰ χρυσὰ τῆς νύφης.
 δεξιὰ ξερβιά παίζουν νουνὸς καὶ βλάμης τ' ἄλογά τους,
 κι ὅλο κοιτᾷ τὰ νιόγαμπρα κι ὅλο χαμογελοῦνε.
 Πάει ὁ γαμπρὸς σὰν αἰτός, ὀρθὸς καμαρωμένος,
 κι ἡ νύφη πᾶει σὰν πέρδικα, γλυκειά, χαμηλομάτα.

Βγαίνει στήν πόρτα νὰ δεχθῇ τὴν νύφη ὁ γερο Φλῶρος,
καὶ χύνει σίκλους τὸ κρασί, τὸ ρύζι χοῦφτες χύνει.
Τήνε φιλεῖ στὰ μάγουλα, τήνε φιλεῖ στὰ μάτια,
κι εὐχέται καλορρίζικα, κι εὐχέται γεννητσούρια.

Στὲς μαρμαρόστρωτες αὐλὲς πεξεύει ὅλο τὸ ψίκι.
Ὅξω τὸ στρώνουν στὸ χορὸ καὶ μέσα στεφανώνουν.
Καὶ στὰ τραγούδια τὰ πολλὰ καὶ στὰ πολλὰ τουφέκια,
ἄλλοι χουσὲς δίνουν εὐχὲς κι ἄλλοι καλοτυχίζουν :
Χαρὰ στὰ δυὸ τὰ νιόπαντρα, χαρὰ καὶ στοὺς γονιούς τοὺς.

ΚΩΝ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

16. Ο ΣΚΑΡΟΣ

Τί νά ναι ἡ λαμπερὴ φωτιά μὲς στὸ βουνὸ τὸ πέρα
ποῦ πότε πότε ἀνάβεται καὶ πότε πότε σβνέται :

— Αὐτὴν τὴν ὥρα οἱ πιστικοὶ τὰ πρόβατα σκαρίζουν.
Βόσκουν αὐτὰ μὲ τὴ δροσιὰ καὶ μὲ τὸ κρυὸ τῆς νύχτας
σὲ γούπατον, σὲ λαγκαδιὰ καὶ σ' ὄχτους ἀπλωμένα.
Γλυκὸς γλυκὸς ἀντίλαλος χύνεται ἀπ' τὰ κουδούνια
κάποτε ὁ νυχτοκόρακας, κάποτε ἀγρίμι σκούζει,
κάποτε σκύλου βάβισμα βαθιὰ βαθιὰ γρικιέται
μὲς στὴ μαυρίλα τὴ πυκνή. Κι ἀπὸ τὲς στάνες γύρα
οἱ πιστικοὶ συνάζονται, κόβουν κλαριὰ ἀπὸ κέδρους,
σταίνουν τετράψηλην φωτιά, στρώνονται ἀράδα ἀράδα.
Καὶ μὲς στήν πύρα τῆς φωτιᾶς, στὴ μυρουδιὰ τοῦ κέδρου,
ἄλλος γιὰ κοῦρσες μολογάει, γιὰ κλέφτες, γιὰ πρωτάτα,
γι' ἀρματωσιές, γιὰ σκοτωμούς, καὶ κάπου κάπου ἀπλώνει
κι ἀναγυρίζει τὴ φωτιά καὶ παίρνει ἓνα τραγούδι,
τραγούδι τοῦ παλιοῦ καιροῦ, τοῦ Πάλα τὸ τραγούδι.
Ἄλλος γιὰ τὸ κυνήγι λέει στῆς νύχτας τὸ καρτέρι,
οἶντα ξεβγαίνει τὸ καπρί, τ' ἀρκούδι, τὸ πλατόνι.

"Άλλος πιξάρι πελεκάει καὶ ζωγραφίζει ἀγκλίτσαν,
ἄλλος γαλαροκούδοννα περνάει στὰ κόθρα μέσα.
"Άλλος ἀδράχτι σφοντυλάει καὶ κλώθει τ' ἀρνοπόκι,
ἄλλος καυκόπουλο κεντάει, ἄλλος καρδάραν δένει.
"Άλλος γιὰ τράστον γι' ἀραγὸ μαδάει προβιὰν καινούργια,
ἄλλος ξανοίγει τὴ φωτιά, τραβάει ὀλίγα θράκια
καὶ ψαίνει ἀπὸ ἡμερόδενδρο βαλάνια καὶ μοιράζει.
"Άλλος θυμᾶται τοὺς χορούς, ἄλλος ἀγάλια ἀγάλια
μὲ τὴν βραχνὴ τζαμάρα του τὸ «λάγιο ἀρνὶ» μαθαίνει.
"Άλλος τὸν ὁμορφο βοσκὸ καὶ τὴν βασιλοπούλα
θυμᾶται τοῦ παραμυθιοῦ ποὺ τοῦ λεγε ἡ βαβὰ του
Κι ἀρχίζει καὶ τὸ μολογάει καὶ γύρα τὸν ἀκοῦνε.

Κι ἔτσι, ἀπ' ὅλους πλιό τρανὸς καὶ ἀπ' ὅλους λογισμένος,
ποὺ γέρνει ἀπάνου στὸ ραβδί, στερνὸς ἀπ' ὅλους λέγει
γιὰ τὴν τσοπάνικη ζωὴ, κι ὅλο τοὺς ὁρμηνεύει
γιὰ τὴ βοσκή, γιὰ τ' ἄρμεγμα, γιὰ τῆς ἐρμιᾶς τ' ἀγρίμι,
γιὰ τὸ μαντρί, γιὰ σάλαγον, γιὰ στάλισμα, γιὰ σκάρον
γιὰ γέννον καὶ γιὰ βύζαμα καὶ γιὰ τὸν ἔρμον κοῦρο.

Δ'. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

ΓΕΡ. ΜΑΡΚΟΡΑ

1. ΕΡΓΑΣΙΑ

1

Ξημερώνει αυγή δροσάτη
μέ τὸ πρῶτο της πουλί,
λὲς καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωή.

2

Πρὶν νὰ σβύσῃ κάθε ἀστέρι
μέ χαρούμενη καρδιά
νέοι, μισόκοποι καὶ γέροι
τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.

3

Πέρα ἐκείθεν οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνισμένες νυχτερίδες
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

4

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν' ἀγκάθι στὴν καρδιά·
πέστε ἀζήλευτα· εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

5

Σηκωθῆτε· ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπό,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζει
μ' ἓναν ἵδρωτα συχνό.

6

Σὰν ἐσᾶς, ἀδελφια, ἰδρώνει
κι ὁ σοφὸς πὺν μέ τὸ νοῦ
κάμπους ἄμετρος ὀργώνει
γιὰ θροφή τοῦ λογισμοῦ.

7

Δίχως ἄνεση καὶσχόλη
πάντα ὁ ἄξιος δουλευτής,
τὸ ἀνθηρότατο περιβόλι
σκάπτει, σπέρνει ὁ ποιητής.

8

Πάντα ναί, τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποὶ
νά ναι οἱ μόνοι πὺν τ' ἀνθρώπου
σῶμα θρέφουν καὶ ψυχή.

2. ΥΠΟΘΗΚΑΙ

1

“Οπου θαρριέται γιὰ καλὸ
καὶ δίχως δοιάκι ἀνοίγεται
τὸν βρίσκ’ ἢ μπόρα στὸ γιὰλὸ
καὶ ναυαγεῖ καὶ πνίγεται

3

“Οπου γλυστρήσῃ, ἂν πιασθῇ
στῶν ἄλλωνῶν τὴν ἀνθρωπιά,
θὰ τὸν σκουντήσουν νὰ χαθῇ
νὰ μὴν ὀρθοποδήσῃ πιά.

2

“Οπου σκαρώνει μιὰ φωλιά
σ’ ἔν’ ἄστατο κοτρώνι,
πρὶν ἢ καθίσῃ μιὰ σταλιά
γυρνᾷ καὶ τὸν πλακώνει.

4

Χαρά στον, ποὺ δὲν ἀρμενᾷ
κι ἔχει στεριὸ τὸ σπίτι του·
κι οὐδὲ τὸν ξένο προσκυνᾷ
οὐδὲ τὸν συντοπίτη του !

3. ΤΟ ΑΤΙ

“Ατι γοργὸ κι ἀκούραστο, τί πᾶς τὸν καβαλάσῃ
στὰ μονοπάτια ; ἐχάθησαν οἱ στράτες οἱ πλατειές ;
Σύννεφα μαῦρα καὶ πυκνὰ σκεπάζουν τὸ φεγγάρι
κι ὁ δρόμος σου εἶναι ἀδιάβατος, γεμάτος ρεματιές.

Κι ἂν ξεγλυστρήσῃς στ’ ἄφεγγα μέσ στ’ ἄγρια ριζολίθια
καὶ τὸν ξαπλώσῃς στοὺς γκρεμοὺς καὶ στὴν κακοτοπιά,
ποιὸς θὰ βρεθῇ πονόψυχος νὰ δώσῃ μιὰ βοήθεια
καὶ ποιά χεράκια σπλαχνικὰ θὰ τὸν σηκώσουν, ποιά ;

— Σώπα, διαβάτη ταπεινέ, μικρόδουλε διαβάτη,
οἱ πλατειεῖς στράτες ἔγιναν γιὰ τὸν πολὺ σωρό,
ὅμως οἱ λίγοι, οἱ διαλεχτοί, παίρνουν τὸ μονοπάτι
μηδὲ ψηφοῦν στὸ διάβα των τ’ ἀγκάθι τὸ ξερό.

4. ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΣΠΙΤΙ

Κλειστὰ παράθυρα, κλεισμένα μάτια,
κλεισμένη ἐξώθυρα, στόμα κλειστό·
ἀκόμ' ἀπάτητα τὰ σκαλοπάτια,
χλωρὸ τὸ κήγκελο τὸ σκυλιστό.

Στὶς ἄδειες κάμαρες νωπὸ τὸ χρῶμα
μεθ' ἃ τὸν ἄνεμο μ' ὁσμὴ βαρειά·
βουτίζ' ἡ στέγη του, λὲς μένει ἀκόμα
κάποιος ἀντίκτυπος ἀπ' τὰ σφυριά.

Ἄκόμ' ἀσάρωτα τὰ πριονίδια,
ἀκόμ' ἀλάδωτες οἱ κλειδωνιές,
ἀκόμα σίνεργα, καρφιά, σανίδια,
ὀκόρπια κατάχαμα καὶ οὐτὶς γωνιές.

Μὰ ἀπ' τὶς ὀρθάνοιχτες τὶς μέσα θύρες
ποὺ στὰ στροφίδια των βαριά ἀκουμποῦν,
πηγαίνουν κι ἔρχονται σκυφτὲς οἱ Μοῖρες
καὶ κοντοσιτέκονται κάτι νὰ ποῦν.

Ὅμως τό νιόκτιστο σπίτι δὲ νοιώθει
ἂν εἶν' ἡ τύχη του καλὴ ἢ κακὴ
δὲν τὸ ζωντάνεψαν ἀκόμα οἱ πόθοι
κεῖνου ποὺ τό κτισε νὰ κατοικῇ.

Σ' ὅλα τὰ μέλη του ἡ νέκρα εἶν' ἴση,
ὅλ' ἀξημέρωτα κι ὅλα βουβά,
σὰν τοῦ πρωτόπλαστου πρὶν νὰ φουσήση
ψυχὴ στὰ σπλάχνα του ὁ Ἰεχωβά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.

ΠΙΝΑΞ

ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ ΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ
ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ Κ.Α.Π. ΤΩΝ ΤΕΜΑΧΙΩΝ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ

Α

- Ἀγία Εὐθυμία, κόμη τῆς Παρνασσίδος.
- Ἀγία Φωτεινή, μητρόπολις Σμύρνης ἀποτεφρωθεῖσα κατὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1922.
- Ἀγκουρέτο, μικρὰ ἄγκυρα.
- Ἀγνάντια, ἔξ ἀπόπτου, ἀφ' ὑψηλοῦ, ἔναντι.
- Ἀἰβαλί, πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.
- Ἄη Διάς, κατὰ τινὰ δημοτικὴν παράδοσιν ὁ Ἄη Διάς ναυτικός ὢν καὶ βαρυνθεὶς τὴν θάλασσαν κατέφυγεν εἰς ἓν ὕψωμα μακρὴν τῆς θαλάσσης, ὅπου διέμενε πλέον ἀπαρηνηθεὶς τὴν θάλασσαν, ἔξ οὗ καὶ τὰ ῥημοκλήσια του εἶναι πάντοτε εἰς ὑψώματα.
- Ἀκοσιάρω, πλευρίζω.
- Ἀκούρμαίνομαι, ἀκροῶμαι, ἀκούω.
- Ἀκρίτας, γενικῶς ὁ φυλάσσων τὰς ἄκρας, ἐσχατίας τοῦ κράτους, βυζαντινὸς στρατιώτης.
- Ἀλέστα, ἔτοιμοι.
- Ἀλιτζέρι, Ἀλγέριον πρωτεύουσα τῆς Ἀλγερίας.
- Ἀλιφασκιά, ἀρχ. ἐλελίφασκος, εἶδος φυτοῦ.
- Ἀμαδρυάδες, καὶ Δρυάδες, νήηφαι, παρθενικαὶ θεότητες τῆς φύσεως, τῆς ἀρχ. μυθ. διαιτώμεναι εἰς δάση καὶ δένδρα.
- Ἀμολιέμαι, ἀφῆνομαι, ρίπτομαι.
- Ἀνάπλι, Ναύπλιον κατὰ τὸ 1866 τόπος συγκεντρώσεως καὶ παραμονῆς προσφύγων ὥς καὶ αἱ λοιπαὶ ἀναφερόμεναι πόλεις.
- Ἀνάγια, ἀραιά.
- Ἀνεμάνθρωπος, καχεκτικός, ἄνθρωπος ποὺ τὸν παίρνει ὁ ἄνεμος.
- Ἀνεμπαίγνιδο, ἀνεμοπαίγνιδο, παίγνιον τοῦ ἀνέμου, τιποτινιος.
- Ἀντάμα, ὁμοῦ.

- Ἀντάρα, ὁμίχλη, καταχνιά, μεταφ. θόρυβος, ὀχλοβοή.
 Ἀνταριάζομαι, ἀναταράσσομαι, κάνω ἀντάρα, ὀχλοβοήν.
 Ἀντζα, κνήμη
 Ἀντρίτσι, ὑποκορ. ἀνθρωπάκος.
 Ἀξαζόμενος, μετοχ. ἐπίθετον (ἀξιάζω) ἄξιος, ἱκανός.
 Ἀπελλῆς, ὀνομαστός ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος.
 Ἀπιθώνω, θέω, τοποθεῖω.
 Ἀπίστομα, ἐπὶ στόμα, προύμυτα, προηνής.
 Ἀπόκοτος, τολμηρὸς πολὺ, ἀνοήτως τολμηρός.
 Ἀπὸ ταχύ, πρωί.
 Ἀπόφωνο, στοιχειωμένη φωνή.
 Ἀραβίνα, Ἀραβία.
 Ἀραγός, δερμάτινος τρουβάς, τράστον.
 Ἀργάτης, βαροῦλκον.
 Ἀργολάμνω, κωπηλατῶ ἀργά.
 Ἀρή, ἔ, καλέ, ἐπιφώνημα.
 Ἀρκτος, ἀστερισμός
 Ἀρματωμένα, ἔδω μεταφορικῶς στολισμένα.
 Ἀρνοπόκι, κοντὰ μαλλιά ἀρνιῶν.
 Ἀσκέρια, στρατός, μεταφ. πλήθος.
 Ἀσπρον, κερμάτιον τοῦ τουρκικοῦ νομισμ. συστήματος τὸ
 1/120 τοῦ γροσίου, πιθανὸν ἐκ τοῦ Λατ. asper, τραχύ, νεό-
 κοπον.
 Ἀσπρος κάβος, ἀκρωτήριο εἰς τὸ Ν. Α. τῆς Σάμου.
 Ἀστήρ τοῦ πόλου, ὁ α' ἀστήρ τῆς μικρᾶς ἄρκτου.
 Ἀστραπόγιαννος, ὁ Ἀστρ. συνεκρότησεν ἴδιον σῶμα. Διὰ τοῦ
 σώματος τούτου ἐπιβληθεὶς ὁ Ἀ. ἀνεγνωρίσθη ἁρματωλός,
 ἀλλὰ ταχέως περιῆλθεν εἰς ρῆξιν μετὰ των Τούρκων λόγῳ
 τῆς διαγωγῆς των.
 Αὐτιάζομαι, τεντώνω τὰ αὐτιά, ἀνυπομονῶ. ἔξαφνίζομαι.
 Ἀφεριμ, εὖγε.
 Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.
 Ἀφτουρος, ἀνίκανος, ἀχρησίμευτος.
 Ἀψεγάδιαστος, χωρὶς ψεγάδι, ἄμεμπτος.

Β

Βαθύ, πρωτεύουσα τῆς Σάμου.

Βαπόρι τοῦ Πάλμερ, βαπόρι τῶν ἐν Ἀγγλία ἐργοστασίων Πάλμερ.

Βαργομισμένος, στενοχωρημένος, κουρασμένος, ἄνθρωπος ποὺ βαρέθηκε.

Βαρδελάνος, φρουρός, φύλαξ.

Βάρδια, σκοπιά, μεταφ. σκοπός.

Βέρα, ἐπακριβῶς, ἐμπρός.

Βιβλικὸν ὄνομα, ὄνομα τῆς βίβλου.

Βίγλα, σκοπιά.

Βιγλάτορας, σκοπός.

Βιτρινίτσα, κωμόπολις Δωρίδος.

Βλάμης, φίλος ἀδελφοποιητός.

Βότσαλα, μικρὰ χαλίγια.

Βουνιχώρα, χωρίον τῆς Παρνασσίδος.

Βουρλά, πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Γ

Γαβάρα, εἶδος ἱστιοφόρου.

Γαῖτάνι, γορδόνι ἢ κορδόνι, ταινία, λωρίς.

Γαλαξίας, ἀστρικὸν νεφέλωμα κατὰ μῆκος περίπτου μεγίστου κύκλου. Ὁ Γαλ. διαιρεῖ τὴν οὐρανίαν σφαῖραν εἰς 2 ἄνισα μέρη ἔχοντα λόγον 8 : 9.

Γαλαξίδι, πολίχνη τῆς Παρνασσίδος, ἧς οἱ κάτοικοι εἶναι κατ' ἐξοχὴν ναυτικοί.

Γαστούνη, κωμόπολις τῆς Ἡλείας.

Γιάε, γιὰ δές.

Γιαταγάνι, μικρὸν καμπύλον ξίφος ἀμφίστομον ἐν χρήσει παρὰ Τούρκους καὶ παρ' αὐτῶν διαδοθὲν καὶ εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς.

Γολετὶ καὶ Γολέτα, ἡμιολία, ἱστιοφόρον.

Γραιολεβάντες, Β. Α. ἄνεμος.

Γρικιέμαι, ἀκροῶμαι συνεννοοῦμαι.

Γρικῶ, ἀκροῶμαι, ἀκούω.

Γριπάρι, γλόη, χόρτον διὰ τὰ ζῶα.

Γυναῖκα, Ἀγάθωνος γυνή, περίφημος ἐπιτυμβία στήλη ἀνευρεθεῖσα εἰς τὸν Κεραμεικόν.

Δ

Δαναῖδων πίθους, αἱ Δ. κατὰ συμβουλήν τοῦ πατρὸς Δαναοῦ

δι' ἐγχειριδίων ἐφρόνευσαν μετὰ τὸ συμπόσιον τοὺς κοιμωμένους νυμφίους, υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς των, τοῦ Αἰγύπτου, ἐξ Αἰγ. ἐλθόντας διὰ νὰ τὰς νυμφευθοῦν, πλὴν τῆς πρεσβυτέρας Ὑπερμνήστρας. Τούτου ἕνεκα κατεδικάσθησαν μετὰ θάνατον εἰς τετριμμένον πίθον ὑδροφορεῖν, ὅθεν «εἰς τὸν Δαναΐδων πίθον ὑδροφορεῖν» ἢ «Δαναΐδων πίθος» λέγεται ἐπὶ ματαίων κόπων.

Δὰρ Μπογάξ, τὸ μεταξὺ Σάμου καὶ Μυκάλης θαλάσσιον στενόν.

Δεξιλέως, ἥρως Ἀθηναῖος πεσὼν τὸ 394 εἰς τὴν μάχην τῆς Κορίνθου, ἐτάφη εἰς τὸν Κεραμεικόν, ἐνθα ἀνευρέθη ἐπιτυμβία στήλη, ἐν ἣ παρίσταται ὡς νικητῆς διὰ νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἀνδρεία του.

Διαγόρας, περίφημος Ρόδιος ἀθλητῆς κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, πυγμάχος ἄριστος καὶ πολλάκις νικητῆς εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας, τὸν ὅποιον ἔμνησεν ὁ Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπιονικῶν Ζ' ἐτίσης νικηταὶ ἐγένοντο καὶ οἱ υἱοὶ Δαμάγητος, Ἀκουσίλαος, Δωριεύς, ὁ ἑγγονος Πεισίροθος, ὁ ἀνεψιὸς Εὐκλῆς, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἰδρύθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ πέντε ἀνδριάντες, τῶν βάσεων τῶν ὁποίων ἀνευρέθη τὸ λείψανον.

Διακεντεύω, προστατεύω.

Ὀλόβολο, ὀλόκληρον.

Δοιάκι, οἶαξ, τιμόνι.

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...., ἑωθινὸς ὕμνος ψαλλόμενος εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

Δοϊράνη, πόλις Μακεδ. ἐνδοξον πεδῖον μαχῶν κατὰ τὸ 1913.

Δράκος, (δράκων) συνήθως φύλαξ θησαυρῶν κατὰ τὴν μυθολογίαν ὄλων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Θηρίον ὀφιοειδὲς τεράστιον, μὲ βλέμμα δεινόν, πνοὴν θανατηφόρον, ἐνίοτε δὲ καὶ πολυκέφαλον.

Δράνα, κληματαριά, ἀλλαχοῦ χωρίσματα, πεζούλια, χανδάκια.

Ε

Ἐδειρα, μεταφορικῶς ἐπέρασα ἐπανεilhaμένως.

Ἐθνικοί, ὁπαδοὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς τῆς νέας, τοὺς χριστιανούς.

Ἐια μόλα, χαλάρωσις τῶν ἱστίων, καὶ παρακελευστικὸν ναυτικὸν τραγούδι.

Εἶντα, τί.

Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου, ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ.

Ἐκάτη, ἐν τῇ ἀρχ. Ἑλλην. μυθολογία θεὰ τοῦ νυκτερινοῦ σεληναίου φωτὸς συγγενὴς τῇ Ἀρτέμιδι, ἀφ' ἧς διακρίνεται ἐκ τῆς καταγωγῆς καὶ λατρείας. Τριπλῇ καὶ Τρίμορφος θεωρουμένη ὡς ἐκ τῶν 3 κυρίως τῆς σελήνης φάσεων.

Ἐλγίνος, λόρδος πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κων)πόλει, καταληστεύσας τὸν πλαστικὸν κόσμον τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῆς Ἀπτέρου Νίκης (1800—1818).

Ἐνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων βεβηλώσεως...., Οἱ Ἑνωτικοὶ συνεκάλεσαν τὴν περιιάλητον συνέλευσιν τὴν 12 Δεκ. 1452 ἐν Ἀγία Σοφία, ἐν ἣ παρέστησαν ὁ Παλαιολόγος μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πολλοῦ κλήρου καὶ ἐκ τῶν Λατίνων ὁ καρδινάλιος Ἰσιδώρος, ὁ Χῖος Λεονάρδος ἐπίσκοπος Μυτιλήνης κ. ἄ. Ἡ τελετὴ ἐγένετο μεγαλοπρεπῶς· οἱ Ἕλληνες ἐλειτούργησαν κατὰ τὰ πάτρια καὶ ἐμνημόνευσαν τὸν Πάπαν· οἱ Λατῖνοι πρωθιεροουργοῦντος τοῦ Ἰσιδώρου ἐμνημόνευσαν τὸν Πάπαν καὶ τὸν βασιλέα. Ἐνεκρίθη ἡ συλλειτουργία ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κων)πόλεως καὶ ἡ ἔνωσις τῶν ἐκκλησιῶν, οὗ ἔνεκα ἔκτοτε ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ βεβηλωμένος.

Ἐξούριασε (Ξουριάζω), ἀπωθῶ ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ λιμένος.

Ἐπαχτος, Ναύπακτος, πρωτ. Ναυπακτίας, γνωστοτάτη διὰ τὴν ναυμαχίαν μεταξὺ χριστιανικοῦ καὶ τουρκικοῦ στόλου (1571).

Ἐρεβος, παρ' Ἡσιόδῳ μυθικὸν πρόσωπον, υἱὸς τοῦ Χάους, ὅστις μετὰ τῆς ἀδελφῆς του τῆς Νυκτὸς ἐγέννησε τὸν Λιθέρα καὶ τὴν Ἥμέραν.

Ἐρωτόκριτος, εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς Κρήτης τὴν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας ἀνήκει ἡ ἐρωτικὴ ἐποποιΐα «Ἐρωτόκριτος», τῆς ὁποίας ποιητῆς φέρεται ὁ Κορνάρος Βιτσέντζος. Μεταξὺ ὅμως τῶν νεοελληνιστῶν καὶ φιλολόγων ἡμφεσβητήθη ὅχι μόνον ἂν συγγραφεὺς τοῦ Ἐρ. εἶναι ὁ Κορνάρος, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐποιήθη ἐν Κρήτῃ, καθὼς ὑποστηρίζει ὁ μεσαιονοδίφης Σάθας.

Εὐλογήσω τὸν Κύριον... ὥρα ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ ψαλλομένη πρὸ τῆς κοινωνίας.

Εὐμόλπη, υἷα τῶν Νηρηίδων.

Ἔχομεν ἐδῶ ἓνα πετσοκομμένον χωρικόν, εἰς τὴν πατρίδα τοῦ συγγραφέως Γραν. Γρανίτσαν.

Ζ

Ζάρες, πτυχαί.

Ζεῖμπέκια — (Ταγκαλάκια), Τοῦρκοι ἄτακτοι στρατιῶται.

Ζεῦξις, περίφημος ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος.

Ζίρια, ὄρος τῆς Κορινθίας, Κυλλήνη.

Ζερβά, ἀριστερά.

Ζωντόβολα, ζῶα.

Ζωοδόχος Πηγή, μονὴ Β. Α. τοῦ Βαθέος Σάμου.

Η

Ἡλύσια, τόπος πλήρης χαρίτων πρὸς Δ. παρὰ τὸν Ὠκεανόν, τόπος τῶν δικαίων μετὰ θάνατον ἐν τῇ ἀρχ. μυθολογίᾳ.

Ἡράκλειος, ἀπὸ τὴν σχετικὴν βυζ. ἱστορίαν τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων.

Ἡσυχασταί, μοναχοὶ ἐρημίται, ἀναφανέντες τὸ πρῶτον τὸν ΙΑ' αἰῶνα, οἵτινες ὑπὸ τὴν πρόφασιν νὰ κρατοῦν τὴν ψυχὴν ἡνωμένην στενῶς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεμακρύνοντο τελείως τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν καθηκόντων παραμένοντες ἐν σιγῇ καὶ ἐρημίᾳ μακρὰν τοῦ κόσμου.

Ἡ εἰς δώση ἀνθρώπου ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ...., ρητὸν ἐκ τῆς Κ. Δ. προκειμένου περὶ ψυχῆς καὶ ἐπιγείων ἀγαθῶν.

Ἡ τοῦ 1866 ἡρωϊκὴ ἐπανάστασις (1866—1869), ἡρωϊκὸς καὶ παράβολος ἀγὼν τῶν Κρητῶν μετ' ἀνυπολογίστους ζημίας καὶ καταστροφὰς εἰς ἀνθρώπους καὶ πράγματα· ἐξέχουσαν θέσιν κατ' αὐτὴν κατέχει ἡ ἡρωϊκὴ ἄμυνα καὶ πτώσις τοῦ Ἀρκαδία.

Θ

Θαβώρ, ἀπὸ τὴν σχετικὴν παλαιὰν καὶ καινὴν Διαθήκην.

Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, ὕμνος πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Θηλειές, εἶδος παγίδος.

Θρέμματα, τέκνα.

Ι

Ἰεχωβά, λέξις ἐβραϊκὴ δηλοῦσα τὸν Θεόν.

Ἰμπραήμης πασάς, ὁ γνωστὸς ἐκ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως
πρίγκηψ Αἰγύπτιος.

Ἰτιὰ (Σκάλα Σαλώνων), κωμόπολις τοῦ τέως δήμου Ἀμφίσης.

Κ

Κάβο Πάπας, ἄραξος, ἀκρωτήριο ἐν Ἀχαΐᾳ.

Καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος, ὕμνος τοῦ τιμίου
σταυροῦ ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου.

Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁσμὴν εὐωδίας..., ρητὸν ἐκ τῆς Ἀγίας
γραφῆς.

Καλαφάτης—Καλαφάτισμα, στυπιοτής, στύπωμα.

Καλλιπάτειρα, θυγάτηρ τοῦ Ὀλυμπιονίκου Ροδίου Διαγόρου,
περὶ οὗ ἶδε λέξιν Διαγόρας.

Καλλίπολις, πόλις εἰς τὴν Β. Α. ἄκραν τῆς Θρακ. χερσ. δε-
σπόζουσα τοῦ Ἑλλησπόντου.

Καλογιάννος, κοκκινολαΐμης, ἀρχ. ἐρυθράλῃς, μικρὸν ὠδικὸν πτηνόν.

Καμιζόλα, εὐρὺ ναυτικὸν ὑποκάμισον.

Κάμνω νισάφι, ἀρκοῦμι.

Κανακισμένος (Κανακίζω), χαϊδευμένος.

Κανάλι, ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα πρὸ κόλπου, τὸ μέσον τοῦ κόλπου.

Κάνανε πανιά, ἀπέπλευσαν.

Καναπίτσα, ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν Μυκάλην Ἀσιατικῆς ἀκτῆς.

Κανάρης, Καρὰ—Ἀλῆς, Ἰσμιήλ, Κάσος, Πατρονάμπης κ.λ.π.
βλέπε σχετικὴν ἱστορίαν Ἑλλ. ἐπαναστάσεως.

Κάνε, βέβαια, τοῦλάχιστον.

Καπότα, μάλλινον ἐπανωφόρι τῶν χωρικῶν, ἐγχώριον ὑφαντόν.

Καπρί, ἀγριόχοιρος.

Καραβάνι τῆς Ἀνατολῆς, τὰ πλήθη προσκυνητῶν τῶν ἁγίων
τόπων.

Καραμπίνες Μινιέ. καθ. μάρκας Μινιέ, τὰς ὁποίας ἀντεκυτέ-
στησεν ὁ Ἑλλ. στρατὸς μετὰ ἀτελῇ ἐπαναληπτικᾷ Σασεπώ.

Καρλόβασι, πόλις τῆς Σάμου.

Κασκαβάλι, κασέρι, εἶδος τυροῦ.

Κατσουφιασμένος, σκυθρωπός.

Κάστρο, Χίος, ἡ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου νήσου.

Κατάληψις τῆς πόλεως, ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἑλλην. στρατοῦ
τὴν 26 Ὀκτωβρ. 1912.

Καταχνιά, ὁμίχλη.

Κατέχω, γνωρίζω.

Κανικόπουλο, ξύλινον δοχεῖον.

Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ, ἐν Ἀθ. ἐδρεύουσα καὶ προνοοῦσα διὰ τὸν ἡγῶνα τῶν Κρητῶν τὸ 1866.

Κερσετές, ναυπηγήσιμος ξυλεία.

Κερκέζος, Κιρκάσιος, κάτοικος τοῦ δυτικοῦ Καυκάσου.

Κεροδοσιά, τὰ περὶ τὸ μνῆμα μικροστηρίγματα ἐπὶ τῶν ὁποίων στερεώνονται τὰ κηρία, κηροπήγια.

Κιλκίς, Μακεδ. πόλις, πεδῖον μαχῶν ἐνδοξον κατὰ τὸ 1913.

Κιουῤης, καλάθι ἀλιείας.

Κιουταχής, ὁρα σχετικὴν ἱστορίαν ἑλλην. ἐπαναστάσεως.

Κόθρα, τὰ ξύλινα στεφάνια, καὶ κεκοῦν εἰς τοὺς λαιμοὺς τῶν προβάτων καὶ κρεμοῦν τὰ κουδούνια.

Κόκπε, σκόπεισε, σημάδευε.

Κολαοῦζος, ὁδηγὸς ἔμπιστος.

Κολίγας ἢ Κολίγος (Κολιγοσύνη), καλλιεργητὴς ἀγρῶν οἰκογενειακῶς μὲ ὥρισμένην ἀκολαυήν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων, ἐξ ἧς μόλις ἀποζῇ, συνεταῖρος.

Κομπάσο, **Κομπασάω**, διαβήτης, μετρῶ διὰ τοῦ διαβήτου.

Κονάκι, οἰκία τοῦ ἄρχοντος.

Κόρακας, ὁπλαρχηγὸς Κρής.

Κότσικας, ἀκρωτήριον Σάμου παρὰ τὸ Βαθύ.

Κόρη Ἰγνησώ, περίφημος δημοτικωτάτη ἐπιτυμβία στήλη παριστάνουσα νεαράν δέσποιναν, ἣ ὁποία εὗρέθη εἰς τὸν Κερσμεϊκόν.

Κόρπος, βόρειος ἄνεμος.

Κορωναῖος, πρῶην ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

Κότερο, ἱστιοφόρον μὲ ἓνα ἱστὸν πολυτελείας, ἀναψυχῆς.

Κουβέρτα, κατάστρωμα.

Κοῦμ Καλέ, χωρίον ἐπὶ τῆς Μ. Α. παραλίας κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου.

Κουμπάνια, τρόφιμα, ἐφόδια.

Κουπαστή, κωπητὴρ, τὸ λεῖλος τοῦ σκάφους.

Κουρσούνα, κορώνη, πτηνὸν ἀνήκον εἰς τὸ γένος «κόραξ».

Κουρσάρος, πειρατής.

Κοῦρσε, ἐπιδρομαὶ πειρατικαί, ἐπιδρομαὶ ληστρικαί.

Κουσάντασι, νέα Ἐφεσος, παράλιος ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἰωνίας.

Κριάτης, δπλαρχηγός Κρής.
Κυκλαμιά, ἀρχ. κυκλάμινος, φυτόν.

Λ

Λάκκοι, χωρίον Κρήτης καὶ πρωτ. ὄμων. δήμου τῆς Κυδωνίας.
Λάμνω, κωπηλατῶ.
Λατίνια, ἱστία τριγωνικά.
Λέσι, λέγουσι.
Λεφούσι, πληθος.
Λογιάζω, λογαριάζω, νομίζω.
Λοστρόμος, ναύκληρος.
Λουφές, δῶρον, ἀμοιβή.

Μ

Μαδέρια, ξύλα χονδρά διὰ τὰ ἑξωτερικά περιβλήματα τοῦ πλοίου.
Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ρητὸν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου.
Μανάρι, μοναδικόν, ἐπομένως καὶ καλοθρεμμένον.
Μανιάκι, χωρίον τοῦ τέως δήμου Βουφράδος Μεσσηνίας περὶ-
φημον διὰ τὴν εἰς αὐτὸ ἀντίστασιν καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνα-
τον τοῦ Παπαφλέσσα.
Μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ..., ὕμνολογία τῶν Καταβα-
σιῶν τῆς Θεοτόκου.
Μαρσίλια, Μασσαλία.
Μάσκες, πλευρὰ πρόρου.
Μαύρη θάλασσα, Εὐξεινος Πόντος.
Μελένικον, Μυκεδ. πόλις ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ὀρβήλου.
Μελτέμια, περιοδικὸς καλοκαιρινὸς ἄνεμος, ἔτησίαι.
μεροκαματάρης, ἡμερομίσθιος.
Μεσσήνα, πόλις ἐν Σικελίᾳ.
Μετὰ πνευμάτων δικαίων, νεκρώσιμος ἀκολουθία.
Μετὰ τῶν ἁγίων, νεκρώσιμος ἀκολουθία.
Μετὰ φόβου Θεοῦ..., λεγόμενον πρὶν νὰ κοινωνήσουν οἱ
χριστιανοί.
Μετερίζι, πρόχωμα, προκάλυμμα ἐν πολέμῳ.
Μετερνίχος, περίφημος αὐστριακὸς διπλωμάτης κατὰ τοὺς χρό-
νους τῆς ἐπαναστάσεως.
Μήγαρις, μήπως.

Μιναρές, (ἀραβ. φάρος), οἱ στενοὶ καὶ ὑψηλοὶ πύργοι παρὰ τὰ τζαμιά.

Μισεμός, ταξίδι, ἀναχώρησις.

Μίστικο, εἶδος πλοίου παλαιότερων χρόνων.

Μόνε μόνε, μόνον.

Μοροζίνη, ἀρχηγὸς τῶν Ἑνετῶν μετὰ τοῦ Σουηδοῦ Κoenigsmark τῶν κατὰ τῶν Τούρκων πολέμων τὸ 1687. Οὗτος διέταξε τὸν βομβαρδισμόν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐξ οὗ ἀνετινάχθη ἡ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Παρθ. πυρῖτις, ὅπερ ἐπέφερε πλείστας καταστροφὰς τοῦ οἰκοδομήματος.

Μορφεύς, θεὸς τῶν ὀνείρων, υἱὸς τοῦ Ὑπνου, κληθεὶς οὕτως ὡς μορφῶν τὰς ποικίλας ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ κοιμωμένου παραστάσεις.

Μουράγιο, κρηπίδωμα, τεῖχος παραλίας.

Μούσκλια, φύκη.

Μουσταφάς, πασῶς Κεριτλῆς, ἐπίτροπος καὶ ἀρχιστράτηγος, ὅστις εἶχε διαμείνει πρότερον ἐν Κρήτῃ 3ῷ ἔτη.

Μουτεσαρίφης, διοικητικὸς ἄρχων.

Μοῦτσος, ναυτόπαις.

Μόχτα, σπεῦδε, μόχθει.

Μπαίγνιο, ἄξιος ἐμπαιγμοῦ.

Μπαϊράκια, σήματα, σημαῖαι.

Μπάλα, σφαῖρα.

Μπάνσκο, Μακεδ. χωρίον, ἐνδοξον πεδῖον μαχῶν κατὰ τὸ 1913.

Μπάρο τρινούβερο, ἱστιοφόρον μὲ τρία καταστρώματα, τρεῖς ἱστούς καὶ ἐξ φλόκους ταχὺ καὶ μεγάλο.

Μπασμποξοῦκος, ἄτακτος στρατιώτης.

Μπὰς ρεῖς, ἀνώτερος ἀξιωματικός.

Μπαστούνι, τὸ προσέχον ξύλον ἐκ τῆς πρῶρας.

Μπάτης, δροσερὸς ἀπόγειος ἄνεμος.

Μπέλες, Κερκίνη, ὄρος τῆς Μακ., σύνορον ἑλληνοβουλγαρικόν.

Μπιγλιμπίδια, στολίσματα.

Μπογιά τῆς Μπουράμπιας, χρῶμα εἰδικὸν διὰ τὰ ὕφαλα μέρη τοῦ πλοίου.

Μπόμπα, βαροῦλκον.

Μπουγάζι, στενόν.

Μπουδρούμι, Ν. Α. Σάμου.

Μπούκα, στόμιον.

Μπουκαπόρτες, θυρίδες.

Μπούμα, είδος ιστίου.

Μπουνάτσα, νηνεμία, γαλήνη.

Μπούξινα, χωρίον Μακεδ. δεξιὰ τοῦ Στρομόχου.

Μπουρλότα, μπουρλοτιέροι, πυρπολικά, πυρπολήται.

Μπρατσέρα, ιστιοφόρον με δύο ιστούς, καὶ δύο φλόκους με-
τρίως ταχύ.

Μπρίκι, ιστιοφόρον μετρίως ταχύ με πρεῖς ιστούς καὶ πέντε
φλόκους.

Μπρούμυτα, με τὸ πρόσωπον κάτω, προηνής.

Μυκάλη, ὄρες τῆς Μ. Ἀσίας ἐναντι Σάμου.

Ν.

Ναὸς Ἀπτέρου νίκης, ναὸς πρὸς τὴν Ν. Δ. πλευρὰν τῆς Ἀκροῦ
πόλεως, ἀρχαιότερου Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

Νάρθηξ, πρόναος τῶν ἐκκλησιῶν, ἐνθα κατὰ τοὺς πρώτους
χριστιανικοὺς χρόνους διέμενον οἱ κατηζόμενοι ἢ οἱ ἀπο-
τίνοντες ἐκκλησιαστικὴν ποινήν.

Νέος Νέστωρ, ὅπως ὁ μικρὸς Νέστωρ ὁ ἐνθαφρυνθεὶς ἐπὶ τοῦ
μεγαλομάρτυρος ἁγ. Δημητρίου κατενίκησε τὸν Λαῖον,
οὕτω καὶ ὁ νέος Ν. ὁ Ἀνδρουλιὸς θὰ κατενίκα τὸν ἐχθρόν.

Νεραΐδες (νηρηΐδες), παρθενικαὶ θεότητες τῆς φύσεως ἐν τῇ
μυθολογίᾳ τῶν σημερινῶν ἐλλήνων, κατοικοῦσαι εἰς ὑγρὰ
σπήλαια (νεραΐδοπηλιές), εἰς τὰ ὄρη, εἰς ἐρήμους τόπους,
εἰς πηγάς, εἰς τὰ λαγκάδια. Εἶναι ὡραιόταται, ἐξ οὗ ἡ
λέξις νεραΐδα σημαίνει καὶ τὴν ὡραίαν, ἐνίοτε ὁμῶς φέ-
ρουνσι πόδας αἰγός, ὄνου κλπ. ἐκ συγχύσεως πρὸς τὰς περὶ
δαιμόνων ιδέας. Λοφύονται εἰς τὰς πηγὰς τὸ μεσονύκτιον
ἢ τὴν μεσημβρίαν, οὐδενὸς τολμῶντος νὰ τὰς πλησιάσῃ
καὶ καλλωπίζονται κατοπτριζόμεναι εἰς τὰ ὕδατα. «Λαβώ-
νουν» τοὺς διερχομένους, ἀρπάζουν νέους ἢ παῖδας διὰ νὰ
περνοῦν τὸν καιρὸν τῶν. Ἀπάγονται ὑπὸ θνητῶν διὰ μα-
γείας, ὥς ἐν τῇ ἀρχ. μυθ. ἡ Θέτις ὑπὸ τοῦ Πηλέως. (Ὅρα
καὶ τὸ «Νεραϊδόπαιδο» τοῦ Κρουσιᾶλλη), ἔχουσι δὲ πολ-
λύκις ὁμοιότητα πρὸς τὰς μοῖρας.

Νίκη Ἀπτερος, κακόζηλος βραχυλογικὴ ἐκφρασις, διότι ἐνταῦ-
θα δὲν πρόκειται περὶ τύπου τινὸς ἰδίου τῆς θεᾶς Νίκης,
ἀλλὰ περὶ τύπου τῆς Ἀθηνᾶς ὡς Νίκης.

Νικομήδεια, εὐλίμενος πόλις τῆς Β. Δ. Μ. Ἀσίας.

(*Α*)νομάτοι, ἄνθρωποι.

Ντάπια, προμαχών.

Ντικλίνι, ἰγνύς.

III

Ξαναμμένος, πλήρης δόξης.

Ξανοίγω, γνωρίζω.

Ξαρμάτωτες, χωρίς ἄρματωσιά, χωρίς ἑξαρτήματα.

Ξεδούλειο, μισθὸς ἐργασίας.

Ξεκαθίζω, ἀνασύρω.

Ξεμπαρκάρω, ἐξέρχομαι τοῦ πλοίου, παύω ἐπηρείων ὡς ναύτης.

Ξενετάρω, τελειώνω.

Ξεφτέρει καὶ ξιφτέρει, ἱέραι, μεταφορικῶς ἄξιος.

IV

Ὁρβηλός, Μακεδ. ὄρος.

Ὁροκέδιον Δαπάθου, ἐν Κρήτῃ.

Ὁρτσάρω, στρέφω πρὸς τὸν ἄνεμον.

V

Παιάν, ἐν ἀρχῇ εἶδος χορικῶν ᾠσμάτων συνδεόμενον πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλ. Ἐγερθεῖς τὸ εἶδος τοῦ παιᾶνος συνεδέθη καὶ πρὸς ἄλλους θεοὺς, Δία, Ἀρκηπιόν, Ἄρην, Ποσειδῶνα καὶ Ἥρωας, πρὸ πάντων δ' ἐψάλλετο μετὰ τὴν μάχην ὡς νικητήριον ἢ πρὸ τῆς μάχης ὡς πολεμιστήριον ᾠμῆι.

Παιγνίδια, ἐγχώρια μουσικὰ ὄργανα.

Παλαμέρια, προμνήσια σχοινία.

Παλάτια, τοποθεσία ἐν Παρνασσίδι.

Πάλος, παλούκι.

Παλιολαζαρίνα, τουφέκι ἐκ τῶν χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως.

Πᾶνε στὴν κόκκινη μηλιά, ἀπὸ τὴν λαϊκὴν πίστιν περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν Τούρκων εἰς τὴν φανταστικὴν κόκκινη μηλιά, τὸ πρῶτον ὀρμητήριόν των.

Πανελλήνιον, ἡμιόπλοιον τὸ ὁποῖον μετέφερον ἐξ Ἑλλάδος εἰς Κρήτην, ἄνδρας, ὅπλα καὶ ἐφόδια τὸ 1866.

Παξιμάδι, ἐδῶ προσφραγὶ διπλοψημέναι.

Παπαφλέσσας, παρώνυμον τοῦ ἀρχιμ. Δικαίου, ἐνὸς τῶν περιφανεστέρων ἀνδρῶν τοῦ 21, εὐρόντος ἡρώϊκόν θάνατον εἰς τὸ Μανιάκι.

Παραγάδια, εἶδος ἀλιευτικῆς μὲ πολλὰ ἄγκυστρα.

Παραπόλα, ἔρημος νησίς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους μεταξὺ Ὑδρας καὶ Μαλέα.

Παραστιά, ἐστία, γωνιά.

Παρθένος, καθέζεται τὸ χερουβὶμ μιμουμένη, ρητὸν γραφόμενον εἰς ἱστορουμένην εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐν τοιχογραφίᾳ.

Πάρνης, κοιν. Ὅζιᾳ ὄρος πρὸς τὸ Β. Δ. τῆς Ἀττικῆς.

Πάρωρα, παρὰ τὴν ὥραν.

Πάχνη, δροσόπαγος, δρόσος παγωμένη.

Πέκεϊμ, εἰς τοὺς ὁρισμούς σου, λέξις τουρκικῆ.

Περλιάγκον, *Περτούλι*, χωρία ἐπὶ τῆς Πίνδου.

Πέντε Ὅρια, χωρίον ἐν Παρνασσίδι.

Πετονιά, εἶδος ψαρικῆς, κλωστή μὲ ἄγκυστρον.

Πετρίτσι, Μακεδ. χωρίον, πεδῖον μαχῶν ἐνδοξον κατὰ τὸ 1913.

Πετροπουλάκης, ἐβελοντῆς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τοῦ 1866.

Πῆραν τὴν Πόλην, πῆραν τὴν, πῆραν τὴν Σαλονίκη..., ἐκ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Πιλότος, πλοηγός.

Πιξάρι, εἶδος δένδρου.

Πιστικός, ὑπηρέτης βόσκων ποιμένα, ὑπηρέτης, βοσκός.

Πιχάω, ἐπιχύνω.

Πλατόνι, ἐλάφι.

Πλάτσασε, ἔκαμε πλάτς, ὀνοματοποιία.

Πλοκάρω, ἀποκλείω.

Πλουμιά, ποικίλματα.

Πονέντες, δυτικὸς ἄνεμος.

Ποντίλια, στηρίγματα.

Πόστο, διαμέρισμα διὰ τὸν πλοίαρχον.

Πουγγί, βάλαντιον.

Πούλια, πλειὰς ἀρχαίων, ἄστερισμός.

Πρίμα, μὲ οὖριον ἄνεμον.

Πριμάρω, οὐριοδρομῶ.

Προβοδῶ, προπέμπω.

Πρόθεσις, μέρος ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ, ἐνθα προτίθενται τὰ τίμια δῶρα καὶ συνεχίζεται ἡ θεία μυσταγωγία.

Προσκομιδῇ, ἑναρξίς τῆς θείας μυσταγωγίας.

Πτερωμένα ἀδράχτια, μεταφορικῶς οἱ ἱστοὶ μετὰ τῶν ἱστίων.

P

Ράντζο, ναυτικὸν κρεβάτι.

Ρενάν, Ἑρνέστος, ἐπιφανὴς Γάλλος ἀνατολιστὴς καὶ ἱστοριο-
δίφης τῆς χριστιαν. ἀρχαιότητος· περίφημος εἶναι καὶ ἡ εἰς
τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ἀφιερωμένη προσευχή του.

Ρίμνες, στίχοι.

Ρῆσος, λύγξ.

Ροδόπη, ὄρος τῆς Θράκης περίφημον ἐν τῇ ἀρχ., διότι ἐπὶ τοῦ-
του αἱ Βάρχαι ἐτέλουν τὰ ὄργια τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου.

Ρότα, γραμμὴ κατευθύνσεως.

Σ

Σαλαγάω, ὀδηγῶ ζῶα, ποίμνια, διὰ φωνῶν.

Σάλαγος, φωνή, ὀχλοβοή, παρακέλεις πρὸς τὰ ὀδηγούμενα ζῶα.

Σαλπάρω, ἀνασφύρω τὴν ἄγκυραν.

Σαλτάρω, πηδῶ.

Σάλωνα, Ἀμφισσα πρωτεύουσα τῆς Παρνασσίδος

Σάματι νάχε τὸ καρφί, παροιμιώδης φράσις δηλοῦσα μεγάλην
ἀνησυχίαν.

Σαμδανάκι, κηροπήγιον μικρόν.

Σαρακατσαναῖτοι, γένος ποιμένων νομάδων.

Σαρίκι, μανδίλι διὰ τοῦ ὁποίου στηρίζουν τὸ κάλυμμα τῆς
κεφαλῆς των οἱ Ὀθωμανοί.

Σβούρα, τριγύρω.

Σεῖστρον, μουσ. ὄργανον τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων συνιστάμε-
νον ἐκ μεταλλίνων ράβδων, αἱ ὁποῖαι ὅταν ἐσεῖοντο ἤχουν.

Τὰ σεῖστρα ἐχρησίμευον κατὰ τὰς πρὸς τιμὴν τῆς Ἱσιδος
ὁρχήσεις, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἐφευρέτις αὐτοῦ.

Σελάχι, ζώνη τῶν φουστανελάδων ἀπὸ δέρμα μὲ θήκας.

Σιμά, πλησίον.

Σιμώνω, πλησιάζω.

Σινιάλο, σημεῖον.

Σίντα, ὅταν.

Σιτλι Μπαχάρ, χωρίον ἐπὶ τῆς Θρακ. ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου.

Σισανές εἶδος τουφεκιοῦ.

Σκαντάγιο, βολίς, βυθόμετρον.

Σκαρί, εἶδος, γένος, κατασκευή.

Σκαριά, ἐσχαρα.

Σκαρώνω, φτιάνω, κατασκευάζω.

- Στοῦ βέντο**, sotto vento, ὑπήμενον, μεσημβρινοδυτικόν.
Σουρμελής, ἐθελοντής κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης
 τὸ 1866.
Σοφάς, τράπεζα μὲ μικρὰ πόδια, ἐνίοτε καὶ ἀνάκλιτρον.
Σουλατσάρω, περιπατῶ.
Σπαντίδοι, πειραταί.
Σπολλάττη καὶ **Σπολλάκι**, εἰς πολλὰ ἔτη, μεταφ. εὐχαριστῶ.
Στὰ κόντρα, ἐναντίον.
Σταλίζω, (στάλισμα—στάλος), συνήθως λέγεται ἐπὶ ζώων πα-
 ραμενόντων ἐν σταύλῳ· σκιά κ.λ.π. μεταφορικῶς κοιμῶμαι.
Στιβάνια, ὑποδήματα ὑψηλά, μπότες.
Στσιβωτός, τοποθεσία ἐν τῇ νήσῳ Σκιάθῳ καθὼς καὶ πᾶσαι
 αἱ ἐν τῷ διηγήματι «Στὸ Χριστό...» ἀναφερόμεναι.
Στραβολέκα, ποιμενικὴ ράβδος· ἀγγλίτσα.
Στριγγλές, θήλειαι δαίμονες ὀργίων μυσταγωγοί· αἱμοδιψεῖς,
 παρόμοιαι πρὸς τὰς Βάκχας τὰς ὑπαδοῦς τοῦ Διονύσου
 τῆς ἀρχαίας μυθολογίας.
Στρομνίτσα, Μακεδ. πόλις πεδίων μαχῶν ἐνδοξὸν κατὰ τὸ 1913.
Συντυχαίνω, συναναστρέφομαι, διαλέγομαι, ὁμιλῶ.
Σκούνα, ἱστοφόρον ταχὺ μὲ δύο ἵπτους.
Συράκον, Ἑπειρωτικὴ κωμόπολις.
Σύρα, Συρία.
Σφάντσικα, δραχμὴ ἐπὶ Ὁθωνοῦ κατὰ τι μικροτέρα τῆς σημε-
 ρινῆς μεταλλικῆς δραχμῆς.
Σφίγγες, τέρας τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας.
Σώκια, πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

T

- Ταρσανάς**, ναυπηγεῖον.
Ταχταρίζω, ὀνοματοποιία, παίζων λέγω τάχ. τάχ.
Τζαμάρα, μακρὰ φλογέρα μὲ βραχνὴν φωνήν.
Τηγάνι, Ν. Α. πόλις τῆς Σάμου.
Τηνιακιά, ὁ περίφημος ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Τήνῳ.
Τίρα κανονιοῦ, ἀπόστασις βολῆς πυροβόλου.
Τὸ λάγιο ἀρνὶ μαθαίνει, κοινότατον δημοτικὸν τραγούδι.
Τοπτσηδες, πυροβοληταί.
Τουλούπα, τολύπη, δέσμη.
Τραβῶ πρίμα, οὐριοδρομῶ.

Τραμουνιάνη, βορρᾶς ἄνεμος.

Τρατάρης, ἄνθρωπος τῆς τρατάς, ψαράς

Τρεχαντήρι, ἱστιοφόρον ταχὺ μὲ δύο ἱστούς.

Τράφος, τάφος.

Τρίκορπον, ὄρος ἐν Παρνασσίδι.

Τρισάγιον, ἅγιος ὁ Θεὸς τρεῖς.

Τρόμπα, ἀντλία,

Τρούβάς, σάκκος δερμάτινος ἢ ὑφαντὸς μετὰ σχοινίου κ.λ.π.
πρὸς ἀνάρτησιν.

Τσακμάκι, τσακμακόπετρα, πυρίτης λίθος καὶ προΐοβλος ἢ
πυργιόβλος μαζί δι' ὧν ἀνάπτουσι πῦρ.

Τσαπράζια, ἐξαοτήματα τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπα-
ναστάσεως ἦσαν δέ: α' *Κινυστέκι* θηλικωμένον εἰς τὰ ἰέ-
σασα ἄκρα τοῦ στήθους καὶ φέρον εἰς τὸ κέντρον πλάκα
ἀργυρᾶν μὲ τὸν ἄγ. Γεώργιον β') *χαῖμαλι* γ') *παλάσιες*
δ') *φυσεκλίμα* ε') *θῆκη* διὰ τῆς τσακμακόπετρης ζ') *τοκά-*
δες ἢ *γαντζούδια* κρεμάμενα πρὸς τὸν μηρὸν ἀπὸ τὸ
σελάμι (στρογγυλὰ ἢ ρομβοειδῆ). Τὰ τσαπ. ἦσαν ἀργυρᾶ
σαβατλίδικα, τ.ἔ. μὲ παραστάσεις ἀπὸ σαβάτι εἶδος σμάλτου.

Τσεσμελῆς, ἐκ Ἰσεσμέ πόλεως τῆς δυτ. Μ. Ἀσίας. (ἀρχ. Κρήνη).

Τσιμπούκια, ἄλμπουρέα, ἐπιστήλια.

Τυρταῖος, περίφημος Ἀθηναῖος ποιητὴς ἐνθουσιάσας διὰ τῶν
ποιημάτων αὐτοῦ τοῦ Σπαρτιάτας κατὰ τὸν Β' Μεσ.
πόλεμον, ὃν ἐξήτησαν οὗτοι κατὰ συμβουλήν τῶν Δελφῶν.

Υ

"*Υμνος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου...*, ὁ Ρόδιος Διαγό-
ρας ὡς πυγμάχος νικήσας τὸ 464 π. Χ. ἀφ' οὗ προηγου-
μένως ἐνίκησεν εἰς τὰ Πύθια, ὑμνήθη ὑπὸ τοῦ Πινδάρου
εἰς Ρόδον μεταβάντος. Ἡ ᾠδὴ ἔκαμε τοιαύτην ἐντύπωσιν,
ὥστε ἐχαράχθη μὲ χρυσὰ γράμματα ἐπὶ μαρμάρου φυλατ-
τομένου εἰς τὸν ναὸν τῆς Αἰνδίας Ἀθηνᾶς.

Φ

Φάκνα, τροφή, χόρτα διὰ τὰ ζῶα.

Φελούκα, μικρὰ λέμβος, βαρκούλα.

Φεργάδα, τριίστιον πολεμικὸν καταδιωκτικὸν πλοῖον ταχὺ μὲ

σταυρώσεις εἰς τοὺς ἱστούς.

Φιγούρα, εἰκὼν πρῶρας.

Φλάμπουρο, κομμάτια πανιοῦ, μαντίλια κλπ. ἐπὶ κοντιῶν, σή-
μαια, σημαία.

Φλάσκα, δοχεῖον οἴνου ἐκ κολοκύνθης.

Φλοκάτη, μάλλινος ἐπενδύτης χωρικῶν καὶ ποιμένων μετὰ
κροσσῶν.

Φραγή, φράκτης ἀπὸ βάτους καὶ ὅμοια.

Φλότα, στόλος.

Φουντάρω, ἀγκυροβολῶ, ρίπτω εἰς τὸν πυθμένα, πίπτω εἰς τὸν
πυθμένα, πνίγω.

Φοῦρνοι, νησίδες Ν. Δ. τῆς Σάμου.

Φουρφουλίζω, ὀνοματοποιῶ κάνω φούρ φούρ

Φραντσέζος, Γάλλος.

Φράξος, τὸ δένδρον μελία, κοινὸς μελιός.

Φρεσκάρω, ξανανιώνω.

Φῶνες, πόλις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Χ

Χάλαρα, βροαίχι.

Χαμζαλί, Μακεδ. χωρίον πεδίων μαχῶν ἐνδοξον κατὰ τὸ 1913.

Χαντζάρι, σπάθη βαρεῖα κυρτή, τιμητικὴ μᾶλλον ἢ νυκτικὴ.

Χαραμέρι, χαρταυγή, λυκαυγές.

Χάχλανα, ὀνοματοποιῶ.

Χουμάω καὶ χυμάω, χύνομαι, ὀρμῶ.

Χρονογράφοι, βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι, ἐξ ὧν καὶ τὰ ἐν τοῖς
εἰσαγωγικοῖς ἀποσπάσματα τῆς Βυζ. Θεολογίας.

Χωνεύω, μεταφ. χάνομαι.

Ψ

Ψεγαδιάζω, κατακρίνω, μέμφομαι, κατηγορῶ.

Ψίκι, συνοδία γάμου.

Ω

᾽Ω ἀπόθανε, ἀπόθανε Διαγόρα..., Δάκων γέρον παρταυχῶν
εἶπεν, «κάτθανε, Διαγόρα, οὐκ ἐς ᾽Ολυμπον ἀναβήσῃ», ἐξ
οὗ τὸ τοῦ ποιήματός μας.

᾽Ωκεανός, κατὰ τὴν ἑλλην. μυθολογίαν μέγας ποταμός, ὅστις
περιέτρρε τὴν γῆν, ἐξ οὗ πηγάζουν οἱ λοιποὶ ποταμοὶ καὶ
αἱ πηγαί· παρ' ᾽Ομήρῳ εἶναι ὁ πατὴρ πάντων τῶν Θεῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ
ΕΞ ΩΝ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1875· διδάκτωρ τῆς φιλολογίας γενόμενος ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς βυζαντινὰς μελέτας, δι' ἃς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας διορισθεὶς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1912 καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς ἐξέχνης καὶ ἀρχαιολογίας. Ἔργα του : Αἱ παραδόσεις ἐν τῇ χριστιανικῇ εἰκονογραφίᾳ, Χρονικά τοῦ Μωρέως, Ἀγνεΐας πείρα, Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη (ἐξ ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα) κ. ἄ.

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Λευκάδι καὶ Κερκύρᾳ μετέβη εἰς Γενεύην καὶ Παρίσιους ἔνθα ἠκολούθησε νομικά, χωρὶς καὶ νῦν ἐξασκήσῃ ἐπάγγελμα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν γενέτειραν. Ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἧς ὕμνησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωϊκοῦ ὕψματος ἀντὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων μετὰ τῆς μητρὸς ἀντεπροσώπευσε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτὴς. Ἔργα του: Στιχουργήματα, Μνημόσυνα, Κυρὰ Φροσύνη, Ἀθανάσης Διάκος, Ἀστραπόγιαννος, Φωτεινός, τὸ καὶ ἀριώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ἂν καὶ ἔμεινε ῥυμιτελὲς λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ· ἐν αὐτοῖς ἐναλλάσσονται εἰκόνες ἡρωϊκαί, σκληραί, φρικιαστικά, ρωμαντικά, ἀλλὰ καὶ φίλτρον, συμπαθείας καὶ ἔρωτος.

Βασιλειάδης Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Φανάριον Κων) πόλεως. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν, ἀλλὰ κατέγινε εἰς τὰ γράμματα. Ἐγραψε μακρὰν μελέτην περὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ὑπὸ τὸν τίτλον, εἰκόνες Κων)πόλεως καὶ Ἀθηνῶν,

φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας, ὥς καὶ διηγήματα ἡθο-
γραφικὰ καὶ ἱστορικὰ βύζαν, ὑποθέσεως· ἔγραψε προσέτι ἐκτενῆ
βιογραφίαν τοῦ Βιζυηνοῦ.

Βελλιανίτης Θεόδωρος. Ἐγεννήθη ἐν Παξοῖς τὸ 1863 καὶ
διέμεινε νέος ἐν Ρωσσίᾳ. Λογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος δημο-
σιεύσας ἐντυπώσεις καὶ μελέτας του εἰς ἡφμερίδας καὶ περιο-
δικά. Ἐπανειλημμένως ἐξελέγη βουλευτὴς Κερκύρας.

Βιζυηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης
τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1896 ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς
ἡλικίας του εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Ποιητὴς δοκιμώτατος καὶ ὁ
πρῶτος Ἑλλήν διηγηματογράφος ἀντλῶν τὰ θεματὰ του ἐκ
τῆς ζωῆς τῆς πατρίδος του μετὰ βαθυτάτης ψυχολογικῆς ἐρεῦ-
νης τῶν χαρακτήρων. Ἔργα του ποιητικά: Κόδρος, Ἄρες μάρες
κουκουνάρες, Ἀτθίδες αὔραι, Ἡ μητέρα τῶν ἑπτὰ, Βασιλικός, Σο-
φριανὸς κ. ἄ. Πεζὰ: διηγήματα: Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρὸς μου,
Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον, Μοσχάβ Σελήμη, Ποῖος ἦτο ὁ
φρονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου κ. ἄ. Ἐπιστημονικά: Περὶ καλοῦ, Λο-
γικῆ καὶ ψυχολογία κ. ἄ., ἀρῆκε δὲ ἀνέκδοτα ρυθμικὴν καὶ
δραματολογίαν.

Βουτυράς Δημοσθένης. Ἐγεννήθη εἰς Κων)πολεὶ τὸ 1871·
δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης· ἠσχολήθη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ
διήγημα ἐμπνευσμένον ἐκ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ζωῆς δια-
κρινόμενον διὰ τὴν σκοτεινότητά του καὶ θλιβερότητά του καὶ
διὰ τοῦτο περισσότερον καθιστάμενον ὑποβλητικόν. Ἔργα του:
πλεῖστα διηγήματα δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ
ἡμερολόγια Κων)πόλεως. Ἀθηνῶν καὶ Ἀλεξανδρείας· ταῦτα
ἐξεδόθησαν εἰς διαφόρους τόμους, ὥς 32 διηγήματα, Ὁ θρήνος
τῶν βοδιῶν, Ὁ λαγκάς, Παπὰς εἰδωλολάτρης, Οἱ ἀλανιάσηδες,
20 διηγήματα, Ζωὴ ἀρρωστημένη, Φῶς στὸ σκοτάδι, Ὁ νέος
Μωϋσής, Μέσα στὴν κόλαση, Ἀνάσταση νεκρῶν, Στοιὺς ἀγνώ-
στους θεοὺς, Ἡ ἐπανάσταση τῶν ζώων κ. ἄ.

Γρανίτσας Στέφανος. Ἐγεννήθη εἰς Γρανίτσαν Εὐρυτανίας
τὸ 1880 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1915. Φυσιολάτρης μὲ
ἀνεπτυγμένην τὴν ἐπιστημονικὴν περιέργειαν ἠσχολήθη καὶ
ἔγραψε μὲ χάριν καὶ ἀπλότητα διὰ τὴν φύσιν, τὰ δάση της καὶ
ζωά της. Τὰ πεζογραφήματά του «τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμερὰ τοῦ
βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου» εἶναι λαογραφικὴ ζωολογία περὶ τῶν
ζώων καὶ τῶν δασῶν τῆς πατρίδος του. Γενόμενος βουλευτὴς

ἡσχολήθη μετ' ὀξύτητος εἰς τὰ πλουτοπαραγωγικὰ ζητήματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Γρυπάρης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ 1872, ἐσπούδασε εἰς τὴν μεγάλην τοῦ γένους σχολὴν ἐν Κων)πόλει, καὶ ἔπειτα ἐν τῇ φιλοσοφ. σχολῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γενόμενος ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας ἤδη εἶναι διευθυντὴς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. Ἀκαδημαϊκός. Ἔργα του ἡ ποιητικὴ συλλογὴ, Σκαραβαῖοι καὶ τετρακότες, εἰς ἣν περιελήφθησαν τὰ ποιήματά του καὶ δι' ἣν ἡξιώθη τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Μεταφράσεις, Ὁρέστεια τοῦ Αἰσχύλου. Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας, Προμηθεὺς δεσμώτης, ἔχει δὲ ἔτοιμα πρὸς ἐκδοσιν τὰ ἅπαντα τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ Μοῦσα του εἶναι ὑπονοητικὴ, καθαρά, ὑψηλὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

Δάφνης Στέφανος. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ζωῖοπούλου. **Θρασυβούλου.** Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1882. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ ἤδη ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἔργα του: Ποιητικαὶ συλλογαί: Φθινοπωρινὸς αὔρες, Μαγνήτες, Ἑλληνικοὶ ἀγῶνες, Ὁ κύκλος τῶν δώδεκα θρύλων, Ὁ ἀνθισμένος δρόμος, Ἀνσιχτὸ παράθυρο βραβευθὲν εἰς τὸν Φελαδέλφειον διαγωνισμόν. Πεζά: Διάφορα διηγήματα δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Κριτικαὶ μελέται ἀναφερόμεναι πρὸ παντὸς εἰς τὴν δημώδη ποίησιν. Θεατρικὰ ἔργα: Πατρικὸ σπῖτι βραβευθὲν κ. ἄ. Ὡς καθημερινὸς χρονογράφος ὑπὸ τύπον χρονογραφήματος ἐφιλοτέχνησεν ἐντυπώσεις, εἰκόνας, χαρακτηρισμούς, τύπους ψυχολογικοὺς κλπ. εἰλημμένα ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Δροσίνης Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1859 διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπ. Παιδείας ἤδη δὲ εἶναι γραμματεὺς τοῦ συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης, Ἀκαδημαϊκός. Ἔργα του: Α' ποιητικαὶ συλλογαί: Ἰστοὶ ἀράχνης, Σταλαχτῖται, Εἰδύλλια, Ἀμάραντα, Γαλήνη, Φωτερὰ σκοτάδια, Κλειστὰ βλέφαρα, Θά βραδιάζῃ, Πύρινη ρομφαία, Ἀλκυονίδες, Εἶπε. Β' Πεζά: Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαί, Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις, Ἀμαρυλλίς, Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως, Ἔρση κ. ἄ. Ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων ἐδημοσίευσε: Τὸ ψάρευμα, Ὁ κυνηγός, Οἱ τυφλοί, Αἱ μέλισσαι κ. ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνει λατρεῖα πρὸς τὴν φύσιν

καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων εὗρίσκει τὴν εὐδαιμονίαν.

Καῖρης Θεόφιλος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀνδρῶ το 1784 καὶ ἀπέθανε τὸ 1853· σπουδάζας τὴν φιλοσοφίαν, τὰς φυσικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐγένετο περιώνυμος διὰ τὰς θρησκευτικὰς του καινοτομίας. Ἔργα του : Στοιχεῖα Φιλοσοφίας, Θεοσοφία, Προσευχαὶ κ. ἄ. Ὁ Καῖρης ἠονήθη νὰ δεχθῇ τὴν προταθεῖσαν αὐτῷ ἔδραν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Καρβούνης Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1880· δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης· μετέσχε τῶν πολέμων 1912 καὶ ἐφεξῆς καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας λυρικοτάτας τούτων περιγραφὰς μαχῶν, σκηνῶν κλπ. Ἐκ τούτων ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόμον, μόνον ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας.

Κάλβος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ πατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν. Μειὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Ζακύνθῳ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἑλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ μεγάλου προστάτου του καὶ ποιητοῦ Φωσκόλου, ἔνθα ἐνυμφεύθη νεαρὰν ἀγγλίδαν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ εὕρῃ πλησίον τῆς κυβερνήσεως θέσιν τῆς ἀρμοδιότητός του ἀπῆλθεν εἰς Ἑλβετίαν ἔνθα ἐξέδωκε τὰς δέκα πρώτας ᾠδὰς τὸ 1824 καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους ἔνθα ἐξέδωκε καὶ τὰς ἄλλας δέκα τὸ 1825. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔγινε γυμνασιάρχης καὶ ἔπειτα καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου διδίδας ἐπ' ἀρχαίον. Τὸ 1859 ἀπῆλθε πάλιν εἰς Λονδῖνον καρατηθεὶς, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1867. Ἔργα του: πλεῖσται φιλοσοφικαί, φιλολογικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἡ Λύρα, ἡ συλλογὴ τῶν εἴκοσι ᾠδῶν του, αἱ ὁποῖαι μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν. Ἡ μουσα τοῦ ποιητοῦ ἀφιερωμένη εἰς τὴν πατρίδα εἶναι πρωτότυπος εἰς ἔμπνευσιν καὶ δύναμιν μὲ σπανίαν ὑποβλητικότητα· εἶναι ἀληθινὰ ὦραία καὶ μεγαλοπρεπῆς, ἀρχαιοπρεπῆς εἰς εἰκόνας, ἀρμονικὴ παρὰ τὸν προσωπικὸν ὕφος (style) τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μέτρου. **Μέτρον.** Οἱ στίχοι τοῦ Κάλβου ἐκ συνιζήσεων καὶ τόνων εἶναι ἑπτασύλλαβοι μὲ πρόσθεσιν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης στροφῆς πεντασυλλάβου. Ὅταν ἡ τελευταία λέξις ἑνὸς ἑπτασυλλάβου εἶναι προπαροξύτονος ἢ τονιζομένη συλλαβὴ λέγεται ἕκτη, αἱ δὲ

δύο ἀκολουθοῦσαι λογίζονται ὡς μία π. γ. πρ/λὺ/ δεν ¹ δρα. Ὅταν ὁμως ἡ τελευταία λέξις τονίζεται εἰς τὴν λήγουσαν ὁ στίχος τελειώνει μὲ τὴν ἑκτὴν. Ὁ τελικὸς πεντασύλλαβος τῆς στροφῆς τονίζεται πάντοτε εἰς τὴν παραλήγουσαν.

Καρναβίτσας Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἰλρείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922· ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἱατρὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἦτο λογοτέχνης καὶ κατ' ἐξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. Ἔργα του: Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα: Ἡ λυγερή, Ὁ ζητιάνος, Ὁ ἀρχαιολόγος, Λόγια τῆς πλώρης, Σπαθόγιαννος, Φλογέρα, Ἀφωρεσμένοι, τὸ καὶ ἄριστον θεωρούμενον, τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον Παλιᾶς ἀγάπης ἐκδοθέντα κ. ἄ. Χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ξέναις γλώσσαις εἶναι προῖόν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Εἶναι ὁ μάγος ποὺ μᾶς ἀπεκάλυπεν ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, πραγματιστὴς ἄμα καὶ ἰδανιστής· πραγματιστὴς, διότι τὰ διηγήματά του εἶναι λαὸς καὶ ἰδανιστής, διότι πολλάκις οἱ ἥρωές του μεγαλύνονται καὶ καθολικεύονται γινόμενοι τύποι ὑψηλοῦ. Εἶναι ἐπικός ψάλτης εἰς τὴν Πατρίδα, τὸν Σπαθόγιαννον, τὴν Θουσίαν, τὰ κατ' ἐξοχὴν εἰς τοὺς Νέους θεοὺς, εἰς τὰ Λόγια τῆς πλώρης, πραγματιστὴς μὲ ὠμὸν νατουραλισμὸν εἰς τὸν Ζητιάνον, τὸν Ἀφωρεσμένον, τὴν Θάλασσαν. Εἶναι ἐθνικὸς παιδαγωγὸς σαλπίσας τὸν ἥρωϊσμόν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Κονδυλάκης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Βιάνῳ τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἡρακλείῳ τὸ 1920· δημοσιογράφος ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων, λογοτέχνης χιουμοριστής· Ἰσάδελφος τοῦ Ροΐδη ἔχει ἀντικειμενικωτέραν τὴν σάτυραν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῆς πατρίδος του, οἶονεὶ ὡς τι φυσικὸν ἄρωμα ποὺ προξενεῖ τὴν εὐθυμίαν καὶ δροσίαν. Ὑπὸ τὴν πλέον ἀτάραχον διήγησίν του διαφαίνεται τὸ εὐγενὲς σατυρικόν του πνεῦμα ἀπέριττον καὶ παιδρὸν, δι' ὃ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νεώτερος Λουκιανός. Ἔργα του: διάφορα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα: ὁ Πατούχας, διονυσιακώτατος, Ὅταν ἦμουν δάσκαλος, Πρώτη ἀγάπη κ. ἄ. μικρότερα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Κρήτης, ὡς καὶ συλλογὴν χρονογραφημάτων μὲ τὸν τίτλον, Ἐν ᾧ διέβαινα. Ὡς ἀρχισυντάκτης καὶ χρονογράφος τοῦ «Ἐμπρὸς» ἐδημιούργησε τὸ χρονογράφημα, λογοτεχνικὸν εἶδος

οὐδενὸς ἤδη ὑστεροῦν παρὰ τὸ μειονέκτημά του τῆς ἐπικαιρότητος.

Κρυστάλλης Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συράκων τῆς Ἡπείρου τὸ 1869 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀθῆναι τὸ 1894. Μαθητὴς ὢν ἐν Ἰωαννίνοις εἰς στίχους, Σκια ἄδου, περιέλαβεν ἐν συντόμῳ παρωχήμενας τῆς πατρίδος ἡμέρας ἀγωνίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἀπέζη ὡς στοιχειοθέτης τυπογραφείων. Ἐκεῖ μεταξὺ μυρίων στερήσεων ἐκ τῆς ἀγρίας βιοπάλης ἔγραψε Τὸν καλόγηρον, Τὸν Τραγουδιστὴν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης καὶ Τὰ ἀγροτικά ὡς καὶ τὰ πεζά: Τὰ μάρομαρα, Στὰ χαλᾶσματα, Ἡ εἰκόνα, Τὸ πανηγύρι τῆς Καστροίτσας, Ἡ δασκάλα κ. ἄ. ὢν τινα εἰσέτι εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς διάφορα φύλλα μὴ περισυλλεγένητα ἀκόμη. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἑλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἔμπνευσίν των καθ' αὐτὸ ἔθνικὰ καλλιτεχνήματα.

Δάμπρος Σπυρίδων. Ἡπειρώτης τὸ γένος ἔγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1922· φιλόλογος, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἔργα του: Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Παλαιολογία, Ἑλληνομνήμων περιοδικόν· μετέφρασε τὴν Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν τοῦ Βερολίνη, τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ Κουρτίου, Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Γρηγοροβίου, Τὴν ἱστορίαν τῆς Φραγκοκρατίας ὑπὸ Μίλλερ κ. ἄ.

Δυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924 ἐν Ἀθήναις. Δικηγόρος, πρόφην ἐφέτης, νομικὸς σύμβουλος τοῦ κράτους, συγγραφεὺς, λογοτέχνης. Ἔργα του: πλεῖστα οἰκονομικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ὡς καὶ καθ' αὐτὸ λογοτεχνικὰ ἔργα, διηγήματα, μυθιστορήματα, χορονογραφήματα, περιηγήσεις, ὁδοιπ. ἐντυπώσεις, ψαράδικες ἱστορίες, κυνήγιον κ. ἄ.

Μαβίλης Δοθέντζος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ 1860 ἐκ Κερκύρας καταγόμενος καὶ ἐφρονεύθη εἰς Δρίσκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1912 γενναίως μαχόμενος ἄς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδινῶν. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Κερκύρᾳ, ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ βραχείαν δὲ φοίτησιν ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν Erlangen, ἐνθα ἐγένετο διδάκτωρ τῆς φιλοσο-

φίας. Ἔργα του: ποικίλα πρωτότυπα ποιήματα ὥς καὶ 50 καὶ πλέον σονέτα, πλεῖσται μεταφράσεις ἐκ τῆς ξένης κλασσικῆς φιλολογίας Μπράουνιγκ, Σέλλεϋ, Σίλλερ, Γκαίτε, Τένυσον, Δάντη, Οὐγου Φωσκόλου, Λεοπάρδη, Βύργερ. κ. ἄ. καθ' ὅσον ἐτύγχανεν ἐγκραιῆς ἐκτὸς τῆς μητρικῆς γλώσσης, τῆς ἀγγλικῆς, τῆς γερμανικῆς, τῆς γαλλικῆς, τῆς ἰσπανικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς. Εἰς τὰ σονέτα του τὸν διακρίνει ἀπαισιοδοξία φιλοσοφικὴ καὶ βαθεῖα μελαγχολία καὶ ἐνδιέφερεται περισσότερο διὰ τοὺς νεκροὺς ἢ διὰ τοὺς ὄντιανούς, εἰς τὰ ἄλλα του ὅμως ποιήματα ὥς ζωογόνος αἴθρα πνέει ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, ποὺ τῆς ἔδωκε καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του.

Μαλακάσης Μιλτιάδης. Ἐγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1870· δικηγόρος, ποιητής, λογοτέχνης. Ἔργα του αἱ ποιητικαὶ συλλογαί: Συντοίμματα, Ὄρες, Πεπωμένα, Ἀσφόδελοι, Ἀντίφωνα Δράματα: Ἡ κυρὰ τοῦ Ἡύρου.

Μαρκοράς Γεράσιμος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κερραλληνίαν ἐκ Κερκυραϊκῆς οἰκογενείας τὸ 1826 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 ἐν Κερκύρᾳ· διδάκτωρ τῆς νομικῆς, διετέλεσεν ἀνώτατος ἐπάλληλος ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς κατο ἧς καὶ μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἑπτανήσου βουλευτὴς Κερκύρας. Ἠσχολήθη μετὰ πολλοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ποίησιν ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σόλωμοῦ μετὰ τῶν συμπαιριωτῶν Μαβίλη καὶ Πολυλά. Ἡ μοῦσα τοῦ ποιητοῦ ἀνυκαίνίζει τὰ καίρια θέματα, ζωντανεύει τὰ ἄψυχα, παραλαμβάνει τὸ ἀπόσταγμα καὶ ἀπορρίπτει τὰ περιττά, ἀποδίδουσα οὕτω τύπους ὑπεράνω τοῦ πραγματικοῦ μὲ μορφὴν καὶ λάμψιν ὠραίου καὶ ὑψηλοῦ. Ἔργα του: Ὁ ὄρκος, ἐπικολυρικόν, θεωρούμενον ἀριστούργημα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας (ἄσμα ἁσμάτων τοῦ συγχρόνου ἡρωϊσμοῦ Κ. Παλαμᾶς πρῶτα κριτικά), Ἑμμετρα διηγήματα, Τὰ πρῶτα λιανοτράγουδα, Μικρὰ ταξίδια, κ. ἄ.

Μητσάνης Μιχαήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916 ἐν Ἀθήναις ἐκ φρενικοῦ νοσήματος. Διηγηματογράφος, κοινωνιολόγος καὶ ρεαλιστὴς ἠθογράφος. Ἔργα του: διηγήματα, ἠθογραφίαι καὶ ποιητικαὶ ἐν τῷ πεζῷ εἰκόνες: Ἀθηναῖκαί σελίδες, Ταξιδιωτικαὶ σημειώσεις, Τὸ φίλημα, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν, Παναγία ἡ μεγαλομάτα, Τὸ παράπονον τοῦ μαρμαίρου, Τὸ γατῖ, Εἰς τοῖχος, κ. ἄ. Τῶν ἁπάντων του ἐξεδόθησαν δύο τόμοι ὑπὸ τῆς ἐταιρείας Τέπος.

Τὰ διηγήματά του ἐνέχουν ἐνότητα συλλήψεως, μεγάλην δύναμιν ἐκφράσεως καὶ παραστατικότητα νατουραλιστικὴν.

Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθον τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1929 περιβληθεὶς ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του τὸ μοναχικὸν σχῆμα καθηγητῆς, λογοτέχνης, ὁ ἕτερος ἀσπὴρ τῆς Σκιαθικῆς δυνάδης. Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων θεωρεῖ δίδυμα τέκνα τῆς Σκιάθου τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Μωραϊτίδην, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὁποίας ἀντλοῦν ἀμφοτέρωι τὰ θέματά των, κοινὰ θέματα ὅλης τῆς ἀγροικῆς, μικροαστικῆς, καὶ ναυτικῆς τάξεως τῆς πατρίδος μας. Θρησκεία καὶ οἰκογένεια εἶναι οἱ δύο πόλοι περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται τὸ διήγημά των, εἶναι αἱ ἀσκήρευτοι πηγαί, ἐξ ὧν ζωγραφίζουν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν χαρὰν καὶ τὸν πόνον, τὰς κακίας καὶ ἀρετάς, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἡθικὰς ἀρχὰς τῆς οἰκογενείας. Ἔργα του α'. δράματα: Καταστροφή τῶν Ψαρῶν, Βάρδας Καλλέργης, β'. τὸ ἐπικολυρικὸν Λημήτρις ὁ Πολιορκητής, γ'. διάφορα ἡθοιογραφικὰ διηγήματα ἐκδοθένται εἰς 6 τόμους, Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα, ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαὶ εἰς 6 τόμους.

Μωραϊτίνης Τίμος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1875, δημοσιογράφος, θεατρικὸς συγγραφεὺς, λογοτέχνης. Ἔργα του. Κωμῳδίαι: Μαραθώνιος δρόμος, Ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας, Πρωθυπουργίνα, Ἐνεκα τοῦ πόλεμος κ.ἄ. Μυθιστορήματα: Ὀλόκληρη ζωὴ, ἀλείψα λυρικά καὶ σατυρικά ποιήματα, ἡ σατυρικὴ ἐπιθεώρησις, Τὸ πανόραμα κ. ἄ.

Νιρβάνας Παῦλος. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ ἀρχιάτρου τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ Ἀποστολίδου Πέτρου καὶ ἤδη Ἀκαδημαϊκοῦ. Ἐγεννήθη εἰς Μαριανούπολιν τῆς Ρωσσίας τὸ 1863. Ἔργα του. Δράματα: Ἀρχιτέκτων Μάοθας, Τὸ χελιδόνι, Ὅταν σπάσῃ τὰ δεσμά του, Ἐλιξήριον τῆς νεότητος, Μαρία ἡ Πενταγιάτισσα διηγήματα εἰς 4 τόμους. Χρονογραφήματα: Ἡ ζωὴ τοῦ δρόμου, Ἡ εὐθυμὴ ζωὴ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὰ: Τσερναγόρα φιλοσοφία τοῦ Νίτσε, Ἡ βοσκοπούλῃ μετὰ τὰ μαργαριτάρια, Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου, Γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα, Βίβλος τῶν γυναικῶν, Παγὰ λαλέουσα (ποιητικὴ συλλογὴ), Ἐκλεκταὶ σελίδες κ.ἄ. μυθιστορήματα, Ἀγριολούλουδο. Ὡς καθημερινὸς χρονογράφος ἐφιλοτέχνησε ὑπὸ τύπον χρονογραφήματος εἰκόνας, ἐντυπώσεις, χαρακτηρισ, τύπους ψυχολογικοὺς, κλπ. μετὰ ἀπλότητα.

ὑφους καὶ χάριν καὶ εἰρωνείαν θεωρούμενος ὥς εἰς τῶν ἀρίστων χρονογράφων, ἐδημοσίευσεν δὲ προσέτι ἐπιστημονικὰς μελέτας ψυχιατρικὰς ὑπὸ τὸ πραγματικόν του ὄνομα.

Παγανέλης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1852· πρῶτον Πρόξενος, μετὰ ζήλου ἀσχοληθεὶς εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἔργα του ἐκδοθέντα: Ἡ ἀδελφὴ Μάρθια, Νύκτες φθινοπώρου, Ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ 21, Ἀθηναῖκαὶ νύκτες, Ραγίπ, Εὐρύαλος, Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, Ἀθηναῖκαὶ ἡμέραι, ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἀλτιν, Δελφοί, Ἀπόστολοῦ Παῦλος κ. ἄ.

Παλαμᾶς Κωστῆς. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν ἐκ Μεσολογγίου καταγομένην, ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τῶν Πανεπιστημίων, Ἀκαδημαϊκός. Ἐγγραφὴ ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα κοινωνικὰ καὶ φιλολογικά, κριτικὰς μελέτας κ. ἄ. θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς ποιητικῆς κατευθύνσεως τοῦ ἔθνους. Ἔργα του: Ποιήματα: Τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ὑμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι, Ὁ τάφος, Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς ἡλιογέννητης, Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ, Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γόφτου, Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ, Ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά, Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης, Βωμοί, Τὰ παράκαιρα, Δεκατετράστιχα, Πεντασύλλαβοι, Παιθητικὰ κρυφομιλήματα. Κριτικά: Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη, Σολωμός, Γράμματα τόμοι δύο, Ἡρωϊκὰ πρόσωπα καὶ κείμενα, Τὰ πρῶτα κριτικά, Ἀρ. Βαλαωρίτης, Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης, Ἰούλιος Ὑπάλλδος, Πῶς τραγουδοῦν τὸν θάνατον τῆς κόρης, Διηγήματα: Θάνατος παλικάριου, Διηγήματα, Πεζοὶ δρόμοι. Δράματα: Ἡ τρισεύγενη. Μεταφρασμένα: Ἡ Ἑλένη τῆς Σπάρτης τοῦ Βεράρεν, Ξανατονισμένη μουσική.

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1911. Ἡ ἀγρία βιοπάλη δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ λάβῃ τὸ δίπλωμα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγγραφῇ, ἀλλ' ἦτο ὅμως φιλομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδίδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Διηλθε τὰς κλασσικὰς καὶ νεωτέρας φιλολογίας, ἐξ ὧν ἐγνώριζε ἀπὸ στήθους πλεῖστα ἀποσπάσματα, ἀλλὰ προφιλεστάτη δι' αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ

σπουδή· ἡ μυστικοπαθὴς αὐτοῦ ψυχὴ εὗρισκεν ἄρρητον ἡδονὴν εἰς τὸν λίβανον καὶ τὰ ἐξωκλήσια. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς ἔδειξεν εἰς θαυμασίους νησιωτικούς πίνακας τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγαλεῖόν τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν εἰς ἡθὴ καὶ ἔθιμα, ἀρετὰς καὶ κακίας, ἐλπίδα καὶ ἀποκαρδίωσιν μὲ σπανίαν λιτότητα ὕφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικοτάτην περιγραφὴν. Οἱ πίνακές τινες εἶναι τόσοι ποικίλοι εἰς θέματα, τόσοι ζωηροὶ εἰς χρωματισμόν, τόσοι καλοὶ εἰς ἔμπνευσιν καὶ σύνθεσιν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν κουράζουσι, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν πολυμερές τὸ διαφέρειν. Καὶ παρελαίνουσι οὕτω ἐναλλάξ βοσκοὶ καὶ ψαράδες, ἀγρόται καὶ ναυτίλοι, ἄνθρωποι τοῦ καφενεῖου καὶ τῆς ἐργασίας, ξενιτεμένοι καὶ μνητέρες τῶν προσδοκῶσαι, ἀρραβωνιαστικαὶ ἀναμένουσαι καὶ χῆραι κλαίουσαι, οἰκοκυραὶ καὶ μάγισσαι, ἱερεῖς καὶ ἐπίτροποι, ἐστιόδες καὶ πανηγυρισταί, νύμφαι καὶ πενθεραί, Σκαλικάντζαροι καὶ Νεράϊδες, καλλοναὶ γελώσης φύσεως καὶ μεγαλειώδεις καταιγίδες μὲ λεπτοτάτην καὶ δξυτάτην παρατήρησιν, ὥστε νὰ αἰρῶνται καὶ αἱ ἐσώταται πτυχαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Διαφέρουν δὲ παρὰ τὴν τόσῃν ὁμοιότητά των οἱ δίδυμοι ἀδελφοί: ὁ μὲν Μωραϊτίδης εἶναι ἀπλοῦς καὶ ἥσυχος, ὁ δὲ Παπαδιαμάντης εὐρύτερος εἶρων καὶ εἰδυλiahός.

Ἔργα τοῦ, μυθιστορήματα: Οἱ ἔμποροι τῶν ἔθνων, Ἡ γυφιοπούλα Διάφορα διηγήματα ἐκδοθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοὺς τίτλους, Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινὰ διηγήματα, Ἡ φόνισσα, Οἱ μάγισσες, Τὰ ῥόδινα ἀκρογιάλια, Ἡ νοσταλγὸς κ. ἄ.

Πασπάτης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1814 καὶ ἀπέθανε τὸ 1891 ἐν Ἀθήναις. Ἰσχυρὴν ἰδίαν εἰς βυζαντινὰς μελέτας λίαν εὐδοκίμως. Ἔργα τοῦ: Βυζαντινὰ Ἀνάκτορα, Βυζαντινὰ μελέται, Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔξ ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα.

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924 ποιητὴς καὶ λογοτέχνης ἐχημάτισεν ἐπ' ἀρχετὸν γραμματεὺς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μετὰ τῶν συγγρόνων του Παλαμᾶ καὶ Δροσίνῃ ὕψωσαν τὴν ἀξίνην καὶ κατεδύρισαν τὰ θεμέλια τῆς σχολῆς τῆς λογίας φαναριωτικῆς παραδόσεως ἀνοικοδομήσαντες βιώσιμον ἑλληνικὴν ποίησιν ἐπὶ τῶν θεμελίων ποὺ ἔθεσαν ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Βαλαωρίτης ἀντλοῦντες ἀπὸ τὴν

πηγὴν τοῦ λαοῦ. Ἡ ποιησίς του εἶναι ἀπλὴ καὶ καθαρὰ ἀποφεύγουσα τὸν συμβολισμόν. Ἔργα του: ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί: Ποιήματα, Χειμῶνανθοι, Ἀλάβαστρα, Κεμήλια, Ἐξωτικά, Παλιὸ βιολί, Σπασμένα μάρμαρα, Εἰρηνικά, Ἐσπερινός. Δράματα: Βελισσάριος, Βασιλιάς ἀνήλιαγος, Γυναῖκα, Στὴν ἄκρη τοῦ κρημνοῦ, Τὸ μαγεμένο ποτήρι, Ὁ πτωχοπερόδρομος, Μιά φορὰ κι ἓναν καιρὸ κ. ἄ.

Πορφύρας Δάμπρος. Ψευδώνυμον τοῦ Συψώμου Δημητρίου. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις: ποιητὴς γράψας ὀλίγα μὲν, ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικά ποιήματα περιλαμβανόμενα εἰς τὴν συλλογὴν Σκιές· ἡ μοῦσά του εἶναι ἁρμονική, περιπαθής, ἤρεμος καὶ σιγελὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη εἰς Σίφνον τὸ 1850. Ἐσπούδασεν εἰς Γερμανίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου, βουλευτὴς τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ πατρίδος Ἀκαδημαϊκός. Ἡ ποιησίς του εἶναι γαλήνιος, ἰδανικὴ καὶ δροσερά, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν γενέτειραν, πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς καλλονάς της, πρὸς τὰ εὐγενῆ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἔργα του: Ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί: Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, Θησεύς, Τὸ μῆλον τῆς ἔριδος, Ποιήματα. Δράματα: Ἡ κόρη τῆς Δήμιου, Νικηφόρος Φωκᾶς, Ῥήγας κ. ἄ. μετέφρασε τὸν Φάουστ τοῦ Γκαῖτε καὶ τὸν Λαοκρόντα τοῦ Λέσιγγ.

Ράδος Κωνσταντῖνος. Ἐξ Ἰλπίου καταγόμενος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1862· σπουδᾶσας κατ' ἀρχὰς νομικὰ ἐπεδόθη ἔπειτα εἰς ἱστορικὰς μελέτας, ἀφ' οὗ δὲ ἰδιαιτέρως ἐνέκυψε εἰς αὐτὰς ἐν Παρισίοις ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων· διετέλεσε ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1931 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῇ Καποδιστριακῇ Πανεπιστημίῳ. Ἔργα του: πλεῖσται ἱστορικαὶ μελέται: Μηδικοὶ πόλεμοι, Οἱ Ἕλληνες τοῦ Ναπολέοντος, Οἱ ἄρματωλοι καὶ οἱ Σουλῶται, Ἀστιγξ, Μελέται περὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Βυζαντινῶν, Περὶ τῆς Ἀγγλικῆς θαλασσοκρατίας· μετέφρασεν ἐπίσης τὴν Ἱστορίαν περὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τοῦ Jourien de la Gravière. Διάφορα ἱστορικὰ καὶ ναυτικὰ διηγήματα εἰς δύο τόμους ἅπαντα διακρινόμενα δι' ἀλήθειαν καὶ ζωὴν, εἰκόνας.

χαρακτῆρας καὶ ἦθη μετὰ λεπτοτάτης διακρίσεως ἐποχῶν τόπου γλωσσικοῦ ἰδιώματος καὶ ψυχογραφιῶν.

Σκίπης Σωτήριος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1881 ἐκ Σουλιωτικῆς οἰκογενείας· ποιητῆς καὶ λογοτέχνης, γραμματεὺς τῆς σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἔργα του πλέον τῶν εἴκοσι τόμων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων: Ἰραγούδια τῆς ὁρφανῆς, Σερενάτια τῶν λουλουδιῶν Ἡ μεγάλη αὔρα, Ἀγία Βαρβάρα, Ἡ νύκτα τῆς πρωτομαγιάς, Ὁ ἀπέθαντος, Τρόπαια στὴν τρικυμία, Θέατρο καὶ πρόζα, Ὁ γύρος τῶν Ὁρῶν, Ἔργα καὶ ἡμέραι Ἡσιόδου, στροφές τοῦ Moreas, Δίχως πτερὰ, Ἀνθολογία 1899—1919 βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, Αἰολικὴ ἄρπα μὲ πρόλογον τοῦ Ἀν. Φράνς, Κάποια Λιηγήματα, Διηγήματα κ.ἄ. δράματα: Χριστὸς ἀνέστη, μετέφρασε δὲ τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Ὁμίω Καγιαμ τὰ καλύτερα Ρουμπαγιάτ. Ἡ ποίησίς του ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ μεγάλα θέματα, τὴν χάραν καὶ τὴν λύπην, τὴν φύσιν, τὴν πατριίδα, τὴν ἀρχαιότητα, τὴν σημερινὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ἀφήνει ἕνα πόνον διὰ τὴν περασμένην δόξαν τῆς πατρίδος.

Σκόκος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1854, καὶ ἀπέθανε τὸ 1929. Ἐσπούδασε νομικὰ ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του. Ποιητικαὶ συλλογαί. Ἔαρ, Ἀκτῖνες καὶ Μύρα, ἡ ἀρχαία ἡθογραφία, Ἑταῖραι παρ' ἀρχαίοις· κοινωνιολογικά: Διατὶ δὲν εἴμεθα εὐτυχεῖς, Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα, χρονογραφήματα, μελέτας κοινωνικάς, τύπους χαρακτῆρας κ.ἄ. Διηύθυνε ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη τὸ ἐθνικὸν ἡμερολόγιον καὶ ἐξέδωκεν ἀνθολογίαν διηγηματογράφων καὶ ποιητῶν.

Σκοῦφος Φραγκίσκος. Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο καθηγητῆς τῶν ἐν Ἑνετίᾳ Ἑλληνικῶν σχολείων. Ἔργα του: Τέχνη ρητορικὴ, διάφοραι ἐπιστολαὶ διακρινόμεναι διὰ τὴν λιτότητα τοῦ ὅφους κ. ἄ.

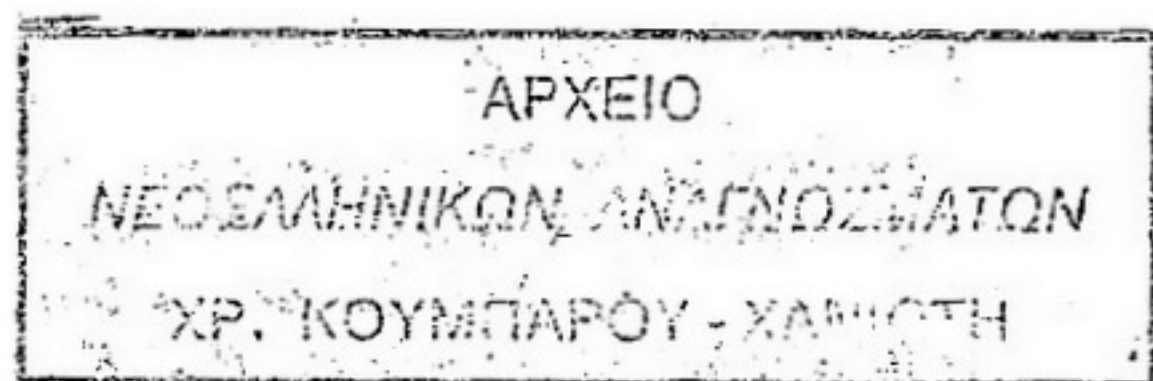
Τανάγρας Ἀγγελος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1877, Πρώην Ἀρχίατρος τοῦ πολ. Ναυτικοῦ, λογοτέχνης. Ἔργα του: Ἡ μεγαλόχαρη, Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου, Μακεδ. Ραψωδίαί, Ἀγγελος ἐξολοθρευτῆς, Μαῦρες πεταλοῦδες, Σὰν ζωὴ σὰν ὄνειρον, Εἰς τὸ πτερὰ τοῦ θανάτου, Ρόδον τῶν Γαδείρων, Πόρος, Νενίκηκας Ναζωραῖε κ. ἄ. πολλὰ τούτων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένὰς γλώσσας. Ἀπὸ τοῦ 1923 ἴδρυσε τὴν πρώτην ἐν

Ἑλλάδι Ψυχικὴν ἐταιρείαν καὶ τὸ περιοδικὸν Ψυχικαὶ ἔρευναι διατελῶν ἅμα πρόεδρος τῆς δρωνύμου συλλόγου.

Τραυλάντωνης Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ὑπηρέτησε δὲ ὡς καθηγητῆς, ἐπιθεωρητῆς, γυμνασιάρχης καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Ἔργα του, διηγήματα: Ἐξαδέλφη, τὸ πρῶτον του διήγημα, δι' οὗ ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Ἀστεως, Κοφοπόδαρος, Ὀλυμπία, Ἡ ἀδελφὴ Καταρυγή, τὰ Χριστούγεννα τοῦ Ἀμερικάνου, Ἡ Κρουσταλλένια, ἡ Ἡλιοστάλαχτη. Ἀπολογία μισανθρώπου βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας κ. ἄ. Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις: Λιετὴς θητεία, Ὁ Γυφτοδάσκαλος, Ἐπιθεωρητῆς.

Χατζόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγρινίῳ τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1921. Ἐξέδωκε τὰς ἑξῆς συλλογὰς λυρικῶν ποιημάτων: Τραγούδια τῆς ἐρημιᾶς, Ἐλεγεία καὶ εἰδύλλια, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, Ἀπλοὶ τρόποι, Βραδινοὶ θρύλοι, ὡς καὶ τὰ ἠθογραφικὰ διηγήματα, Ἀγάπη στὸ χωριό, Ὁ Πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου, Τάσω στὸ σκοτάδι κ. ἄ. διηγήματα καὶ τὸ λυρικὸν μυθιστόρημα, Φθινώπορος· μετέφρασε χάριν τοῦ Βασιλ. Θεάτρου ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὸν Φάουστ τοῦ Γκαίτε, τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις κ. ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'. ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ Α'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

α) Σχετικὰ μετὴν θρησκείαν καὶ τὴν οἰκογένειαν.

1) Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο Α. Παπαδιαμάντη	Σελ.	3
2) Ψυχασάδδατο Α. Μωραϊτίδη	»	24

β) Σχετικὰ μετὴν ἱστορίαν καὶ τὴν Πατρίδα.

1) Ὁ Πιλότος τοῦ Δάρ-Μπογάζ Κ. Ράδου	»	35
2) Ἡ μάχην τοῦ Γρίζα Δημοσθ. Βουτυρά	»	46
3) Τὸ Φίλημα Μ. Μητσάκη	»	51
4) Ἡ Μαγδαληνὴ Κ. Παλαμά	»	53

γ) Ἡθρογραφικὰ καὶ ἄλλα διηγήματα.

1) Νέοι Θεοὶ Α. Καρκαβίτσα	»	62
2) Ὁ Κερκέζος Ι. Κονδυλάκη	»	76
3) Ἡ θάλασσα Α. Καρκαβίτσα	»	81
4) Ὁ Μαρασμός Ἐμ. Λυκούδη	»	92

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

α) Σχετικαὶ μετὴν ἱστορίαν.

1) Ἱστορικὴ περιωπὴ τῆς Βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης Α. Ἀδαμαντίου	»	96
2) Εἰκὼν ἐκ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων Α. Πασπάτη	»	100
3) Λαμπέτης Ἀστραπόγιαγνος Α. Βαλαωρίτου	»	104

Γ'. ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

β) σχετικαὶ μετὴν ἐλληνικὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

1) Ἡ Φωταγώγησις τῆς Ἀκροπόλεως Ν. Βασιλειάδου	»	106
2) Εἰς τὰς Ἀθήνας Σ. Παγανέλη	»	109
3) Θαλάσσιος κόσμος Α. Τανάγρα	»	111

Δ'. ΛΥΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Σχετικαὶ μετὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

1) Τὸ παράπονον τοῦ Μαρμάρου Μ. Μητσάκη	»	116

β) Σχετικαὶ μετὴν ἱστορίαν.

1) Θούριος ἀπὸ τὰς προφυλακὰς Νικ. Καρβούνη	»	121

Ε'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

α) Σχετικαὶ μετὴν ἐλληνικὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

1) Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῶν <i>Α. Παπαδιαμάντη</i>	Σελ. 124
2) Ὁ Ἑλλήν Νεώτης <i>Π. Νιοβάνα</i>	» 129
3) Γλᾶροι <i>Μ. Μητσάκη</i>	» 134
ΣΤ'. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ	
α) Ἱστορικῶν προσώπων.	
1) Χαρ. Θεμιστοκλέους <i>Σ. Λάμπρου</i>	» 136
β) Τύπων.	
1) Φθονερὸς <i>Κ. Σκόκου</i>	» 138
2) Ἀναποφάσιτος <i>Κ. Σκόκου</i>	» 139
γ) Ζώων.	
1) Ἀγριόγαττα <i>Στ. Γρανίτσα</i>	» 140
Ζ'. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	
1) Ἐπιστολὴ <i>Θ. Καϊρη</i>	» 141
2) Ἐπιστολαὶ <i>Φ. Σκούφου</i>	» 143
Η'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	
1) Ἐκδρομὴ <i>Τ. Μωραϊτίνη</i>	» 144
Θ'. ΡΗΤΟΡΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ	
1) Λόγος <i>Α. Τραυλαντώνη</i>	» 146
Ι'. ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ	
1) Σημαία <i>Ἐμ. Λυκούδη</i>	» 151

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α'. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

α) Σχετικὰ μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν Πατρίδα.	
1) Ὁ Θάνατος τοῦ Λιγενῆ Δημοτικὸν	Σελ. 155
2) Τραυματισμὸς τοῦ Γιάννου Δημοτικὸν	» 156
3) Ζωγραφιὰ — Πόθος <i>Α. Βαλαωρίτου</i>	» 157
4) Ἀπόσπ. ἀπὸ τοῦ τάφου <i>Κ. Παλαμᾶ</i>	» 158
5) Ὁ θρίαμβος τοῦ Λιγέρου <i>Σ. Δάφνη</i>	» 161
6) Καλλιπάτειρα <i>Λ. Μαβίλη</i>	» 163
β) Σχετικαὶ μετὰ τὴν Ἑλλ. Ζωήν.	
1) Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας Δημοτικὸν	» 164
Β'. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ	
1) Δαμπέτης Ἀστραπόγιαννος <i>Α. Βαλαωρίτου</i>	» 165
2) Ὠκεανὸς <i>Α. Κάλβου</i>	» 171
Γ'. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ	
α) Σχετικὰ μετὰ τὴν Ὀρθησκίαν.	
1) Πρὸς εὐχὴν <i>Ι. Πολέμη</i>	» 174

Τὸ κρύβει τοῦ Σταυροῦ Κ. Παλαμᾶ	Σελ. 175
β) Σχετικὰ μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν Πατρίδα.	
1) Ὕμνος πρὸς τὴν σημαίαν Στ. Δάφνη	» 176
2) Πρὸς τὸν στρατὸν μας Α. Προβελεγγίου.	» 177
3) Τὸ Κανόνι Ι. Πολέμη	» 177
4) Ὁ ἱερός βράχος Ι. Πολέμη	» 178
5) Ὀλυμπιακὸς ὕμνος Κ. Παλαμᾶ	» 179
γ) Σχετικὰ μετὰ τὴν οἰκογένειαν.	
1) Ναυούρισμα Δημοτικὸν	» 179
2) Μοιρολόγια Α. Β. Γ. Δημοτικὰ	» 180
3) Τῆς ξενιτειᾶς Δημοτικὸν	» 181
4) Ἀθήνη Α. Μαβίλη	» 182
5) Ἐπὶ τῷ θανάτῳ . . . Α. Βαλαωρίτου	» 182
δ) Σχετικὰ μετὰ τὴν Ἑλλ. ζωὴν καὶ τὴν φύσιν ἔμψυχον καὶ ἄψυχον.	
1) Χαιρετισμοὶ τῆς θάλασσας Γ. Δροσίνη	» 183
2) Τοῦ ναυκλήρου Δημοτικὸν	» 186
3) Τὸ ἀλάτι Κ. Παλαμᾶ	» 187
4) Ἐλπίς Α. Πορφύρα	» 187
5) Τὸ κομμένο ξένδρο Κ. Χατζοπούλου	» 188
6) Τὸ τέλος Α. Πορφύρα	» 189
7) Τὸ χιόνι Μ. Μαλακάση	» 190
8) Πάσαι ἡ βροχὴ Ι. Πολέμη	» 190
9) Πεταλοῦδες Σ. Σκίπη	» 191
10) Ὕμνος τοῦ Πηλίου Γ. Δροσίνη	» 191
11) Βράδυ σ' ἑνὶ χωρίῳ Α. Πορφύρα	» 192
12) Πρωΐ Κ. Παλαμᾶ	» 193
13) Κάει ὁ ἥλιος Ι. Γρυπάρη	» 193
14) Νεραϊδόκηπος Γ. Δροσίνη	» 194
15) Ὁ γάμος Κ. Κρυστάλλη	» 194
16) Ὁ Σκάρος Κ. Κρυστάλλη	» 195
Δ' ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ	
1) Ἐργασία Γ. Μαρκοῦ	» 197
2) Ὑποθήκαι Γ. Βιζυηνοῦ	» 198
3) Τὸ ἔτι Ι. Πολέμη	» 198
4) Τὸ καινούργιο σπίτι Ι. Πολέμη	» 199
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'	» 200
Β'	» 216